RUHÇULUK
VE ÖLÜLER KÜLTÜ
ANTİK ÇAĞDA

İLE

LEWIS BAYLES PATON, DOKTORA, DD
NETTLETON ESKİ AHİT TEFSİR VE ELEŞTİRİSİ PROFESÖRÜ
HARTFORD İLAHİYAT SEMİNERİ

MACMILLAN ŞİRKETİ
1921

Her hakkı saklıdır

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE BASILMIŞTIR

TELİF HAKKI, **1921,**
THE MACMILLAN COMPANY'ye AİTTİR .

Kuruldu ve basıldı. Ekim 1921'de yayımlandı.

Basın
JJ Little & Ives Şirketi
New York, ABD

İLE

FAKÜLTEMİZDEKİ MESLEKTAŞLARIM

HARTFORD İLAHİYAT VAKFI

YILLARIN ANISINA

BİRLİKTE ÇALIŞMA VE ARKADAŞLIK

BU KİTAP MİNNETTARLIKLA

YAZAR TARAFINDAN ADANMIŞTIR

YÜZYILDIR Spiritizm fenomenine veya popüler adıyla Spiritüalizm'e olan ilgi Batı dünyasında istikrarlı bir şekilde artmaktadır. İngiltere, Almanya, Fransa ve Amerika'daki Psişik Araştırma Toplulukları çok sayıda veri toplamış ve bunları derinlemesine eleştiriye tabi tutmuştur. Bu araştırmaların sonuçları çeşitli toplulukların dergilerinde yayınlanmış ve Bay Andrew Lang, Bay F. WH Myers, Profesör James Hyslop, Profesör William James gibi yazarların yazılarında popüler hale getirilmiştir . Eskiden, Spiritizm'in iddia edilen tüm gerçeklerine karşı Saduki şüpheciliğinin bir tutumu din ve rasyonalizm tarafından aynı şekilde sürdürülürken, şu anda hipnoz, uyurgezerlik, otomatik eylem, vecit, anlamlı rüyalar, vizyonlar, seçmeler, telepati, teleestezi, zihin okuma , geleceğin önsezisi ve ruhsal yaşamın diğer tüm anormal fenomenlerinin varlığı konusunda hiçbir şüphe duyulmuyor. Tek görüş ayrılığı bu fenomenlerin yorumlanmasıyla ilgilidir. Birçok bilimsel araştırmacı, bunların tamamen canlı zihinlerin kendileri ve diğer zihinler üzerindeki etkisiyle açıklanabileceğini düşünüyor; diğer eşit derecede bilimsel araştırmacılar ise bu açıklamanın tatmin edici olmadığını ve bedensiz ruhların aktivitesine ilişkin eski teorinin tek başına tüm gerçekleri açıkladığını savunuyor.

Son dünya savaşının olayları bu sorunun tartışılmasına yönelik yaygın bir halk ilgisi uyandırdı. Tüm uygarlıklardan milyonlarca seçkin genç adam vii

Çatışmada topraklar öldü; ve yas tutan aileleri ve arkadaşları, "Bir adam ölürse, yeniden yaşar mı?" sorusuyla yeniden yüzleşmek zorunda kaldılar. Dini inançtan yoksun olan veya inançlarının bu gerginliğe eşit olmadığını gören birçok kişi, sevdiklerinin ölümden sonra varlığını sürdürdüğü konusunda ruhsal kanıtlar aradı. Buna göre, son beş yıl Spiritizm çalışmasına yönelik popüler bir coşku dalgasına tanık oldu. Sir Oliver Lodge, Sir A. Conan Doyle ve Bay Maurice Maeterlinck gibi edebiyatçıların dersleri ve yazıları, Atlantik'in her iki yakasında da coşkuyla karşılandı. Planchette , bakış kristali ve seans, bilimsel ölümsüzlük kanıtı elde etme umuduyla, çok sayıda kişi tarafından olağanüstü bir titizlikle geliştirildi.

Bu koşullar altında, yazara göre, antik çağdaki benzer psişik tezahürlerin bir çalışmasını sunmak hem ilginç hem de zamanında olacaktır . Modern Spiritizm ile ilişkilendirilen tüm olaylar en eski zamanlardan beri bilinmektedir ve bedensiz ruhların etkisinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Çin, Hindistan, Babil, Asur, Mısır, İsrail, Yunanistan ve Roma'nın büyük tarihi dinleri, sözde "spiritizm" fenomenleri, bu gerçeklere dayanan inançlar ve bu inançlara dayanan ibadet ayinleriyle doludur. Konunun hiçbir bilimsel çalışması, hem antik hem de modern kanıtları dikkate almadan tamamlanamaz. Mevcut çalışmanın amacı, antik kanıtların ana unsurlarını ana hatlarıyla sunmaktır.

Sami dinleri ve İsrail, Yunan ve Roma dinleri alanlarında yazar, kaynaklardan birinci elden çalışabilmiştir; Çin, Hindistan, Mısır ve bazı Hint- Avrupa ırklarının dinleri söz konusu olduğunda, başkalarının araştırmalarına güvenmek zorunda kalmıştır. Dipnotlarda eserleri alıntılanan en iyi otoriteleri takip etmeye çalışmıştır; ix ve sonuçlarını uzmanların eleştirisine sunmuştur . Çin'deki Spiritizm bölümünde, Hartford Seminary Foundation Kennedy Misyon Okulu'nda Çince Profesörü olan Rev. Lewis Hodous, BD ve Wuhu , Çin'deki Protestan Episkoposluk Kilisesi'nin misyoneri olan Edward K. Thurlow, BD'nin yardımlarını minnettarlıkla kabul etmektedir. Hint- Avrupalılar hakkındaki bölümlerde, Connecticut, Hartford'daki Trinity College'da

Sanskritçe Profesörü olan Leroy Carr Barrett, Ph.D.'nin uzman yardımını almıştır. Mısır'daki Spiritizm bölümü, Chicago Üniversitesi'nde Mısırbilim Profesörü olan James Henry Breasted, Ph.D. tarafından yazılan *Ancient Records of Egypt* ve the *Development of Religion and Thought in Ancient Egypt adlı eserin sürekli kullanımı olmadan imkansız olurdu. Dr. Breasted ayrıca yazara bu bölümün eleştirisini yayınlamadan önce nazikçe verdi. Ayrıca* , bu derginin Ocak-Mayıs 1910 arasında ardışık sayılarında çıkan, bu kitabın yazarının İbranice gelecek yaşam anlayışına ilişkin belirli materyalleri kullanma izni için *İncil IVarid* editörlerine de teşekkür borçluyuz .

Ermeni dini ve Hint-Avrupa kelimelerinin Ermenice karşılıklarıyla ilgili konularda Kennedy Misyon Okulu'ndan Profesör Mardiros Harootioon Ananikian, STM'den çok yardım alındı. "Yahudilikte Ölümsüzlük" ve "İsa'nın Öğretisinde Ölümsüzlük" bölümleri, Hartford İlahiyat Semineri'nden Profesör Edward Everett Nourse, DD ve Profesör Melanchthon Williams Jacobus, DD'den değerli eleştiriler aldı. Yazar, çalışmanın tüm aşamalarında eşi tarafından desteklendi ve onun yardımı olmadan bu kitap asla tamamlanamazdı.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM **TEMPOSU**

I. İLKEL DİNDE SPİRİTİZM i

II. ÇİN'DE SPİRİTİZM 16

III. HİNT-AVRUPALILAR ARASINDA SPİRİTİZM ... 60

IV. HİNT-HİNTLİLER ARASINDA ÖLÜ KÜLTÜ AVRUPALILAR 114

V. MISIR'DA SPİRİTİZM 152

VI. İLK SAMİLER ARASINDA SPİRİTİZM... 200

VII. BABİL VE ASUR'DA SPİRİTİZM . . . 211

- VIII. EN ERKEN İBRANİCE ÖLÜ KAVRAMI . 232

IX. BABİL'İN İBRANİLERİN ÖLÜ KAVRAMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 240

X. İSRAİL'DE ÖLÜLERE TAPINMA 248

XI. İSRAİL'İN ÖLÜLERE TAPINMAYA KARŞI İLK MUHALEFETİ 257

XII. RUHLARIN CANLILIĞININ PEYGAMBERLİK VE YASAL İNKARI 268

XIII. SÜRGÜN SONRASI ÖLÜMSÜZLÜK ÜZERİNE YENİ TEORİLER YAHUDİLİK 280

XIV. İSA'NIN İMANA İLİŞKİN ÖĞRETİSİ ÖLÜMLÜLÜK 290

DİZİN 309

SPİRİTİZM VE
ANTİK ÇAĞDA ÖLÜLER KÜLTÜ

ANTİK ÇAĞDA ÖLÜLER KÜLTÜ

BÖLÜM I

İLKEL DİNDE RUHÇULUK

DÖNEMİNDEN bize hiçbir edebi kayıt ulaşmamıştır. Dolayısıyla, doğrudan tarihsel kanıtların eksikliği nedeniyle, karşılaştırmalı dinin dolaylı tanıklığına yönelmek zorundayız. Tüm antik halklar arasında var olan ve vahşiler arasında hala var olan inançlar ve ritüeller, güvenle ilkel olarak kabul edilebilir. Bu yöntemi, gelecekteki yaşamın en erken anlayışının incelenmesine uygulayarak, aşağıdaki sonuçlara varıyoruz:

a. *Ruh ve Beden Arasındaki Ayrım.*— Ölüm “korkuların kralı”dır, ancak ırkımızın en büyük öğretmenidir. Ölüm olmadan insanlar beden ve ruh arasındaki farkı asla öğrenemezlerdi; ve ruh fikri olmadan Tanrı tasarlanamazdı ve din imkansız olurdu. İnsanlar ilk düşünmeye başladıklarında ölüm gerçeğiyle karşı karşıya kaldılar. Bir darbeyle yere düşen veya bir hastalığa yakalanan arkadaşları önlerinde yüzüstü yatıyordu. Dış görünüşte aynıydı, ancak onların yaptıklarından habersizdi ve ne sözle ne de hareketle karşılık veremezdi. En ilkel zekaya bile insandan görünmez bir şeyin çıktığı açıktı. Bu elle tutulamayan unsuru Zulular, bazı Amerikan Kızılderili kabileleri ve diğer vahşiler yaşam boyunca bedenin oluşturduğu gölgeyle özdeşleştirirler; benzer şekilde Yunanlılar ve Romalılar da “gölgelerden” söz etmişlerdir. Mısırlıların *ka* veya "çift" kavramı da yakından ilişkilidir; bu kavram, yaşam boyunca bedene tam karşılığı olarak eşlik etmiştir. Andaman Adalıları ve diğer bazı eşit derecede düşük ırklar, insanın maddi olmayan kısmını durgun suda görülen yansımayla veya başka bir kişinin göz bebeğinde oluşan görüntüyle özdeşleştirir. Avustralyalı çalı insanları bunu bir tür sis veya duman olarak görür. İlkel insanların çoğu, nefes almanın ölümde

durduğunu gözlemlemiş ve bu nedenle yaşam ilkesini nefesle özdeşleştirmiştir. Birçok dilde "ruh" kelimesi öncelikle "nefes" veya "rüzgar" anlamına gelir; örneğin, Skr., *prâna;* Gr., *pneuma, anemos;* Lat., *spiritus, anima;* Germ ve Eng., *Geist, hayalet, etimolojik olarak gust* ile bağlantılıdır .

b. *Bedensiz Ruhun Sürekli Varlığı.* — İlkel insan sadece ruh ve beden arasındaki ayrıma değil, aynı zamanda ruhun ölüm felaketinden sağ çıkabilme yeteneğine de inanıyordu. Belçika ve Fransa'daki Kuaterner Dönemi'ndeki Paleolitik mağara sakinleri, mamut, mağara aslanı ve mağara ayısıyla çağdaştı. Kafatasları, onların maymunlara var olan herhangi bir insan ırkından daha yakın olduklarını gösteriyor. Derilere bürünmüşlerdi ve sadece en kaba, işlenmemiş taş aletlerle silahlanmışlardı; yine de ölüleriyle birlikte diğer yaşamda kullanılmak üzere süs eşyaları, aletler, silahlar ve yiyecekler koyuyorlardı ve onların onuruna cenaze ziyafetleri kutluyorlardı.

Aynısı Neolitik Çağ'daki mağara sakinleri için de geçerliydi. [1] Ölülerini mağaralara gömüyorlardı; ya da bunlar eksik olduğunda, onları almak için taş levhalardan yapılmış dolmenler veya kutu benzeri yapılar yapıyorlardı. Girişi kapatan taşta, ruhun mezara girmesine ve oradan çıkmasına izin vermek için küçük bir delik açılıyordu. Ceset, başı dizlerinin üzerinde olacak şekilde doğmamış bir çocuğun büzülmüş pozisyonuna yerleştiriliyordu, bu da belki de ölümün başka bir hayata doğum olduğuna dair inancı ifade ediyordu.

[1] D'Alviella, *Hibbert Dersleri,* s. 14-19.

 Mentone mağaralarında kemikler, muhtemelen kan yerine kullanılan bir madde olan oligist veya cinnabar ile kırmızıya boyanır, kanın ölülere yeni enerji aşıladığı fikri yaygındır. Fransa'nın Neolitik mağaralarında ölülerin kafatasları delinir. Bunun ruhun girişini ve çıkışını kolaylaştırmak için mi yoksa hayatta kalanlar için bir muska yapmak için mi yapıldığı önemli değildir, bir tür ölü kültüne tanıklık eder. Yahudi öncesi bir ırkın yaşadığı Filistin'in Neolitik mağaralarında, yiyecek ve içecek adakları ölülerle birlikte bırakılır ve kemikleri muska olarak kullanılırdı. [2] Antropologlar, bir tür

ölümsüzlüğe inanmayan ve ölülerin onuruna bazı ritüeller uygulamayan hiçbir vahşi ırkın var olmadığı konusunda hemfikirdir. [3] Bu gerçekler göz önüne alındığında, ölümsüzlüğün ırkımızın orijinal inançlarından biri olduğu açıktır.

Bu inancın yaratılmasında uyku ve rüya fenomenleri büyük bir rol oynamış olmalı. Uykuda, ölümde olduğu gibi, ruh görünüşte bedeni terk eder; ancak hemen geri döner ve dolayısıyla bilinçsizlik aralığında yaşamaya devam etmiş olmalıdır. Rüyalarda kişi uzak bölgeleri ziyaret ediyor gibi görünür. Bu deneyimin evrensel vahşi yorumu, ruhun aslında bedeni terk ettiği ve bu yerlere seyahat ettiğidir, çünkü vahşiler için rüyalar uyanıklık deneyimleri kadar gerçektir. Birini aniden uyandırmak tehlikelidir, çünkü yok olan ruh bedene geri dönmek için zaman bulamayabilir. Baygınlıklarda veya hastalıktan kaynaklanan bilinçsizliklerde de ruh görünüşte bedeni terk eder; ancak kişi iyileşirse geri döner. Ruh bedenden bu tür geçici ayrılıklara dayanabiliyorsa, neden kalıcı bir ayrılığa dayanamasın? Vahşi, dayandığına inanır. Ölüm gerçekleştiğinde, ilk başta uykudan veya baygınlıktan farklı bir şeyi tanımayı reddeder.

[2] ***Filistin Araştırma Fonu, Üç Aylık Beyan,*** **1902, s. 347 vd.**

[8] **Brinton,** ***Religions of Primitive Peoples,*** **s. 69; Hastings,** ***Encyclopedia of Religion and Ethics,*** **art. "Atalara Tapınma."** ruhu geri getirir; ve ancak çözülme başladığında, sonunda ölümün gerçekleştiğini kabul eder. Bu bakış açısından ölüm, uykudan veya baygınlıktan yalnızca ruhun bedenine geri dönme gücünü veya isteğini kaybetmiş olması gerçeğiyle farklıdır. Ölümle yok olmaz, bilinçsizliğin geçici halleriyle yok olmaz. İlkel insan, kendisinin var olmaktan çıktığını düşünemezdi; ve kesin bir şekilde söylemek gerekirse, bugün bile bizim için imkansızdır . Birçok dilde "ölmek" için bir kelime yoktur, sadece "öldürülmek" için. Rüyalarda da ölenlerin formları görülürdü ve ruhlarının hayatta kaldığı ve arkadaşlarını ziyarete geri döndüğü sonucu doğaldı. Modern ruhsal araştırmaların bildiği ve bugün birçokları tarafından spiritüel bir yorumla anılan hayalet, havada süzülme, hipnoz, durugörü vb. gibi tüm olgular ilkel insan tarafından da biliniyordu ve

şüphesiz bunlar bedensiz ruhun sürekli varlığına olan inancı desteklemeye de yardımcı oldu. [4]

c. *Ölümde Ruhun Korunan Güçleri.*— Antik anlayışa göre, ölüler fiziksel güçlerini kaybetmiş olsalar da, bilgi, duygu ve irade gibi daha yüksek ruhsal güçlerinden hiçbirini kaybetmediler. Atalar, torunlarına karşı keskin bir ilgi duymaya devam ettiler ve işlerine aktif olarak müdahale ettiler. Düşmanlar, düşmanlarına karşı başlangıçtaki düşmanlıklarını korudular. Ölüler, dünyada meydana gelen olayların bilincindeydiler. Zamansız bir kaderle karşılaşanlar bu gerçeği hatırladılar ve diğer dünyada mutsuz oldular. Öldürülen erkeklerin, gençken ölenlerin, doğum yaparken ölen kadınların ve hiçbir soyunu bırakmayanların ruhları dinlenemedi.

İnanç, belirli koşullar altında ölülerin yaşayanlara görünme gücüne sahip olduğuna dair evrenseldi. [5] Bu şekilde göründüklerinde, ruhların ölüm anında bedenlerinin benzerliğini koruduğuna inanılıyordu.

[4] Lubbock, *Tarih Öncesi Zamanlar,* s.* **144 vd.; Tylor, *İlkel Kültür,* b. xi-xvii; Jevons, *Din Tarihine Giriş,* s. 43 vd.; Frazer, *Altın Dal,* [1] ip 225 vd.

[0] Lang, *The Making of Religion,* s. 138. Odysseia'da (xi. 40) savaşta düşenler Ulysses'e "mızrakla parçalanmış ve kanlı zırhlara bürünmüş" olarak görünür. Aynı inanç modern Avrupa'nın hayalet bilgisinde de devam eder ve en aydınlanmış Hristiyan bile sevdiği ölüleri hayattayken - *en* son göründükleri gibi düşünmeyi imkansız bulur. Geri dönen ruhlar duyulabilir tonlarda konuşabilirlerdi, ancak zayıf ve titrek sesleriyle, bu da onların eterik doğalarına karşılık gelirdi. Bu nedenle Odysseia'da *(* xi. 43) hayaletler Ulysses'e "anlaşılmaz çığlıklarla" yaklaşır.

d. *Ölümde Ruhun Kazandığı Güçler.*— Ruhlar, bedenlerini rahatsız etmelerine rağmen, onlarla sınırlı değillerdi. Kendilerini göstermek istedikleri herhangi bir yere yıldırım hızıyla istedikleri zaman hareket edebilirlerdi. Ayrıca yeni bedenlere girme gibi olağanüstü bir güce de sahiptiler.

i. *Cansız Nesneleri İşgal Edebilirlerdi. — İlkel teolojiye* göre , ruhlar , çubuklar ve taşlar gibi maddi şeyleri araç olarak kullanabilir , onları

harekete geçirebilir veya onlara büyülü güçler bahşedebilirlerdi. Bu durumda bir *tılsım* üretildi. Ayrıca, bir nesneyi, ikametgahlarını alarak canlandırabilirlerdi.

durumda sonuç bir fetişti . Eski bedenlerinin benzerliğinde yapılmış imgeleri işgal etmeyi tercih ettikleri fikri yaygındı. Bu nedenle Mısır'da ölenlerin heykelleri, onun

k a veya “çift”, kendisine yer edinmek için bolca fırsat bulabilir.

-2. *Ruhlar Hayvanların Sahipliğini Ele Geçirebilirdi.* — Bu inanç ilkel insanlar arasında o kadar yaygındı ki Wilken, Tylor ve diğer antropologlar bunun totemizmin veya kabilelerin ataları olarak hayvanlara tapınmanın açıklaması olduğunu varsaydılar. [6]

3. *Ruhlar Yaşayan İnsanların Bedenlerini İşgal Edebilirler.— Bu , takıntı* biçimini alabilir ve bu da

[8] Crooke, Hastings, *Din ve Etik Ansiklopedisi,* sanat. "Atalara Tapınma", s. 430. hastalıkta veya delilikte veya *ele geçirilmede,* ruhun daha yüksek bilgi, beceri veya gücünün aktarılmasıyla sonuçlanır. Tüm eski halklar arasında, ölülerin ruhlarının yalnızca hayatta sahip oldukları bilgiyi korumakla kalmayıp, aynı zamanda yeni ve daha büyük bilgi edindiklerine inanılırdı. Kristal-bakışı, motor-otomatizm, düşünce aktarımı, telepati, telestezi ve geleceği önceden görme gibi bilinçaltı ruhun anormal güçleri, onların etkisine atfedildi. [7] Bu nedenle, ölümlülerden çok daha bilge olduklarına inanılırdı ve yaşam meselelerinde rehberlik ve geleceğe ilişkin kehanetler için onlara danışılırdı.

e. *Ölümde Ruhun Kaybettiği Güçler.*— Ruhun yaşayan insanın nefesi, gölgesi, yansıması veya yankısıyla özdeşleştirilmesi, doğal olarak onun belirsiz ve özden yoksun olduğu anlayışına yol açtı. İlk ırklar ve vahşiler, ruhu, genellikle görünmez, duyulmaz ve elle tutulamayan, kendine bakamayan ve tabiri caizse ruh dünyasında “kendini bulana” kadar korunması ve kollanması gereken küçük, zayıf bir varlık olarak gördüler. Grönland büyücüleri ruhu soluk, yumuşak, sinirsiz, kemiksiz, etsiz bir şey olarak tanımlarlar; kişi onu ele geçirmek istediğinde hiçbir şey hissetmez. [8] Aşil, Patroklos’un gölgesini kucaklamak istediğinde, ellerinden duman

gibi geçer.

> “'Bana bunu mu emrediyorsun? İtaatkar bir şekilde isteğini yerine getireceğim; yine de yaklaş, Ve en azından kısa bir kucaklaşma yapalım, Ve böylece kederimizi dindirelim.' Dedi ve özlem dolu kollarını uzatarak gölgeyi kavradı. Boşuna; Duman gibi uzaklaştı, geveze bir çığlıkla, Aşağıya, yeryüzüne. Akhilleus ayağa fırladı, Şaşkınlıkla, ellerini çırptı ve üzgün bir şekilde dedi ki, 'Elbette aşağıdaki alemde Hem ruh hem de biçim yaşıyor, bedensiz olsalar da.' ” [9]

' Bkz. Lang, *The Making of Religion* , 4-5. bölümler.

- **D'Alviella, *Hibbert Dersleri,* s. 78.**
- ***İlyada,* xxiii. 95-104 (Bryant'ın çevirisi).**

Aynı şekilde Ulysses de annesinin gölgesinin bütünüyle asılsız olduğunu düşünür.

> "O konuştu; onu kollarıma almak için can atıyordum
> Ölmüş annemin ruhu. Üç kez denedim, Güçlü bir arzuyla hareket ettim, Ve üç kez form Bir gölge ya da bir rüya gibi geçti içlerinden.
>
> Konuştum ve sonra saygıdeğer annem şöyle dedi:— 'Jüpiter'in kızı Proserpine'nin seni aldattığına inanma. Bu, tüm ırkımızın kaderidir. Onlar öldüğünde. Artık sinirler kemikleri ve eti bağlamaz, bir kez beyaz kemiklerden Hayat ayrıldığında. Sonra bir rüya gibi ruh Uçar gider ve bir yerden bir yere uçuşur.' ” [10]

Kahramanların ruhları bile o kadar zayıftır ki, kurban hendeğine dökülen kurbanların taze, sıcak kanını içmeden harekete geçemezler. [11] Ælius Spartianus'a göre, [12] İmparator Hadrian, ölümünden kısa bir süre önce ruhunu "sevgili küçük, gezgin bir varlık, bedenin misafiri ve yoldaşı" olarak tanımlamıştır. Ruhların soluk, maddi olmayan hayaletler olduğuna dair inanç, modern hayalet fikrinde hâlâ varlığını sürdürmektedir.

f. *Bedensiz Ruhun Bedeniyle İlişkisi.*— İlkel insanların bir diğer genel inancı, ruhun ölü bedenle ilişkisini sürdürdüğüdür. Et kaybolduğunda, hayalet kafatasına veya kemiklere yapışır; ve bunlar kaybolduğunda,

küllerinin gömüldüğü mezarı rahatsız eder. Bu fikirlerin kalıntıları Budist ve Roma Katolik ülkelerinde azizlerin kalıntılarına saygı gösterilmesinde ve hayaletlerin çoğunlukla mezarlıklarda veya cinayetlerin işlendiği yerlerde göründüğü inancında görülür. Ölü bir bedene verilen zararın, aynı zamanda ayrılan ruha da zarar verdiği fikri yaygındır. Bu nedenle evrensel

[10] ***Odyssey,*** **xi. 204-221 (Bryant'ın çevirisi).**

[11] ***Odysseia,*** **11. 95.**

[12] ***Hadrianus,*** **Cap. 25,** ***Scriptores Historia Augusta'da.*** ilkel halklar ve vahşiler arasında düşmanların cesetlerini parçalamakla suçlanıyor. Böylece Hektor'un cesedini geçen her Yunanlı ona bir darbe indiriyor, [13] ve Aşil onu arabasının kuyruğunda toz içinde sürüklüyor. [14]

Ruhun cesetle olan bu bağlantısı, ilkel ırkların gömülmeye verdiği büyük önemi açıklar. Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve diğer tüm antik halklar, ruhun bedeni uygun şekilde gömülmediği sürece dinlenemeyeceğine inanıyordu. [15] Gömülmeyi reddetmek, yalnızca suçlulara veya en nefret edilen düşmanlara verilen bir zarardı. Bir mezarın ihlali, içinde yaşayan ruhun huzursuzluğunu garantiliyordu. [16]

Hayaletin cesedi rahatsız ettiği fikriyle yakından bağlantılı olan bir diğer fikir de, cesedin hala yiyecek, içecek ve diğer yaşam gereksinimlerine ihtiyaç duyduğu ve bunların ya mezara ya da üzerine yerleştirilmesi gerektiğidir. En eski zamanlardan beri bu tür adaklar ölülerle birlikte bırakılırdı ve bu gelenek , mücevher, ışık, çiçek ve çelenk gibi değiştirilmiş biçimlerde medeni topraklarda hala varlığını sürdürmektedir.

g. *Ölümün Genel Tahmini.*— Önceki incelemeden, ilkel insanın ruhun ölümden sağ çıktığına ve öylesine insanüstü güçler kazandığına inandığı anlaşılıyor ki, insanlardan ziyade tanrılarla aynı sınıfa sokulması gerekiyordu ve ilahi hürmeti almaya hak kazanmıştı; ancak bu gerçeklere rağmen, ölüme güçlerinin bir genişlemesi olarak herhangi bir memnuniyetle bakmadı. Aksine, onun tarafından saf bir kötülük olarak görülüyordu. Beden o kadar önemliydi ki, onsuz varoluş gölgeli ve değersiz görünüyordu. Bu nedenle Odysseia'da *(* xi. 487!!.) Akhilleus

şöyle der: "Yeryüzünde bir işçi olmayı ve ölüme inenlerin hepsine hükmetmektense, yetersiz bir neşe getiren düşük gelirli bir adama ücretli hizmet etmeyi tercih ederim." Ölüm bir gidiş değildi

[u] ***İlyada,*** **xxii. 371.**

[u] ***Aynı eser, 395vd.***

[15] ***Odysseia,*** **xi. 72.**

'• **De la Saussaye,** ***Din Bilimi El Kitabı,*** **s. 114.** hayatta sevilen ve onurlandırılan tanrılara, ancak onların ilgi ve alaka alanının dışına çıkılması. Ödülleri ve cezaları bu dünyada dağıtıldı. Diğer dünyada ahlaki ayrımlar ortadan kalktı ve hepsi ortak bir sefalet seviyesine indirildi. Buna göre, ruhlara olan ilkel inanç, gerçek anlamda ölümsüzlüğe olan bir inanç değildi. Ruhun sürekli varlığına olan bir inançtı, ancak bu varoluş o kadar belirsiz ve gölgeliydi ki değersizdi. Bir hayalet olmak hiçbir insan için bir arzu nesnesi olamazdı. Ölümsüzlük hakkında yeterli bir fikir - oluşturulabilmesi için Tanrı kavramının derinleştirilmesi ve genişletilmesi gerekiyordu; yine de, bu kaba başlangıçlar , daha iyi bir inancın yapısının yükselmeye mahkum olduğu temeldi.

h. *Ölüler Kültü.*— Az önce anlatılan güçler nedeniyle ölüler tüm antik halklar tarafından doğaüstü varlıklar olarak kabul edilirdi ve onlara da tanrılara ve diğer ruh sınıflarına gösterilen türden bir tapınma gösterilirdi. [17] Ölülerin ruhlarına saygı, yas törenlerinde, cesedin bakımında, kurban sunmada ve dua sunmada görülür.

i. *Giysilerin Çıkarılması.*— Bu gelenek antik çağda yaygındı ve hala vahşiler arasında, yas belirtisi olarak giysilerin tamamını veya bir kısmını çıkarma geleneği bulunmaktadır. Bu geleneğin anlamı konusunda farklı görüşler vardır. Ewald, Leyrer ve Kamphausen bunu kendiliğinden bir keder ifadesi olarak görürler; ancak keder ve çıplaklık arasında herhangi bir psikolojik bağlantı görmek zordur. Schwally bunun kölelerin ve esirlerin kostümü olduğunu ve dolayısıyla ruhlara karşı bir tevazu göstergesi olduğunu düşünür. Frey bunu, ölümü dünyaya gönderen tanrılara boyun eğmenin bir işareti olarak alır.

[17] **Bkz. Spencer,** ***Sosyoloji İlkeleri,*** **I. bölümler, xx, xxv; Tylor,** ***İlkel Kültür,*** **bölüm, xiv; De la Saussaye,** ***Din Bilimi El Kitabı,*** **s. 112 vd.;**

Jevons, *Din Tarihine Giriş,* bölüm, xv; Hastings, *Din ve Etik Ansiklopedisi, sanatlar* . “Atalara Tapınma", “Animizm." ailesi. Frazer, bunun hayatta kalanları ölülerin hayaletinden gizlemek veya onun acıma duygusunu uyandırmak için tasarlandığını, böylece hiçbir zarar vermeyeceğini savunur. Çok daha olası olanı, Stade, Benzinger ve Jastrow'un çıplaklığın veya basit bir peştamalın, dini bir egzersiz olduğu için yas sırasında insanın ilkel giysisi olduğu görüşüdür . Din doğal olarak muhafazakârdır ve günümüzün kutsal kostümü geçmişin günlük giysisidir. Mısır'da Orta İmparatorluk rahipleri Eski İmparatorluğun kıyafetlerini, Yeni İmparatorluğun rahipleri ise Orta İmparatorluğun kıyafetlerini giyerlerdi. Günümüzün Roma Katolik din adamlarının giysileri, sonraki Roma İmparatorluğunun yaygın giysileridir. Modern vahşiler dini ayinlerini sıradan durumlarda giydiklerinden daha az giysiyle gerçekleştirirler, bunun nedeni bunun atalarının kutsal kıyafeti olmasıdır.

2. *Başı Örtmek.* — Vücudu soyma geleneğinin tek bir zıttı olarak, başı veya ağzı örtmek veya eli ağza koymak başka bir gelenekti. Bunun, birinin kederini yoldan geçenlerden gizleme isteğinden kaynaklandığı teorisi, modern bir Batı bakış açısını varsayar. Diğerleri, bunun birini ruhlardan gizlemek veya birinin ağzını ve burnunu korumak için tasarlandığını düşünür, böylece bunlar kişinin bedenine giremez; ancak bu, ruhlarda ilkel insanın sahip olduğuna inandığından daha az zeka olduğunu varsayar. Yine de diğerleri bunu saç kesmenin geleneksel bir alternatifi olarak görür. [18] Bu törenin en doğal yorumu, başlangıçta kişinin cesedin yakınında kalan hayaletleri istemeden görmesini önlemek için tasarlanmış olmasıdır. Bir kişi bir hayalet görürse, tıpkı bir tanrıyı gördüğü gibi ölüm meydana gelebilir. [19]

3. *Etteki Kesimler.*— W. Robertson Smith'in gösterdiği gibi, ister bedende uygulansın ister uygulanmasın, etteki [20] kesim

[18] Aşağıya bakınız, 4.

[18] Bkz. Çık. 33:20.

[20] ***Samilerin Dini,* s. 322 vd.**

 Tanrılar veya ruhlar adına yapılan kurbanlar,

kan kurbanı sunmak ve böylece bir antlaşma kurmak için tasarlanmıştı. Hayaletler söz konusu olduğunda, bu tür sunular özellikle zayıf formlarına güç sağlamak için kabul edilebilirdi. [21] Genellikle kan akıtılmasına eşlik eden dövme, kişinin kanın sunulduğu ruhun kalıcı bir tapanı olarak işaretlenmesi için tasarlanmıştı.

4. *Saç Kesmek.*— Bu ayin, kederin doğal bir ifadesi olarak kabul edilemez, hayaletin birini rahatsız etmemesi için onu aldatmak için tasarlanmış olamaz, Frazer ve Jevons'un düşündüğü gibi, cenaze töreninden önce gerçekleştiği için tabudan arındırma süreci de olamaz. Bu, yalnızca ölüye bir ibadet eylemi olarak yorumlanabilir. [22] Tanrılara saç sunuları tüm dünyada yaygındır ve kan sunularına benzer, gücün saçta bulunduğu varsayılır. [23]

5. *Toz veya Küllerle Örtmek.*— Bu durumda da doğal duygu, aşağılanma ve kişinin kendisini ruhlardan gizleme teorileri yetersizdir. Bu, yalnızca kişinin ölülerle birlikte gömülmek ve böylece onlarla iletişimini sürdürmek istediği düşüncesini ifade etmek için tasarlanmış sembolik bir eylem olabilir. Jastrow [24,] başa konulan toz veya toprağın, cesedi bir tümsekle örtmek için sepetlerde başa toprak taşıma geleneğinin bir kalıntısı olduğunu düşünür, ancak bu, tozda yuvarlanmanın bir yas eylemi olarak sık sık uygulanmasını açıklamayacaktır.

6. *Oruç tutmak.* — Yas ritüelinin bir parçası olarak oruç tutmak, bir başka ilkel insan geleneğidir. Kökenini izlemek zordur. Kişinin kederliyken yemek yeme konusunda doğal bir isteksizliği, insanların oruç tutmasını açıklamaz

[21] **Bkz. Jevons, *Din Tarihine Giriş,* s. 191 vd.**

[22] **Bkz. *İlyada,* xxiii, 150 vd., Akhilleus'un Patroklos'a bir adak olarak saçlarını kestiği yer.**

[28] **Bkz. Yu. 16:17.**

[24] **"Toz ve Küller Yasın Sembolleri Olarak", *Journ. Am. Orient. Soc., xx.* s. 133ff.** ölen kişiyle hiçbir şekilde akraba olmayan ve genellikle cenaze törenini izleyen şöleni de açıklamayan kişilerdir. Frey, bunun, aileye ölüm gönderen tanrıların gazabını yatıştırmak için

tasarlanmış ritüel oruçlar gibi bir alçakgönüllülük eylemi olduğunu düşünür; ancak çoğu insan arasında ölümün kirliliği, cenaze törenleriyle bağlantılı olarak tanrılara tapınmayı yasaklar. Diğerleri, bunun ruhların acısını uyandırmak ve böylece hayatta kalanlara zarar vermemelerini sağlamak için tasarlandığını düşünür; ancak akrabaların ruhlarından korkmak kesinlikle evrensel değildir. PTazer, Jevons ve Grüneisen, bir evde ölümün her şeyi tabu haline getirdiğini, böylece ceset kaldırılıncaya kadar yiyecek yenemeyeceğini savunurlar. WR Smith, orucun , Roma Katolik Kilisesi gibi, ardından gelen kurban şöleni için ritüel bir hazırlık olduğunu öne sürer. Komünyondan önce oruç tutmak . Spencer, Lubbock, Tylor ve Buhl bunu, kişinin ruhlarla etkileşime girdiği bir vecit yaratma aracı olarak görüyorlar . [25] Her durumda orucun ritüel bir eylem olduğu tartışmasızdır.

7. *Cesedin Bertaraf Edilmesi.* — Yukarıda belirtilen bedensiz ruhun ölü bedeniyle sürekli bağlantısına olan inanç, tüm ilkel halkları, ölen ruha bir saygı eylemi olarak cesede bakmaya yöneltti. Gömme , mumyalama ve yakma, ölülerin bertaraf edilmesinin başlıca yöntemleriydi. Birincisi, bedeni hayvanlar veya kuşlar tarafından yutulmaktan koruyordu, ikincisi onu ruh için kalıcı bir mesken olarak koruyordu, üçüncüsü onu eski kiracısı için daha uygun bir mesken haline getirebilmek için eterikleştiriyordu. Ölülerle birlikte, diğer dünyada kullanabilmesi için yiyecekleri, giysileri, kap kacakları, silahları ve süsleri gömülüyor veya yakılıyordu. Ataların mezarları, torunlarının belirli zamanlarda onların onuruna dini ayinler yapmak üzere bir araya geldiği kutsal yerler olarak görülüyordu.

8. *Kurban.*— Tüm ilkel halklar kurbanları

[2s] Bkz. Çıkış. 34:28; Dan. 9:3; 10:3.

cesetle birlikte gömülen yiyecek, içecek *vb.* armağanlara ek olarak mezara sunulan . Böylece *Odysseia'da* (xi. 28-46) Ulysses gölgelere kanını döker koyun kurban eder ve süt, bal, şarap ve sudan sunularda bulunur, bunların üzerine beyaz un serpilir. [26]

Ölülere yapılan kurbanlarla yakından bağlantılı olan cenaze ziyafetleri, kişinin adaklardan pay aldığı ve böylece ölenlerin ruhlarıyla olan birliğini mühürlediği ziyafetlerdi. Bu tür ziyafetler, kurbanla olan orijinal bağlantılarının ortadan kalktığı birçok ülkede modern zamanlara kadar sürmüştür. unutulmuş.

Ölüye kurban vermek, tüm eski halkların erkek torunlara verdiği önemi açıklar. Çinliler, Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve diğer ataerkil olarak örgütlenmiş ırklar arasında, bir babaya kurban verme görevi en büyük oğluna devredilmiştir. Eğer bir oğul olmasaydı, hiçbir adak olmazdı ve hayalet dinlenemezdi.

9. *Ölülere Dua.*— Burada ağıtlar, sadece keder çığlıklarından daha fazlasıydı, genellikle ölen kişiye hitaben yazılmış, kaybını yas tutan ve ailesine yakın olmasını ve onu kutsamasını isteyen ayrıntılı kompozisyonlardı. Mezar başında kurban kesme zamanında, diğer tanrılara olduğu gibi ruhlara da düzenli dualar sunulurdu. Antik çağda evrensel olan nekromansi de, ruhların gelip üstün bilgi veya becerileriyle birine yardım etmeleri için çağrıldıkları bir dua biçimiydi.

i. Atalara Tapınmanın Genel Olarak Dinle İlişkisi. —Yukarıdaki incelemeden, ölüler kültünün insan tapınmasının en eski ve en yaygın biçimlerinden biri olduğu anlaşılıyor. Bu gerçekle başlayarak, bir dizi antik yazar, atalara tapınmanın tüm insan dinlerinin kökeni olduğu teorisini formüle etti. Bu teori, Genesis'in 4-5. bölümlerinden itibaren ortaya çıkıyor. Burada hem J'nin hem de P'nin torunlarının listelerinde

” Bkz. Jevons, *Giriş,* s. D'Alviella, *Hibbert Dersleri,* s. 17; De la Saussaye, *El Kitabı,* s. 114f.

Adem Sami tanrıları, insanlığın ataları ve sanatların kaşifleri olarak kabul edilir . Lucian'a atfedilen ve kesinlikle Sami kaynaklarına dayanan *De Syria Dea adlı eser aynı bakış açısını gösterir. Tanrıların, insanlığa* yaptıkları hizmetler için öldükten sonra tanrılaştırılan tüm insanlar

olduğu fikri , ilk olarak Büyük İskender'in çağdaşı olan Euhemerus tarafından gündeme getirildi ve bu nedenle Euhemerizm olarak bilinir. Özellikle Hristiyanlık döneminin başlarında Romalılar arasında ilgi gördü ve Philo Byblius'ta fanatik bir savunucu buldu. Bu teori, Grant Allen tarafından Evolution of the Idea of God adlı eserinde takip edilen Herbert Spencer tarafından yeniden canlandırıldı , *ancak* karşılaştırmalı din öğrencilerinin çoğunluğunun onayını kazanmadı çünkü tüm erken ve vahşi dinlerde, adları ve özellikleri ölülerin ruhlarından tamamen farklı olan çok sayıda doğa ruhu bulunur. [28] Atalara tapınmanın dine olan ilişkisine dair daha doğru bir görüş, ruh kavramının ilk olarak ölüm gerçeğiyle kazanıldığı ve daha sonra insan dışındaki diğer varlıklara da genişletildiğidir. İnsanda ruh ve beden arasındaki ayrımın tanınması, doğanın bir bütün olarak yorumlanması için bir temel sağlamıştır. Her çarpıcı fiziksel nesne, bir şey yapabilen veya bir şey yapabileceğine inanılan her şey, tıpkı ruhun bedeni terk etmesi gibi, onu geçici veya kalıcı olarak terk edebilen bir ruh tarafından canlandırıldığı varsayılmıştır. Böylece, ölülerin ruhlarının yanı sıra, ilkel insan her türlü fenomende kendini gösteren çok sayıda başka ruhsal varlığa tapınmaya başladı . Bu doğa ruhları ölülerin hayaletleri olarak düşünülmüyordu, ancak bedensiz ruhlara benzer karakterde varlıklardı ve

[27] ***Sosyolojinin İlkeleri,*** **ip 411.**

[28] **Bkz. Hartland,** ***Perseus Efsanesi,*** **i. 203; A. Lang,** ***Mit, Ritüel ve Din,*** **1899, i. 308ff.; W. Crooke, sanat. Hastings,** ***Din ve Etik Ansiklopedisi'nde,*** **ip 427.**

 aynı genel isimler. Böylece sıklıkla Animizm olarak adlandırılan, ancak tercihen Polydaemonizm veya bir sürü *damon'a (ôalfj.ovts') veya küçük tanrılara tapınma olarak adlandırılan şey ortaya çıktı; bu, Çoktanrıcılık veya* birkaç büyük tanrıya tapınma ve Tektanrıcılık veya tek Tanrı'ya tapınmanın aksinedir .

BÖLÜM II

ÇİN'DE SPİRİTİZM

a. Çince ile İlgili Bilgi Kaynakları Cestor-tapınma.— Çin dini ile ilgili en eski bilgi kaynaklarımız beş Klasik ve dört Kanonik Kitap'tır. Klasiklerin ilki *Shu-king,* [1] veya *Tarihi Belgeler Kitabı'dır. Yao ile başlayan (geleneksel tarih MÖ 2356) ve Hsia hanedanlığı (* 2205-1766), Shang hanedanlığı (1766-1122), Chou hanedanlığı (1122-249) boyunca uzanan olaylar, hitaplar, öğütler ve kararnamelerden oluşan bir koleksiyondur . -*Shi-king* veya *Şiir Kitabı, Shu-king* ile aynı erken dönemden kalma şiirler içerir . Dünya edebiyatının en eski ve en değerli hazinelerinden biridir. Yih *-King* veya *Permutasyonlar Kitabı,* başlangıçta altmış dört heksagramdan oluşan bir koleksiyondur ve bunlar da sekiz trigramın ve kısmen bütün ve kısmen kırık paralel çizgilerin birleşimleridir. Kehanet amaçlı olarak tasarlanmıştı; ancak kullanım biçimi kaybolmuştur, ancak çok sayıda yaratıcı spekülasyona yol açmıştır. Li *-ki* veya *Ayinler ve Törenler,* kısmen çok eski, kısmen de daha sonraki kökenli ritüel metinlerinin bir derlemesidir ve çağımızın ikinci yüzyılından önce şimdiki haliyle tamamlanmamıştır. K'ung Fu Tzu (Konfüçyüs) (MÖ 551-478) geleneksel olarak bu eserlerden üçünün derleyicisi olarak kabul edilir ve bu inancın esaslı doğruluğundan şüphe etmek için hiçbir neden yoktur . -Beşinci Klasik'in yazımı Konfüçyüs'e atfedilir

[1] **Çince sözcüklerin transliterasyonunda HA Giles'ın 1912 Londra *Çince-İngilizce Sözlüğü'nün* kullanımına uyulmaya çalışılmıştır.**

Ch'un-ch'iu veya *İlkbahar ve Sonbahar,* MÖ 722'den 481'e kadar Lu eyaletinin kısa tarihi *Tso-chuan, Ch'un-ch'iu'nun* bir yorumudur . Chou *-li,* Chou hanedanının ayinlerinin bir kaydıdır. *I-li,* tören ve görgü kuralları üzerine eski bir eserdir.

Dört Kitap şunlardır: *Lun-yii* veya *Konfüçyüs'ün Sözleri ,* Konfüçyüs'ten yaklaşık bir asır sonra bir araya getirilen, ancak gerçek bir geleneği

içeren, Konfüçyüs ve öğrencileri arasındaki soru, cevap ve tartışmaların bir koleksiyonu ; *Ta-hsioh* veya *Büyük Öğrenim,* devlet için güvenli bir temel oluşturmanın tek yolu olarak bireylerde bilgeliğin geliştirilmesi üzerine bir inceleme; *Chung-yung* veya *Orta Yol Doktrini,* iki kötü uç arasındaki denge olarak erdem üzerine daha felsefi bir inceleme; ve Konfüçyüs'ün bir öğrencisi olan *Mencius'un Öğretisi olan* Mêng *-tzü.2*

Çin dinine ilişkin diğer kaynaklar Klasikler üzerine yapılan yorumlar, daha sonraki edebiyat ve halkın mevcut gelenekleridir. [3]

b. Ruh ve Beden Arasındaki Ayrım.— Ruh ve beden arasındaki ayrım - Çin düşüncesinin temelini oluşturur. Uykuda ruhun geçici olarak bedeni terk ettiğine, etrafta dolaştığına ve rüyalarda deneyimlenen şeyleri gördüğüne inanılır. Uyuyan kişi uyandığında hemen geri döner. Baygınlıklarda ruh bedeninden daha uzağa gider ve geri dönüş yolunu bulmakta daha fazla zorluk çeker. Akrabalar daha sonra bir giysiyi bir

[2] **Kanonik Kitaplar ve Klasikler, J. Legge tarafından *The Chinese Classics,* 1861'de; *Li-ki, Sacred Books of the East,* xxvii -xxviii, 1885'te çevrilmiştir. *I-li* veya *Geleneksel Ayinler,* J. Steele tarafından 2 cilt, Londra, 1917'de çevrilmiştir. Aşağıdaki sayfalardaki referanslar Legge'nin çevirilerine aittir.**

[3] **Konuyla ilgili en ayrıntılı çalışma JJM de Groot'un *The Religious System of China,* vi cilt, 1892-1910'dur (neredeyse yalnızca atalara tapınmaya ayrılmıştır). Bir diğer ayrıntılı çalışma ise H. Doré'nin *Recherches sur les Superstitions en Chine,* iv. cilt 1911-1912'dir. Daha popüler nitelikteki diğer yararlı çalışmalar ise J. Legge'nin *The Religions of China,* 1880; J. Ross'un *The Original Religion of China,* 1909; WJ Clennell'in *The Historical Development of Religion in China,* 1917; J. Edkins'in *Religion in China,* [2] 1878; W. Grube'nin *Religion und Kultus der Chinesen,* 1910; HA Giles'in *Religions of Ancient China,* 1918; JJM de Groot'un *The Religion of the Chinese,* 1910; GF Moore'un *History of Religions,* i. chaps, iv. ; EW Hopkins, *Dinler Tarihi,* chaps, xiv-xv.** damın üstüne bir bambu direk koyup, yoldan çıkmış ruhun dikkatini çekmek ve yönünü bulmasına yardımcı olmak için bir gong çalın. Baygınlık devam ederse, ruhu geri

çağırmak için daha da yoğun çabalar sarf edilir; ve ölüm durumunda, tüm çabaların işe yaramadığı kesinleşene kadar bağırmaktan vazgeçilmez. Yaşayan bir adamın yok olan ruhu, başka bir kişiye veya hatta kendisine hayalet gibi görünebilir! ve böyle bir görüntü, yaklaşan ölümün bir işareti olarak kabul edilir. [4]

c. Ölümden Sonra Satılanın Sürekli Varlığı. — Bedeninden geçici bir ayrılığa dayanabilen ruh, aynı zamanda ölümün kalıcı ayrılığına da dayanabilir. Bu, Konfüçyüs edebiyatında tekrar tekrar vurgulanır ve ölülerin ruhlarının etkinliğinde ve birazdan daha fazlasını göreceğimiz ölülere tapınmada ima edilir.

Görünüşe göre "ruh" için en eski isim *kuei'dir.* Bunu temsil eden ideogram, Çin yazısının icadına kadar uzanan bir radikaldir. Terimin etimolojisi ve ilkel anlamı belirsizdir . Yerli sözlük yazarları bunu "geri dönmek" anlamına gelen *kuei ile ilişkilendirir. O zaman Kuei* , "hayalet" için kullanılan Fransızca terimle aynı olurdu *,* yani bedenine geri dönen bir ruh. Bizim "ruh" kelimemiz gibi, *kuei de* yaşayan veya ölmüş insan ruhlarıyla sınırlıdır.

Ruhun bir diğer adı da *shên'dir.* Bunun işareti bileşiktir ve bu nedenle yazılı dilin daha sonraki bir aşamasına aittir. Bu, doğada veya insanda olsun her türden "ruh" için genel bir terimdir. Temel anlamı da belirsizdir. Fonetik (yine farklı bir işaretle temsil edilir) "uzatmak" anlamına gelir.

Bu iki kelimeden, Konfüçyüs edebiyatında ölülerin ruhları için en sık kullanılan isim olan *kuei-shên bileşiği oluşur. Ters bileşik shên-kuei* nadir görülür. Bunun için bir başka kelime daha

[4] **De Groot, ip 243; iv. s. 96; Doré, iv. 323-331.** “ruh” *ch'i* ﴿ “nefes”tir, bu diğer ilkel ırkların terminolojisine karşılık gelir (bkz. s. 69ft.), ayrıca bileşik bir işaretle temsil edilir. Diğer terimler ise işaretleri kök kuei'den türetilen *hun* ve *p'o'dur ;* ayrıca *ming,* “ışık”.

d. Ölümde Ruhun Korunan Güçleri.— Çin'de hiç kimse ruhun bedeninden ayrıldıktan sonra varlığını sürdürüp sürdürmediğini sorgulamamış gibi görünüyor , ancak yaşam boyunca sahip olduğu bilme, hissetme ve yapma güçlerini koruyup korumadığı konusunda şüpheler

sıklıkla dile getirilmiştir. Konfüçyüs'ün kendisi bu konuda agnostik bir tutum sergilemiş ve müritlerinin bu konuda soru sormasını engellemiştir. *Konfüçyüs'ün Sözleri'nde,* VII. xx, dört konuda konuşmaktan kaçındığı kaydedilmiştir : harikalar, güç gösterileri, isyanlar ve ruhlar. XI. xi'de şunları okuyoruz: "Chi Lu ruhlara (ölülerin) hizmet etmek hakkında sordu. Üstat şöyle dedi: 'İnsanlara hizmet edemezken, onların ruhlarına nasıl hizmet edebilirsin?' Chi Lu ekledi: 'Ölüm hakkında sormaya cesaret ediyorum.' Ona şöyle cevap verildi: 'Hayatı bilmiyorken, ölümü nasıl bilebilirsin?' " *Chia Yii* veya *Konfüçyüs Konuşmaları, II. Madde 1* tarafından korunan bir başka söz , Tzu-k'ung'un, ölülerin kendilerine yapılan hizmetleri bilip bilmedikleri sorusuyla ortaya çıktı. Konfüçyüs şöyle cevap verdi: "Eğer ölülerin böyle bir bilgiye sahip olduğunu söylersem, evlatlık oğulların ve görevini bilen torunların, ölenlere son görevlerini yerine getirirken kendilerini mahvedeceklerinden korkarım; ve eğer ölülerin böyle bir bilgiye sahip olmadığını söylersem, evlatlık olmayan oğulların, ebeveynlerini gömülmeden bırakacaklarından korkarım." *Li-ki,* II. i. iii. 3'te benzer bir ifade şöyle der: "Eğer ölülerimize sanki içlerinde yaşam gerçekten tükenmiş gibi davranırsak, insanlık dışı oluruz; ama eğer onlara sanki yaşıyorlarmış gibi davranırsak, büyük bir cehalet sergileriz; ve bu nedenle ikisini de yapamayız."

Li-ki'ye (VII. i. 7) göre şöyle demiştir : "Göğe bakarlar ve bedeni toprağa gömerler. Bedensel *-p'o* aşağı iner ve bilinçli *ch'i yukarıdadır." Konfüçyüs'ün "* sanki ruhlar oradaymış gibi ruhlara kurbanlar sunduğu" ve müritlerine sürekli olarak ölüler kültünü emrettiği söylenir . Öğrenilmişlerin beslediği şüpheler ne olursa olsun, her çağda insanların büyük çoğunluğu ölülerin hayatta sahip oldukları tüm güçleri koruduklarına, mezarda rahat veya rahatsız olduklarına, kendilerine adak getirildiğinde bunu bildiklerine ve ihmal edildiklerinde özlediklerine, torunlarının işleriyle ilgilendiklerine, evlat ve iyilere yardım ettiklerine ve evlat olmayan ve kötüleri cezalandırdıklarına kesin olarak inanmıştır. Kral Hsüan Wang'ın bir ağıtında şöyle haykırır: "Yukarıdan umut yok, etrafımızdan yardım yok. Geçmişteki dükler ve memurlar ordusu bana hiçbir yardım sağlamıyor. Babam! Annem! Atalarım! Bunu görmeye nasıl

dayanabiliyorsun!" [5] Atalara tapınmanın tüm ritüeli, ölülerin yaşayanlarla aynı entelektüel güçlere sahip olduğunu ima eder. Ölülerin dünyada bildikleriyle hemen hemen aynı türde bir hayat yaşadıkları düşünülür. Aynı sosyal ve politik örgütlenmeye sahiptirler ve aynı meslekleri takip ederler . İmparatorlar hala hüküm sürer ve memurları ve mahkemeleriyle çevrilidirler, düşük rütbeli adamlar ise diğer dünyada aynı mevkileri işgal ederler. [6]

e. Ölümde Ruhun Kazandığı Güçler.— Çin'de ölülerin ruhlarının daha yüksek bir varoluş biçimine girdiği ve dünyevi yaşamları boyunca sahip olmadıkları güçleri kullandığı inancı yaygındır. Konfüçyüs *, Orta Doktrini,* bölüm, xvi'de şöyle der: " Ruhsal varlıklar güçlerini ne kadar da bolca sergiliyorlar! Göklerin altındaki tüm insanların oruç tutmasına ve kendilerini arındırmasına ve kurbanlarını sunmak için en zengin elbiselerini giymesine neden oluyorlar . Sonra taşan su gibi,

' *Shi-kinff,* III. iii. Kaside 4.

• Bkz. de Groot, v. bölüm xv. başları ve (ibadet ettikleri kişilerin) sağında ve solunda .” *Shi-king,* III. iii. Ode 2'de bize şöyle söylenir:

> “Ruhlar gelir, ama ne zaman ve nerede olduğunu önceden kimse söyleyemez. Bu yüzden ruhları küçümsememeliyiz, Ama her zaman onların gözündeymiş gibi yaşamalıyız.”

İyi Kral Wen *Shi-king hakkında,* III. i. Kaside 6'da şöyle denir:

> “İnsanlar tarafından görülmeden, her zaman yakındaki ruhlar tarafından görüldüğünü hissetti. Yorulmadan erdemini saf ve lekesiz tuttu.” [7]

Şen'in yaklaşımı hesaplanamaz, bu nedenle asla küçümseyici bir şekilde görülmemeli veya ihmal edilmemelidir.” Başka bir kasidede bize şöyle deniyor: “Atalarımız ihtişamlarıyla inerler. Şen'leri *sunuların* tadını çıkarır ve onların evlatları onların kutsamasını elde eder. Onu büyük lütuflarla ve sonsuz yaşamla ödüllendirecekler.” “Şen *sessizce* gelir ve ev sahiplerine büyük mutlulukla ve binlerce yıl boyunca yaşamla karşılık verirler.” “ *Şen* sessizce gider.” [8] Bu pasajlar şen'in her yerde hazır

bulunduğunu ve her şeyi bildiğini iddia eder , veya en azından çoklu varlık ve çoklu bilim. Ruhların insanüstü güçlerini ortaya koymalarının daha önemli yollarından bazıları şunlardır:

I. *Ruhlar Cansız Nesneleri İşgal Edebilir ve Kontrol Edebilir.*— - *Ölümden* hemen sonra, ölen kişinin adının yazılı olduğu bir tablet veya bayrak hazırlanır. Bunun onun ruhu tarafından işgal edildiğine inanılır ve cesetle birlikte mezara taşınır ve orada ruhun mezarındaki ikametgahını güvence altına almak için gömülür. Ölen kişinin adını taşıyan mezar taşı ayrıca özel bir anlamda ruhun ikametgahı olarak kabul edilir ve bu - nedenle ölümden sonra kutlanan ayinlerin merkezidir .

[7] **J. Legge'nin *Çin Dinleri adlı eserinin çevirisi,* s. 94-95.**

' ***Shi-king,* II. vi. Ode 5, ayetler 3, 5.** mezar. Ata tableti ruhun bir başka meskenidir. Bu, Chou hanedanlığı kadar erken bir tarihte bahsedilmiştir ve muhtemelen o zamandan çok önce de var olmuştur. Ata tableti işareti *(shen-chii), "taş" için radikal ve "efendi" veya "sütun" için fonetik* birleşimidir . Bu, başlangıçta mezar yerine evde veya ata salonunda törenler için tasarlanmış minyatür bir mezar taşı olduğunu düşündürmektedir. Modern form, içine dik bir parçanın yerleştirildiği bir sokete sahip ahşap bir tabandan oluşur ve tepesine yakın bir oluğa başka bir dik parça yerleştirilir. Sıradan Çin mezar taşlarına çok benzer. Üzerine “Ruhun Koltuğu”, “Ruhun Koltuğu”, “Ruhun Barınma Yeri” veya “Ruh Tahtı” sözcükleri, ayrıca sahibinin adı ve ünvanları ve doğum tarihi yazılmıştır. Yazıt, defin işlemi tamamlanana kadar tamamlanmamış olarak bırakılır ve daha sonra bazı yüksek edebiyat görevlileri karakterlerden birini tamamlamak için gerekli olan bir nokta ekler ve tablet diğer atalarınkilerle birlikte tapınağa yerleştirilir. Bu sekmeden önce adaklar sunulur ve ailenin hayatındaki tüm önemli olaylar duyurulur. [9]

Cansız nesnelerin kontrolü yoluyla ölülerin ruhları iradelerini insanlara gösterebilirler. Bu türden en eski kehanet biçimi kaplumbağa kabuğu aracılığıylaydı. Bir kaplumbağanın üst kabuğunun iç tarafı mürekkeple kaplanırdı ve pigmentte çizgiler şeklinde çatlaklar görünene kadar ateşin üzerinde tutulurdu. Bunlar ruhlar tarafından isteklerini açığa çıkarmak için kontrol edilirdi. Bu tür kehanet için işaret olan *pû,* ilkel Çin

radikallerinden biridir. *K'ou,* "ağız" ile birlikte bu, kabuk kehanetlerinin yorumlanması için işareti oluşturur . Bu tür kehanet ilk olarak Shun'un saltanatında (MÖ 2224) bahsedilmiştir. Taht için bir halef seçmek istediğinde,

- **Doré, i. 97-106.**

bakanları ve halkla uyumluydu ve oybirliğiyle Yü'yü aday gösterdiler. Daha sonra konuyu kaplumbağa-kahini aracılığıyla ruhlara sundu ve onlar da seçimi onayladılar. [10] P'an-kêng (M.Ö. 1400) yeni bir başkentin yerini belirlemek için aynı yöntemi kullandı. [11] Chou Dükü (M.Ö. 1100) kardeşi Wu'nun yaşayıp yaşamayacağını öğrenmek için kaplumbağa kabuğunu kullandı ve olumlu bir cevap aldı. [12] Ayrıca yeni bir başkentin yerini belirlemek için de kullandı . [13]

Ruhların kullandığı bir diğer iletişim yöntemi ise *shih* veya civanperçemi bitkisinin saplarıydı. Farklı uzunluktaki parçaların düşmesi ve bunların oluşturduğu diyagramlar aracılığıyla alametler verildi. Bu alametlerin yorumlanması *Yih-king* veya *Permutasyonlar Kitabı'nın temel amacı gibi görünüyor.* [1] * Bu kehanet biçimi Shun tarafından yukarıda bahsedilen kaplumbağa kabuğu ile bağlantılı olarak kullanıldı . Bu kehanet araçlarının ikisi de uzun zaman önce kullanımdan kalktı.

Günümüzde en çok tercih edilen kehanet yöntemlerinden biri, bir küpten cevaplar işaretli kura çekmektir. Bu kuraların ruhlar tarafından kontrol edildiğine inanılır. Başka bir kura türü ise, bir fasulyenin iki yarısı gibi şekillendirilmiş iki taş veya tahta parçasından oluşan *chiao'dur* . Bunlar ata tabletlerinin önünde havaya atılır. İki dışbükey tarafı yukarı bakacak olursa cevap yok demektir. İki düz tarafı yukarı bakacak olursa olumsuz cevap demektir. Bir düz ve bir dışbükey tarafı yukarı bakacak olursa olumlu cevap demektir . Bu kehanet yöntemi en azından MÖ 300'den beri mevcuttu.

Ruh-yazımı Çin'de en azından çağımızın başlangıcından beri bilinmektedir. Planşete karşılık gelen enstrümana chi denir . *İki uzun dalı ve bir kısa dalı olan* bir daldan oluşur.

[10] ***Shu-king,* II. ii. Ch. ii. 18.**

[11] ***Age.,* VI. vii. Pt. iii, 7.**

[12] **lin'd., V. vi. *9.***

[18] ***Age.,* V., xii. 2.**

“ Bkz. s. 16.

Uzun dallar iki kişi tarafından kulp olarak tutulur; kısa dal ise kağıda veya bir masanın üzerine serilmiş kuma yazar. Bu nedenle batı ülkelerinin kehanet çubuğuna benzer. Genellikle şeftali veya söğüt ağacından yapılır, çünkü bunlar kötü ruhlar için tatsızdır, böylece yanlış türden hayalet tarafından kontrol edilmesi önlenir. *Planşet gibi* , onu tutan kişiler tarafından otomatik yazmanın bir yoludur. Ruh, içine girmesi için çağrılır. "Chi'ye indiği *", "* içine girdiği", "ona yapıştığı", "onunla temas kurduğu" söylenir. Geldiğinde, *chi* masaya bir gürültüyle düşer ve onu tutan kişiler tarafından görünüşe göre kontrol edilemez. Öfkeyle yazmaya başlar ve sorulara yanıt olarak onu kullanan ruhun adını, doğum yerini, yaşadığı zamanı ve diğer ayrıntıları belirtir. Bazen yanlış türden bir ruh çizgiye girer ve "chi ile hızlı ve gevşek oynar *." Bu, sürdüğü sürece büyük bir karışıklığa neden olur, ki bu genellikle uzun bir süre değildir. Ruhlar chi* kullanmadan mektuplar bile yazabilir ve bunları insanların rehberliği için gökyüzünden aşağı bırakabilirler. [15]

2. *Ruhlar Hayvanların Sahipliğini Alabilir ve Bu Yaratıkların Hareketlerini Kontrol Edebilirler.* — Bu nedenle vahşi hayvanlar tarafından yutulan insanlar, başka bir kurban yenene kadar bu hayvanların bedenlerinden kaçamazlar. İnsan yiyen bir kaplan her zaman onu bir kişiye saldırmaya zorlayan bir *kuei tarafından ele geçirilmiştir* . Bir otorite, “Gerçek kaplanlar hiçbir insanı yutmaz; bunu yapanlar kaplana dönüşmüş insanlardır, çünkü kendi ırklarından utanırlar ve nefret ederler.” Eski Kral Yao’nun bakanı olan Kuan, taşan suları barajlayarak “beş elementi bozdu.” Bunun için ömür boyu hapse atıldı ve ölümünden sonra ruhu sarı bir ayıya dönüştü. MÖ 534’te aynı ayı Tsin hükümdarının rüyasında göründü. MÖ 693’te belirli bir P’êng-sheng

” Bakınız de Groot, vi. s. 1295; Doré, ii. 354; karşılaştırınız 2 Tarih 21:12, burada ölü İlyas'tan Yehoram'a yazılmış bir kornea. Lu hükümdarı Hsüan'ın öldürülmesinden dolayı ölüme mahkûm edildi. Ts'i hükümdarı Hsiang'a yaban domuzu şeklinde göründü ve kısa bir süre

sonra ikincisi öldürüldü. Boğulan adamların ruhlarının suda yaşayan hayvanların bedenlerine girme olasılığı yüksekti. Sung kralı Yuen (MÖ 530-516), dağınık saçlı bir adamın kendisine görünerek, "Yü Tsü adında bir balıkçı beni yakaladı" dediğini rüyasında gördü. Bir kahin bunun, "Bu, bir *shên tarafından ele geçirilmiş bir kaplumbağa" anlamına geldiğini yorumladı* . Ertesi gün kral balıkçıyı sorguladı ve beş fit genişliğinde, sepet kadar oval biçimli beyaz bir kaplumbağa yakaladığını bildirdi.

Mezarlarda yaşayan hayvanlar doğal olarak ölülerin ruhları tarafından ele geçirilmiş olarak kabul edilir. Kurtlar, sırtlanlar, çakallar, tilkiler, sıçanlar, yarasalar, baykuşlar ve yılanlar bunlardandır. Bunların hepsi konuşma ve insanlara yardım etme veya zarar verme güçlerine sahip şeytani hayvanlardır. Kuşlar da sıklıkla ölülerin ruhları tarafından ele geçirilir. Wei adında biri kendisine ait bir horozu öldürmek üzereyken, kuş şaşkınlıkla, "Ben Wang, ordudaki eski dostunum," diye bağırdığında, Wei'yi ve kuşu huzuruna çağırdı. Horoz ifadelerini yargıcın önünde tekrarladı ve şu sözlerle bitirdi: "Şimdi, ben, evcil bir tavuk, Karanlık Dünyası'nın meselelerini yetkim olmadan ifşa ettiğim için, ölmeliyim." Boynunu uzattı ve öldü. Vali, horozun "Adam-horozunun Mezarı" yazısının bulunduğu bir mezara gömülmesini emretti. Arkadaşlar ve sevgililer, ölümden sonra kuşa dönüşme olasılıkları özellikle yüksektir. Wen-hsiu ve Lo Tzu-chung çok iyi arkadaştılar. Aynı gece öldüler ve yedi mil arayla gömüldüler. “Wen-hsiu’nun ruhu bir horoza, Tzü-chung’unki ise bir sülüne dönüştü; ve tiz seslerinin melankolik tonları orada sürekli olarak ileri geri yankılanıyor.” Ts’i’nin varisi öldü ve gelini öyle üzüldü ki kısa süre sonra onu mezara kadar takip etti. Gelinin nedimesi kızın çalmaya alışkın olduğu lavta ile mezara vurdu ve içinden iki sülün çıktı. Mandarin ördekleri Çin’de evlilik sevgisiyle ünlüdür. Bir ördeğin bir ördeği pişirme kabına kadar takip ettiği bile söylenir. Bu nedenle, seven çiftlerin ölümden sonra bu kuşların bedenlerine girmesi şaşırtıcı değildir. [16]

3. *Ruhlar Ölü Bedenlere Girebilir.*— Kendi bedenlerini ölümden uzun süre sonra yeniden canlandırabilirler. De Groot, çağımızın onuncu yüzyılından önce edebiyatta yüz yirmi yedi vaka bildirmiştir. Diğer zamanlarda ruhlar diğer kişilerin cesetlerini yeniden canlandırabilirler.

Bu, kendi bedenleri çürüdüğünde veya artık kullanılamaz hale gelecek şekilde yok edildiğinde olur. Diğer dünyada on iki yıl geçirdikten sonra, belirli bir Chuh Chi-ching yakın zamanda ölen komşusu Chao Tzu-huo'nun bedeniyle dünyaya geri döndü ve kendi ailesiyle birkaç yıl mutlu bir şekilde yaşadı. Bilinmeyen bir *kuei* ölü bir kızın bedenini canlandırdı ve kız uzun süre bir adamın karısı olarak yaşadı. Bu tür hikayeler neredeyse diriliş hikayeleri kadar çoktur. [17]

4. *Ruhlar Yeni Bedenlerde Yeniden Doğabilirler.* - Hayata geri dönmenin bir diğer yöntemi de bir annenin rahmine girmek ve doğmamış bir bebeğin ruhu olmaktır. Bu tür kişiler doğup büyümeye başladıklarında, eski varoluşlarını hatırlarlar. Tsin hanedanlığı döneminde yaşamış Pao Ching adında bilgili bir adam , önceki varoluşunda dokuz yaşındayken bir kuyuda boğulduğunu hatırladı. Kuyudaki arama, ifadelerinin doğruluğunu doğruladı. Yang Hu, beş yaşındayken, oynadığı bir yüzüğü istedi. Hiç olmadığı söylendiğinde, bir komşunun bahçesindeki bir dut ağacına gitti ve o ailenin ölmüş bir çocuğunun kaybettiği bir yüzüğü çıkardı . Yeniden doğuşlar, bir çocuğun vücudundaki yara izlerinden veya benzer izlere karşılık gelen diğer işaretlerden de tanınıyordu.

''Bakınız de Groot, iv. s. 156-252; v. 542-651; Doré, ii. 380 metrekare

[17] Bkz. de Groot, iv. 123.

Ölen kişinin vücudundaki izler. İkinci bir bedene bürünen bir ruh cinsiyetini değiştirebilir. Ts'ainiang adlı bir kız kendi annesinin oğlu olarak yeniden doğdu. Çocuk konuşmaya başlar başlamaz kız kardeşine ait olan saklı oyuncak eşyalarını istedi. [18]

5. *Ruhlar Yaşayan İnsanların Bedenlerine Takıntılı Olabilir.*— Hastalıkların yaşayan insanların bedenlerine giren ruhlar tarafından meydana getirildiği inancı Çin'de en eski zamanlardan beri yaygındır. Bu kötü ruhlar farklı sınıflardandır ve birçok isme sahiptir, ancak bunlar arasında ölülerin ruhları önemli bir rol oynar. Gömülmemişlerin veya uygunsuz şekilde gömülmüşlerin (aşağıda / altında bakınız) hayaletleri, yaşayanları takıntılı hale getirerek kinlerini kusma eğilimindedir. Ölülerle

birlikte gömülen silahlar yaşayanlar için tehlikeli olabilir. Hsin-tu valisinin karısı ve kızları şiddetli baş ağrıları ve kalp çarpıntısı çekiyorlardı. Ünlü kahin Kuan Lu'nun sorgusu şu yanıtı aldı: "Salonun batı tarafında iki ölü adam yatıyor, biri mızrakla, diğeri yay ve okla; başları duvarın içinde, ayakları dışarıda; mızraklı olan ailenizin başlarını deldi ve bu yüzden başları o kadar ağrıyor ki onları kaldıramıyorlar; Diğeri göğüslerini hedef alır, böylece kalpleri o kadar endişeli ve acılı hisseder ki yemek yiyemez veya içemezler; bu varlıklar gündüzleri etrafta uçarlar, ancak geceleri gelip insanları hasta ederler, onları korku ve endişeyle vururlar." Bunu duyan vali iskeletleri çıkarıp başka bir yere gömdürdü ve kadınlar hemen iyileşti. Bu konudaki Çin inançları, 212. sayfada tartışılan Babil'deki antik Sümerlerin inançlarıyla aynıdır. [19]

6. *Ruhlar Yaşayan İnsanların Ruhlarına Sahip Olabilir.*— Sadece insanların bedenleri değil, aynı zamanda ruhları da ölülerin ruhları tarafından işgal edilebilir ve bu ruhlar daha sonra onların ruhlarını kontrol edebilir.

[18] **Bkz. de Groot, iv. 143.**

[19] ***A.g.e.,*** **v. 675.** düşünceler ve eylemler. Delilik ruhlar tarafından meydana getirilir ve bu nedenle ilhama benzer. Öldürülenlerin veya yaşamları boyunca yaralananların hayaletleri, baskıcılarının içine girerek onları suçlarını açıklamaya zorlar veya deliliğe sürükler. Edebiyat onuruna aday olanlara genellikle sınavlarında iyi ruhlar tarafından insanüstü zeka verilirken, diğerleri kötü ruhlar tarafından o kadar şaşkına çevrilir ki tamamen başarısız olurlar. Bazen bir aday sınav kağıdı yerine işlediği bir suçun itirafını yazmaya zorlanır. Rüyaların ruhlar tarafından meydana getirildiğine inanılır ve ruhlar sık sık rüyalarda insanlara görünür. Uyurgezerlik, trans ve hipnoz da onların faaliyetlerinden kaynaklanır.

Ruhsal ele geçirilme inancının ilginç bir biçimi, Chou hanedanlığında (MÖ 100) cenaze törenlerinde ölüleri canlandıran kişiler olarak ortaya çıktı. Ataların torunları seçilir ve törensel giysiler giydirilirdi. Atalar bu giysilerde hazır bulunmaya çağrılırdı, resmi bir şekilde otururlardı, yemek yer, içki içerlerdi, bir "dua görevlisi" aracılığıyla ailenin dualarını

alırlardı, ataların iradesini açıklarlardı ve cömert fedakarlığı nedeniyle “evlat soyundan gelen” kişiye dua ederlerdi. Bu dönemin kasidelerinden biri şöyle der: “ Büyük bir mutluluk elde edebilmemiz için ölülerin ‘canlandırıcısını’ oturmaya davet ediyoruz. . . . Tüm tören dikkatlice yerine getirilir ve her söz ve gülümseme olması gerektiği gibidir. . . . Ayin bittiğinde, tüm aktörler yorgun düşer ve töreni hatasız bir şekilde gerçekleştirirler. 'Dua memuru' 'evlat soyundan gelene' evlatlık kurbanının hoş kokulu olduğunu duyurur. . . . Tören böylece bitince, çanlar ve davullar çalar ve 'evlat soyundan gelen' kendi koltuğuna döner. 'Dua memuru' şenlerin *doyasıya* içtiğini ilan eder. Ölülerin yüce 'kişiliği' daha sonra ayağa kalkar ve çan ve davul sesleriyle birlikte götürülür. Şen *sessizce* uzaklaşır.” [20]

Bu garip "kişileştirme" kurumu Chou hanedanlığından beri var olmamıştır, ancak diğer türdeki "medyumlar" günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Hipnotik veya vecit halindeki kişiler ruhlar tarafından ele geçirilmiş olarak kabul edilir. Bu tür kişilere *wu denir.* Bunlar diğer ırkların şamanlarına ve şifacılarına benzer. Miladi birinci yüzyılın sonlarında yaşamış şüpheci filozof Wang Ch'ung şöyle der: "İnsanlar arasında ölüler, transa soktukları yaşayan kişiler aracılığıyla konuşurlar; ve wu, *kara* akorlarını tıngırdatarak ölülerin ruhlarını çağırır, bu ruhlar da wzz'nin ağızlarından konuşurlar." Bu şekilde ele geçirilen kişiler, yüzlerinin ve uzuvlarının kasılma hareketleriyle, titreyerek, inleyerek ve hıçkırarak veya kontrol edilemeyen koşu veya zıplamalarla gerçeği belirtirlerdi. Bazen öyle bir güç gösterirlerdi ki, en güçlü adamlar bile onları tutamazdı. Peygamberlik coşkusunu uyandırmak için, Samuel 10:5'teki Peygamber Oğulları ve Krallar 18:26'daki ba'al rahipleri gibi dans ve şarkıdan yararlandılar. Bu uygulama MÖ 18. yüzyılda Shang hanedanlığı kadar erken bir tarihte bahsedilmiştir. Bu coşku o kadar bulaşıcıydı ki, yoldan geçenler buna kapılır ve wu ile birlikte peygamberlik ederdi . *Genç oğlanlar* , ilhamlarına katılabilmeleri için - sıklıkla onlarla ilişkilendirilirdi . Genç Saul'un Peygamber Oğulları ile peygamberlik etme biçimini hatırlarız (Samuel 10:10-12; 19:20-24). *Wu* her iki cinsiyete de ait olabilirdi; ancak diğer ırklar arasında olduğu gibi,

çoğunlukla kadınlardı. Erkek bir *wu, chi* olarak da bilinirdi .

Ruhlar tarafından kontrol edildiğinde, *wu* onların adına kehanetlerde bulunurdu. Han hanedanının İmparator Wu'su, sık sık, ruhlardan ilham alan bir kadın *wu'ya danışırdı.*

[20] ***Shi-king,*** **II. vi. 5; Cf. the Roman custom, ss. 75, 80.** merhum prenses Shen. Tarihçi onun hakkında şunları kaydeder: “Ne söylediyse yazılmasını emretti. Emirlerine yazılı kanun deniyordu, ama sadece sıradan insanların bile bildiği şeyleri söylüyordu ve sıra dışı hiçbir şey içermiyordu; yine de, Cennetin Oğlu onlara özel bir ayrıcalık tanıdı. Gizli tutuluyorlardı ve o zamanlar dünya onlar hakkında hiçbir şey bilmiyordu.” Han hanedanından Wu'nun oğlu İmparator Chao döneminde, kardeşi Hsii tahta göz dikti ve Li Nü-hsü adında bir kadın *wu'ya danıştı. “Ona bir shên* getirmesini ve büyü yapmasını emretti. Nü-hsü, 'İmparator Hsiao Wu bana iniyor' derken gözyaşlarına boğuldu; ve tüm seyirciler secde ederken, 'Hsü'nün Cennetin Oğlu olması benim kesin emrimdir' diye haykırdı. *Wu'nun* saygı duyulan atalardan, sevilen akrabalardan veya arkadaşlardan mesajlar getirme yeteneği , onlara saf insanlar üzerinde büyük bir etki kazandırdı.

Wu'lar ayrıca kayıp eşyaları bulmalarını veya şeylerin nerede saklandığını söylemelerini sağlayan durugörü güçlerine de sahipti. *Kral* Kuei-ming'in saltanatında (MS 264) iki *wu,* gömüldüğü kıyafetleri tarif ederek bir prensesin mezarını teşhis etti. Mezar açıldı ve kıyafetler tarif edildiği gibi bulundu. On birinci yüzyıldan Ch'en Kuah bir kadın *wu hakkında şunları söylüyor:* "Amcamın bu insan dünyasındaki şeyler hakkında ondan bilmek istediği her şeyi, binlerce milden daha uzakta olsalar bile, ortaya çıkarabildiğini kanıtladı."

Wu'lar ayrıca diğer insanların zihinlerini okuyabiliyorlardı . Az önce bahsedilen aynı kadın *wu hakkında Ch'en Kuah şunları söylüyor: "Başkalarının aklından geçen düşünceleri bile biliyordu. O sırada dama oynayan konuklar daha önce saydıkları siyah veya beyaz dama tahtalarını ellerinde tutuyorlardı ve ona kaç tane* olduklarını sordular ve o her seferinde doğru cevabı verdi; ancak daha sonra saymadan avuç dolusu aldılar ve o sayılarını söyleyemedi. Bu nedenle başkalarının bildiklerini

bilebildiği, ancak zihinlerinde taşımadıklarını bilemeyeceği açıktı." Bu güçler nedeniyle imparatorlar ve prensler büyücüleri veya otoritelerine karşı komplo kuran isyancıları keşfetmek için *wu'dan yararlanmaya alışkındılar. Wu'lar insanlara rüyalarında ne gördüklerini,* kendileri unutmuş olsalar bile, söyleyebiliyorlardı . MÖ 580 yılında Çin hükümdarı, yere kadar uzanan, dağınık saçlı uzun boylu bir iblis gördüğünü, göğsünü dövdüğünü ve yere vurarak, “Torunlarımı haksız yere öldürdün, ancak Göksel İmparator isteğimi yerine getirdi .” dediğini gördü. Kadın bir *wu* bu rüyayı krala tekrarladı ve ona bunun yaklaşan ölümü anlamına geldiğini söyledi. [21]

Ruhlar tarafından ele geçirildiğinde, *wu* geleceği tahmin edebilirdi. Bu medyumlardan biri hakkında Chuang-tzu şöyle der: “Ching'de, adı Chi-hsien olan bir *shên* tarafından canlandırılan bir *wu vardı* . İnsanların doğumu ve ölümü, yaşamlarının devamı ve sonu, talihsizlikleri ve mutlulukları ve çok yaşlı mı yoksa erken mi ölecekleri hakkında her şeyi biliyordu.” 888 yılında bir *wu,* Lo Hung-hsin'e şöyle dedi: “Yaşlı, gri saçlı bir adam minnettarlığını ifade etmek için beni sana gönderdi; sen bu dünyanın sahibi olmaya mahkumsun.” Hung-hsin daha sonra imparator oldu. MS 1000 civarında bir *wu ,* Akraba Evi'nin atası olan Chau Tsu'ya dört çocuğun doğumunu tahmin etti ve özelliklerini doğru bir şekilde tanımladı.

Ruhların etkisi altında *wu* sadece doğaüstü bilgiye değil aynı zamanda mucizeler yaratma gücüne de sahipti . Tsin hanedanlığı sırasında Hsia T'ung'un hayatı, kendi zamanında iki güzel kadın *wu'nun şu anlatımını verir: "Çok* güzel ilahiler söyleyip dans ettiler ve kendilerini görünmez kılabildiler. İlk akşam onlar tarafından ziller ve davullarla açıldı, bunların gürültüsünü telli çalgılar müziğiyle dönüşümlü olarak yaptılar.

[M] **Joseph, Yaratılış 40-41; ve Daniel, Dan. 2. vakalarını karşılaştırın** . çalgılar ve bambu borular. Sonra Tan ve Chu bıçak veya kılıç çektiler, dillerini bunlarla kestiler, kılıçları yuttular ve ateş tükürdüler, onları görüş alanından gizleyen bir bulut, ışık akımlarının şimşek gibi parladığı. . . . Hafif adımlarla dans ederek ve dönüp durarak, ruhların dilini konuştular ve hayaletler gibi güldüler, leğenlerin dönüp

birbirine çarpmasına neden oldular ve sanki uçuyormuş gibi hareketlerle birbirlerini içmeye davet ettiler. Hsia T'ung dehşet içinde durdu; koşarak gitti, kapıdan değil, çitin tam içinden geçti ve evine gitti.” Daha önce sözü edilen cadı Nü-hsü büyülerini yaptığında, “saray-parktaki bir hurma ağacının on kadar dalındaki kırmızı yapraklar ipek gibi beyaza döndü ve göletteki su kırmızı oldu ve balıklar öldü ve fareler kraliçenin avlusunda gün ışığında dik durarak zıpladılar.”

Ruhların etkisi altındaki diğer medyumlar harika edebi kompozisyonlar ürettiler. MS 1035 civarında bir ruh, Kurban Tapınma Mahkemesi'nde Doktor olan Wang Lun'un ailesinden bir kıza indi. "Bunun üzerine o kız, şu anda bile dünyada *Kadın Ölümsüzün Toplu Eserleri başlığı altında dolaşan, olağanüstü güzellikte edebi kompozisyonlar yazabildi.* Birkaç stilde yazdı ve kalem kullanımında en büyük sanatsal beceriyi gösterdi; ancak bu dünyada kullanılan mühür karakterlerini veya kare karakterleri asla yazmadı." [22]

7. *Ruhlar İnsanlara Görünebilir.*— Bu tür hayaletler sadece profesyonel kahinlerle sınırlı değildir, herkesin başına gelebilir. Kendilerini bu şekilde gösteren hayaletler, ölüm anında bedenlerinin formunu korurlar. Çocukların hayaletleri çocuk olarak geri döner; yaşlıların hayaletleri yaşlı olarak. Başları kesilmiş olanların hayaletleri kendilerini başsız olarak gösterirler; ve bir infazdan sonra hayaletleri oradan uzaklaştırmak için havai fişekler patlatılır ve mandarin

” Bakınız de Groot, vi. ss. 1187-1341; Doré, i. 139-142. İdamı denetleyen kişi, başsız hayaletin kendisiyle birlikte içeri girmesini önlemek için evinin kapısındaki dumandan geçer. Diğer ülkelerde olduğu gibi, hayaletlerin ölüm anında veya hemen sonrasında görünme olasılığı daha yüksektir. Birçok aile, ölen akrabalarının evlerine geri dönme deneyimi yaşamıştır. Klasiklerde, bir atanın ibadetini kutlamadan önce üç gün oruç tutma ve meditasyon yapma geleneğinden bahsedilir. “Çocuk soyundan gelen”, onurlandırmak istediği kişinin bakışlarını, nasıl durup oturduğunu, nasıl gülümsediğini ve konuştuğunu, en sevdiği düşüncelerin ve meşguliyetlerin ne olduğunu hatırlamak zorundaydı. Üçüncü gün, kendi kendini hipnotize ederek, ata tapan kişiye göründü ve onunla

konuştu. Bir hayaletin şahsen görünüp görünmeyeceği veya bir medyuma bağlı olup olmaması, sahip olduğu enerji derecesine bağlıydı . 825 yılında bir kadın *wu* , Mêng Chou valisi Li Hsiang'a şöyle dedi: "Ben, onları buraya çağırarak ruhları çağırabilen bir hayalet-kahiniyim. İki tür ruh vardır, mutluluk ve kutsamanın tadını çıkaranlar ve fakir ve aşağılık olanlar; birincilerin, zaman zaman erkeklerle konuşmalarını sağlayacak kadar güçlü ve sağlıklı canlı bir ruhu vardır; ikincilerin ise çok zayıf bir nefesi ve çok bitkin bir *shên'i vardır* ki beni ağızlıkları olarak kullanmak zorunda kalırlar."

Hayaletler, sıradan insanlara göre profesyonel *wu'lara daha sık görünürdü; aslında,* başkaları tarafından görünmez olduklarında bile *wu* tarafından sıklıkla görülebilirlerdi . Bir *seanstan* ilginç bir hikaye geldi Li Hsiang'ın az önce bahsedilenle ilgili. Valiye dedi ki, "Bu salonun önündeki bir ağacın altında kırmızı cübbeli bir adam görüyorum. Kendisinin - Kurulların merhum İkinci Süpervizörü Lu Tsung-shi olduğunu söylüyor. Onu karşılamaya gidin." Li Hsiang buna göre gitti ve ruhu nazikçe içeri davet etti. "Süpervizör geliyor," dedi medyum. Sonra havada bir ses duyuldu, "Lu Tsung-shi tam bu salonda bir yay ipiyle boğuldu. Bu tür iplerden nefret eder, bu yüzden lütfen divanınızın üzerinde asılı duran yayı çıkarın." Li Hsiang öyle yaptı ve oturdu. Medyum daha sonra bağırdı, "Sizden daha yüksek rütbeli olan Süpervizöre ilk oturarak büyük bir saygısızlık gösterdiniz ve o öfkeyle gidiyor. Arkasından koşun ve onu durdurun." Li Hsiang özür dilemek için acele etti ve havadan bir sesin, “Çok büyük bir hata, huzurumda oturmaya cüret ettin!” dediğini duydu. Tekrarlanan yalvarışlardan sonra *wu,* Müdürün sonunda geri dönmeyi kabul ettiğini duyurdu. “Beyefendi ne istiyor?” dedi havadaki bir ses. “En alçakgönüllülükle kendisine şan mı yoksa felaket mi geleceğini söyleyen bir söz verilmesini rica ediyor,” dedi *wu.* Havadaki ses cevap verdi, “Başkentte birçok insan tarafından karşılanacak; şehre vardıktan bir ay sonra Wu-chou valisi olacak.” Havadaki ses açıkça karın konuşmacılığının ürünüydü ve bu, Çinli medyumların yaygın bir başarısıdır.

Medyumlar ruhları “maddeleştirme” gücüne sahipti, yani onları diğer insanlara görünür kılıyorlardı. *Güney Tarihi olarak adlandırılan eser* ,

İmparator Hsiao Wu (MS 454-465) döneminde “ruhları görebilen ve İmparatora ölen ikincil eşinin görünmesinin mümkün olacağı konusunda güvence veren bir *wu olduğunu” kaydeder* . İmparator bundan çok memnun oldu ve ona onu çağırmasını emretti. Birkaç dakika içinde hayattayken sahip olduğu şekilde bir perdede görüldü. İmparator onunla konuşmak istedi, ancak o sessiz kaldı; ve tam elini tutmak isterken, ortadan kayboldu.” Yukarıda bahsedilen, böylesine güzel edebi kompozisyonlar yazan aynı kız-medyum da ruhları “maddeleştirme” güçlerine sahipti. “Ruh zaman zaman o evde şeklini gösteriyordu ve sonra belden yukarısının çekici bir kadına benzediği algılanıyordu; ancak belden aşağısı her zaman bir bulutla örtülüydü. Çok güzel lavta çalıyordu; sesi de öyle tatlı ve hoştu ki dinleyen herkes bütün dertlerini unutuyordu.” [23]

f. Bedensiz Ruhların Meskeni. — Diğer tüm antik halklar gibi Çinliler de ölülerin ruhlarının daha önce bulundukları bedenlerle yakın bir bağlantı sürdürdüklerine inanıyorlardı. Tıpkı uykudan veya baygınlıktan döndükleri gibi ölümden de dönüyorlardı. Sonuç olarak, ruh için bir mesken görevi görebilmesi için bedenin sağlam bir şekilde korunması gerekiyordu. Bedene verilen zararlar ruha da karşılık gelen zararlar veriyordu. Başları kesilen suçlular başsız hayaletler olarak dolaşıyorlardı; ve başlar kaybolduğunda, hayaletlerin orada kalması umuduyla cesetlerle birlikte tahtadan yapılmış ikameler gömülüyordu. Chou hanedanı, kralların mezarlarından şiddetli bir şekilde ölen tüm aile üyelerini dışlıyordu. Yaşamları boyunca çıkan dişler ve tırnak kesimleri ölülerle birlikte gömülebilmeleri için dikkatlice saklanıyordu. Cesedin sakatlanması, suçlulara verilebilecek en kötü cezaydı. Eski bir yasa şöyle der: “ Bir aileden üç kişiyi öldüren kişi, ölüm gelene kadar bıçaklarla yavaşça doğranacaktır. Cesedi parçalara ayrılacak ve başı halka bir uyarı olarak bir kazığa asılacaktır.” Suçluların cesetleri, kendilerine ceza verilebilmesi için sık sık mezardan çıkarılırdı. Tahtın hak iddia edenlerinden biri olan Shih Lih, kendisine karşı savaşan ve MS 311 yılında ölen generalin cesedini yaktı. Hsiao-chuang dönemine (MS 525-528) ait bir kronolojide şöyle anlatılır: “Liu Thing çoktan ölmüştü; ancak suçlarını hatırlayan İmparatoriçe, mezarını açtırdı ve cesedini yok ettirdi,

böylece hayaletinin sığınabileceği her şeyden mahrum kalması sağlanacaktı.” Ölüler için bu kadar korkunç bir felaket

'•Bkz. de Groot, vi. ss. 1212-1341; Doré, i. 132-138. cesetlerinin parçalanmasının Hukuk Kanunu tarafından ağır cezalarla yasaklandığı: "Başka bir ailenin bir üyesinin cesedini parçalayan veya yok eden ya da onu suya atan kişi uzun sopayla yüz darbe ile cezalandırılır ve üç bin mil uzaklıktaki bir ülkeye ömür boyu sürgün edilir."

Mezar, ölülerin meskenidir ve mezarları olmadan evleri yoktur. Gömülmemiş ölüler, yeryüzünde dolaşan ve yaşayanları rahatsız eden hayaletlerdir. Bunlar, boğulmuş, dağlarda veya çöllerde kaybolmuş, vahşi hayvanlar tarafından yutulmuş veya gömülmelerini sağlayacak akrabaları olmayan ve bedenleri leş gibi atılmış veya ebeveynleri tarafından açığa çıkarılmış bebeklerin ruhları olan kişilerdir. Gömülmemişlerin bedenlerine bakmak dindar bir davranış olarak kabul edilir ve değerli yoksullar için tabut ve cenaze masrafları için küçük miktarlarda para sağlayan hayırsever topluluklar vardır. Ayrıca, hiçbir ölünün gömülmemiş kalmamasını sağlamak da Hükümetin görevlerinden biridir.

Uygunsuz bir şekilde gömülmek, gömülmemek kadar kötüdür, çünkü ölüler huzur bulamaz. İmparatoru gücendiren memurlar, eski zamanlarda kötü ve bayağı bir cenaze törenine mahkûm edilerek cezalandırılırdı. Mezarlar harabeye döndüğünde, gölgeler huzursuz olur ve onarımlar yapılana kadar yaşayanları rahatsız ederdi. Wen Ying adında bir vali, rüyasında kendisine bir adamın göründüğünü ve şöyle dediğini gördü: "Şimdi annemle babam beni bu civara gömdüler, ama gelgit yükseldiğinde mezarımın üzerinden akıyor; tabut su altında kalınca yarı yarıya suyla doluyor, böylece kendimi sıcak tutacak hiçbir şeyim kalmıyor." Bunun üzerine hayalet, Wen Ying'e sırılsıklam olduklarını göstermek için giysilerini kaldırdı. "Tabutun nerede?" diye sordu Ying. "On *pu* "Kuzeye doğru," dedi hayalet, "nehrin kıyısındaki solmuş bir söğüt ağacının altında." Ertesi gün Ying orayı aradı, koşulların hayaletin tarif ettiği gibi olduğunu gördü ve tabutu kuru bir yere taşıdı.

Ruhun cesetle olan bu ilişkisi, aynı ailenin üyelerinin birlikte gömülmesinin nedenidir. Aynı mezarın işgal edilmesinin diğer dünyada

yeniden bir araya gelmeyi sağladığı düşünülür. En eski kayıtlar, aile mezarına gömülmek üzere uzak bir yerden cesetlerin taşındığına tanıklık eder ve günümüze kadar Amerika'da veya diğer uzak diyarlarda ölen Çinlilerin kemikleri gömülmek üzere memleketlerine gönderilir. Bir sebepten dolayı cesetlerin geri getirilemediği durumlarda, eski zamanlarda ruhlarının atalarıyla birlikte gömülmesi için önlem alınırdı. Mezarlar hazırlanır, ruhlar geri dönmeleri için çağrılır ve ölen kişinin adını taşıyan ruh tabletleri ve onlara ait olan giysiler olağan törenlerle gömülürdü. Mezara hediyeler bırakılması ve mezarda kurbanlar sunulması, ki bunlar hakkında daha sonra daha fazla bilgi verilecektir, ayrıca ölülerin ruhlarının mezarda yaşadığına dair inanca tanıklık eder. [24]

Buna tamamen zıt olan şey, Kanonik Kitaplar ve Klasiklerde bulunan, ölülerin ruhlarının “göklerde” veya “yükseklerde” olduğu fikridir. Bu nedenle *Shi-king'in eski kasidelerinden birinde* şöyle denir:

> "Krallar Chou'da ölür, diğerleri yükselir, Ve onların ayak izlerini takip eder.
> Üç kişi vardı ve hepsi bilgeydi, Ve hala hüküm sürüyorlardı, ölü olmalarına rağmen.
> Tai, Chi ve Wên hepsi cennetteydi,
> Wu'ya onları takip etmesi emredildiğinde.” [25]

Chou hanedanının ilk kralı Wu hastalandığında, kardeşi en yakın üç atanın ruhlarını şu şekilde çağırdı: "Başlıca soyundan gelen kişi ağır bir hastalıktan muzdarip. Eğer siz gökyüzündeki üç kral onun sorumluluğunu üstlenirseniz, beni onun oğlu yerine koyun." [26] Chou hanedanının Kralı Wên hakkında şöyle denir:

[21] Bkz. de Groot, i. 342-355; ii. 378-381; iii. 829-934.

***[20] Ski-king,* III. i. Ode 9; Legge tarafından çevrildi, *Religions of China,* s. 77. ^*Shu-king,* V. vi. 5.** odes: “Ölümden sonra yükseklerde dinlenmeye gitti, ışıkta kutsallaştırıldı.” “Wên’in ruhu gökyüzünde huzur içinde dinlenebildi.” [27] Ruhun meskenine ilişkin bu anlayış, görünüşe göre onun nefes, rüzgar veya ışık olduğu ve dolayısıyla göksel güçlerle ilişkili olduğu fikrinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca aynı *shên kelimesinin*

ölülerin ruhlarına ve göksel ruhlara uygulanır, böylece ikisi arasında karışıklık olabilir. Aynı düşünce karışıklığı birçok diğer erken dinde de bulunur. [28]

Çok erken bir tarihte Çin filozofları bu tutarsızlığı insandaki iki ruh teorisiyle açıklamaya çalıştılar. Evren, *Yang* ve *Yin adlı iki zıt ilkenin birleşmesinin sonucu olarak görülüyordu. Yang* kendini gökyüzünde, ışıkta, gündüzde, güneyde, yazda, erkekte *vb.; Yin* ise dünyada, karanlıkta, gecede, kuzeyde, kışta, dişide *vb. gösterdi.* İnsan doğası aynı iki elementten oluşuyordu . Böylece *Li-ki* (VII. iii. i) şöyle der: “Böylece insan, Gökleri ve Yeri oluşturan yararlı maddelerden, *Yin* ve *Yang'ın* işbirliğinden ve bir *kuei* ile bir shên'in birleşmesinden oluşur *.” Aynı eserin XXI. ii. i'sinde şunları okuyoruz: “Tsai Ngo şöyle dedi: ' Kuei* ve *shên* terimlerini duydum ama ne anlama geldiklerini bilmiyorum'; Konfüçyüs'ün ona söylediği: 'Ch'i, *shên'in tam* tezahürüdür ve *p'o ,* kuei'nin tam tezahürüdür *; kuei'nin shên* ile birleşmesi tüm ilkeler arasında en yüce olanıdır. Canlıların hepsi kesinlikle ölecektir ve ölümlerinden sonra kesinlikle Dünya'ya *{kuei} döndükleri için, (onlara oraya eşlik eden) ruha kuei denir.* Fakat kemikler ve et toprakta çürürken ve gizemli bir şekilde tarlaların toprağı haline gelirken, *ch'i* ortaya çıkar ve kendini yukarıda parlayan bir *ming* (ışık) olarak gösterir.' Bu ifadeler, gerçek popüler inançlarla hiçbir ilgisi olmayan sadece felsefi spekülasyonlardır . Aslında, sıradan dilbilimsel

***« Kayak kralı,* III. i. Övgü 1.**

[28] Bkz. s. 107, 128, 172. Kullanımda *shên* ve *ming , kuei* kadar sıklıkla mezarla ilişkilendirilir . Mezar taşı veya ataların tableti, shên tarafından işgal edilir *;* mezar taşını barındıran pagodaya “ming kulesi *” denir; mezarlara gömülen nesnelere “ ming için aletler”* denir ve mezar bezlerine “ *ming için ceketler ve eteklikler” denir. Bütün bunlar, başlangıçta* insanda iki ruh arasında bir ayrım yapılmadığını ve bu inceliğin popüler düşünce veya dil üzerinde hiçbir etki bırakmadığını gösterir . Ölülerin çift meskeni, bu nedenle, açıklanamayan bir gizem olarak kalır. [29]

g. Ölülerin Tanrılaştırılması.— Ölülerin ruhlarının sahip olduğu gizemli

güçler göz önüne alındığında, Çinliler tarafından insanlardan ziyade tanrılar sınıfına ait olarak görülmeleri şaşırtıcı değildir. Onlar *shên cinsinin bir türüdür.* her türden çok sayıda ruhu kucaklayan . Hiyerarşinin başında *T'ien,* "Gökyüzü" bulunur ve yaygın olarak "Cennet" olarak çevrilir. Eş anlamlı bir terim *Shang-ti,* "Yüce Hükümdar"dır. Çin dininin Tanrı fikrine en çok yaklaştığı yer burasıdır. Gök ruhundan sonra gelen önem, astronomik ve atmosferik olaylara başkanlık eden diğer göksel ruhlardır. Bunlara genel olarak *shên* veya "ruhlar" adı verilir. Bunların altında *ch'i adı verilen yeryüzü ruhları bulunur.* Bileşik *shên-ch'i,* Sümer *AN-KI'si gibi, gökteki ve yeryüzündeki ruhların tamamını ifade eder. Büyük dağlar ve nehirlerin de bu yerlerin kuei- shên'i* olarak bilinen koruyucu ruhları vardır . Toprağın ruhlarına *shê,* mahsulün ruhlarına ise *chi denir.* Bileşik *shê-chi,* tarımın kolektif tanrılarını belirtir. Bu ruhlar ile ölülerin ruhları arasında tür açısından bir fark yoktur. Aralarında sadece rütbe ve fonksiyon farkı vardır.

h. Ölülere Tapınma. — Gerçek tarihin en başında, ölülerin ruhlarına tapınma hakkı

" Bakınız de Groot, iv. ss. 1-9. Cennet ve Dünya sıradan insanlardan alındı ve Hükümetin bir işlevi haline getirildi. Sıradan vatandaşın yalnızca kendi atalarına ve *numen'e tapmasına izin verildi* eşiğin veya fırının. - Klanın temsilcilerinin tarlalarının başındaki dehaya tapınmalarına izin verildi; ve bir köydeki ailelerin temsilcilerinin toprağın yerel koruyucusuna tapınmalarına izin verildi. Yargıç, bölgesinin ruhlarına tapındı ; vali, departmanının ruhlarına; vali, eyaletinin ruhlarına. Büyük feodal prensler, eyaletlerinin başındaki ruhlara, bölgelerindeki nehirlere ve dağlara ve aynı sınırlar içindeki bereket tanrılarına kurban sundular. İmparator, Cennete ve Dünyaya, imparatorluğun büyük nehirlerine ve dağlarına ve tüm krallığın tarım ruhlarına kurban sunma hakkına sahipti. Başka herhangi bir adamın bu işlevleri yerine getirmesi bir isyan eylemiydi. Konfüçyüs'ün kendisi şöyle demiştir: "Bir adamın kendi atasına değil, bir *kuei'ye kurban sunması küstahça bir iltifattır."* [30]

Doğa ruhlarına tapınmaktan men edilen insanlar, genel olarak atalara - tapınmaktan başka bir din bilmiyorlardı. Böylece bu özel kült, Çin'de

dünyanın diğer bölgelerinde benzeri olmayan bir gelişmeye ulaştı. Diğer ırklar, tanrılara ve doğa ruhlarına tapınmanın yanında bir yan ayin olarak atalara tapınmayı uyguladılar; ancak Çinliler bunu birinci sıraya yükselttiler ve diğer tüm din biçimlerini ikincil hale getirdiler. Klasik kitaplar kadar erken bir tarihte atalara tapınma, ulusun başlıca dini haline gelmişti; ve Taoizm ve Budizm'in yayılmasına rağmen, günümüze kadar varlığını sürdürüyor. "Evlatlara saygı" için kullanılan ideogram, *hsiao,* dildeki en eski işaretlerden biridir. "Yaşlı adam" ve "oğul" için kullanılan birleşik işaretlerden oluşur. Bu dindarlıkla ilgili olarak Konfüçyüs şöyle der: "Sevgi ve

***° Konfüçyüs'ün sözleri,* II. xxiv.** hayattayken ebeveynlere saygı ve öldüklerinde onlar için keder ve üzüntü:—bunlar yaşayan insanların temel görevini tamamen yerine getirir." [31] "Bir evlat evladının ebeveynlerine yaptığı hizmet şöyledir:—Onlara karşı genel davranışında en büyük saygıyı gösterir ; onları beslerken çabası onlara en büyük zevki vermektir; hasta olduklarında en büyük endişeyi hisseder; öldüklerinde onlar için yas tutarken her türlü keder gösterisini sergiler; onlara kurban verirken en büyük ciddiyeti gösterir. Bir oğul bu beş şeyi tamamladığında, (o söylenebilir ki) ebeveynlerine hizmet edebilir." [32]

Genellikle ailenin reisinin sadece üç yakın atası, büyük büyükbaba , büyükbaba ve baba tapınılır. Uzak atalar yılda sadece bir kez toplu bir saygı görürler.

Ölülerin ruhları dışında başka ruhlara tapma ayrıcalığına sahip olan hükümet ve imparatorların üst düzey memurları, yine de atalara tapınmanın dindeki en önemli görev olduğu konusunda sıradan insanlarla aynı fikirdedirler. The *Shirking,* II. i. iii. 6, Shun (MÖ 2254) için şöyle der: "Bundan sonra, özel olarak, ancak olağan biçimlerde, Cennete kurban verdi; yalnızca altı Onurlandırılmış Kişiye *(yani* atalara) kurban verdi; uygun kurbanlarını tepelere ve nehirlere sundu; ve ibadetini ruhlar ordusuna kadar genişletti." Burada, hüküm süren hanedanın ataları Cennetten sonra ve güneşten, aydan ve diğer tüm ruhlardan önce gelir. Chou hanedanı Cennetten sonra Dünyayı ekledi; ve bu değişiklikle , bu imparatorluk kurban düzeni geç Mançu hanedanının düşüşüne kadar

sürdü. Cennet ve Dünya'ya kurbanlar sadece yaz ve kış gündönümlerinde ve birkaç özel günde kutlanırken , atalara tapınma her zaman devam etti. Bu, imparatorluk kroniklerinde neden bahsedildiğini açıklıyor

[81] ***Hsiao-kral,*** **bölüm, xviii.**

[22] ***Aynı eser,*** **bölüm x.** ve diğer kraliyet kültlerinden çok daha sık kasideler. Chou hanedanı döneminde imparator Miad yedi tane baş tapınak yaptırdı: biri “büyük ata” veya ailenin kurucusu için; diğeri Chou Dükü Wên için , Wu’nun babası; bir diğeri hanedanın kurucusu Wu için ; geri kalanı da imparatorun dört yakın atası için. Bir imparator öldüğünde, büyük büyük büyükbabasının ruh tableti uzak atalar salonuna taşınırdı, üç yakın atasının tabletleri bir yer yukarı taşınırdı ve kendi tableti son tapınağa yerleştirilirdi. İmparatorların eşlerinin tabletleri kocalarının tabletlerinin yanına yerleştirilirdi. Ölen bir hükümdarın ahlaki karakteri, kendisine gösterilen saygıda hiçbir fark yaratmazdı. İmparatorluğun refahı, atalar ayinlerinin uygun şekilde kutlanmasına bağlıydı. Konfüçyüs şöyle der: “Atalarının tapınağındaki törenleriyle atalarına tapıyorlardı. - Büyük kurban törenlerini ve atalarının tapınağındaki törenlerin anlamını anlayan kişi, imparatorluğu yönetmenin avucuna bakmak kadar kolay olduğunu görecektir.”

Feodal düklerin beş ata tapınağı vardı: “büyük ata”nın tapınağı ve dört yakın atanın tapınağı. Yüksek rütbeli memurların üç tapınağı vardı: “büyük ata”, büyükbaba ve baba. Bir adam soylulaştırıldığında, ataları da imparatorluk kararıyla soylulaştırılırdı, böylece yeni ileri gelen için uygun tapınma nesneleri haline gelebilirlerdi; ve eğer aşağılanırsa , ataları da aşağılanırdı. Alt rütbeli memurlara sadece bir tapınak, yakın atanın tapınağı izin verilirdi .

Hükümdar hanedanının atalarının yanı sıra, devlet dini sanat veya bilimlerin kaşiflerine , bilgelere, devlet adamlarına, felaketlerden kurtarıcılara ve geçmişin diğer kamu hayırseverlerine saygı gösterdi. Bu nedenle, kurban hakkındaki kitabın son bölümündeki *Li-ki şöyle der:* "Bilge kralların kurbanları kurarken uydukları kural şuydu"—halk için yasa koyanlara, görevlerini özenle yerine getirirken ölenlere, emekleriyle devlet kuranlara ve büyük felaketleri savuşturan veya yardım edenlere

kurban sunulmalıydı." Bu tür kişiler "Cennetin Yardımcıları" olarak bilinirdi. Bunlar arasında, halkına toprağı sürmeyi ve tahıl yetiştirmeyi öğreten tarih öncesi bir imparator olan Shên-nung da vardı; Chou hanedanının asıl atası olan Hu-tsi, dokuz eyaletin fatihi olan “Efendimizin (TV') ayak izlerini takip ederek” hamile kalan bir bakireden doğmuştur.

Konfüçyüs'ün kendisi de bu sınıfa aitti. Konfüçyüs'ün memleketi olan Lu Prensi'nin ölümünden sonra onun onuruna yılda dört kez kurbanlar sunulan bir türbe inşa ettiği söylenir. MÖ 194'te Han hanedanının ilk imparatoru, Shan-tung'daki Konfüçyüs'ün mezarını ziyaret etti ve bir domuz, bir koyun ve bir öküz kurban etti. Elli yıl sonra, memleketi Ch'ufu'da Konfüçyüs için bir tapınak inşa edildi ve MS 59'da İmparator Ming-ti, tüm devlet okullarında Konfüçyüs'e adaklar sunulmasını emretti. MS 72'de aynı İmparator, yetmiş iki havarinin tabletlerinin dikilmesini ve onlara adaklar sunulmasını emretti. 286'da, kendisine yılda dört kez imparatorluk sunağında ve kendi tapınağının sunağında kurban sunulması kararlaştırıldı. 5 5'te, her bölgenin başkentinde onun için bir tapınak inşa edilmesi emredildi. Günümüzde Konfüçyüs'ün tapınakları bütün büyük şehirlerde bulunmakta ve o, yaygın bir ulusal kültün nesnesi haline gelmiştir.

i. Cenaze Hazırlığı Ayinleri.— Ölümden hemen önce bir kişi yatağından alınır ve üç tahtadan oluşan bir tür tabuta yerleştirilir, burada yıkanır ve başı tıraş edilir, böylece ruhlar dünyasına girdiğinde iyi bir görünüm sergileyebilir. Ölüm gerçekleşir gerçekleşmez tüm aile yüksek sesle ulumaya ve ağıt yakmaya başlar, ölüden geri dönmesini ister ve onları terk ettiği için ona sitem eder. Sonra s. 18'de bahsedilen "ruhun geri çağrılması"nın ilginç geleneği gelir. Akrabalar şimdi ipuçlarını çözer ve saçlarını serbest bırakır (bkz. Levililer, 21: io) ve herhangi bir cenaze töreni kutlandığında giydikleri kaba kahverengi çuldan giysiler giyerler . Daha sonra cesedin gözleri kapatılır ve vücut, içine paraların atıldığı ve içinde yaşayan numen'e bir adak olarak sunulduğu bir kuyudan getirilen suyla yıkanır . Hayat veren belirli mücevherler ağza yerleştirilir. Geceleyin bedenin yakınında bir ışık yakılır ve yanına yiyecek dolu kaplar ve içecek dolu kaplar yerleştirilir ki, ruh geri dönerse hemen besin

bulabilsin.

Ertesi gün ölen kişiye, mezarda rahatlık vermesi için tasarlanmış pahalı bir ipek kadife ile astarlanmış pamuklu veya keten bir iç çamaşırı ve - hayattayken resmi durumlarda giyilen yeni dış giysiler giydirilir. Bir masaya öğle yemeği konur ve beden tabuta yerleştirildikten sonra ruhun meşgul olması için geçici bir ruh tableti getirilir. Tabutun dibine bir miktar pirinç kağıdı serpilir, bunun üzerine yedi delikli gevşek bir tahta, sonra bir şilte, sonra bir paspas ve baş için küçük bir yastık. Beden tabuta yatırılır ve yanına pipo, yelpaze veya kalem gibi birkaç kişisel eşya veya bir çocuk için oyuncak konur. Tabuttaki kalan boşluk, diğer dünyada kullanılmak üzere "ruh" kağıt parasıyla doldurulur, örtü kapatılır ve hava geçirmez şekilde kapatılır. [33]

j. Mezarlar, Mezarlar ve Türbeler.— Görünüşe göre en eski zamanlarda Çinliler nehirlerinin kıyılarındaki kil kayalıklarında oyulmuş mağaralarda yaşıyorlardı. Aileden biri öldüğünde, bedeni hayatı boyunca yaşadığı mağarada bırakılıyor ve hane halkının geri kalanı tarafından terk ediliyordu.

- [3] **Bkz. de Groot, i. ss. 1-240; Doré, i. 41-46.** Uygarlığın biraz daha ileri bir aşamasında dallardan kulübeler inşa edildi ve kil ile sıvandı ve bunlar da bir ölüm meydana geldiğinde terk edildi. Bu iki ilkel ev biçiminden daha sonraki tüm Çin mezar tipleri gelişti. Bunlar ya yeraltı - kazıları (wzz) ya da antik kulübelerin şeklini taklit eden tümülüslerdir - *(fen)* . Pahalı ve konforlu evler inşa edilmeye başlandığında, artık ölülere teslim edilmiyordu, ancak bunlara tarih öncesi tipte meskenler sağlandı. Çin'in güneyinde mezarlar günümüzde baskındır. Orta ve kuzey eyaletlerinde yarım küre höyükler daha yaygındır. Bunlar genellikle ön tarafa yerleştirilmiş kapalı bir kapıyı temsil etmek için oyulmuş bir taş levhaya sahiptir. Bu, ilkel kulübe kapısının mimari bir kalıntısıdır. Mezarlar genellikle sağlam bir tonoz oluşturan kireçle karıştırılmış toprağı kazıp sıkıştırarak inşa edilir. Tümülüsler, zeminin yüzeyine veya zemine yakın bir yere yerleştirilen tabutun üzerine inşa edilir.

Zenginlerin daha ayrıntılı mezarları evleri taklit etme eğilimindedir. Höyük evin merkezi arka odasına karşılık gelir. Bunun önünde, evdeki

antestral tabletlere karşılık gelen mezar taşını taşıyan bir duvar vardır. Bunun önünde, evin ana salonuna karşılık gelen "mezar salonu" vardır. Bu, atalara ait tabletlerin önüne adakların konulduğu evdeki masaya karşılık gelen gölgelere adaklar için bir sunak içerir. Salonun önünde, evin önündeki avluya karşılık gelen "mezar avlusu" vardır. Bu temel mimari unsurlar, ölen kişinin zenginliğine veya rütbesine orantılı olarak sınırsız bir şekilde geliştirilebilir. Çin antik çağının bize ulaşan en görkemli mezar anıtları, Ming hanedanının (MS 1368-1643) imparatorlarının mezarlarıdır . Burada höyük, pahalı bir türbe, "ruh kulesi" haline gelmiştir. "Ruh salonu"

hayvanların devasa taş heykelleriyle çevrili muhteşem bir ulaşım yoluna dönüştürülmüştür .

k. Cenaze Törenleri. — Fakirler genellikle ölülerini ölümden sonraki gün gömerler. Daha zengin insanlar üçüncü güne kadar beklerler. Zenginler bazen cenaze için uğurlu bir gün veya uğurlu bir yer belirlemek için haftalar veya aylar beklerler. Bu tür konuları belirleme sanatına *Feng-shui denir.* Hizmetleri için yüksek ücretler talep eden uzmanların elindedir. Uygun defin yerleri sağlamak o kadar zordur ki tabutlar genellikle mezar bulunana kadar kira ödedikleri alıcı mahzenlerinde yıllarca saklanır. Tabut, köylülerin veya klan üyelerinin omuzlarında taşınan bir katafalk üzerinde mezara taşınır. Mezarın her köşesine birer sikke yerleştirilir ve beş çeşit tahıl ve birkaç demir çivi tabana serpilir. - *Feng-shui* profesörü Ruhsal iklimi sağlıklı kılmak için hesaplanan belirli ritüelleri gerçekleştirir ve tabut, silahların ateşlenmesi, davulların, gongların ve zillerin vurulması ve ağıtların ulumaları arasında mezara indirilir. Kalıcı ruh tableti tabutun üzerine bırakılır ve oğullar, "Baba (veya Anne), kalk!" diye bağırırlar. Bunun üzerine ruh, tabletin içine kalıcı yeri olarak girer. Tablet mezardan çıkarılır ve geçici tablet veya ruh bayrağı yerine konur, ayrıca ölen kişinin biyografisinin kazındığı arduvaz tabletler ve cenaze törenleri sırasında kullanılan buhurdan ve şamdanlar. Modern Çin'de uygulanan tüm bu ritüellerin kökeni çok eski zamanlara kadar uzanabilir. [34]

Antik çağlarda mezarlara ölülerle birlikte her türlü hediye konurdu. *Li-ki,* XIX. ii. 36, Chou hanedanlığı döneminde ölülerle birlikte kavrulmuş tahıl, balık ve kurutulmuş etin bırakıldığını söyler. Aynı dönemden bahseden *I-li,* şunları sıralar:

Sıradan görevlilerle birlikte gömülen eşyalar: “İki sepet et, üç sepet darı, darı ve buğday, salamura et, önceden konserve edilmiş et ve dilimlenmiş yiyecek içeren üç toprak çömlek, şıra ve içki içeren iki toprak küp.” Prenslik veya imparatorluk cenazelerinde mezarlara muazzam miktarda yiyecek yerleştirilirdi. Chou hanedanlığı sırasında mezarlara bırakılan diğer eşyalar ipek parçaları, pahalı giysiler, zırhlar, silahlar, mücevherler, aletler ve çeşitli kaplardı. İmparatorların ve feodal prenslerin mezarlarına devasa hazineler gömülürdü ve bu, daha sonraki çağlarda bunların sık sık tüfeklenmesine yol açtı. Bunu önlemek için katı yasalar çıkarıldı ve mezarları yağmacılara karşı korumak için asker garnizonları yerleştirildi. En sevilen hayvanlar da öldürülür ve diğer dünyada kullanılabilmeleri için sahipleriyle birlikte gömülürdü.

Antik çağlarda insan kurban etme nadir değildi. Kaydedilen en eski vaka MÖ 619'da yüz yetmiş kişinin Ts'in prensiyle birlikte gömülmesidir. MÖ 600 civarında belirli bir Wei Wu-tzu, ölümünden önce gözde bir cariyenin kendisiyle birlikte diri diri gömülmesini emretti. MÖ 587'de birkaç canlı kişi Sung hükümdarı Wên ile birlikte gömüldü. Belirli bir adam, babasına bahşedilen iyilikler için bir minnettarlık göstergesi olarak iki kızını imparatorla birlikte gömülmek üzere verdi. MÖ 210'da imparatorun tüm çocuksuz eşleri onunla birlikte gömüldü. Bu tür vakalar Ming hanedanlığı (MS 1300) kadar geç bir tarihte bildirilmiştir ve 1661'de bir Mançu imparatorunun cenazesinde gerçekleştiği söylenmektedir. Bu gelenek, şüphesiz tüm antik halklar tarafından uygulanan ve vahşiler arasında hala devam eden ilkel bir ayinin kalıntısıdır. Birkaç yıl kadar varlığını sürdüren eşlerin veya nişanlı kızların intiharı geleneği de buna çok benzer.

Bu fedakarlıkların içerdiği mal ve can israfı, protestoları ve daha az değerli eşyaları ikame etme çabalarını beraberinde getirdi. Chou hanedanlığı döneminde bile ölülerle birlikte yerleştirilen yaylar ve oklar gerçek kullanıma uygun değildi. MÖ 650 civarında Ts'i kralı Huan, tüm dokunmuş kumaşların mezar bezleri ve kefenlere, tüm kerestelerin ise tabutlara ve mezar tonozlarına dönüştürüldüğünden şikayet etti . Ölülerin parçalanması ve yas tutanların dövülmesi cezası altında pahalı cenaze

törenlerini yasakladı. *Li-ki'ye göre,* II. i. iii. 22, filozof Khang Tzu-kao şöyle demiştir: "Hayatım boyunca başkalarına hiçbir faydam olmadı ve ölümümle onlara zarar vermemeliyim. Öldüğümde yiyecek üretmeyen bir arazi parçası seçin ve beni oraya gömün."

Konfüçyüs, ölülerle birlikte pahalı eşyaların gömülmesini önermiyordu. "Müritleri Yen Yuen'e ölümünde pahalı bir cenaze töreni yapmak istediklerinde, Üstat onlara böyle bir şey yapmamalarını tavsiye etti, yine de onu zengin bir tarzda gömdüler. [35] *Li-ki, II. i. iii.* 3'te şunu okuyoruz: "Eğer ölülere sanki canlıymış gibi davranırsak, büyük bir cehalet sergilemiş oluruz. Bu nedenle bambu çalgılar kullanıma pek uygun değildir, topraktan yapılanlar iyi yıkanamaz ve tahtadan yapılanlar da oyulamaz. Çanlar ve lavtalar dizilmiştir, ancak akort edilmemiştir; ağız orgları ve Pandean flütleri iyi durumdadır, ancak aynı tona akort edilmemiştir; ayrıca çanlar ve ses çıkaran taşlar vardır, ancak bunları asmak için bir sehpa yoktur. Bunlara yeleler için çalgılar denir *, çünkü bunlar insan ruhlarının kullanımı içindir." Li-ki,* II. ii. i'ye göre 44, "Konfüçyüs ayrıca şöyle demiştir: 'Ölülerin *yeleleri* için bu tür aletler yapanlar, cenaze törenlerini yürütmenin doğru yöntemine aşina olduklarını gösterirler; çünkü bu aletler, hazır olsalar bile, gerçek kullanıma uygun değildirler. Antik çağlardan beri moda olan kil ve samandan yapılmış insan ve at heykelleri arabaları, yeleler için kullanılan aletlerle aynı ilkeye dayanmaktadır *! "*

***[85] Lun-yii,* xi.**

Bu, Konfüçyüs'ün zamanından çok önce, ölülerle gerçek kişiler ve şeyler yerine taklitlerini yerleştirme geleneğinin ortaya çıktığını gösteriyor. Bu gelenek, eşleri, köleleri ve hayvanları efendileriyle birlikte gömme geleneğinin yerini yavaş yavaş aldı. Onların yerine taş, tahta, kil veya hatta saman resimleri konuldu. Zamanla, daha önce ölülerle birlikte gömülen tüm eşyaların kağıt taklitleri hazırlandı ve bunlar mezara yerleştirilmek yerine cenaze törenleri sırasında evde yakıldı ve külleri mezara taşınıp oraya bırakıldı. Mezara yiyecek ve diğer adakların konulması geleneği, modern Çin'de tamamen ortadan kalktı. Chou hanedanlığı döneminde, cenaze tamamlandığında, ölünün temsilcisi

olarak önüne konulan yiyeceklerden yiyen bir "taklitçi" atandı. Bu "dinlenme kurbanıyla", "yaşayan olarak onun hizmeti sona erer ve onun için hayalet halindeki hizmet başlar." [36]

I. Atalar Tapınağı ve Tapınakları.— Mezar, ölülerin tek kutsal alanı değildir. Bunun yanı sıra, ataların ruh tabletlerinin bırakıldığı yer de vardır . Daha fakir ailelerde bu, cenaze töreninden hemen sonra tabletlerin yerleştirildiği, ön kapının tam karşısındaki evin ana salonundaki bir raftan oluşur. Daha zengin ailelerin bu tabletlerin muhafazası için tasarlanmış özel tapınakları veya tapınakları vardır. Bunlar Çin'deki ilk tapınaklardı. Doğa ruhlarının yalnızca açık hava kutsal alanları vardı, ancak ölülerin ruhlarının evleri vardı. Yeni bir başkent inşa edileceği zaman, ilk dikkat, hüküm süren hanedanın ataları için bir tapınak inşa etmekti . Yeni bina, bir adak kurbanında öldürülen kurbanların kanıyla kutsandı. MÖ 2258'de [37] Yao, tahtı Başarılı Ata tapınağında Shun'a devretti. Saltanatının başında Shun, Kültür Tapınağı'nda bir boğa kurban etti.

[a] " Bkz. de Groot, ii. s. 361-473; 659-827; Doré, i. 109-113.

***” Shu-kral,* II. i. 4.** değerli Ata. [38] Shun, Yü'yü Ruhsal Ata tapınağındaki halefi olarak atadı. [39] Shun'un yönetimi altında , atalar tapınağındaki ayinlerden sorumlu özel bir memur vardı. [40] Atalar tapınağındaki türbelerin düzenlenmesi için bkz. s. 42. 'Bir hanedan sona erdiğinde, atalar tapınağı kapatılır ve kurbanlar askıya alınırdı. Hüküm süren hükümdar, atalarının yaşadığı yeni bir tapınak inşa ederek taht hakkını kanıtladı. Kendisine egemenliği veren ve en yüksek saygıyı gören. Atalarının tapınaklarını onaran erdemli torunlardan sık sık bahsedilir.

in. Ölüler İçin Yas Ritüelleri.— Tarihte bilinen en eski dönemde Çinliler evlerini terk ederek ve barakalarda yaşayarak, dar ve kaba giysiler giyerek ve oruç tutarak ölüler için yas tutmaya alışkındı. Bu üç geleneğin hepsine *Li-ki,* XXXII. 3'te değinilmektedir: “Kenarları kabaca kesilmiş eski püskü bir ceket ve yas asası; duvara dayalı bir barakada yaşamak; orada pirinç lapası yemek ve yastık olarak bir toprak parçası kullanarak saman veya hasır üzerinde uyumak—bunlar en derin kederin dış belirtileridir.” De Groot, bu ritüellerin yukarıda belirtilen ölülere mülkün teslim

edilmesinden kaynaklandığını düşünüyor. Ev cesetlere terk edildiğinde, akrabalar için geçici barınaklar inşa edilmek zorundaydı . Giysiler ve yiyecekler mezara gömüldüğünde, hayatta kalanlara sadece paçavralar ve artıklar bırakılıyordu. Daha sonra, mezara ucuz ikameler yerleştirildiğinde, eski yoksulluk biçimleri dini muhafazakarlık yoluyla korundu. Tüm ilkel halklar arasında bulunan bu törenlerin diğer açıklamaları için bkz . s. çf. Yas tutmanın gereklilikleri, ilişkinin yakınlığına göre derecelendirildi

**** Shu-kin g,* II. i. 8.**

'•*Aynı eser,* II. ii. 19.

“'*Aynı eser,* II. i. 23. ölen kişiye. Bazı durumlarda yirmi yedi aya kadar sürdü, zaman geçtikçe sıkıntılar yavaş yavaş azaldı.

n. Ölülere Sunulan Kurbanlar. - Gömme sırasında mezara *bırakılan* adaklara ek olarak , daha sonra belirli zamanlarda mezara da sunular bırakıldı. Gömme kurbanları azaldıkça *diğer* kurban türleri önem kazandı. *Li-ki'ye göre,* V. ii. 19. bölümde, Konfüçyüs'e, cariyenin oğlunun, ana karısının oğlu uzaktaysa ne yapması gerektiği sorulduğunda, "Mezarın önüne bir sunak dikecek ve dört mevsimin her birinde orada kurban kesecek" demiştir. Mencius, ölülere sunulan kurbanların kalıntılarını toplayarak yaşayan insanlardan bahseder.

Diğer kurbanlar, ruh tabletlerinin saklandığı ata tapınaklarında veya tapınaklarında sunulurdu. Bunlar Kanonik Kitaplarda büyük sıklıkla belirtilir. İmparator Shun (MÖ 2255-2205), eyaletlerdeki turlarından her döndüğünde, Yetiştirilmiş An Cestor tapınağında bir boğa kurban ederdi. [41] Shang hanedanının kurucusu olan Tang'ın başbakanı I-Yin, "birinci yılın on ikinci ayında eski krala kurban verdi ve varisi atasının önünde saygıyla tahtına sundu." [42] Chou hanedanının kurucusu Wu, Shang hanedanının son kralı Shou'yu devirmek için bir neden olarak şunları gösterdi: "Atalarının tapınağını ihmal ediyor ve içinde kurban kesmiyor. Kurbanlar ve darı kapları, hepsi kötü soyguncuların avı oluyor." [43] Chou hanedanının atası olan Kral Wen hakkında şöyle denmektedir: “O, atalarının koyduğu yasalara asla karşı gelmedi ve onlara kurban olarak kırmızı boğayı sundu. [44] Wên’e halefleri tarafından kurbanlar sunuldu. “Şan ve onura layık olan

erdemli Kral Wên’e, prensler

[41] ***Şu-kral,*** **II. i. 8.**

[42] ***Aynı eser,*** **IV. iv. 1.**

Aynı eserde, **V. i. Bölüm i.** ***6.***

***** Shi-king,*** **III. i. Övgüler 5 ve** ***6.*** ve görevliler kırmızı boğayı büyük bir bağlılıkla sunarlar.” [45] Chou hanedanının kurucusu Wu ile ilgili olarak şunları okuruz: “ *Ting-wei'nin* Chou'nun ata tapınağında kurban kestiği gün, imparatorluk bölgesinin ve *tien, hou* ve *wei* bölgelerinin şefleri tabakları taşımak için acele ettiler.” [46] Övgüler ayrıca şunları anlatır: “Kral Wu, erdemli babasına ve başarılı annesine kurbanlar sundu . Bir boğa sunuldu ve barıştaki bilgeliği ve savaştaki gücü yüksek göklerde bile huzur veren Wên'in övgüleri söylendi.” [47] Wu'nun halefi olan Kral Ch'êng , “bakanlardan ve prenslerden oluşan parlak meclisini babasının türbesine götürdü, ona adaklarını sundu ve evlatlık görevini yerine getirdi.” [48]

Ölen imparatorlar da Cennet sunağında yıllık kurban zamanında tapınılırdı. Kuzey tarafındaki sunağın tepesine Cennet tableti yerleştirilirdi. Doğu ve batı taraflarında imparatorluk atalarının tabletleri dururdu. Her tabletten önce yiyecek adakları yayılırdı, imparator tütsü çubukları yakardı , her birinin önüne bir parça yeşim ve bir rulo ipek koyardı, bir kase et suyu sunardı ve pirinç şarabı dökerdi. Bu kurban, İmparator Shun zamanında mevcuttu ve geç Mançu hanedanının düşüşüne kadar sürdü. Cennete sunulan kurban *chiao olarak bilinirdi,* atalara sunulan ise *yin olarak bilinirdi.*

Shi-kral'ın kasidelerinde ve *Li-ki'nin* törensel talimatlarında sıralanmıştır. Boğalar, koyunlar ve domuzlar genellikle sunulan hayvanlardı. Ata tapınağının kapısının içinde kesilirlerdi, yağları hoş bir tat için bir fırında yakılırdı ve et pişirilir ve ata tabletlerinin önündeki tabaklarda sunulurdu. Et suyu da servis edilirdi veya ruhlara içki olarak dökülürdü. Bir

Shi-king, **IV. i. Kasideler 1-10.**

“ Shu-king, **V. iii. 3.**

"Şi-king, **IV. i. ii. Kaside 7.**

« A.g.e., Chou dönemine ait kasidelerin **8. Kasidesi şöyle der:**

“Sonbahar ve kış aylarında kurbanlar için kusursuz öküzler ve koyunlar düzenli ve saygılı bir şekilde getirilir. Bazı adamlar eti kesmekle, diğerleri kaynatmakla görevlendirilir; bazıları eti bölüştürür, diğerleri sıraya koyar. Atalar tapınağının kapısının içinde görevli kişi kurbanını sunar. Çeşitliliğiyle hizmet eksiksizdir ve genel etkisi bakımından muhteşemdir.” [49] Kış kurbanları sırasında atalar tapınağında tanrılaştırılmış imparatorlara her çeşit balık sunulurdu . Meyve ve sebzeler de sunulurdu. İmparatorluk hareminin hanımları kurban etlerine eklemek üzere sonsuz çeşitlilikte pişmiş yemekler hazırlardı. En eski zamanlarda su, içkilerde gölgelere sunulan tek sıvıydı (antik Babil'de olduğu gibi) ve son zamanlara kadar ritüeldeki yerini korudu; Ancak damıtmanın keşfinden sonra sert içkinin ruhlar için daha kabul edilebilir olduğu düşünüldü. “Sabah ve akşam Kral Wên sert içkinin kurbanlarda kullanılması gerektiğini öğretmekten asla yorulmazdı.” Bu içki çeşitli darı ve pirinç türlerinden damıtılır ve farklı türde otlar ve baharatlarla tatlandırılırdı. Yiyecek ve içeceğin yanı sıra atalara her türlü değerli nesne sunulabilirdi, örneğin mücevherler, yeşim taşları, değerli metaller ve ipek parçaları. Özetlemek gerekirse, insan tarafından değer verilen hiçbir şey ölüye kurban edilmeye uygun değildi.

Kurbanlar müzik, şarkı ve dans eşliğinde yapılırdı. Övgülerden birinde söylendiği gibi: "Flüt çalanlar org ve davul eşliğinde dans eder, tüm enstrümanlar uyum içinde çalar. Bu, erdemli ataları memnun etmek için yapılır." [50] Bu danslar , ünlü ataların hayatlarından sahneler sergileyen ciddi panto mimleriydi . Chou döneminde en sevilen konu Wu'nun Shang Hanedanlığı'nın son kralı Shou'ya karşı kazandığı zaferdi.

***"Şi-king,* II. vi. Kaside 5.**

***A.g.e.,* vii. Övgü 6, 2.**

hanedan. Hedef talimi, “ölülerin yüce kişileştiricilerine zevk vermek için” yapılan bir diğer törendi. “Büyük hedef kuruldu, yaylar ve oklar, sınıflarda eşleştirilen okçular için hazır. 'Yeteneklerini göster,' diye bağırıyor biri. 'Hedefi vuracağım,' diye yanıtlıyor diğeri, 've sonra sen de kadehi içmek zorunda kalacaksın.'”

Tüm bu adakların amacı, ölülere yeryüzünde sahip oldukları şeylerin

aynısını sağlamaktır. Bu şeylere ihtiyaçları vardır ve eğer onları karşılayacak bir torunları yoksa, bu eksiklikten muzdarip olurlar. Bu adaklar sunulduğunda, bunlardan yararlanmak için yaklaşırlar, gösterilen evlatlık dindarlığından memnun kalırlar ve kurban edeni kutsarlar.

Kurbanlar aynı zamanda yaşayanların ölülerle yiyeceklerini paylaştıkları ve böylece onlarla birlik içinde oldukları şölenlerdi. Bunlar, - onurlandırılan ölülerin tüm torunlarının ve arkadaşlarının davet edildiği büyük aile birlikteliklerdi. Bu anma şölenlerinden biri kasidelerde şu şekilde anlatılır: "Konuklar ilk önce hasırlarına oturduklarında, sırayla sol ve sağ tarafta yerlerini alırlar. Bambu ve tahtadan yapılmış tabaklar, soslar ve çekirdekler içerir. İçkiler harmanlanmış ve iyidir. Konuklar saygıyla içerler. . . . Topluluk mutlu ve sevinç doludur, her biri yeteneğinin sonuna kadar kendini gösterir. Bir konuk içkiyi çeker, bir görevli de onu bir kadehe alır. Dolu kadeh konuklara verilir - requiem kadehi (bkz. Yeremya, 16:7). . . . Konuklar ilk önce hasırlarına oturduklarında uyumlu ve saygılıdırlar. Davranışları gereği , çok fazla içmeden önce onurludurlar ; ancak çok fazla içtikten sonra onurları kaybolur ve tavırları anlamsızlaşır. Yerlerinden kalkar, dans eder ve etrafta zıplarlar... Çok fazla içmeden önce dışarı çıksalardı, hem ev sahibi hem de misafir daha mutlu olurdu." Ziyafetin sonunda toplanan misafirler, kendilerini davet eden kralı överek şöyle dediler:
"Atalarınızın ruhlarına kurbanlar sunarak gösterdiğiniz evlat sevgisi nedeniyle, Cennet sizi koruyacak ve güçlendirecek, sizi çok güçlü kılacak ve size her türlü mutluluğu bahşedecektir." [51]

Ölüler için yapılan bu kurban şölenleri düzenli olarak yaz ve kış gündönümlerinde ve ilkbahar ve sonbahar ekinokslarında kutlanırdı. "Her mevsimde bir kez ibadet yapılırdı. . . . Atalarının tapınağını onarıp güzelleştirirlerdi, kendilerine ait olan kapları ortaya koyarlardı, çeşitli cübbelerini sergilerlerdi ve çeşitli mevsimlerin sunularını sunarlardı." [52] MS 11. yüzyılda yaşamış ünlü bir bilgin olan Ch'eng-I, evine bağlı bir tapınak yaptırmıştı ve bu tapınak atalarının ruh tabletleriyle donatılmıştı . "Bunlardan önce her ayın birinci gününde taze sunular sunardı. Her mevsimin ikinci ayında mevsimsel hizmetleri yerine getirirdi. Kış

gündönümünde en uzak atasına; ilkbaharın başında büyükbabasına; sonbaharın üçüncü ayında babasına kurban sunardı. Bir ölümün yıldönümünde , kişinin tabletini tapınağın baş adytumuna götürür ve orada özel bir ayin gerçekleştirirdi; çünkü ölülerin hizmet ayinleri, yaşayanları besleme görevinden daha cömertçe yerine getirilmelidir." [53] İmparatorluk atalarının tapınağında kuraklık zamanı veya savaş zamanı gibi özel günlerde de kurbanlar verilirdi. Sözde *Ti* kurbanı, imparatorun uzak atalarına her beş yılda bir sunulurdu. Yedinci ayın on beşinci gününde, kendilerine bakacak akrabaları olmayan "aç hayaletler" yararına bir tür Ruhlar Günü kutlanırdı. Bu günde insanlar genellikle bu "yetim ruhlara" onları yatıştırmak ve yaşayanları rahatsız etmelerini önlemek için adaklar sunarlardı . [54]

[61] *Şi-kral,* II. vii. kaside

[52] *Ortalama Doktrini,* Bölüm. xix.

[03] Legge, *Çin Dinleri,* s. 86.

[61] Bkz. s. 141f.

Kurbanın değeri büyük ölçüde geleneksel törenin titiz ve titiz bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlıydı, bu nedenle imparatorluk atalarının tapınağındaki tüm hizmetlerden sorumlu bir Ritüel Bakanı vardı. Tang bakanı I-Yin şöyle demişti: "Ruhlara kurbanla hizmet etmek zordur. Sunu düzenli ve saygılı bir şekilde yapılmalıdır. Düzensiz ve kuralsız bir şekilde sunulursa, saygısızlık ruhunu gösterir. Bununla bağlantılı tören rahatsız edici veya rahatsız ediciyse, düzensizliğe neden olur." Aynı zamanda tüm bu ritüelizmle birlikte, bize İbrani peygamberlerini hatırlatan gerçek ibadetin doğasıyla ilgili ifadeler buluyoruz. Az önce bahsedilen aynı I-Yin ayrıca şöyle demiştir: "Ataların ruhları yalnızca içten kalpli olanların kurbanlarını kabul eder." Başka bir klasik pasajda şöyle denmektedir: "İyi davranışın tütsüsü, bir buhurdanda yakılan en pahalı baharatlardan onlar için daha kabul edilebilirdir." " *Şen ve parlak olanları* harekete geçiren hoş kokulu tütsü, darı kurbanından değil, mükemmel yönetimden kaynaklanır"; bununla karşılaştırılabilecek olan I. Samuel 15:22, "İşte itaat etmek kurbandan, dinlemek ise koçların yağından daha iyidir." *Li-ki'de* , geçmiş çağlardan kalma ve kesin biçimlerde gerçekleştirilmesi

gereken sabit bir gelenek olan kurbanın dua ile birlikte sunulmaması veya bundan kişisel bir çıkar elde etme umuduyla sunulmaması gerektiği söylenir. Konfüçyüs bu görüşü onaylayarak aktarmıştır, ancak bu, kuralın *do ut des olduğu* ve kurban edenin evlatlık hizmeti için zengin bir ödül alacağı beklentisinin olduğu eski Tarihler ve Kadim İlahiler'in ruhuna aykırıdır.

0. Ölülere Dua.— Doğumlar, evlilik nişanları, ölümler, iş girişimleri, yolculuklar ve dönüşler gibi tüm önemli olaylar, ata tabletlerinin önündeki "aile sunağında" ciddiyetle duyurulur. *Li-ki, N.* i. i'de bize şöyle söylenir: "Tsêng-tzü sordu: 'Devletin hükümdarının ölümünden sonra tahtın halefi doğduğunda, kişi nasıl davranmalıdır?' Konfüçyüs dedi ki: 'En yüksek soylular, büyük memurlar ve sıradan memurlar, imparatorluğu *geçici olarak yöneten bakanın arkasında,* batı basamaklarının güney tarafında, yüzlerini kuzeye dönerek bir pozisyon alacaklar. Daha sonra saray cübbesi ve şapkası içindeki Büyük Çağrıcı, elinde ipek ruloları taşıyarak batı basamaklarının tepesine çıkacak; ve orada, salona girmeden, ağıtçılara ağlamalarını durdurmaları emredildiğinde, üç kez (ruha) seslenecek ve ona şöyle diyerek duyuruda bulunacaktır: "Falanca kadının oğlu doğdu; bu olayı sana bildirme cüretini gösteriyorum." Tüm kurbanlarda ataların hazır bulunmaları istenir ve söylenen ilahiler büyük ölçüde onların erdemlerine övgülerdir. Atalarda en çok kutlanan nitelik, kendi atalarına karşı evlatlık dindarlıklarıdır. Tüm kurbanlarla bağlantılı olarak gölgelere kutsama dilekçeleri sunulurdu; savaş, kıtlık, salgın hastalık veya diğer sıkıntı zamanlarında onlara özel ayinler hitap edilirdi.

Antik edebiyatta ölülere dua etmenin en ünlü örneği, Chou Dükü'nün kardeşi Kral Wu adına yaptığı yakarıştır. "Aynı temizlenmiş alanda üç toprak sunak yaptı; ve güneyde kuzeye bakan başka bir sunak yaptıktan sonra orada kendi pozisyonunu aldı. Dışbükey semboller sunaklarına konuldu ve kendisi topuzunu tutarak krallar T'ai, Chi ve Wên'e hitap etti. Tarihçi tabletlere duasını şöyle yazdı: "Baş soyundan gelen Wu, ciddi ve tehlikeli bir hastalıktan muzdarip. Eğer siz üç kral, cennette büyük oğula göz kulak olma görevini üstlenmişseniz, ben, Tan, onun yerine geçeyim. Babama sevgiyle itaat ettim. Ruhsal varlıklara hizmet etmemi sağlayacak

birçok yeteneğe ve sanata sahibim. Öte yandan, baş soyundan geleniniz benim kadar çok yeteneğe ve sanata sahip değil ve ruhsal varlıklara hizmet etme yeteneğine sahip değil. Dahası, o, imparatorluğun dört bir yanına yardımını ulaştırmak için göksel salonda görevlendirildi, böylece sizin soyundan gelenleri bu alt dünyada yerleştirebilirdi. Dört bir yanının insanları ona karşı saygılı bir huşu içinde duruyorlar. Ah! O değerli Cennet tarafından verilen atamanın yere düşmesine izin verme, ve eski krallarımız da sürekli bir güven ve sığınma hakkına sahip olacaklar.' ” [55] Shi-King'in [56] en güzel şiirlerinden biri , kuraklık zamanında Kral Hsüan'ın atalarına yaptığı bir duadır.

Ruhların, bencil olmayan bir karakterdeki dualara özellikle dikkat ettiğine inanılıyordu. "Dostluk peşinde koşan adamların duaları, *shên tarafından duyulacaktır,* Bu nedenle krallar, zihinlerinin aydınlanması, -atalarının iyi örneklerini takip etmeleri ve halklarına barış ve refah getirmeleri için dua ettiler.

p. *Ölülerin Ruhlarının Çıkarılması.*— Bu tartışma, düşman ruhları kovma yöntemlerinden biraz bahsetmeden tamamlanmış sayılmaz. Klasikler'de bile kötü ruhları uzaklaştırmak için *no* veya *yang* kurbanından bahsedilir. Bu, yılda üç kez yapılırdı: ilkbaharın son ayında, sonbaharın ortasında ve kışın son ayında. Kurbanlar parçalara ayrılır ve olumsuz etkileri uzaklaştırmak için şehir kapılarının içine yerleştirilirdi. Bu kurbanlar, huzursuz hayaletleri korkutmak için gürültülü gösteriler yapma vesileleriydi. Li *-ki'de* (IX. i. 16) Konfüçyüs hakkında, "Yurttaşları yang'ı kutladığında , saray cübbesini giyer ve ev tanrılarını korumak için doğu basamaklarında yer alırdı." ifadesi yer alır. Görünüşe göre Konfüçyüs, yang'ın gürültüsünün *atalarının* ruhlarını ve amaçlandığı şeytanları korkutabileceğinden korkuyordu.

Kötü ruhları kovmanın başlıca yöntemleri , dost ruhlara sunulan sunular ve bunlara ek olarak

[68] ***Şu-kral,*** **V. vi. 6-7.**

“Shi-king, **III. iii. Ode 4.** İyi hayaletler durumunda gerek duyulmayan koruyucu ayinler. Sonuncular arasında her türden ses göze çarpan bir yer tutar. Havai fişekler patlatılır, gonglar ve davullar çalınır ve hayaletleri

korkutmak için trompetler çalınır. Kötü iblisler Yin'e *veya karanlıklar alemine ait olduğundan, evrenin Yang* ilkesine ait olan ışık, ateş ve havai fişeklerle başarılı bir şekilde mücadele edilir . Şeytanlar, hasta insanlardan dağlanarak veya onlara içmeleri için iğrenç ilaçlar verilerek kovulur. Şeftali ağacının iblisleri uzaklaştırmada olağanüstü bir etkisi vardır, bu nedenle bu ağacın dalları veya ağacından yapılmış muskalar yaygın olarak tılsım olarak kullanılır. Kaplan veya horoz resimleri veya imgeleri de etkilidir. Çeşitli türdeki silahlar, göze çarpan şekillerde sergilendiğinde ruhları evlerden korkutur. Yazılı büyüler, özellikle Klasik Kitaplardan pasajlar, evlerin kapılarına asılır veya kötü etkileri önlemek için kişinin üzerinde taşınır. Ruhlar tarafından ele geçirilmiş medyumlar olarak daha önce karşılaştığımız *wu'lar* , düşman hayaletleri kovmak için şeytan kovucu olarak da görev yaparlar. Bu aynı zamanda Taoist ve Budist rahiplerin de temel işlevidir. Genel olarak, kötü ruhlardan korkmanın Çin zihninde iyi ruhlara duyulan saygı kadar büyük bir yer kapladığı söylenebilir.

BÖLÜM III

HİNT-AVRUPALILAR ARASINDA SPİRİTİZM

a. Hint-Avrupalıların Dağılımı ve Özellikleri.— Hint -Avrupalılar derken, Kuzey Hindistan'dan Atlantik'e kadar uzanan, akraba diller konuşan ve benzer dinlere ve sosyal kurumlara sahip bir ırk grubunu kastediyoruz. Bu gruba şunlar dahildir:—

1. *Kuzey Hindistan'ın Aryanları.*— MÖ ikinci binyılda bu ırk Himalayalar'ın geçitlerinden geçmeye ve Pencap'a yerleşmeye başladı. Kendisinden önceki eski Dravidian nüfusunu, Hindustan'dan kovulana ve -köleler ve işgalciler tarafından asimile edilen düşük kastlar hariç, Deccan'da yoğunlaştırana kadar sürdü. Aryanların dili Sanskritçeydi ve *Rig Veda'da* MÖ 1000-800 yıllarına ait en eski ilahilerinin bir koleksiyonuna sahibiz. Daha sonraki Sanskrit edebiyatı kalan Vedaları, iki büyük destanı, *Mahabharata* ve *Ramayana'yı, Brahmanalar* ve Upanishadlar'ın felsefi yazılarını *, Manu Yasalarını* ve diğer birçok eseri içerir.

2. *Medya ve Pers İranlıları.* — Asurluların Gâgu (İbr. Gôg) ve Umman Manda adını verdiği İranlılar ve ilgili göçebe kabileler ve İskitler genel adı altında gruplanan Klasik yazarlar, Aryanların Hindistan'a girdiği zamana yakın bir zamanda Elam'ın eski krallığına girmiş olmalılar. Dilleri İranca veya Zend, MÖ altıncı yüzyıl Ahameniş krallarının yazıtlarında ve Zerdüşt dininin kutsal kitabı Avesta'da görülür . MÖ *yedinci* yüzyılda geliştiğine inanılan İran'ın peygamber-reformcusu Zerdüşt, öğretilerini Avesta'nın en eski bölümü olan Gathalar'da bırakmıştır . Avesta'nın *diğer bölümleri öğretilerinin* daha sonraki geleneksel gelişimini içerir . Avesta *,* Hindistan'daki Bombay Başkanlığı'nın Parsileri tarafından korunmuştur ve bunlar kadim Zerdüşt dininin tek kalan taraftarlarıdır. Ahameniş -yazıtlarının ve *Avesta'nın dili* , İspanyolcanın İtalyancaya yakın olduğu kadar Sanskritçeye yakındır.

3. *Küçük Asya ve Ermenistan'ın Frigyalıları ve Ermenileri.*— Burada, dilini ve kurumlarını ulusa veren egemen sınıf, Pers ve Hindistan'ın Arileri'ne benziyordu; fatihlerle en sonunda karışan alt sınıflar ise ülkenin yerli halklarıydı. Bu halklardan hiçbir antik edebiyat günümüze ulaşmamıştır; ancak Ermeniler arasındaki halk bilgisi kalıntıları, ilkel dini anlayışlarına ışık tutmaktadır.

4. *Hitit e-Mitanni Grubu.* - Hititler ilk olarak Babil kroniğinde, Babil'in ilk hanedanının (MÖ 1956-1926) son kralı Samsuditana döneminde Babil'i istila ederken anılırlar. O zamandan itibaren MÖ 1000'den sonra Asur İmparatorluğu tarafından yıkılana kadar Batı Asya tarihinde önemli bir rol oynamışlardır. Winckler'in antik Hitit başkenti Boghazkeui'de yaptığı kazıda, Babil çivi yazısı karakterleriyle ancak Hitit dilinde yazılmış çok sayıda tablet ortaya çıkarılmıştır. Winckler'in ölümünden sonra bunlar, lehçelerinin Yunanca, İtalik, Cermen ve Keltçe'yi içeren ve 'yüz' kelimesinin *centum* (kentum olarak telaffuz edilir *)* veya bir akraba kelime olduğu sözde *centum veya Hint-* Cermen dillerinin batı grubuna ait olduğunu ileri süren F. Hroznÿ1 tarafından incelenmiştir; 'Hun' kelimesinin kullanıldığı *satem veya doğu* grubundan farklı olarak

[1] ***Mittheilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft,*** **Ivi, 1915; xxx, 1920;** ***Boghaskoi-Studien,*** **1920.** dred' *satem* veya soydaştır. En yakın bağlantıları Latince'dir.

İlk olarak MÖ 1400 civarında Mısır Firavunları Amenhotep III ve Amenhotep IV'e yazılan Tell el-Amarna mektuplarında görülen Kuzey Suriye'deki Mitanni halkı, Hititlerle yakın bir bağa sahipti . Boghazkeui'de keşfedilen belgeler, yönetici hanedanın Mitanni, Aryan tanrıları Varuna ve Mithra'ya tapıyordu. Kendilerine Harri diyorlardı ki bu belki de "Aryanlar" ile aynıdır. [2]

5. *Slavlar.*— Bu ırkın doğu kolu , Rusya'nın Büyük Ruslarını, Dinyeper Nehri'nin üst suları boyunca yaşayan Batı Rusya'nın Beyaz Ruslarını, Rutenyalılar olarak adlandırıldıkları Ukrayna ve Avusturya-Macaristan'ın Küçük Ruslarını ve Kırım ve doğu bölgesinin Kazaklarını içerir . Kuzey kolu , Baltık'ın doğu yakasındaki Vitebsk, Livonia ve Kurland Rus eyaletlerinde yaşayan Letonyalıları ; Letonyalıların güneyindeki

Litvanyalıları; ve onuncu yüzyıla kadar Niemen, Vistül ve Oder'in ağızlarındaki ovalarda yaşayan Prusyalıları içerir. Daha sonra Töton Şövalyeleri tarafından fethedildiler ve Almanlaştırıldılar. Batı kolu, krallığı on sekizinci yüzyılda Rusya, Avusturya ve Prusya arasında bölünen , ancak yakın tarihli Dünya Savaşı sonucunda yeniden kurulan Polonyalıları içerir; Saksonya ve Prusya'daki Spree Nehri'nin üst sularındaki Spreewald'da yaşayan Wendler; Çekler veya Bohemyalılar, doğudaki Slovaklar ve güneydeki Moravyalılarla birlikte, hemen hemen aynı dili konuşan ve şu anda Çek-Slovakya Cumhuriyeti'nde birleşmişlerdir. Güney kolu veya Jugo-Slavlar, Slovaklar , Slavonyalılar, Dalmaçyalılar, Karadağlılar, Sırplar'ı içerir

[2] Bkz. H. Winckler, *Alman Doğu Topluluğunun İletişimleri,* xxxv, 1908; E. Meyer, "Aryanların tarihte ilk ortaya çıkışı" *oturum raporu d. kral. Prusya Akademi,* Berlin, 1908, s. 14ff.

Hint-Avrupalılar Arasında Ruhçuluk 63 ve batıdan doğuya, Avusturya-Macaristan ve Romanya'nın güneyine uzanan geniş bir kuşağı işgal eden Bulgarlar.

Slavlar hiçbir eski edebi kayıt bırakmamışlardır, ancak Hint-Avrupa ırkının diğer herhangi bir kolundan daha mükemmel bir şekilde eski fikirleri ve kurumları korumuşlardır. Beyaz Ruslar, atalara tapınmayı en ilkel tipte, günümüze kadar tam güçle korumuşlardır. Kuzey Slav dilleri, Letonca, Litvanyaca ve eski Prusyaca, Hint-Avrupa konuşmasının bazı çok erken özelliklerini ortaya koymaktadır. Bir yandan Sanskritçeye, diğer yandan Batı Slav lehçelerine yakınlar; ve Keltçe veya Cermen'den çok Latinceye yakındırlar. Hint- Avrupa filolojisinde benzersiz bir yere sahiptirler. Kuzey Slavları arasında putperestlik Avrupa'nın diğer herhangi bir yerinde olduğundan daha uzun sürdü, bu yüzden erken kurumları neredeyse günümüze kadar değişmeden kaldı. 1550'de Lutheran papaz Jan Maleki (Meletius veya Menecius) Prusyalı köylüler arasında hala var olan putperestlikle ilgili rapor verdi ve 1660 civarında bir başka Lutheran papaz Matthæus Prætorius koşulların değişmediğini buldu. Kuzey Slavları, Arapların Semitler arasında işgal ettiği yere benzer bir yeri Hint-Avrupalılar arasında işgal ediyor. Irklarının ilkel kültürünü en iyi şekilde korumuşlardır. Sonuç olarak, karşılaştırmalı din öğrencileri Hindistan, İran, Yunanistan ve İtalya'da işlenmiş en eski ayin biçimlerini bulmak için onlara giderler.

6. *Yunanlılar.* — Belki de MÖ 1500 kadar erken bir tarihte Akalar ve İyonlar Kuzey Yunanistan'a yerleşmeye başlamışlardı ve sonraki yüzyıllarda yavaş yavaş güneye doğru ilerlediler, Kuzey Afrika'daki Berberiler ve Mısırlılara benzeyen eski, Ari olmayan Akdeniz ırkını mülksüzleştirdiler veya asimile ettiler. Bu yerliler istilacılar tarafından Pelasglar olarak adlandırıldı. Girit'te ve Truva, Miken ve Tiryns'te MÖ 1500 civarında zirveye ulaşan muhteşem Ege uygarlığının yaratıcılarıydılar. En eski Yunan uygarlığını yalnızca arkeolojik kalıntılardan biliyoruz, ancak MÖ 1000'den sonraki dönem, başlangıçta sözlü olarak aktarılan ancak daha sonra MÖ 700 civarında yazıya geçirilen Homeros destanlarıyla temsil edilmektedir. Bu zamandan

itibaren kesintisiz bir edebiyat akışı, antik Yunanlıların ölülerin ruhlarına ilişkin inançlarına tanıklık eder. Yunan dili ve Yunan ırkının bazı unsurları günümüz Yunanlıları ve Arnavutları arasında varlığını sürdürmektedir.

7. *Latinler.*— Akaların Yunanistan'a göçü kadar erken bir tarihte diğer Hint-Avrupa kabileleri İtalya'ya girerek yarımadanın yerli Alp ve Akdeniz sakinlerini önlerine kattılar. Bu kabileler sonunda Roma yönetimi altında birleştiler ve Latince tüm yarımadanın konuşması haline geldi. Bir yandan Yunanca'ya, diğer yandan da Keltçe'ye neredeyse benzer.

8. *Keltler.*— Klasik zamanlarda Keltler İtalya'nın kuzey kısmını, Alpleri ve Alplerin batısındaki bölgeleri işgal ettiler ve buralarda Piktleri, Liguryalıları, İberyalıları ve diğer Ari olmayan halkları az çok tamamen ellerinden aldılar. Romalılar tarafından fethedildiler ve Latince dilini benimsediler; böylece Belçika'nın ve Galyalıların kökten Kelt Valonları Fransızca konuşuyor ve İspanya yarımadasının Kelto-İberleri İspanyolca ve Portekizce konuşuyor, bunların hepsi Latince'nin torunları. Britanya Adaları'nda Keltler Cermenler tarafından fethedildi ve burada dilleri yerini Cermen bir dil olan İngilizceye bıraktı. Kelt lehçeleri yalnızca eski Kelt dünyasının izole köşelerinde varlığını sürdürdü. Goidelic grubu, kuzey İskoçya'nın Gaellerini, Man Adası'nın Manx'larını ve İrlandalıları içerir. Brython grubu, antik Britanyalıların son hayatta kalanları olan Gallileri içerir; Cornwall'daki Cornwall dili, son yüzyılda nesli tükenmiş ; ve Fransa'nın kuzeybatı köşesindeki Brittany'deki Bretonlar. Kelt dilleri, diğer Hint-Avrupa lehçelerine göre Latince'ye çok daha yakın bir yakınlık taşır . Bu dillerin antik edebiyatları yoktur; yine de, hayatta kaldıkları tüm bölgelerde, son derece ilkel inançlar ve kurumlar korunmuştur.

9. *Cermenler.*— Hint-Avrupa ırkının bu kolunun orijinal merkezi İskandinav yarımadasındaydı . Hristiyanlık döneminin başlangıcından önce Keltler ve Slavlar arasına zorla girmişler, her iki ırktan kabileleri mülksüzleştirmiş veya asimile etmişler ve Alpler'in kuzeyinde Ren ve Oder nehirleri arasındaki tüm bölgeyi işgal etmişlerdi. Ren'in batısındaki Keltleri tehdit ediyorlardı ve Julius Sezar , Roma eyaleti Galya'yı işgal etmelerini önlemek için onlara karşı bir sefer düzenlemek zorundaydı . Dördüncü yüzyılda Hunların baskısı altında Cermenler tekrar batıya ve

güneye doğru ilerlemeye başladılar. Hunların 451'de Attila komutasında yıkılmasından sonra Cermenler onların mirasına girdiler. 476'da Herulilerin şefi Odoacer, Roma'yı yağmaladı ve son imparatoru tahttan indirmeye zorladı. Sonraki yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğu'nun tüm eski eyaletleri, Cermen ırkının kolları olan Vandallar, Gotlar, Lombardlar, Burgonyalılar, Franklar ve Saksonların eline geçti ve Avrupa'nın Cermenleştirilmesinin tamamlanacağı düşünülüyordu; ancak İmparatorluğun Kelt-Roma medeniyeti sonunda fatihleri de içine aldı ve Cermen dilleri ve kurumları Hristiyanlık döneminin başında işgal edilen alanlarla sınırlı kaldı. Günümüzdeki Cermen halkları İzlandalılar, Norveçliler , İsveçliler, Danimarkalılar, Frizler, Hollandalılar, Flamanlar, İngilizler ve Almanlardır.

Bunlar Hint-Avrupa ırkının ana dallarıdır . Genellikle Aryan ırkı olarak adlandırılır, ancak daha az doğru bir şekilde, çünkü bu isim aslında Hint-İranlılara aittir. Tarihte başka hiçbir ırk bu kadar geniş bir alana yayılmamış ve dilini ve kurumlarını bu kadar inatla korumamıştır. Başka hiçbir ırk medeniyetin gelişiminde bu kadar büyük bir rol oynamamıştır. Kariyerine Hamitler veya Samilerden daha sonra başladı, ancak onların başarılarındaki en iyi şeyleri emdi ve onları çok geride bıraktı. Aryan medeniyeti artık dünyaya hakimdir; ve Arap, Çin ve diğer kadim Doğu - kültürleri hızla onun önünde yok olmaktadır. İnsanlığın ürettiği en yetenekli ırktır ve en elverişli ortamda yaşamıştır.

b. İlkel Hint-Avrupalıların Medeniyeti.-- Bu ırkın tüm kollarının dillerinin birbirine yakın olması, bir zamanlar daha dar bir alanda yaşayan tek bir halk olması gerektiğini kanıtlıyor. Orijinal yurdu muhtemelen Doğu Rusya ve Batı Asya'nın bozkırlarıydı. Bu bölge, günümüz Hint-Avrupa dünyasının merkezinde yer alır ve gezginler ve fatihler ırkının doğal beşiğidir. Bu bozkırlar yalnızca göçebe bir nüfusu destekler ve yalnızca yetersiz bir geçim sağlar. Mera ve su kıtlaştığında , bazı kabileler taşınmak ve yeni evler aramak zorunda kalır. Bu bölgenin fiziksel özellikleri, Sami ırklarının beşiği olan Orta Arabistan'ın ve Turan ırklarının beşiği olan Orta Asya'nın özelliklerine benzerdir. Burada, MÖ 3000 gibi erken bir tarihte, benzer lehçeleri konuşan ve benzer bir kültür

derecesine sahip bir grup kabile geniş bir alanda dolaşıyordu. Karşılaştırmalı filoloji ve arkeoloji , ilkel dillerinin ve kurumlarının çoğunu ortaya koymaktadır. Bakırın (veya bronzun) kullanımını biliyorlardı, çünkü bu metalin kelimesi geniş ölçüde ayrılmış Hint-Avrupa dillerinde bulunur; öte yandan, altın, gümüş veya demiri bilmiyorlardı, çünkü bu metallerin farklı dillerde farklı isimleri vardır . Taş hala çoğu silah için kullanılıyordu. Sopa, balta, hançer, mızrak ve mızrak, yay ve okları vardı, ancak kılıç veya zırhları yoktu. Sığırları, koyunları ve keçileri ve ayrıca hem binmek hem de araba ve savaş arabaları çekmek için kullandıkları atları vardı.

Domuzlar, kazlar ve diğer evcil kümes hayvanları henüz onlar tarafından bilinmiyordu. Tarım onlar tarafından biliniyordu, çünkü tarla, saban, ekmek, biçmek, öğütmek kelimeleri çoğu dilde ortaktır. Eğirme ve dokuma sanatlarına sahiptiler, tekneler kullanıyorlardı ve kulübeleri ve evleri vardı ve sığırları için ağıllar inşa ediyorlardı. Ataerkil olarak örgütlenmişlerdi ve ev babası hem hanesinin yöneticisi hem de rahibiydi. Seçilmiş bir şef tain'in liderliği altında birleşen akraba aile grupları , *vis-pati* veya 'yerleşimcilerin efendisi' olarak adlandırılırdı , bu isim Litvanya *wiez-pati* veya 'vali' olarak hala varlığını sürdürmektedir.

İlkel Hint-Avrupalıların dinindeki en belirgin özellik, doğanın parlak güçlerine tapınmaydı. 'Tanrı' için en genel isim , 'göksel' anlamına gelen deivos'tu; Skr. *deed,* Lat. *deus,* Ir. *dia,* Lith. *di eu as* ve Eski Nor. *tivar kelimelerinden gelir.* Göksel olanların başında 'gök' anlamına gelen *dyêus gelir; Skr. Dyâûs,* Yunanca *Zeus,* Lat. *Jup-piter (yani* 'gök-baba'), Eski Nor. *Tyr,* Eski Yüksek Germ. *Ziu,* A. Sax. *Tin* (bu kelimeden Salı gelir). Skr. *Dyaiis,* ilkel appellative anlamı olan 'gök'ü korumuş; diğer dillerde etimolojisi unutulmuş ve panteonun baş tanrısının kişisel adı haline gelmiştir. Tam tersine, *ouranos* Yunancada ilkel anlamı olan 'gökyüzü'nü korumuşken, Sanskritçede *Varuna* büyük bir tanrı haline gelmiştir. Diğer tapınma nesneleri şunlardı: Güneş, Skr. *silrya,* İran, *kulak,* Ar. *arew,* Yunanca *Jiëlios,* Lat. *sol,* Keltçe, *tutulan,* Lith. *sâulé,* Gotça *sauil;* Ay, Skr. *mas,* İran, *mah,* Armen, *liisin,* Yunanca *mène,* Latince *luna,* Lith. *menu,* Gotça, *mena;* Şafak, Skr. *ushâs,* İran, *idah,* Yunanca *ëôs,* Latince *aurora,*

Lith. *auszrd. Gök gürültüsü tanrısı tüm Ariler tarafından tapınılırdı, ancak farklı isimler altında. Hindistan ve Mitanni'de Indra* olarak bilinirdi ; Keltler arasında *Torannos,* İrlandalı *Toranii,* Galce *Tarann,* Cornwall'da *Taran olarak bilinirdi;* Teu tonlarında Tonar , O. Nor. *Thorr,* OH Germ. *Donar,* Germ. *Donner,* İng. *Thunder.* Bu Kelt ve Teu tonik isimlerinin hepsi Skr. *stanâyati,* Lat. *tonat, 'gök gürültüsü' ile bağlantılıdır. Litvanyalılar arasında Perkiinas olarak* adlandırıldı ki bu Slav *Perun* ve Sanskritçe *Parjanya* ile aynıdır ve muhtemelen Ermenice Erkin de vardır. Ayrıca bir yıldırım (ateş) tanrısı vardı, Skr. *Agni,* Lat. *ignis,* Lith. *ugnis,* Slav. *ogni.* Latince ve Slavcada isim ilkel anlamını korudu, ancak Sanskritçede orijinal anlam belirsizleşti ve bu nedenle Agni büyük bir tanrıya dönüştü. Bunların yanı sıra, doğanın farklı alanlarına veya insan yaşamının bölümlerine başkanlık eden çok sayıda sözde "bölüm tanrısı" vardı. Karşılaştırmalı filoloji, büyük tanrıların hepsinin belirli Ari dinlerinin daha sonraki gelişmeleri olduğunu ve ilkel inancın sözde Animizm veya Polidaemonizm düzeyinin üzerine çıkmadığını göstermektedir .

Hint-Avrupa dininin ikinci önemli özelliği ölülerin ruhlarına tapınmaktı. Üst dünyanın parlak güçleri olan "göksel olanların" karşısında, ölülerin ruhlarının en belirgin yeri işgal ettiği bir dizi yeraltı tanrısı duruyordu. Bu iki tanrı sınıfı, doğa ruhları ve ölülerin ruhları, kökenleri, işlevleri ve tapınma biçimleri bakımından farklıydı. Bunlardan ikincisi şimdi daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmalı. [3]

[3] Genel olarak Hint-Avrupalılar arasında atalara tapınma konusunda bkz. H. Usener, *Gotternamen,* 1896; E. Meyer, *Geschichte des Altertums,* [2] 1909, cilt i, kısım 2, s. 754-838; O. Schrader, sanat. Hastings, *Encyclopedia of Religion and Ethics,* ii, 1910'daki "Aryan Religion" s. 11-57 ve bu iki çalışmada verilen literatür; GF Moore, *History of Religions,* i, 1913; EW Hopkins, *The History of Religions,* 1918.

Hindistan hakkında, 1891, 1897'de *Sacred Books of the East, xxxii ve xlvi'de* çevrilen *Rig Veda'ya bakınız;* 1905'te Whitney ve Lanman tarafından çevrilen *Atharva Veda'ya ;* 1882'de J. Wood

tarafından çevrilen A. Barth, *The Religions of India'ya ; 1895'te EW Hopkins, The Religions of India'ya* ; 1896'da *Kuzey Hindistan'ın Popüler Dini ve Halk Bilgisi'ne* ; 1908'de M. Bloomfield, *The Religion of the Veda'ya bakınız ; W. Crooke, Hastings, Enc. Rel. and Eth.,* i'deki "Atalara Tapınma (Hint)" adlı esere bakınız , ss. 450-454.

Darmesteter ve Mills tarafından *Sacred Books of the East,* iv, xxiii, xxxi, 1880-1897'de çevrilen *Avesta'ya* bakınız ; AVW Jackson, *Zoroaster, the Prophet of Ancient Iran; E. Lehmann, sanat. Hastings, Enc. Rel. and Eth.,* i. s. 454f'de "Atalara tapınma (İranlı)" ; JH Moulton, *Early Zerdüştlük,* 1913.

Ermenistan hakkında bkz. M. Abeghian, *Der Armenische Volksglaube,* 1899.

Yunanlılar hakkında bkz. LR Farnell, *The Cults of the Greek States,* 1896-1909;

c. Hint-Avrupa Ruh İsimleri. — Diğer antik halklar gibi erken dönem Ariler de ruhu nefes, rüzgar, buhar, duman, gölge, güç olarak algıladılar; ve bu anlamlar ruh veya tin için kullanılan tüm sonraki sözcüklerin altında yatar. Bu nedenle Skr. *atmdn,* 'ruh' = Germ, *athem* ve Ir. *atha-ch,* 'nefes.' Skr. *mdnas,* 'ruh' = Yunanca *menos, 'kuvvet' , Menes-ova'dan* gelen Lat. *Minerva'da yeniden ortaya çıkar.* Vedalarda ölülerin ruhları için kullanılan ortak terim *pitaras,* 'atalar' = Lat. *patres'tir.* Avesta'da ölülerin ruhlarına *fravas his denir. Fra~ vashi* kelimesi 'ifade' veya 'itiraf' anlamına gelir ve bu şekilde kullanılır çünkü ruh bir insanın iç doğasıdır. Bu muhtemelen daha basit bir terminolojiyi yerinden eden Zerdüştlüğün teolojik bir gelişimidir. Ermenicede 'ruh' ve 'tin' kelimesi ogi'dir — Skr. *âtmân* ve Germ, *athem,* 'nefes.'

Yunancada *pneuma* öncelikle 'nefes', sonra da 'ruh' anlamına gelir; *psuchë* de aynı şekilde 'nefes, ruh' anlamına gelir ve Homeros'ta yalnızca bedensiz ruh için kullanılır.

Bayan JE Harrison, *Yunan Dini Çalışmalarına Giriş,* 1903; E. Rohde, *Psyche, Seelencult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen., [4]* 1907; EG Sihler, *Testimonium Anima,* 1908; A.

Fairbanks, *Yunan Dini El Kitabı,* 1910; W. Ridgeway, *Trajedinin Kökeni,* 1910; HM Chadwick, *Kahramanlık Çağı,* 1912; G. Murray, *Yunan Dini'nin Dört Aşaması,* 1912; Bayan JE Harrison, *Themis, Yunan Dini'nin Sosyal Kökenleri Üzerine Bir Çalışma; LR Farnell, madde. Hastings, Enc. Rel. and Eth.,* vi, 1914, ss. "Yunan Dini " ; CH Moore, *Yunanlıların Dini Düşüncesi,* 1916.

Romalılar hakkında bkz. F. Granger, *The Worship of the Romans,* 1895; WW Fowler, *The Roman Festivals of the Period of the Republic,* 1899; JB Carter, *The Religion of Numa,* 1906; JB Carter, sanat. "Atalara Tapınma (Roma)" Hastings, *Enc. Rel. and Eth.,* i, 1908, s. 461-466; WW Fowler, *The Religious Experience of the Roman People,* 1911.

Keltler hakkında bkz. J. Rhys, *Kelt Heathendom,* 1888; JA Macculloch, *Antik Keltlerin Dini,* 1911; G. Henderson, *Keltler Arasında İnançtaki Hayatta Kalmalar,* 1911; A. Macbain, *Kelt Mitolojisi ve Dini,* 1917.

Slavlar hakkında bkz. Dusburglu Peter, *Scriptores Rerum Prussicantm,* cilt. Ben; Joannes Menecius, *eski Borusi'lerin, Livonyalıların ve diğer komşu ulusların fedakarlıkları ve putperestlikleriyle ilgili, Scriptores Rerum Livonicarum'da,* ii; M. Prætorius, *Deli cia Prussica, oder preussische Schaubühne,* ed. W. Pierson, 1871; FS Krauss, *Sitte und Branch der Sildslaven,* 1885; JWE Mannhardt, *Antike Wald- und Feldkulte aus nordeuropaische Ueberlieferung erlautert,* 1875-7, 2. baskı. 1905; H. Usener, *Gotternamen,* 1896, s. 79-122; L. Léger, *La Mythologie Slave,* 1901; Sanat. Hastings, Enc'de "Atalara tapınma (Slavca)" . *Rel. ve Eth.* i, 1908, s. 466

Cermenler hakkında bkz. EH Meyer, *Germanic Mythology,* 1891; PD Chantepie de la Saussaye, *Cermenlerin Dini,* 1902; FB Gummere, *Cermen Kökenleri,* 1892; W. Golther, *Germen Mitolojisinin El Kitabı,* 1895.

psuchë'nin eşanlamlısı olarak kullandığı *Thum os , Skr. dhûmâ,* Lat. *fûmus,* 'duman' ile aynıdır . 'Ruh' için kullanılan bir diğer eski Yunan

terimi *kër| 'dir ki bu da kër, 'kalp'* ile aynıdır . Bunun kullanılmasının nedeni, vücuttaki kanın başlıca kabı olan kalbin ruhun merkezi olarak kabul edilmesidir. [4] Homeros'ta ölenlerin kolektif bedeni *neknes,* 'ölüler' veya *en(f)eroi* = Lat. *inferi olarak bilinir,* 'Aşağıdakiler'; ancak daha sonraki yazarlar bu açık terimler yerine *aôroi,* 'zamansız' veya *chrëstoi,* 'iyiliksever' gibi eufemizmleri tercih ettiler .

Latincede *anima* 'esinti, nefes, hayat' anlamına gelir ve *anima* ölülerin ruhları için kullanılır. *Animus 'ruh'tur ve Yunanca anemos 'rüzgar'* ile aynıdır . *Deha* kavramının Latincesi tuhaftır. *Deha , gigno 'doğurmak'* kelimesinden türemiştir ve evlilik yatağı *lectus genialis olarak bilinir.* Her erkeğin bir *dehası* ve her kadının bir *juno'su vardır. Doğum gününde kişinin dehasına* veya duruma göre *juno'suna* ibadet ayinleri yapılırdı . Beyazlar giymiş, başında bir çelenk olan din görevlisi tütsü, kek ve şarap sunar ve gelecek yıl boyunca korunmak için dua ederdi. Binaların, bölgelerin, kasabaların, şehirlerin, ticaretlerin ve diğer insan gruplarının kendi *cinleri olduğu düşünülürdü. Buna göre* deha *,* bir erkekle birlikte doğan ve onun yaşam ve ölüm deneyimlerini paylaşan bir koruyucu ruh gibi görünüyor. Kavram bu nedenle Mısır *ka'sına* benziyordu ve muhtemelen Mısırlılarla aynı Akdeniz ırkına mensup olan İtalya'nın Latin öncesi sakinlerinden türetilmiş olabilir. [5] Ölülerin ruhları, adlarının gerçekten anılmasını önlemek için tasarlanmış bir örtmece olan *di manes, 'iyi tanrılar' toplu adı altında gruplandırılmıştı. Ayrıca inferi,* 'alttakiler' ve *umbra,* 'gölgeler, gölgeler' olarak da biliniyorlardı . Görünüşe göre *lares* , ev içi ritüellerle onurlandırılan ocağın ve evin koruyucu ruhlarıydı ve başlangıçta

* **Bkz. s. 201.**

* **Bölüm s. 155.** ni HİNT-AVRUPALILAR ARASINDA RUHÇULUK 71

ailenin çıkarlarını gözeten ataları . Kelimenin etimolojik olarak *larva,* 'hayalet' ve ölülerin festivali olan *larentalia ile bağlantısı vardır.*

Augustine'e göre Galyalı Keltler [6] ve Isi dore [7] ölülerin ruhlarına *dusii adını vermişlerdir.* Kelime Lith. *dwàse,* 'nefes' 'ruh' ve *dùsas,* 'buhar' ve Eski Slavca, *duchii,* 'nefes' 'ruh' ve *dusa,* 'ruh' ile bağlantılıdır. Aynı seride muhtemelen Yunanca *theôs,* 'tanrı' kelimesi de orijinal *th(f)esos'tan*

gelmektedir.

Slavlar arasında Büyük Rusya köylüleri ölülerden *roditeli,* 'ebeveynler' olarak, Beyaz Rusya köylülerinden ise *dzjady,* 'büyükbaba' olarak bahseder. Bu terimler her iki cinsiyetten ölen akrabalar ve hatta çocuklar için kullanılır. Bunlar Sanskritçe *-pitâras'a karşılık gelir.*

Jordanis'e göre (bölüm 13), Gotlar tanrılaştırılmış atalarına *anses adını vermişlerdir.* Bu muhtemelen Skr. *dsu,* 'nefes', 'yaşam' ve Skr. *âsura* ve Avest. *ahura,* 'tanrı', 'efendi' ile bağlantılıdır ve Avesta'nın yüce tanrısı Ahura-mazda'da görünür. İskandinav eşdeğeri *asen,* panteonun en yüksek tanrılarını ifade eder. Öte yandan, Ang. Sax.'ta *ése kelimesi* 'elfler' anlamına gelecek şekilde değiştirildi. 'Ruh' için kullanılan İskandinav kelimesi fylgja , 'takipçi'dir. Bir adamı takip eden gölgeden türediği açıktır ve Latince *timbra'ya karşılık gelir. Bizim ruh* kelimemiz , Almanca *Seele,* muhtemelen Skr. manas gibi 'canlı', 'aktif' anlamına gelir . *Bizim hayalet* kelimemiz , Almanca *Geist,* 'ruh', Eski İngilizce'de ve Holy Ghost birleşiminde olduğu gibi, etimolojik olarak *gust ile bağlantılıdır.*

Bu isimler ilkel Hint-Avrupalıların ölülerin ruhlarını maddi olmayan olarak değil, yaşayan beden gibi eterik bir maddeye sahip olarak tasarladıklarını gösteriyor. Bu görüş hayaletlerin ortaya çıkışına dair anlatılarla doğrulanıyor. Her durumda, [24]yeryüzünde göründükleri biçimlere benzeyen gölge veya buharlı biçimlere sahipler.

d. Ölülerin Sakladığı Güçler.— Hint-Avrupalılar gelecekteki yaşamı esasen bugünkü yaşama benzer olarak tasarlamışlardı . Ölüler topluluklar halinde yaşıyor ve yeryüzünde yaptıkları aynı işleri yapıyorlardı. Hala yiyeceğe, giyeceğe ve barınağa ihtiyaçları vardı; ve gariptir ki bunları kendileri sağlayamıyorlardı, yaşayanların cömertliğine bağımlıydılar. Bu yüzden her yerde ata kültünü sürdürmek için oğullara ihtiyaç duyuluyordu; ve eğer oğul yoksa, işlevlerini yerine getirmek için başkaları evlat ediniliyordu.

Rig Veda'da ölüler hala yiyeceğe ihtiyaç duyar ve bunu talep etmek için eski evlerine geri dönerler. Eğer beslenmezlerse, öfkelerini ailelerine yöneltirler. Ramayana'da *oğullar* , babalarının gölgelerine uygun adakları

[24] ***Medeniyet, Tanrı,*** **xv. 23.**
[7] ***Lib. Etyrnol.*** **viii, 11, 103.**

yapabilmeleri için gerekli kabul edilir. Modern yakma ritüelinde Brah adamı şöyle der: "Ölenlerin *yeleleri, akrabaları tarafından dökülen gözyaşlarını ve romatizmayı* istemeyerek de olsa tadar; sonra ağlamayın, ama ölülerin cenaze törenini özenle yerine getirin." [8]

AvestaA'da *şunu* okuruz: " *Hamaspathmaedaya* zamanında köylere inen ve her gece yardım istemek için on gece boyunca oraya geri dönen iyileri, güçlüleri, doğruların kutsal *frawashilerini* çağırıyoruz. Bizi öven var mı? Bize saygı gösteren var mı? Bizi kendi halkı arasında kim kabul edecek? Bizi kim kutsayacak? Bizi bir avuç et, bir giysi ve kutsal saygıyla kim karşılayacak?" Parçada, bu yükümlülükleri yerine getirecek kişinin önümüzdeki yıl zengin bir şekilde kutsanacağı söylenmektedir . Yunanistan'da mezarlara ve üzerlerine yiyecek konurdu ve karadaki bazı yerlerde kurbanların kanının aşağı akabileceği mezarlara tüpler yerleştirilirdi

[8] Colebrooke, *Asya Araştırmaları,* s. 245.

' *Yaşt,* xiii. 49-52.

 ölülere. *Odysseia'da* [25]Gölgeler, Odysseus'un kurban hendeğine döktüğü kanı hevesle yalayıp yutarlar ve danışmak istemediği kişileri kılıcıyla uzaklaştırmak zorunda kalır.

Roma mezar taşlarında ölüler adak dilenir. Victor Fabianus, "Bana taç takan ve bana çiçek sunan gezginler," der, "tanrıları hayırlı bulmanız dileğiyle." Küçük bir çocuk, oyun arkadaşlarından mezarına gelmelerini, - şarap kadehleri getirmelerini ve yeryüzünün onun üzerine ışık vermesi için dua etmelerini ister. *Jus manium,* veya ölülerin aidatları, erken Roma hukukunda önemli bir konu oluşturuyordu. Temel ilke, atalara yapılan adakların geri gönderilmemesi gerektiğiydi: *perpetua sacra sunto.* Cicero [26]eski bir yasadan alıntı yapar: “Özel kurbanlar sonsuza dek sürsün,” “İlahi ölülerle ilgili yasaları kutsal tutun.” Bir mirasçının ilk görevi bu adaklara özen göstermekti ve masrafları mülk üzerinde birinci ipotek hakkı oluşturuyordu. Bir mirasçının evlat edinilmesi her zaman kendi klanının atalarından kalma yükümlülüklerinden vazgeçmeyi

25 **xi, 34vd.**
26 ***De Legibus,* ii. 22.**

gerektiriyordu. Bunun için Comitia Curiata'nın onayı gerekiyordu ve terk edilen ailede ata kültünü sürdürebilecek başka kişiler olmadığı sürece buna izin verilmiyordu.

e. Ölülerin Kazandığı Güçler.— 1. *Ölülerin Ruhları Hareketin İnsanüstü Güçlerine Sahiptir.*— Bir yerden bir yere büyük bir hızla istedikleri gibi hareket edebilirler. *Avesta'da*[27] *Frawashiler* çağrıldığında "iyi kanatlı bir kuş gibi uçarak gelirler " denir . Odysseus, Elpenor'un hayaletine şöyle der :

"Ne kadar da ciddisin
Elpenor, buraya, bu meskenlere
Gece ve karanlıktan mı? Sen daha hızlısın, Yaya olsan bile, benim iyi gemimdeyken yaptığımdan."[28]

Tüm Hint-Avrupalılar arasında, yaşayanların yaptığı adakları almak üzere çağrıldıklarında ölülerin ruhlarının gelebileceği varsayımı, olağanüstü hareket güçlerine sahip olmayı gerektirir .

2. Ruhlar Kendilerini Rüzgarlarda Gösterir. — Kendileri "nefes" ve "rüzgar" oldukları için, kendilerini atmosferik olaylarda göstermeleri doğaldı . Hindistan ve İran'da "iyi" ve "kötü" rüzgarlar ayırt edilirdi. "İyi" rüzgarlar dost canlısı ölülerin ruhlarıydı, "kötü" rüzgarlar ise uygun cenaze törenleri yapılmamış olanların huzursuz hayaletleriydi. Benzer şekilde Yunanistan'da rüzgarlar bazen beyaz koyunların kurban edildiği olumlu ruhlardı ve bazen de kara koyunların sunulduğu düşman ruhlardı. Flarpies, gemileri batıran ve insanların ruhlarını Hades'e götüren yıkıcı rüzgar ruhlarıydı . Sanatta, tıpkı ruhların tasvirleri gibi, insan başlı kuşlar olarak tasvir edilirlerdi. Ölümcül rüzgarlar, genellikle Euraquilo veya Euroclydon gibi eufemistik isimlerle anılırdı. Penelope dua eder:

"Keşke kalbime gönderseydin
Hayatımı alacak bir ok ya da bir fırtına
Beni yakalayıp havadaki yollara fırlatacaklardı, Ve beni
Okyanusun huzursuz akıntısına fırlatacaklardı, Bir zamanlar bir fırtına gelip Pandarus'un kızlarını süpürüp götürmüştü." [14]

27 ***Yast,*** **xiii. 70.**
28 ***" Odyssey,*** **xi. S7ff.**

Flarpy, Zephyros'un Aşil'in atlarının annesiydi. Fırtınalı rüzgarlar, Yeraltı Dünyası'nın bir tanrıçası olan Hekate ile havada dolaşan huzursuz hayalet birlikleri olarak kabul edilirdi. [15] Cermen mitolojisindeki benzer kavramlar arasında Woden, "Rüzgar", ölülerin ruhları ordusuyla gökyüzünde koşan vahşi avcı; ruhları çalan Yunan Harpileri'ne karşılık gelen Valkyrieler; ve "Rüzgar-

[14] *Odysseia,* xx. 61vd.

[16] *İlyada,* xvi. 150; bkz. Rohde, *Psyche i, 72; ii, 83f., 264.** HİNT-AVRUPA'DAKİ RUHÇULUK 75 Cermen folklorunda insanların ruhlarını çalan “gelin”.

3. Ruhlar Cansız Nesneleri İşgal Eder.— Hindistan'ın düşük kastlı kabileleri arasında ölülerin ruhlarını almak için küçük resimler hazırlanır. Romalı soylu, atriyumunda atalarının *portrelerini* veya tasvirlerini saklardı; bunlar başlangıçta ölülerin yüzlerini örten portre maskeleriydi. Bunlar muhtemelen heykellere veya büstlere takılırdı ve cenazelerde ölüleri canlandıran aktörler tarafından giyilirdi. Bu maskeler belki de - ruhların yaşadığı ilkel heykellerin bir gelişimiydi. Keltler arasında ayakta duran taşlar sadece tanrıların değil aynı zamanda yelelerin de meskenleriydi ™ ve tüm Hint-Avrupalılar arasında mezar taşının ölülerin ruhuyla tuhaf bir yakın ilişki içinde durduğu düşünülürdü, bu yüzden üzerine adaklar konulurdu.

Kura hem tanrılar hem de hayaletler tarafından kontrol ediliyordu, bu yüzden şimdiki zaman ve gelecekle ilgili bilgi için onlara danışılıyordu. Bu geleneğin izleri tüm Ari halkları arasında bulunur, ancak kurum İtalya'da en büyük gelişimine ulaştı. Sortes *veya* 'kur' (serere'den , 'ip'), ipe dizilmiş yazıtlar taşıyan küçük levhalardı . Bu tabletlerden biri çizildi ve üzerindeki yazıt, soruya bir cevap olarak yorumlandı. Bu tür kura çekimleri çeşitli kutsal alanlarda bulundu, ancak en ünlüleri Cicero tarafından ayrıntılı olarak anlatılan Praeneste'dekilerdi. [17] Dim an tiquity'de keşfedilen kura çekimleri meşe tabletlere yazılmıştı ve zeytin ağacından bir sandıkta saklanıyordu. Bir çocuk tarafından çekilmişti. Cicero, bu tür "ilahi bir içgüdü ve ilhamla donatılmış" kura çekimleri ile oyun oynarken kullanılan sıradan kura çekimleri arasında dikkatli bir

ayrım yapar. Roma devlet dini, muhtemelen

[16] **Henderson, *Keltler Arasında İnancın Devamlılığı,* s. 198 vd.**

[1T] ***De Divinatione,* ii, 4Iff.** onların devletin büyük tanrılarıyla değil, ölülerin daha düşük ruhlarıyla ilişkili olduklarını gösterir.

4. Ruhlar Bitkileri veya Hayvanları İşgal Eder.— Yunanlılar ve Romalılar arasında mezarlara ağaç dikmek adetti ve ölülerin ruhlarının bu ağaçlarda yaşadığı düşünülüyordu. Dağ perileri Eëtion höyüğüne karaağaçlar diktiler. [18] Aeneas , Polydorus'un mezarına bir mersin ağacı köklendirdiğinde ağaç kanıyordu ve höyükten gelen bir sesin şöyle dediğini duydu: "Ey Aeneas, zavallı bana neden zarar veriyorsun? Şimdi gömülü olanları bağışla. Saygılı ellerini suç işlemekten uzak tut." [19] Vergil, Orcus'un girişindeki açık alanda güçlü bir karaağaç olduğunu söyler. Yaşlı dallarını derin gölgeleriyle geniş bir alana yayar. İnsanlar aldatıcı rüyaların burada mesken tuttuğunu ve tüm yapraklara yapıştığını söylerler. [20] Burada ölülerin ruhları hem rüyalar hem de kuşlar olarak tasarlanır ve karaağaçta yaşarlar. Bu açıkça eski İtalyan folklorunun bir parçasıdır.

Ruhların hayvanların veya insanların bedenlerinde yeniden bedenlenmesini, daha sonra metempsikoz doktriniyle bağlantılı olarak ele alacağız. [21]

5. Ruhlar Yaşayan İnsanları Takıntılı Hale Getirir. — Hindistan'da *Rig Veda bile* güçlü bir demonoloji aşılaması içerir ve *Atharua Veda* bununla doludur. Viii. 6'da her türden hayalet ve cinlerin uzun bir listesini verir, bunların arasında ölülerin huzursuz ruhları da vardır. Ayrıca, insanların içine giren kötü ruhların bir dizi kovulma ayini vardır, örneğin ix. 8'de bhütler *veya* 'hayaletler' her yerde pusuda bekler, en ufak fırsatta insanların içine atlamaya hazırdırlar ; ve içeri girdiklerinde kurbanlarını her türlü hastalıkla etkilerler. Mahabharata'da *, iii. 96'da, küçük kardeşini pişirip azizlere et olarak sunma alışkanlığı olan daiteya* adlı belirli bir iblisten bahsedilir . Aziz,

[18] ***İlyada,* vi. 419f.**

[13] ***Aeneid,* iii. 19-68.**

[30] ***Aynı eser,* vi. 282 vd.**

[21] **Bkz. sayfa 98.** HİNT-AVRUPALAR ARASINDA RUHÇULUK 77 cazip yemeği yiyen aziz kardeşini çağırınca, şeytan dışarı çıktı ve azizi parçalara ayırdı.

Avesta'nın Pers dininde tüm hastalıklar, insanların içine girmiş bir tür kötü ruhlardır. Bunlar Ahriman'ın hizmetindedir ve Ahura Mazda ve insanları onların hilelerinden kurtarmaya çalışan iyi ruhlar tarafından engellenirler.

Yunanistan'da Hekate'nin ordusu havada dolaşırken insanlara kirlilik, kötülük, sıkıntılı rüyalar, kabuslar, korkunç vizyonlar, epilepsi ve akıl sağlığında bozulma getirir. *Kêres* veya 'hayaletler' genellikle insanlara hastalık getiren varlıklar olarak tanımlanır. Hesiod, altın çağda

> "Eskiden yeryüzündeki ölümlü insanların kabileleri
> Hastalıklardan uzak, zahmetli işlerden uzak, *Kêres'in* insanlara verdiği vebalara yakalanmadan yaşadı.
>
> Kadın elleriyle fıçının büyük kapağını açtı ve onları dağıttı, Ve böylece ölümlüler için hüzünlü kaygılar tasarladı.
>
> Diğer sayısız kötülükler de ortaya çıktı
> İnsan için yeryüzü doluydu, deniz de.
> Hastalıklar, gece gündüz her tarafta
> Ölümlülere kötülükler getiren, havada asılı duran, kendi kendine iten, Sessiz, çünkü Danışman Zeus, onların sesini almıştı." [22]

Pandora toprak tanrıçasıdır ve açtığı fıçı, antik Yunanlıların gömüldüğü ve ölülerin ruhlarının çıktığı *pithos veya kavanozdur. Bir vazo resminde, ruhların lideri Hermes,* kêres'in küçük kanatlı figürler olarak çıktığı böyle bir *pithos'u açarken tasvir edilmiştir. Platon,* [23] "Ölümlülerin hayatında birçok güzel şey vardır, *ancak* bunların çoğunda onları kirleten ve çirkinleştiren yapışmış *kêres'ler vardır* ." der. Ölüme karşı koruyucu önlemler olarak

[22] **Hesiodos, *İşler ve Günler,* 90vd.**

[23] ***Yasalar,* xi. 937.** *këres,* içeri uçmaya çalışırken onları yakalamak için kapılara zift serpilirdi ve müshil özellikleriyle onları dışarı atmak için yabani iğde çiğnenirdi. Tanrılar, onların tahribatına karşı korunmaları

için çağrılırdı. Bu nedenle Herakles'e yazılmış bir Orfik ilahide şunu okuruz:—

"Gel, mübarek kahraman, gel ve teselliler getir
Bütün hastalıklardan. Sopa sallayıp, Kötü kaderleri dışarı at;
zehirli oklarla iğrenç *këresleri* uzaklara sür." [24]

Genel olarak ölüler yaşayanlara düşman olarak görülür, onların sağlık ve refahını kıskanır ve başkalarını kendileriyle aynı duruma getirmek için can atarlar. Hindistan'daki Vedik dönemde ölüler sevilmekten çok korkulur ve Yama krallığı için sürekli yeni üyeler aradıklarına inanılır. Homeros'ta pahalı yakma törenleri ölülerin ruhlarının yaşayanları bir daha rahatsız etmeyecekleri Hades'e inmelerini sağlamak için tasarlanmıştır. Patroclus'un hayaleti Aşil'e şöyle der: "Ateş beni bir kez tükettiğinde bir daha asla dünyaya dönmeyeceğim." [25]

Romalılar ölülerin ruhlarının geceleri dolaşıp yaşayanları ölümcül hastalıklarla vurmaya çalıştıklarına inanırlardı. Mezar yazıtları sıklıkla maneslerin *yaşayanları* almaya geldiklerinden bahseder. Bu nedenle Corduba'dan bir yazıt şöyle der: "Manesler *Abullia'yı* aldılar." [26] Compitalia festivalinde insan biçimindeki bebekler laresler için asılırdı , "yaşayanları bağışlayıp önemsiz şeylerle ve imgelerle yetinsinler diye." [27] Ölülere kurban sunmanın başlıca nedeni, ihmal edilirlerse intikam alacakları korkusuydu. Ovidius "bir zamanlar büyük ölüler şöleninin kutlanmadığını ve maneslerin *geleneksel* hediyeleri, meyveyi, tuzu,

[24] **Bkz. JE Harrison, *Prolegomena,* s. 165-17S.**

[20] ***İlyada,* xxiii. 75.**

[20] ***Corpus Inscriptiomim Lat.* ii. 2255**

[27] ***Festus, sv piles,* Dacerius tarafından ed. s. 346.** HİNT-AVRUPALAR ARASINDAKİ RUHÇULUK 79 karıştırılmamış şarapta bekletilmiş tahıl, menekşeler. Yaralı ruhlar yaşayanlardan intikam aldılar ve şehir kurbanlarının cenaze ateşleriyle çevrildi." [28] İnsanlar o kadar korkmuşlardı ki ölülerin ayinlerini gerektiği gibi yerine getirmemişlerdi ; her yıl hasattan önce bir dişi domuz *(porca prœcidanea)* "ölüye hakkını vermeyen" tarafından yeraltı tanrılarına kurban ediliyordu; böylece

mahsulün başarısız olmasına neden olabilirlerdi. Erkekler, *ailenin* canlılığını bozan suçları, ataların ayinlerinin düzenli olarak yerine getirilmesine müdahale ettiği için özel bir şiddetle cezalandırıyordu. [1.] Romulus'a atfedilen bir yasa, karısını satan bir adamın *dis manibus sacer,* "ilahi gölgelere adanmış" olması gerektiğini yürürlüğe koydu. Bunun nedeni, atalarının ritüellerini sürdürecek çocuğu olmamasıydı. Ebeveynine vuran veya bir mezarı ihlal eden bir çocuk da ölülere teslim edilirdi. [29] Manes *, mos maiorum,* "yaşlıların geleneği" nin tüm ihlallerini ölümle cezalandırırdı . Büyük Sunak'ta atalar kültünün sorumluluğunu üstlenen Potitii, sorumluluklarını kamu kölelerine kaydırdığında, " Potii ailesinin tamamı kısa bir süre içinde yok edildi ve cennetin intikamı, görme yetisini kaybettikten sonra birkaç yıl boyunca tavsiyesine göre hareket ettikleri sansürcü Appius'un başına geldi." [30]

Benzer şekilde Beyaz Rusya'nın modern köylüleri "anma festivalinde herhangi bir hata yapılmasın" korkusuyla doludur . O zaman, köylülerin dilinden konuşmak gerekirse, bayram bir bayram olmazdı. Bu, bayramın onuruna kurulduğu kişinin anısına saygı göstermedikleri anlamına gelirdi. Ölülere saygısızlığın cezası olarak, hemen ardından aile içi anlaşmazlık, ölüm gelirdi.

™ *Fasti,* ii. 549-554.

[28] Plutarch, *Romulus,* 22; *Festus, sv parici, CIL.* x, 4355.

[80] Livius, ix. 29.

“Sığırların ölümü, mahsulün başarısızlığı; kısacası, dağlar ve tepeler yaşayanların üzerine düşecekti.”

6. Ruhlar Yaşayan İnsanlara Sahiptir.— Hindistan'da cenaze ziyafetlerinde ve diğer ata tapınma ritüellerinde Brahmanların beslenmesi, *pi tar as'ın beslenmesiyle aynı kabul edilir.* Kuzey Hindistan'ın her yerinde çok sayıda Brahman yalnızca cenaze sunularıyla yaşar. Beyaz Rusya'da dilenciler Brahmanların yerini alır. Şarkılarını ve dualarını tekrarlarlar ve karşılığında bol bol beslenirler. Roma cenazelerinde ataları temsil etmek üzere taklitçiler seçilirdi. Aile atriyumunda saklanan ölüm maskelerini takarlar, giysilerini giyerler, makam nişanlarını takarlar ve fildişi makam sandalyelerinde resmi bir

şekilde otururlardı. Yeni geleni şirketlerine kabul ederler ve önlerine konulan cenaze etlerinden yerlerdi. Tören sona erdiğinde, maskeler atriyumdaki kutularına geri konur ve ailenin hayatına katılmaya devam ederlerdi. [31] Bunlar Çin'deki ölüleri taklit edenlere çok benziyordu ve yalnızca atalarının ruhları tarafından ele geçirildikleri varsayımıyla açıklanabilirdi. [32]

Rüyaların ölüler tarafından ele geçirilme nedeniyle olduğu yaygın olarak kabul edilirdi. Yunanistan'ın çeşitli yerlerinde, gölgelerin yükselebildiği Yeraltı Dünyası ile iletişim kurduğuna inanılan uçurumlar vardı. Burada rüya kehanetlerinin verildiği kutsal alanlar vardı. Soruşturmacı bir kurban sunar ve kutsal bölmenin içinde uyur, ardından ölüler ona görünürdü. Bu türden ünlü bir kutsal alan Thesprotia'daydı. Burada Herodot, Korint tiranı Periander'in "bir yabancı tarafından kendisine verilen bir rehin hakkında Acheron'daki ölülerin kehanetlerine danıştığını ; ve Melissa'nın göründüğünü, ancak konuşmayı veya rehinin nerede olduğunu söylemeyi reddettiğini - ürperdiğini, hiçbir

[31] **Polybius, vi. 53.**

[52] **Bkz. s. 28.** SPIRITISM AMONG INDO-EUROPEANS 81 giysiler; onunla birlikte gömülen giysiler yakılmadıkları için hiçbir işe yaramıyordu.” Periander daha sonra Korintli kadınların en güzel giysilerini çıkardı ve giysileri bir çukurda yaktı. “Bunu yaptıktan sonra ikinci kez kahine gönderdi ve Melissa’nın hayaleti ona yabancının rehinini nerede bulacağını söyledi.” [33] Arcadia’daki Phigalia’da da benzer bir kehanet vardı. [34]

Patroklos'un ruhu bir rüyada Akhilleus'a görünür. [35] Penelope şöyle der: —

> “Rüyalardan, ey yabancı, bazıları anlamsızdır Ve boştur ve asla gerçekleşemez. Gölgeli şekilleri için iki kapı vardır, Biri fildişinden, biri boynuzdan. Oyulmuş fildişinden gelen rüyalar, Asla yerine getirilmeyen vaatlerle aldatır; Ama cilalı boynuz kapılardan geçenler Ve insanlar tarafından görülenler, her zaman gerçektir.” [36]

[37] tarafından taklit edilmiştir Hades'in tanımının sonunda : "Uyku'nun ikiz kapısı vardır, bunlardan birinin boynuzdan olduğu söylenir. Bununla gerçek gölgelere kolay bir çıkış sağlanır. Bir diğeri göz kamaştırıcı fildişinin cilasıyla parlar. Bununla yeleler *cennete* sahte rüyalar gönderir." Anlamı, fildişi kapısından (dişler) gelen rüyaların, yani duyulan rüyaların, boynuz kapısından (gözün korneası) gelen rüyalardan, yani görülen rüyalardan daha az güvenilir olmasıdır. Her iki pasaj da rüyaları ölülerin ruhlarıyla ilişkilendirir. Bu bağlamda, yukarıda alıntılanan Vergil'deki, rüyaların Hades kapısındaki karaağaçta tüneyen kuşlara benzetildiği pasajdan bahsedilmelidir. [38]

Tertullian, Keltler arasında,

[83] **Herodot, v. 92; Pausanias, ix. 30, 3.**

[84] **Pausanias, iii. 17, 8f.**

***[86] İlyada,* xxiii, 65vd.**

***[36] Odysseia,* xix, 559vd.**

***>Æneid,* vi. 893 vd.**

[88] Bkz. s. 76. Gizli bilgiyi arayanlar, ölülerin ruhlarından ilham alabileceklerini umarak mezarlarda uyudular. [30]

Ruhsal ele geçirmenin daha yüksek bir biçimi, bir insanın zihninin, içinde yaşayan ruh tarafından kontrol edilmesi ve böylece düşüncenin ve ruhun iradesinin iletildiği bir aracı haline gelmesidir. Bu, peygamberlerin tanrılar tarafından ilham almasına benzer. Telepati ve teleestezi, zihin okuma ve önsezi, hipnoz ve bölünmüş kişilik fenomenleri, tüm Hint-Avrupalılar tarafından kısmen tanrılar tarafından ele geçirilmeye ve kısmen de ölülerin ruhları tarafından ele geçirilmeye bağlı olarak açıklanmıştır.

Hindistan'daki medyumlukla ilgili şu örnekler W. Crooke tarafından verilmiştir: [40] “Bir adam bacaklarına çanlar takmış bir şekilde içeri girer, bu çanların müziği ölüm anında orada bulunan kötü ruhları korkuttuğu varsayılır. Kısa adımlarla ilerler, gözlerini devirir ve ileri geri sendeleyerek, elinde tuttuğu iki kısa çubukla havayı keser ve böylece kendini çılgınca bir ilham durumuna sokar, bu sırada yas tutanlar ağlar ve ölülerin neden kendilerinden alındığını sorarlar. Şu anda medyumda

şiddetli bir titreme olur, daha da şiddetle sendeler ve sonunda yere düşer. Cenaze kulübesinin direklerinden birini tutarak kendini desteklemeye çalışırken, tanrının sesi olduğu düşünülen kopuk cümleler söyler.” “Bir kız ruh tarafından ele geçirilir ve onunla konuşur ve hareket eder. “Son zamanlarda ölen kişi gibi, çocukları, akrabaları ve arkadaşları isimleriyle çağırarak ve ailenin hayatta kalan üyelerinin gelecekteki davranışları için emirler vererek söylenir . Bundan sonra ruh, dünyevi bağlardan koparılır ve göksel mutluluğa erişir.”

Yunanistan'da Theoklymenos'un ikinci görüşte ruhlara musallat olma olayıyla karşılaşıyoruz:

[sa] ***De Anima,*** **57.**

[40] **Hastings,** ***Din ve Ahlak Ansiklopedisi,*** **x. 130.**

> “Sonra tanrısal Theoklymenos konuştu:—
>
> 'Zavallı adamlar! Sizi ele geçiren bu kötülük ne olabilir? Her kaş ve yüz Ve her birinin alt uzuvları geceye sarılmış, Ve inlemeler yükseliyor ve gözyaşları yanaklarınızda. Duvarlar ve sütunların arasındaki tüm zarif kornişler kanla kaplanmış, Portiko dolu, bu salonlar Gölgelerle dolu, Erebus'a doğru aceleyle iniyorlar
> Karanlık ortasında. Güneş silinmiş
> Gökten korkunç bir karanlık geldi ve her şeyi kapladı.” [41]

Pythia , tarihsel torik zamanlarda ilhamını Apollon'dan almıştır; ancak Apollon daha önceki bir yılan tanrıyı yerinden etmişti ve Pythia, yeryüzündeki bir çatlaktan yükselen bir buharı soluyarak kendinden geçmişti. Açıkça başlangıçta bir yeraltı tanrısı tarafından ele geçirilmişti. Lucan [42,] tanrının onun bedenine nasıl nüfuz ettiğini ve onu kendi rehberliğine boyun eğmeye zorladığını, kutsal çelenkleri başından nasıl salladığını ve ilahi ilhamdan kaçma çabalarında tapınağın kaplarını nasıl devirdiğini, sonunda nasıl yenik düştüğünü ve kendisine ait olmayan, onu kontrol eden tanrının sözlerini nasıl söylediğini anlatır .

İtalya'daki Sibyller, ölülerin yaşayanlarla iletişim kurduğu benzer medyumlar gibi görünüyor. Æneid'de Vergil, Cumæan Sibyl'i Æneas'ı Yeraltı Dünyası'na götüren kişi olarak tasvir eder. Bir mağarada yaşar ve

yakınında Hades'in girişi olan Avernus Gölü vardır. Vergil, onun coşkusunu şöyle anlatır: "Konuşurken bile ne yüz hatları ne de ten rengi aynı kaldı, saçları örgüsünün içinde kalmamıştı; göğsü kabardı ve çılgın kalbi çılgınlıkla şişti; boyu göründüğünden daha büyüktü, sesi artık insan değildi: Tanrı'nın nefesi tarafından ilham aldı ve giderek yaklaştı. ... Sonunda, artık Phoebus'a boyun eğmeyen kahin öfkelenir

***" Odysseia,* xx. 3Slff.**

"V. 161ff. mağarasında öfkeyle, eğer öyle olursa kudretli tanrıyı koynundan fırlatmayı başarabilir. O, çılgın ağzını daha da çok zorlar, vahşi kalbini bastırır ve onu zorla kendi isteğine göre şekillendirir." Burada, Pythia'yı taklit ederek, Sibyl ilhamını Apollon'dan alır, ancak başlangıçta bir ruhsal medyum olarak tasarlandığı açıktır. [43]

Bu Cumæan Sibyl, coşkulu öngörülü ifadelerinin toplandığı ünlü Sibylline Kitapları'nın saygın yazarıydı. Efsaneye göre, Kral Tarquinius Priscus'a dokuz kitap satışa sundu. Kral fiyatını reddettiğinde, kitaplardan üçünü yaktı ve geri kalanı için hala aynı fiyatı istedi . Kral bir kez daha reddettiğinde, üç kitap daha yaktı ve aynı fiyatı talep etmeye devam etti. Kral şimdi alarma geçti ve kalan üçünü tam fiyattan satın aldı. Bu kitaplar Capitoline Tepesi'ndeki tapınakta saklanıyordu ve ulusal kriz zamanlarında bunlara danışılıyordu.

Keltler arasında ikinci görüş gücüne sahip medyumlar en eski zamanlardan günümüze kadar var olmuştur. "Ozan için büyük bir karanlık yaratıldı, böylece derin bir uyku uyudu ve büyüyle yaratılmış şeyler ona, görünüşe göre uykusunda telaffuz etmesi için gösterildi. Buna "kafiyelerle aydınlatma" denildi ve Galler'de benzer bir yöntem kullanıldı. Kendisine danışıldığında , kahin kendinde olana kadar şiddetle kükredi ve sayıklamalarından istenen bilgi toplandı. Bu coşkulu durumdan uyandırıldığında, söylediklerini hatırlamıyordu. Giraldus bunu bildiriyor ve modern spiritüalistle birlikte, bu söyleme ruhların neden olduğunu düşünüyor. Modern trans-söylemiyle ve vahşiler tarafından kullanılan benzer yöntemlerle olan benzerliği dikkat çekicidir ve psikolojik bilim

[43] ***Æneid,* vi. 45ff.** SPIRITISM AMONG INDO-EUROPEANS'ta 85 uykudaki bilinçaltı benliğin dürtülerini görür." [44]

Cermenler arasında troller, cadılar ve bilge kadınlar buluyoruz, hepsi de ruhlar tarafından kontrol edilen medyumlardı. Büyülü sözlerle kendilerini hipnotik transa sokuyorlardı ve sonra ya fırtınanın kanatlarında uzak yerleri ziyaret etmek için yola çıkıyorlardı ya da gizli şeyleri ortaya çıkarmak ve geleceği tahmin etmek için ilham alıyorlardı. İskandinav Volves, yüksek itibara sahip profesyonel medyumlardı. Sihirli sandalyeleri, sihirli değnekleri ve kehanet transını başlatan şarkıları söyleyen bir grup erkek ve kız vardı. Ruhların etrafta olduğu kış mevsiminde, sanatlarını takip etmek için çiftlikten çiftliğe seyahat ediyorlardı ve her yerde misafirperverlikle karşılanıyorlardı .

7. *Ruhlar İnsanlara Bedensel Formda Görünürler.*— Ölülerin yaşayanlara görünmesi Hint-Avrupa dünyasının her yerinde iyi bilinir. Bu, ruhları “maddeleştirme” gücüne sahip bir medyumun varlığında sık sık, ancak mutlaka olmasa da gerçekleşir. Bu tür hayaletler kural olarak üç ana sınıfa aittir: birincisi, zamansız ölümlerle ölenler, yani düşükler , bebeklikte ölen çocuklar, evlenmeden ölen gençler ve kızlar, çocuksuz ölen evli kişiler ve doğum sırasında ölen kadınlar; ikincisi, şiddetli ölümlerle ölenler, yani öldürülenler, intihar edenler ve savaşta düşenler; üçüncüsü, cenaze törenleri yapılmamış veya uygun törenleri yapılmamış olanlar. Tüm bu sorunlu ruhlar Yeraltı Dünyasına barış içinde girmeyi başaramazlar, yaşayanları kıskanırlar ve ortaya çıkıp onlardan taleplerde bulunma olasılıkları yüksektir. [45]

prêta denir ; bu, "ayrılmak" anlamına gelen *pre* kökünden gelir ; "şeytan" anlamına gelen *bhiita ; ve “sapkın" anlamına gelen pisâcha kökünden gelir.* 'et

**** Macculoch, *Antik Keltlerin Dini,* s. 249.**

[46] Gömülmemiş olanlar için yukarıya bakınız, s. 8, 36. yiyici. Yeryüzünde giydikleri formlarda veya küçük, kalın, kırmızı gövdeli ve aslan dişli korkunç yüzlerle görünürler. Erkeklerle kavga ederler ve onları uzak yerlere götürürler. Kadınlara saldırırlar ve kadınların onlardan hamile kaldığı bildirilmektedir. Çoğunlukla geceleri faaliyet gösterirler, ancak özellikle kadınların korunmasız dolaşmamaları gereken öğlenleri de tehlikeli bir zamandır. Yüksek burun tonuyla söylenen bir tür saçmalık

olan bir "cin konuşması" konuşurlar. [46]

Pers'te bu tür mutsuz ruhlar, Ahriman'ın hizmetinde olan her türlü kötü ruhu içeren genel bir isim olan *daëva altında sınıflandırılır. Kelimenin etimolojik olarak Sanskritçe deva,* 'tanrı' ve Latince *dïvus,* 'ilahi'; ancak Zerdüşt dininde yalnızca kötü ruhlara uygulanır, tıpkı Yahudilik ve Hıristiyanlıkta antik dünyanın tanrılarının şeytanlar konumuna düşürülmesi gibi. *Dadvalar arasında* ölülerin ruhları da dahil edilmelidir, çünkü onlar pisliği ve çürümeyi severler ve özellikle cesetlerin sergilendiği *dakhmaların* veya sessizlik kulelerinin yakınlarında çok sayıdadırlar. İnsan formunda görünürler, geceleri gelirler ve güneşin doğuşuyla kaybolurlar. [47]

Yunanistan'da görünen hayaletlerin üç ana sınıfı *âôroi,* yani 'zamansız', yani zamansız ölenler; *biothanatoi,* yani şiddetli bir şekilde ölenler; ve *dtaphoi, yani 'gömülmemiş' olarak biliniyordu. Odysseia'nın* on birinci kitabında Odysseus'a görünen tüm hayaletler zamansız veya mutsuz sonlarla karşılaşmıştı.

> "Erebus'tan ölülerin ruhları—genç eşler
> Ve evlenmemiş hizmetçiler, yılların yorgunluğuyla yıpranmış erkekler
> Ve emek, ve genç yaştaki bakireler
> Yeni kederlerinde ve birçok savaşçının öldürülmesinde
> Savaşta, mızrakla parçalanmış, kanlı zırhlara bürünmüş, siperin etrafında uçuşan, her tarafta, bazen burada, bazen orada, anlamsız çığlıklarla, ve ben korkudan solgunlaşmıştım."

"E. Thurston, *Güney Hindistan'ın Kastları ve Kabileleri,* vi. s. 230.

[41] *Yasna,* ix. 15; *Evet,* vi. 3f.

Bu hayaletler, Odysseus'un onları yeryüzünde tanıdığı biçimlerde ortaya çıkıyor ve duyulabilir seslerle konuşuyorlardı; ancak dokunma duyusuyla erişilemiyorlardı.

Erinyeler başlangıçta intikam talep eden öldürülenlerin ruhlarıydı. Althæa kardeşlerinin ölümünün intikamını almak için Erinyeleri Hades'ten çağırır. [48] Aeschylus [49'da] şunu okuruz: "Oedipus'un kutsal gölgesi, kara Erinyler, gerçekten kudretlisin." Dünya doğumlu Argus'un

hayaletinden deliye dönen Io haykırır:

> “Ey dehşet! O geliyor, yaklaşıyor,
> Ölü, gözleri dalgın.
> Ölülerden dirilerek, Beni açlığa sürüklüyor, Kiremitli anayol boyunca.” [50]

Eumenides'te , 14 metre boyundaki rahibe, tapınakta gördüğü öldürülenlerin hayaletlerini şöyle anlatır:

> "Adamın önünde harika bir grup gördüm
> Kadınların koltukta uyuması. Ama hayır!
> Bunlar kadın değil, Gorgonlar—ama bana öyle geliyor ki
> Bunları Gorgon şekillerine benzetmeyebilirim.
> Bir zamanlar o resimdeki şeyleri gördüm
> Phineus'un şöleninde kapışanlar, ama bunlar, ama bunlar
> Kanatsızlar—siyah, tamamen pis. Horluyorlar, iğrenç bir nefes veriyorlar. Gözlerinden iğrenç bir romatizma sızdırıyorlar.” [51]

Öldürülenlerin hayaletlerinin , Gorgonlardan ve Harpyalardan daha korkunç bir tasviri hayal bile edilemezdi; onlar da ölülerin ruhlarıdır.
, özellikle de hayaletlerin ortaya çıkışıyla ilgili birçok gönderme vardır .

***[48] İlyada,* ix. 571vd.**

***[48] Yedi Teb'e karşı,* 988.**

Zincire Vurulmuş Prometheus, 566S.

[81] Bkz. JE Harrison, *Prolegomena,* s. 213-232. nekromansi veya ölüleri çağırma. [52] Lucian *, Philopseudes veya 'Yalancı'* adlı eserinde bu türden zengin bir hikaye koleksiyonu sunar. Elbette hicivdir, yine de konuyla ilgili popüler inançları yansıtır. Plinius [53] bize ulaşan en iyi Yunan hayalet hikayesini anlatır. Atina'da, zincirlerin şakırtılarının duyulduğu ve bileklerinde zincirler olan ve onları sallayıp duran yaşlı bir adamın hayaletinin belirdiği perili bir ev vardı. Evde yaşamaya çalışan insanlar korkudan ölüyorlardı ve kimse burayı kiralamak istemiyordu. Sonunda, kiranın ucuzluğundan ve ruhsal araştırmaya olan sevgisinden etkilenen filozof Athenodorus, burayı aldı ve gelişmeleri beklemek için çalışma

odasına yerleşti . Zincirlerin şakırtısını duydu ve sonunda hayalet ona göründü ve onu takip etmesi için işaret etti. Filozof, koşullar altında olağanüstü bir zihin sakinliğiyle hayaletin peşinden avluya gitti ve hayalet aniden kayboldu. Kaybolduğu yere bir yaprak yığını yaptı ve ertesi gün konuyu yargıçlara bildirdi ve yerin kazılmasını sağladı. Zincirlerle bağlanmış bir iskelet bulundu; ve bu serbest bırakılıp düzgün bir şekilde gömüldüğünde hayalet artık evde görünmedi.

Romalıların hayaletler hakkındaki fikirleri Yunanlılarınkine benziyordu. Mutsuz ölülerin ruhları yaşayanlara görünme eğilimindeydi. Deli İmparator Gaius'un öldürülmesinden sonra cesedi sadece yarı yanmış ve yarı gömülmüştü. Trajedinin gerçekleştiği Lamian villası hayaletiyle doluydu ve ev yanana kadar her gece korkunç görüntüler ve sesler duyuluyordu. [54] Nero, annesi Agrippina'nın suikastından sonra, kendisine görünen hayalet yüzünden uyuyamadı. Çevredeki tepelerden bir trompet sesi duyuldu ve Agrippina'nın

[112] **Bkz. s. 151.**

***"Mektublar,* vii. 27.**

[64] **Suetonius, *Gaius,* 59.**

SPIRITISM AMOBLULAR ARASINDA HİNT-AVRUPA'LILAR 89 mezar. [55] Galba'nın öldürüldüğü gece, Otho inleyerek yatağından fırladı ve yerde baygın halde yatarken bulundu. [56] Ovid [57] düşmanını ölümden sonra rahatsız etmekle tehdit eder: "Ölüm bana ne kadar gelirse gelsin, Hades nehrinin sınırlarından kaçmaya çalışacağım ve intikam olarak soğuk ellerimi alnına koyacağım. Uyandığında bana bakacaksın; gecenin sessiz gölgesinde gelip uykularını parçalayacak gibi görüneceğim. Ne yaparsan yap, senin önünde, senin gözünde uçacağım. Ağıtımı yükselteceğim. Hiçbir yerde huzur bulamayacaksın. Düğümlü kirpikler kulaklarında çınlayacak. Yılanlarla iç içe geçmiş meşaleler suçlu yüzünün önünde her zaman tütecek. Hayatta ve ölümde öfkeler tarafından sürükleneceksin, çünkü hayat senin cezalandırılman için çok kısa."

Roma hayaletleri çoğunlukla geceleri ortaya çıkar. Propertius onları şöyle söylerken tasvir eder: "Geceleri uzaklara ve genişlere doğru dolaşırız, çünkü gece gölgeleri hapishanelerinden kurtarır. Yasalarımız

bizi şafak vakti Unutkanlık Gölü'ne dönmeye zorlar.” Ayrıca, yoğun yaz sıcağı erkekleri sokaklardan alıp evlerinde siesta yapmaya zorladığında öğlen vakitlerinde de ara sıra ortaya çıkarlardı. Böylece bir kadının hayaleti öğle vakti bir Afrika kasabasında Curtius Rufus'a görünerek ona pro-konsül olarak eyalete dönmesi gerektiğini bildirdi. [58] Hayaletleri görmek tehlikeliydi, çünkü bu genellikle ölümü haber verirdi, ancak neyse ki ruhlar erkekler tarafından görülmekten, insanların onlara bakmaktan kaçındığı kadar kaçınıyordu.

Keltler arasında, diğer dünyada bedensel bir varoluşun gerçekçi kavramı, ölülerin kendilerini yaşayanlara gösterebileceğine inanmayı kolaylaştırıyordu. Bu tür hayaletlere hayalet denmesi zordu çünkü et ve kanla kaplıydılar ve aynı görünüyorlardı

[88] Tacitus, *Yıllıklar,* xiv. 10.

[88] Suetonius, *Otto, 7.*

[87] *İbis,* 15. ve sonrası.

[88] Tacitus, *Yıllıklar,* xi. 21.

yeryüzünde yaşıyorlardı. [59] Kelt edebiyatı, yaşayanların ölülerle konuştuklarının bilincinde olmadıkları tezahürlerin anlatımlarıyla doludur . Klasik yazarlar, *dusii (bkz. Yunanca tfeôs) adı verilen ve o kadar cismani olan bir Kelt ölü ruhları sınıfından bahsederler ki, erkekler ve kadınlarla incubi* ve succubi™ olarak evlilik ilişkilerine girerlerdi *.*

Cermenlerin hayalet anlayışları İngiliz folklorundan bize o kadar tanıdık geliyor ki, bu bağlamda özel bir açıklama yapmaya gerek yok.

8. *Ölülerin Ruhları İnsanüstü Bilgiye Sahiptir.— Ölümlülerden* çok daha bilgedirler. Akrabaları arasında dünyada neler olup bittiğini bilirler. Kendileri için ne zaman adaklar hazırlandığını ve ne zaman hazır bulunmaları için çağrıldıklarını bilirler. Torunları tarafından kendilerine yöneltilen duaları bilirler. Ayrıca geleceği de bilirler. Homeros'ta yaşayanlara görünen tüm hayaletler kehanetsel kehanetlerde bulunur. Odysseia'nın on birinci kitabının tamamı, *gölgelerin* Odysseus'a yaptığı kehanetlere ayrılmıştır. Hint-Avrupa dünyasının her yerinde ölüler aynı kehanet işlevlerini yerine getirirler.

9. *Ölülerin Ruhları Yaşayanları Kutsayabilirler.* —Ölüler

öfkelendiklerinde tehlikeli olsalar da, uygun şekilde yatıştırıldıklarında, evlatlık soyundan gelen karıncaları ödüllendirirler. *Vedalar* sıklıkla "babalardan" nesillerini kutsadıkları şeklinde bahseder. Hindistan'da atalara yiyecek sunmayla bağlantılı olarak kurban eden kişi şöyle dua eder: "Onur, *pitaras,* rahatın için onur, yaşayan özsuyun için onur, yaşayan gücün için onur, nezaketin için onur, hayatın için onur, canlılığın için onur, sana *Svâha* , sana onur, *pitaras,* onur! Bu su senin, *pitaras,* bu bizim ve senin hayat getiren elementin; burada olan bizler canlanalım." Koca daha sonra kurban kekini karısına verir

" Bkz. s. 4f., 32f.

[00] Augustine, *de Civ. Dei,* xv, 23; Isidore *Lib. Etymol.* viii., 11, 103.

karısı, "Bana bir erkek çocuk ver, *pitaras," diyerek yer* ve karısı, "İçime meyve koy, *pitaras,* lotus çelenkli bir çocuk, böylece zarar görmesin," diye cevap verir.

İran'da *Fravaşiler* , torunlarının refahına o kadar büyük bir ilgi duyuyorlardı ki kuraklık zamanlarında cennet gölü Vourukasha'ya koşup su için birbirleriyle savaşıyorlardı, "her biri kendi ailesi, kendi köyü, kendi kabilesi, kendi ülkesi için." [61]

Yunanistan'da gelin, evinden ayrılmadan önce, bereket ve evinin bereketli olması amacıyla atalarına kurban sunardı. [62]

f. Ölülerin Kaybettiği Güçler. — Öteki dünyanın şimdiki dünyaya benzemesine ve ölümle kazanılan ve kişiyi tanrı mertebesine yükselten insanüstü güçlere rağmen, gelecekteki yaşam çoğu Hint-Avrupalı tarafından son derece istenmeyen, belirsiz, karanlık bir varoluş olarak görülüyordu. Bedenin kaybı, hayatı yaşamaya değer kılan tüm etkin güçlerin ve tüm zevklerin kaybını içeriyordu. Bedensiz ruh, eski benliğinin yalnızca zayıf bir yansımasıydı. Tüm Hint-Avrupa dillerinde ruh, nefes, rüzgar, buhar, duman, gölge olarak tanımlanır. Bu isimler onun özsel olmayan karakterini vurgular. Buna göre, bedenin kaybıyla birlikte kişi varoluşu değerli kılan her şeyi kaybetmiş oluyordu. Kişi, kelimenin gerçek anlamıyla ölümsüzlüğe girmemiş, yalnızca çok farklı bir konu olan hayalet varoluşa girmişti. Homeros'ta *psuche* veya 'nefes', yalnızca eski halinin bir *eidolon'u veya 'imgesi'dir. Bir 'duman'dır,* [63] veya

bir 'gölge'dir, [64] ve onu ele geçirmeye çalışanların ellerinden hava gibi geçer. Bu nedenle ölüler mutsuzdur ve dünyadaki en mütevazı payı, en yüksek rütbeden üstün görürler.

[n] *Avesta, Yaşa,* xiii, 64vd.

[02] Aşağıya bakınız, s. 137f.

***İlyada,* xxiit. 100.**

[M] *Odyssey,* x. 495; xi. 207; bkz. s. 7.

[65] Yunan ve Latin mezar yazıtları , gelecekteki yaşama karşı aynı karamsar tutumu sergiler; mistik kardeşliklerde ve felsefi çevrelerde ne kadar yüksek anlayışlar hakim olmuş olursa olsun, bunlar kalabalığın ilkel inançlarını etkilememiştir.

Sadece Keltler arasında daha neşeli bir anlayış hakimdi. Eski Mısırlılar gibi, ölülerin diğer yaşamda bedenlerini yeniden canlandırdığını ve bu nedenle hayalet bir varoluşa sahip olmadıklarını düşünmüş gibi görünüyorlar. [66] Lucan, [67] Druidler hakkında şöyle der: "Sizden, insan varoluşunun kaynağının Erebus'un sessiz salonları olmadığını öğreniyoruz; başka bir dünyada ruh, uzuvları canlandırır. Eğer bilginiz doğruysa, ölüm uzun bir yaşamın yalnızca merkezidir." Bu nedenle, diye ekler, Kelt savaşçıları ölümden korkmuyordu . Valerius Maxi mus [68,] onların parayı bir sonraki dünyada geri ödeme vaadiyle borç verdiklerini kaydeder. Bu kesinlikle onun gerçekliği ve fiziksel karakteri hakkında canlı bir anlayışa işaret eder . Kelt halk bilgisinde ölüler hayalet olarak değil, etten ve kandan oluşan yaşayan insanlar olarak görünürler. [69] Daha sonra sözü edilen Pwyll'in Galce masalında, Hades Kralı Arawn, Pwyll'in yerini bir yıl boyunca yaşayanlar arasında alabilir. Yaşayanların ölülerle evlenmeleri Kelt efsanelerinin sık rastlanan bir temasıdır. Keltlerin öteki dünyası, tıpkı günümüz dünyasının en iyi hali gibi, yemek, içmek, kavga etmek ve sevişmek için bir yerdi; bu yüzden, sevinçlerine daha hızlı girmek için intiharın sık olması şaşırtıcı değildir. Diodorus Siculus [70] , mektupların, bu şekilde ölen dostlara taşındığına inanılarak cenaze ateşlerine atıldığını kaydeder.

g. Ölülerin Meskeni.— Hint-Avrupalıların, ayrılan ruhların meskeni hakkındaki kavramları

[65] **Bkz. s. 8f.**

[66] **Bkz. s. 163.**

» [7] *Pharsalia,* i. 4S5vd.

[08] II.6, 10.

[68] Bkz. s. 106.

"V. 28. HİNT-AVRUPALAR ARASINDA RUHÇULUK 93 ölüleri yok etmek için uyguladıkları üç yönteme, yani yakma, gömme ve açığa çıkarma yöntemlerine atıfta bulunmaktadır.

i. *Ruhlar Sabit Bir Yerleşim Yeri Olmadan Dolaşırlar.* — Bu, cesetlerin ilkel teşhir edilme geleneğine karşılık gelir. Et, hayvanlar ve kuşlar tarafından yenildiğinde ve kemikler dağıtıldığında, beden artık ruhun faaliyetinin merkezi olarak hizmet etmezdi. Bedensiz ruhun geri dönebileceği bir meskeni yoktu, ancak "susuz yerlerden geçerek dinlenmeyi arar ve bulamazdı." [71] Yaşayanlar gibi, ilkel Ari hayaletleri de göçebeydi. Bu anlayış, gömülmemiş veya yakılmamış ölülerin dinlenemeyeceği ve yaşayanları rahatsız edeceği inancıyla tüm Hint-Avrupalılar arasında sürdü. Hindistan'da ve İran'da son ayinleri yapılmamış ruhlar etrafta dolaşır ve tehlikeli bir kötü iblis sınıfı oluştururdu. İlyada'da, [72] gömülmemiş Patroklos'un hayaleti Akhilleus'a şöyle der:

> "Beni ölü olarak ihmal ettin. Ah, beni göm
> Çabuk, ve bana Hades'in kapılarından bir giriş izni ver; çünkü
> ruhlar, artık yaşamayanların formları, beni geri püskürtüyor,
> onların topluluğuna nehrin ötesinde katılmama izin vermiyorlar
> ve şimdi Ölüm Evi'nin geniş kapılarında dolaşmak zorundayım.
> Bana elini ver, yalvarıyorum; çünkü bir daha asla yeryüzüne
> dönmeyeceğim, çünkü ateş beni bir kez tükettiğinde."

[73] Sophocles , [74] ve Aeschylus'ta karşımıza çıkar . [75] Homeros'ta, düşmüş düşmanlara cenaze töreni reddedilir, ancak daha sonraki zamanlarda düşmanlar için bile son ayinleri yapmak kutsal bir görev olarak kabul edildi. Solon'un yasaları, eğer bir baba kendi

[n] Mat. 12:43; Luka 11:24.

[72] *İlyada,* xxiii. 71vd., Bryant'ın çevirisi.

[n] *Hecuba,* 31-50; *Troades,* 1081.

[71] *Antigone,* 1070.

[75] *Eumenides, 269S.* kötü amaçlar için dışarı atılan bir oğul, onu besleme ve barındırma yükümlülüğünden muaf tutuluyordu, ancak onun için cenaze törenini gerçekleştirmesi gerekiyordu. Bir adamın akrabası yoksa veya görevlerini yerine getirmezlerse, deme başkanı cenaze *törenine* katılırdı. Sadece hainler, tapınak soyguncuları ve intihar edenler gibi istisnai günahkarların cenaze töreni reddedilirdi.

Benzer fikirler Roma'da da vardı. Boğulanların, hayvanlar tarafından kaçırılanların veya uygun bir şekilde gömülmeyen veya yakılmayanların gölgeleri, sabit bir ikametgah olmadan dolaşıyor ve yaşayanlar için bir tehdit oluşturuyorlardı. Tertullian [76] şöyle der: "Gömülmeyenlerin, hak ettiklerini almadan önce aşağıdaki dünyaya inmediğine inanılıyordu." Sonuç olarak, akrabalarının ölülerine bakmaları zorunlu bir görevdi; ve eğer başaramazlarsa, devlet sorumluluğu üstlenirdi. Quintilian'ın belirttiği gibi: [77] "Bilinmeyen ölülerin üzerine bile toprak yığarız ve hiç kimse, ne kadar az olursa olsun, gömülmemiş bir bedeni onurlandırmak için fazla acele etmez." Gömülme sadece istisnai suçlulara, intihar edenlere ve yıldırım çarpanlara reddedildi.

Pagan Slavlar arasında gömülmemiş ruhların ormanlarda dolaştığına, gömülmüş ruhların ise ölüler diyarına giden ana yollardan gittiğine inanılıyordu.

2. *Ruhlar Hayvanların Bedenlerini İşgal Eder.*— Ölülerin açığa çıkarılmasıyla yakından bağlantılı olan, ruhlarının çeşitli hayvanların bedenlerine girdiği fikridir. Ölüler hayvanlar ve kuşlar tarafından yendiğinde, ruhlarının bu yaratıklarda olabileceğini düşünmek doğaldı; bu nedenle, gömülmemişlerin hayaletlerinin dünyada dolaştığı fikrinin yanı sıra, erken bir tarihte daha düşük yaşam formlarında reenkarnasyon kavramını buluyoruz. Hint -Avrupalılar arasında en yaygın kavram

™ *De Anima,* 56.

[77] *Declamation,* v. 6. . HİNT-AVRUPALAR ARASINDAKİ RUHÇULUKÇULUK 95 peans'ın ruhların kuşlara girdiğiydi.

Bu, akbabaların cesetleri yemesiyle bağlantılı görünüyor. Erken Yunan sanatında ruh, Mısır sanatındaki *ba gibi insan başlı bir kuş olarak tasvir edilmiştir.* [78] Bu, açıkça basit bir kuşun daha önceki bir tasvirinden ortaya çıkan gelenekselleştirilmiş bir formdur. İnsan başlı kuşlar, işlevleri ölülerin ruhlarından geliştiklerini gösteren Harpyler, Sirenler ve Erinyeler olarak sanatta kaldılar; ancak daha sonraki Yunan sanatının antropomorfik eğilimi, ruhların genel olarak kanatlı insan figürleri olarak temsil edilmesine neden oldu. [79]

İtalya'da inanç kuş kehanetleri ve kehanetlerde ortaya çıkar. Plautus [80'de] bir köle solunda bir ağaçkakan ve bir karga, sağında bir kuzgun ve bir baykuş gördüğünde sevinir. Ağaçkakan delmeye başladığında, bunu kendisi için saklanan bir dayağın işareti olarak alır. Kuzgun solda görüldüğünde ve pençeleriyle yere bir kez vurduğunda, izleyicinin kalbinin göğsünde sıçramasına neden olur. Kuş kehaneti devletin bir işleviydi ve sanat, patrisyen düzenine ait olan kahinlerin elindeydi. Kuşlar, baykuş, karga ve kuzgunu içeren 'şarkıcılar', *öscines ve 'uçanlar', propetes olmak üzere sınıflara ayrılmıştı.* daha büyük yırtıcı kuşları da içeren. Aus pices, bu kuşların göründüğü sayı ve pozisyonlardan ve çığlıklarından çizildi. Kural olarak, gözlemcinin solunda bir kuş görünmesi uygundu. Yırtıcı kuşlar, ölülerle ilkel bağlantıları göz önüne alındığında doğal olarak en önemli olarak kabul edildi. [81]

Kelt folklorunda ölülerin ruhları sıklıkla kuşlarla temsil edilir. Bir İrlanda keşiş hikayesi *olan Maelduin'in Yolculuğu'nda* bu şekilde karasal cennet anlatılır.

” Bkz. s. 155.

” Bu konunun en ayrıntılı tartışması G. Weicker'in The Seelenvogel in Alien *Literatür ve Sanat adlı eserinde yer almaktadır.*

***M Asinaria,* ii. sc. 1.**

•'Benzer Yunan fikirleri için bkz . *İlyada,* xii. 200ff.; x. 274ff. ilk atanın yaşadığı, şarkı söyleyen kuşların formunda olan torunlarının ruhlarıyla çevrili bir yer olarak . Saint Maelsuthain efsanesinde öğrencileri ona ölümden sonra kuşlar olarak göründüler. Cornwall'da Kral

Arthur'un bir kuzgun formunda yaşadığı düşünülür ve Galler'de kötü ruhların kuzgunlara dönüştüğü düşünülür. Bretanya'da vaftiz edilmemiş bebeklerin ruhları kuşlar olarak uçuşur ve tüm Kelt ülkelerinde boğulmuş denizcilerin veya balıkçıların ruhları martılara dönüşür. Bir fikir ilişkisiyle kelebekler, güveler ve yarasalar da ölülerin ruhları olarak kabul edilir. [82]

Kuşlardan sonra yılanlar en sık Hint-Avrupa dinlerinde ölülerin ruhlarıyla ilişkilendirilir. Modern Hindistan'ın yılan kültü, atalara tapınmayla belirgin bir şekilde bağlantılıdır. Yunan mezarlarında yılanlar sürekli olarak ölülerin ruhunun vücut bulmuş hali olarak tasvir edilir. Sözde "kahraman kabartmalarında" oturan kahramanın arkasında büyük sakallı bir yılan belirir. "Ziyafet kabartmalarında" bir yılan bir ağaca dolanmış veya kahramanın elindeki bir kupadan içmiş olarak görünür. Vazo resimlerinde yılanlar genellikle mezar höyüklerinin dibinde tasvir edilir. Bu tasvirlerin anlamı, Sparta Kralı Cleomenes'in Mısır Kralı Ptolemaios tarafından idam edilip halkın önünde kazığa oturtulduğunda "başının etrafına kocaman bir yılan dolandı ve yüzünü gizledi, böylece hiçbir yırtıcı kuş ona konmadı. Bunun üzerine Kralın üzerine batıl bir korku düştü ve öyle bir dehşet ki kadınları arınma törenlerine başlattı." En eski Atinalı kahraman olan Kekrops, başlangıçta bir yılan olarak, daha sonra yarı insan yarı yılan benzeri bir varlık olarak tapınıldı. Oğlu Erechtheus da bir yılandı. Herodot, VIII. 41, Pers istilasını anlatırken şöyle diyor: "Atinalılar, akropollerinde tapınakta yaşayan ve tüm yerin koruyucusu olan devasa bir yılan olduğunu söylüyorlar.

[82] Bkz. Macculloch, *oc,* s. 360; Henderson, *oc,* s. 76vd.

***[88] Kleomenes'in Hayatı,* xxxix.**

Ve sadece bunu söylemiyorlar, sanki yılan gerçekten orada yaşıyormuş gibi, her ay onun yemeğini, bir bal kekinden oluşan yemeğini ortaya koyuyorlar. Bu zamana kadar bal keki her zaman tüketilmişti; ama şimdi dokunulmadan duruyordu . Böylece rahibe olan biteni halka anlattı; bunun üzerine Atina'yı daha da kolayca terk ettiler, çünkü tanrıçanın çoktan kaleyi terk ettiğine inanıyorlardı." Benzer şekilde kahraman Trophonius, Lebadea'daki bir mağarada yılan olarak yaşıyordu ve Asklepeios da başlangıçta bir yılandı ve daha sonra asasına dolanmış bir

yılanla tasvir edildi. [84]

İtalya'da yılanlar ataların ruhlarının cisimleşmiş hali ve yerlerin koruyucu kahramanları olarak kabul edilirdi. Plinius [85,] yılanların Roma evlerinde korunduğunu ve beslendiğini söyler. O kadar çok oldular ki, şehrin bazı kısımlarını sık sık tüketen yangınlar olmasaydı dayanılmaz bir sıkıntıya dönüşürlerdi. Mezar kabartmalarında yılanlar, Yunanistan'da olduğu gibi, ölülerin cisimleşmiş hali olarak tasvir edilir. Herculaneum'daki bir fresk, bir sunağın etrafına dolanmış ve tepesinden kek yiyen bir yılanı tasvir eder. Eşlik eden yazıtta, *genius huius loci montis yazar. Æ*neid'de *,* v. 84!!., Vergil, Sicilya'ya varan *Æ*neas'ın babasının ölüm yıldönümünü kurbanlar ve oyunlarla kutlamaya nasıl hazırlandığını anlatır. Kurbanlık yiyecekleri tadan ve bir höyüğün altında sessizce kaybolan muhteşem bir yılan belirir. *Æ*neas, "bunun yerin dehası mı yoksa babasının tanıdık ruhu mu olduğunu düşüneceğinden emin değildir." [86]

Pagan Litvanyalılar arasında yılanlar biçiminde atalar kültü iyi bir şekilde belgelenmiştir. Bu konularda otorite olan Menecius şöyle der: “Ayrıca Litvanyalılar ve Samagitalar yılanları

[84] **Bkz. Rohde, *Psyche** s. 120, 133, 136, 142, 196, 242, 244; JE Harrison, *Themis,* bölüm, viii; Lippert, *Die Religionen der europliischen Kulturvolker,* s. 42ff.**

[85] ***Ulusal Tarih,* xxix. 72.**

[88] Bkz. W. Wissowa, *Religion und Cultus der Romer,* s. 155; F. Granger, *The Worship of the Romans,* s. 56-59. ocakların altındaki evlerde veya masanın durduğu fırının bir köşesinde. Bunları ruhların tezahürleri olarak görerek, yılın belirli bir zamanında kurban masasına dualarla çağırırlar. Bir delikten çıkarlar ve bir bezle yukarı tırmanarak masanın üzerine yatarlar; yemekleri birer birer tattıktan sonra aşağı inerler ve mağaralarına saklanırlar. Yılanlar gittikten sonra, adamlar tattıkları tüm yemekleri sevinçle yerler ve o yıl kendilerine her türlü iyi şeyin olmasını umarlar. Ancak, yılanlar kurbanlara katılmak için dualarına gelmezlerse veya masaya konulan yemekleri tatmazlarsa, sonraki yıl büyük bir talihsizlikle karşılaşacaklarına inanırlar.” Lascowski (Lasicius)

ayrıca şunları kaydeder: “Ayrıca *Giuoitos (yani,* Lith. *gyvàté, 'yılanlar')* adını verdikleri siyah renkli bazı şişman yılanları ev tanrıları olarak beslerler . Papa II. Pius (1458-64) Aeneas Sylvius, Litvanyalılar hakkında şunları söyler: “Yılanlara saygı gösterirlerdi: Her ailenin reisinin evinin köşesinde yiyecek ve kurban sunduğu bir yılanı olurdu.” [87]

vb . gibi diğer hayvanlar da Hint-Avrupa folklorunda ruhların cisimleşmiş hali olarak görünürler; ancak kuşlar ve yılanlardan çok daha az sıklıkta ve evrensel olarak görülürler.

Ruhların hayvan formlarında yeniden enkarnasyonuna olan bu inançtan, Hint-Avrupa dünyasının birkaç yerinde metempsychosis veya transmigration doktrini ortaya çıktı. Bu henüz Vedalarda bulunmuyor , ancak Ramayana'da kötülerin varoluşun daha düşük aşamalarında yeniden doğmakla cezalandırıldığı belirtiliyor. Daha sonraki Brahmanizm'de ve Budizm'de doktrin, insanların *Karma* yasasına veya önceki bir varoluşta yapılan eylemler için *bir* misillemeye uygun olarak yeniden doğduğu konusunda tam olarak gelişmiştir. Tüm felsefi sistemler ve Budizm, ruhu bu korkunç yeniden doğuş zorunluluğundan kurtarma çabalarıdır

[T] **Bkz. F. Solmsen, Usener, *Gotternamen,* s. 91, *sv Gyvati.***

SPIRITISM AMONG INDO-EUROPEANS'ta 99 bireysel ruhun evrensele "çiy damlasının parlayan denize kayması" gibi emilmesi.

Benzer bir Yunan düşüncesi hareketi, ilk olarak MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkan Trakya Dionysia kültlerinin bir gelişimi olan Orfizm ile başlar. Bunu başlıca, altı tanesi Sybaris yakınlarında, biri Roma'da ve biri Girit'te bulunan ve Orfik kardeşliklerin üyelerinin mezarlarına bırakılan sekiz yazılı altın tabletten biliyoruz; ayrıca Empedokles ve Platon'un daha sonraki tasvirlerinden [88.] Bu kaynaklardan, Orfizm'in temel doktrininin ruhun göksel kökeni olduğunu öğreniyoruz. Her bireysel ruh bir zamanlar göksel bölgelerde yaşadı ve ilahi doğaya katıldı. Bu ilk varoluştaki günah nedeniyle yeryüzünde ölümlü hayata mahkûm edildi. Orfik otoritelere göre beden, ruhun "hapishanesi" veya hatta "mezarıdır". On bin yıl boyunca "çembere" veya "üretim çarkına" mahkûm edildi. Yani, daha önceki varoluşunda iyi ya da kötü yaptığı şeylere göre daha düşük ya da

daha yüksek yaşam biçimleriyle doğmalı ve yeniden doğmalıdır. Bir Orfik şair şöyle der: “Şimdiye kadar denizde bir oğlan, bir kız, bir çalı, bir kuş ve pullu bir balık oldum.” [89] Orfizm’in amacı “zorunluluk çemberinden” yani yeniden doğma zorunluluğundan kurtulmaktır. Bu, hem ahlaki hem de törensel “saflık” ile gerçekleştirilir . Günahtan kaçınılmalı ve aynı zamanda hayvansal gıdalardan uzak durulmalı ve çok sayıda arınma ayini uygulanmalıdır. Bu yaşam kuralına bağlı kalmak, ruh en sonunda “nesiller çemberini ” terk edip düştüğü göksel meskene geri dönmeye hazır olana kadar sürekli olarak daha yüksek biçimlerde yeniden doğuşu güvence altına alır. Çeşitli yeniden doğuşlar arasındaki aralıklarda ruh Hades’e hapsedilir. Burada iyiler mutludur, kötüler ise her türlü işkenceyle cezalandırılır.

Orfizm'in birçok benzerlik noktası var

“ Bkz. JE Harrison, *Prolegomena,* s. 573-600; 660-674.

''Abel, *Orphica,* 1885, fr. 117.

Budizm, metempsikoz, çilecilik, hayvansal gıdadan uzak durma, araf ve kurtuluş doktrinlerinde, orijinal ilhamını Hint kaynaklarından almış olması oldukça olası görünüyor; ancak karakteristik bir Yunan gelişimi geçirmiştir ve bireysel ölümsüzlüğe olan inancı Budizm'in Nirvana'sından çok farklıdır . Biri Yunan bireyselciliğinin ve iyimserliğinin ürünüdür ; diğeri ise Hint panteizminin ve kötümserliğinin.

Orfizm'e benzer bir fenomen, Atina yakınlarındaki Eleusis'te kutlanan Eleusis gizemlerinde görülür . Burada, arınma ayinleri, inisiyasyon ve bir tür kutsal kadehin içilmesi yoluyla, alıcılar tanrıçanın doğasının ta kendisine ortak edilirdi, böylece diğer dünyanın kutsal gizemlerini görme ve duyma ayrıcalığına sahip olurlardı ve yeniden doğuştan ve mutlu bir ölümsüzlükten kurtulmaları garanti altına alınırdı . Bu ayinlerin antikliği, MÖ 600 gibi erken bir tarihte bestelenen ve tüm Yunan dünyasının inisiyasyon için Eleusis'e davet edildiği Demeter'e "Homeros" İlahisi ile kanıtlanmıştır . Bu törenlerin verdiği ölümsüzlük vaadi, bunu karşılayabilen tüm Yunanlıları ve daha sonra birçok Romalıyı şairin davetini kabul etmeye çekmiştir.

Pisagor *(yaklaşık MÖ 582-500)* , ruhun ilahi kökeni, günah yoluyla

enkarnasyonu, göç, yeniden doğuş zorunluluğundan nihai kurtuluş ve ilahi olanla yeniden birleşme gibi Orfik doktrinleri benimsedi . Yunan dünyasının her yerine yayılan ve Yunan düşüncesi üzerinde güçlü bir etki bırakan katı bir "yaşam biçimi" olan bir kardeşlik kurdu.

Herakleitos *(yaklaşık MÖ 535-475)* da, "Yaşayanlar ve ölüler, uyanık olanlar ve uyuyanlar, gençler ve yaşlılar aynıdır; çünkü sonuncular değiştiğinde aynı kalırlar" diyen [90 numaralı] parçadan yargılayabilirsek, Orfik etki altına girmiş gibi görünüyor.

[90] Bywater, *Heraclite Ephesii Reliquiæ,* LXXVIII. birincisi ve birincisi değiştiğinde ikincisidir."

Aeschylus (MÖ 525-456) esas olarak Hades'in Homeros doktrinini öğretir, ancak onun için Hades'te ödüller ve cezalar olması gibi önemli bir farkla. Bu açıdan görünüşe göre Orfik etki gösterir. [91]

Pindar (MÖ 522-443) Orfik teolojinin tüm temel özelliklerini benimser. Reenkarnasyonu, Hades'te intikam almayı ve "yeniden doğuş çarkından" nihai kurtuluşu öğretir.

Empedokles *(yaklaşık* MÖ 490-430) da Orfik inançları kabul etti. Parçalarından birinde, kurtuluşuna ulaşmadan önceki son yeniden doğuşta ruhun bir peygamber, şair, hekim, yönetici veya insanlığın başka bir hayırseveri haline geldiğini öğretir. Sonra ölümde bir tanrı olur ve tanrıların arkadaşlığına yükselir.

Sofokles (M.Ö. 495-406) ve Euripides (M.Ö. 480-406) tüm ölümsüzlük teorilerine karşı şüpheci bir tavır takınırlar; ölümden bahsettiklerinde, - eski Homeros dilini kullanırlar veya nadiren kullanırlar; ancak Sokrates (M.Ö. 470-399) ve öğrencisi Platon (M.Ö. 429-347) gelecek yaşam doktrinini Klasik dünyada ulaşılan en yüksek gelişime taşırlar. Ruhun ebedi, yaratılmamış bir madde olduğunu öğretirler. Daha önceki bir varoluş durumunda saf akıl yaşamından düşmenin bir sonucu olarak, bedenin bir hapishanesi olarak hapsedilmiş ve burada etin ayartmalarına maruz kalmıştır. Bunlara direnirse, ölümde tanrıların arkadaşlığına geçer. Yenik düşerse, yeryüzünde yeniden doğar. Tekrarlanan yeniden doğuşlardan sonra düzelmezse, Tartarus'a atılır.

Klasik yazarlar ayrıca met empsikoz doktrininin Keltler arasında da var

olduğunu ileri sürerler. Sezar [92] şöyle der: “Özellikle Druidler bunu onlara aşılamak isterler

[81] Bkz. Aeschylus, *Eumenides,* 269ff. ; bkz. *Takviyeler,* 226ff. ; 416-435.

***« De Bello Gallico,* vi. 14.** ruhların yok olmadığını, ölümden sonra birinden diğerine geçtiğini *(ab aliis . . . ad alios)* ve bununla başlıca insanları cesarete teşvik etmeyi düşündüklerini, ölüm korkusunun göz ardı edildiğini düşünüyorlar.” Diodorus Siculus [93] şöyle diyor: “Aralarında Pisagor doktrini hakimdi; insanların ruhları ölümsüzdü ve varoluş sürelerini tamamladıktan sonra tekrar yaşıyorlardı, ruh başka bir bedene geçiyordu.” Valerius Maximus [94] ekliyor: “İnsanların ruhlarının ölümsüz olduğuna inanmamızı istiyorlar. Eğer doktrinleri pelerinli Pisagor'unkiyle aynı olmasaydı, bu pantolon giyen insanlara aptal demek isterdim.” Benzer şekilde Lucan. [95] Tüm bu ifadeler muhtemelen tek bir kökene dayanıyor ve izledikleri otoritenin doğru olup olmadığı şüpheli. Yerel kaynakların belirttiği kadarıyla Keltler ruhların hayvanların bedenlerine girdiğine inanıyorlardı, ancak Pisagor'un öğrettiği gibi ruhların göçüyle ilgili gelişmiş bir doktrinleri yoktu. Bazı tarihçiler, çok daha ilkel Kelt inançlarının Yunan felsefesinin fikirlerine yüzeysel bir benzerliği yüzünden yanılgıya düşmüşlerdir.

3. *Ölülerin Ruhları Mezarlarda Yaşar.* — Aryanlar arasında ölüleri yok etmenin ikinci ana yöntemi olan gömme, ruhların bedenlerinin gömüldüğü yerlerde dolaştığı yaygın fikrini doğurdu. Bu anlayışa göre, hayaletler artık ilk Aryanlar gibi göçebe değildi, fakat sonraki Aryanlar gibi yerleşik hale gelmişlerdi.

Yunanlılar arasında bir ailenin üyeleri birbirlerine ve yaşayan akrabalarına yakın olabilmeleri için şehir duvarlarının dışına birlikte gömülürdü . En eski zamanlarda evlerin içine gömülme izleri de vardır. Kahramanların sayısız mezarı Yunanistan'ın her yerinde kültlerin merkeziydi. Mezarlarda periyodik olarak

***> Böl. 28.**

“II. 6, 10.

***** *Pharsalia,* L 454-458.** HİNT-AVRUPALAR ARASINDAKİ

RUHÇULUKTA 103 gölgelere adak sunuldu. Mycenae kalesindeki kraliyet mezarlarının üzerine kurbanların kabulü için bir sunak yerleştirildi. Kahramanların kemikleri en büyük saygıyı gördü ve sahiplerinin varlığını güvence altına almak için sık sık bir yerden başka bir yere taşındı. MÖ 476'da Atinalılar, Theseus'un ünlü kemiklerini Scyrus'tan getirdiler ve Atina'daki Theseum'a bıraktılar . O zamandan itibaren Theseus'un ruhu Theseum'da yaşadı . Benzer şekilde MÖ 437'de Hagnon komutasındaki Atinalılar, Rhesus'un kemiklerini Troad'dan Amphipolis'e getirdiler. [96]

Romalılar arasında da aynı inançlar yaygındı. Ænead'da® *1* *Aeneas* , Polydorus'un mezarında şöyle der: "Ruhu mezara koyuyoruz"; ve Horace [98,] Tor quatus'a şöyle der : "Biz, doğru Aeneas'ın, Tullus ve Ancus'un gittiği yere indiğimizde , sadece toz ve gölgeyiz." Mezarlara hediyeler bırakıldı ve muzaffer bir generalin kemikleri, ruhunun varlığını ve yardımını güvence altına almak için şehre dağıtıldı. Kafatası özellikle ruhun merkezi olarak kabul edildi, bu nedenle görünüşe göre en eski zamanlarda bir atayla iletişim kurmanın bir yolu olarak evde saklanıyordu . Bu, *os resectum'un veya yakılmadan önce kesilen kemiğin* kökenidir . Başlangıçta baş, korunmak için çıkarılırdı, daha sonra bir parmak veya vücudun başka bir parçası ikame edildi. Roma soylularının atriumunda saklanan ataların balmumu maskeleri muhtemelen ilkel kafatasının geleneksel ikameleriydi. [99]

Keltler arasında da ölülerin ruhlarının mezarda yaşadığına ve oradan hayaletler olarak çıktığına inanılırdı. Bu nedenle mezarlara yiyecek sunuları bırakılırdı ve buralarda ulusal meclisler düzenlenirdi. Alplerdeki Kral Cottius'un mezarı kutsaldı, İrlanda kralları bir

•' Rohde, *Psyche,* [4] s. 161.

”111. 67.

•• *Kasideler,* IV. vii. 15.

[M] Granger, *Worship of the Romans,* s. 53ff. gömü höyükleri ve İrlanda tanrıları sıklıkla mezar höyükleriyle ilişkilendirilmiştir. Tertullian [100,] Keltlerin geceleri büyük adamların mezarlarına kehanetlerde bulunmak için gittiklerini, o kadar ki hala orada yaşadıklarına inandıklarını anlatır. Kelt dünyasının birçok yerinde höyüklere veya

höyüklere açılan açıklıklar ruha giriş ve çıkış yolları sağlamak için tasarlanmıştır. İrlanda'da hala en son gömülen kişinin ruhunun, bir diğeri oraya yerleştirilene kadar mezarlıkta nöbet tutması gerektiğine inanılmaktadır. [101] Bretonya kiliselerinde "doğu ucunda ağır, parlak boyalı imgeler vardır; kilisenin diğer kısımlarında ve verandada, raflara yerleştirilmiş, her biri haçla delinmiş ve tepesinde küçük siyah bir kutunun içinde, orada ibadet edenlerin kafatasları vardır, etleri yok olduğunda mezarlarından çıkarılır ve dua etmeye geldiklerinde çocuklarının gözü önünde isimleriyle birlikte yüksek bir yere konur— *Cy est le Chef de N.*— . Onlar hem ölülerin hem de yaşayanların kiliseleridir - ." [102]

Slavlar ve Cermenler arasında da aynı kavramlar bulunur. Bir Rus lehçesinde mezarlığa *roditeliskoje mesto, yani* "ataların yeri" denir ve İskandinav dilinde aile mezar höyüğü *œtthau-gar,* yani "kabilenin tepesi" olarak bilinir. Tüm Cermen folklorunda hayaletler mezarlarla ilişkilendirilir. Bu açıdan Hint-Avrupalıların inancı diğer tüm ilkel ırkların inancıyla aynıydı.

4. *Ölülerin Ruhları Bir Yeraltı Dünyasında Yaşarlar.*— Bireysel mezarlardan bazı Hint-Avrupalılar, bir tür genelleştirilmiş mezar kavramı olan Nether World fikrini geliştirdiler. Aynı süreç Mısır Dewat'ında *ve* Sami *Sheôl'ünde görülür* ve ayrıca Afrika ve Amerikan kabileleri arasında da bulunur. [103] Ölüler diyarının isimleri çeşitli

[100] ***De Anima,* 21.**

[101] **Lady Wilde, *İrlanda'nın Antik Efsaneleri,* s. 82f.**

[102] **Granger, *oc,* s. 54.**

[102] **Bkz. s. 169, 215, 240f.** SPIRITISM AMONG INDO-EUROPEANS 105 Hint-Avrupa dilleri, bu nedenle kavramın ana gövdeden ayrıldıktan sonra bağımsız olarak onlar tarafından geliştirilmiş olması muhtemeldir. Hindistan ve Pers'te Hades fikri erken zamanlarda var olmuş gibi görünüyor ve Yunanistan'da Hades doktrini Homeros'ta zaten tamamen gelişmiştir. Homeros'taki isim *àlôrjs, a-ptba* "görünmeyen" *yani "görünmeyen dünya"* dan türetilmiştir . Ayrıca Yeraltı Dünyası'nın yöneticisi olarak kişileştirilmiştir. Homeros, ölülerin tüm ruhlarının indiği

ve rüyalarda ve vizyonlarda yaşayanlara görünmek için çıktıkları bu karanlık yer altı meskeninden sık sık bahseder. *Odysseia'nın* on birinci kitabında, Ulysses'in bu bölgeye yaptığı ziyareti ve sakinleriyle yaptığı görüşmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bunun Destan'ın orijinal bir parçası olmaması muhtemeldir; yine de bu konu hakkındaki erken Yunan düşüncesinin hayranlık uyandırıcı bir resmini verir. Ulysses, sonsuz bulut ve karanlıkta yaşayan Kimmeryalıların ülkesi olan Okyanusun en uç noktasına doğru batıya doğru yelken açar. Burada Hades'in girişini bulur. Gömülmemiş ruhlar onunla ilk önce karşılaşırlar çünkü Yeraltı Dünyası'ndaki akrabalarına katılamamaktadırlar. Sonra, büyük ve küçük, iyi ve kötü, geniş mağarayı dolduran gömülü ölülerin büyük kalabalığıyla karşılaşır. Tityos, Tantalos ve Sisyphos'un cezaları geç Orfik eklemelerdir. Bu, Hıristiyan zamanlarına kadar Ortodoks Yunan'ın öteki dünya anlayışı olarak kalmıştır.

Romalılar arasında buna karşılık gelen kavram , etimolojik olarak Gotça *aûrahi, 'mezar' ile bağlantılı olan Orcus'tu. Orcus'a* giriş bir *mundus, yani 'toprak' veya 'çukur'dan* yapılırdı . Yeni kurulan her kasabanın merkezine böyle bir çukur kazılır ve taş levha ile örtülürdü. Ölülerin ruhları buradan yeraltı dünyasına iner ve oradan yükselirlerdi. Ölülere belirli mevsimlerde sunular yapılırdı. Macrobius [104] şöyle der: " ***Mundus***

***[104] Saturnalia,* I.xvi. 16-18.**

açıktır, Yeraltı Dünyası'nın hüzünlü tanrılarının kapısı açıktır." En eski *mundus* Roma'da Palatine tepesindekiydi. Daha sonra kurulan diğer benzer hendekler Forum'da, Lacus Curtius'ta ve "Tarpeia'nın mezarında"ydı. *Orcus'un tüm Latince anlatımları, Hades'in* Yunan anlayışından türetilen özelliklerle o kadar güçlü bir şekilde renklendirilmiştir ki, ilkel İtalik fikrini belirlemek imkansızdır . Vergil'in *Æneid'in* altıncı kitabında Æneas'ın Aşağı Dünya'ya inişini anlatan anlatısı , Odysseia'nın on birinci kitabında Ulysses'in inişinin bir taklididir , yine de şüphesiz eski Latin folklorundan birçok öğe içerir.

Klasik yazarlar Keltlerin Yeraltı Dünyası anlayışlarının kendilerininkiyle aynı olduğunu varsayarlar. Lu can [105] [buna] *orbis alius* der ; Valerius Maximus [106] ölü Keltlerden *inferi olarak bahseder;* Pomponius Mela [107]

onlardan *ad manes'e doğru gidenler olarak bahseder;* ve Plutarch [108] Camma'nın ölmüş kocasına indiğini gösterir. Galce ve İrlanda folklorunda, tıpkı Odysseus'un Hades'e inmesi gibi, bu bölgeye inip geri dönen yaşayan adamlara dair çok sayıda hikaye vardır. Galce hikayeye göre, Dyved Prensi Pwyll bir gün garip benekli tazı sürüsüyle garip bir avcıyla karşılaşır. Bu avcının Annwn veya Hades krallarından biri olan Arawn olduğu ortaya çıkar. Pwyll'e, bir ruh olarak zarar veremediği bir diğer Hades kralı olan rakibi Havgan'ı vurabilmesi için bir yıl boyunca Pwyll ile yer değiştirmeyi teklif eder. Pwyll teklifi kabul etti, Hades'te bir yıl geçirdi, Havgan'ı fethetti ve krallığına geri döndü. Arawn'ın yokluğunda krallığını mükemmel bir şekilde yönettiğini gördü. Arawn, karısını bile kandıracak şekilde tam olarak onun görünümünü taklit [etmişti] .

Slavlar yeraltındaki ölüler diyarına

™ *Pharsalia,* L 457vd.

[108] II.vi. 10.

[187] III. 2, 19.

[108] *Sanal Çok.* 20.

[108] Rhys, *Kelt Heathendom,* s. 337-360.

nave, 'ölü', Yunanca *nékus,* 'ölü kişi', Gotça *naus, 'ceset'* ile bağlantılı olan *Nav* . Polonyalı tarihçi Dlugosz, pagan Slavların Pluto'ya "Nya" dediklerini ve ölümden sonra Hades'te kendilerine daha iyi yerler vermesi için ondan dua ettiklerini söyler.

Yeraltı Dünyası için kullanılan genel Cermen ismi *Hell'di;* Gotça, *Halya;* İskandinavca, *Hel;* Anglosaksonca, *Hell;* Eski Yüksek Almanca, *Hella;* Almanca, *Hoile;* Gotça ve Eski Yüksek Almanca *helan,* Anglosaksonca *helan,* Almanca *hehlen* ve Eski İngilizce *heal,* 'saklanmak' ile bağlantılıdır. Dolayısıyla Hades, 'görünmez dünya' ile tam olarak aynı orijinal anlama sahipti . *Terim* sadece İskandinavcada Yeraltı dünyasının tanrıçası için de kullanılmaya başlandı . *Cehennem , başlangıçta Yahudi-Yeni Ahit kelimesi Gehenna'yı* tercüme etmek için İncil versiyonlarında kullanılmasının bir sonucu olarak Hristiyan teolojisinde olduğu gibi bir ceza yeri değildi . Yunan *Hades* ve İbranice *Sheôl* gibi, iyi ve kötü ölülerin yeraltı meskeniydi . *Sheôl'ün* Eski Ahit'te *Hell* olarak tercümesi başlangıçta

doğruydu, ancak *Gehenna* ve Sheôl'ün karıştırılmasıyla modern zihin için yanıltıcı hale geldi . [1] ™

5. *Ölülerin Ruhları Cennette Yaşar.* — Eğer yakma işleminin başlangıçta sadece krallar, reisler veya kahramanlar için yapıldığı ve amacının ruhlarını, kendilerinin türediği tanrılara geri döndürmek olduğu teorisi doğruysa; o zaman başlangıçtan itibaren ölüler arasında bir Lordlar Meclisi olmalı. Hint-Cermen ırkının hemen hemen tüm kollarında, aristokrat ruhların Hades'in pleb meskenine gitmek yerine gittiği bir Cennet'in izleri bulunur. Daha sonraki onyıllar her yerde bu Cennet'i demokratikleştirmek ve ayrıcalıklarını giderek artan sayıda insana yaymaktı. Bu gelişme , pleblere yakma ayrıcalığının verilmesiyle aynı hızda ilerliyor .

Hindistan'da *Vedalar,* Yama diyarını bilir, [110] **Bkz. s. 287 vd.**
Batı dağlarının ötesinde. Vivas-vant'ın oğlu Yama, Altın Çağ'da dünyada hüküm süren ilk insandı (bir babası olmasına rağmen). "Ölümsüz olarak yaşamış olabilirdi, ama ölmeyi seçti, ya da daha doğrusu ölüm cezasına çarptırıldı, çünkü bu seçimin altında bir düşüş gizlenir. Geri dönüşü olmayan yolu kat eden ilk kişiydi, gelecek nesiller için onu takip etti . Orada, göklerin en uzak uçlarında, ışığın ve ebedi suların meskeninde, bundan böyle Varuna ile birlik içinde ve barış içinde hüküm sürüyor. Orada, flütünün sesiyle, mistik ağacın dalları altında, asilce yaşamış ölüleri etrafında toplar. Agni tarafından taşınan, Pûshan tarafından yönlendirilen ve yolun bekçileri olan iki canavar köpeğin yanından geçerken kasvetli bir şekilde taranan bir kalabalık halinde ona ulaşırlar. Muhteşem bir bedene bürünmüş ve onları ölümsüz kılan göksel *somadan* içilmiş olarak , bundan böyle onun yanında sonsuz bir mutluluğun tadını çıkarıyorlar, tanrılarla, tanrıların kendileriyle aynı masalarda oturuyorlar ve burada aşağıda *Pitris* veya babalar adı altında tapınıyorlar. Elbette başlarında ilk kurbancılar, diğer günlerin ozanları, Atharvan, Angiras, Kavyas, üstünlükle *Pitris , en büyük tanrılarla eşit, kurbanlarıyla* dünyayı kaostan kurtaran, güneşi doğuran ve yıldızları yakan." [111] *Rig* Veda'da [112] duası okunur: "Bütün zevklerin ve mutlulukların, zevk ve doyumun olduğu, bütün isteklerin elde edildiği yerde, orada ölümsüz olayım."

Pers'te, A'vesta'da *Yama* , Vîvanhant'ın oğlu Yima (daha sonraki Pers efsanesi Jemshid'de) olarak görünür; ve kız kardeşi Yimi, Yimek veya Yime olarak. İlk başta yeryüzündeki bir cennette insanlara hükmetti. "Orada bir yıl bir gün gibidir ve yaratılmış ve yaratılmamış ışıklar vardır. Ve

[111] **Barth, *Hindistan Dinleri,* s. 22f.**

[112] **IX. 113, 7ff.** HİNT-AVRUPALAR ARASINDAKİ RUHÇULUK 109 adlı eserde her kırk yılda bir çiftin bir erkek ve bir dişi doğar; ve oradaki erkekler en mutlu hayatı yaşarlar; ve orada ne soğuk, ne sıcak, ne de ölüm vardır." Yima emanetine ihanet etti ve öldü ve Zerdüşt öncesi İran geleneğinin en eski biçiminde onun cenneti asil ölülerin meskeni oldu.

Yunanlılar, Elysium adını verdikleri seçkin ölülerin benzer bir meskenini biliyorlardı . *Odysseia'da* , *peygamber* deniz tanrısı Proteus, Menelaus'a şöyle der:

> "Kaderinle karşılaşacağın kesin değil
> Ve öl, en asil Menelaus, nerede
> Argus'un atları otlaklarında otluyor.
> Tanrılar seni Elysian ovasına gönderecek, Ve yeryüzünün sonuna,
> Sarı saçlı Rhadamanthus'un meskenine. Orada insanlar en kolay
> hayatı yaşarlar. Kar yok, acı soğuk yok, Çarpıcı yağmurlar yok;
> okyanus derinlikleri Batıdan gelen mırıldanan esintilerle Sakinleri
> ferahlatır. Oraya gideceksin: Çünkü sen Helen'in eşi ve Jüpiter'in
> damadısın." [113]

'HXÛO-İOP, *Elysium'un, eleuth, 'gel, var'* kökünden türetilmesi tatmin edici değildir. Diğerleri ise bunun Mısır cenneti *Earn (Aalu) ile bağlantılı olduğunu* ve Rhadamanthus'un Mısır Hades'inin Ra-Amenti veya Ra (güneş tanrısı) ile eşit olduğunu ileri sürmüşlerdir. [114] Bu etimolojilerin her ikisi de son derece olası değildir. Daha olası bir açıklama, AN Veselov-skij'in ardından O. Schrader'in T/zwon'un *felusion anlamına geldiğini* ve Litvanyaca *mêlés,* 'ölülerin ruhları' ve Litvanyaca ölü tanrıçası *Vielona ile bağlantılı olduğunu ileri sürmesidir;* İskandinavca *valr,* 'öldürülen' ve *vat-holt, Valhalla,* 'öldürülenlerin salonu';

Anglosaksonca *wœl,* 'savaş alanındaki ölüler'; Eski Yüksek Almanca *wal, wuol,* 'katliam'. Buna göre, *Elysium , Valhalla* ile aynıydı ve başlangıçta

[115] *Odyssey,* iv. 560ff., Bryant'ın çevirisi, iv. *717S.*

[114] Bkz. s. 170. Savaşta düşen kahramanların ruhlarının meskeni. Ayrıca yaşayan insanlar da ölümü tatmadan oraya götürülebilirler.

Pindar [115] (MÖ 522-443) Elysium'un sevinçlerini güzel bir şekilde tasvir eder. "Geceler boyunca ve aynı günler boyunca, iyiler güneş ışığının altında zahmetsiz bir hayat alırlar. Onlar, doyurmayan yiyecekler için ellerinin gücüyle toprağı veya denizin sularını rahatsız etmezler, ancak yeminlerini tutmaktan zevk alan onurlu tanrılar arasında gözyaşısız bir hayat sürerler; ancak diğerleri, görülmeye değer çok korkunç bir acıya sahiptirler. Bununla birlikte, ölümün her iki tarafında üç kez sabit duran ve ruhlarını adaletsiz eylemlerden tamamen uzak tutanlar, Zeus'a giden yolda, okyanus esintilerinin kutsanmış adaların etrafında estiği ve çiçeklerin altınla parladığı, bazıları karadaki ihtişam ağaçlarında, diğerleri ise suyun beslediği; çelenkleriyle kollarını birbirine dolayıp başlarını taçlandırırlar." [116]

İtalya'da Elysium'a denk gelen hiçbir şey yoktur, sadece Yunan kaynaklarından doğrudan ödünç alan yazarlar hariç. Ancak Keltler arasında bu fikir oldukça gelişmiştir. Gal efsaneleri, kahramanların taşındığı ve mükemmel bir mutluluk hayatı yaşadıkları batı denizlerinin ötesindeki Avallon ülkesinden bahseder. Tennyson, Arthur'un Geçişi'nde *bu* toprakları tarif ederken Gal ozanlarının gerçek ruhunu yakalamıştır:—

> "Ama şimdi elveda. Uzun bir yola çıkıyorum. Gördüğün bu şeylerle -eğer gerçekten gidersem (Çünkü tüm zihnim bir şüpheyle bulutlanmış durumda)- Avilion adası vadisine; Oraya ne yağmur, ne dolu, ne de kar yağar, Rüzgar da hiç yüksek sesle esmez; ama derin çayırlarla kaplı, mutlu, meyve bahçeleriyle ve yaz deniziyle taçlandırılmış çardak oyuklarıyla güzeldir. Orada ağır yaramı iyileştireceğim."

[ABD] *Olimpiyatçısı,* ii. 61ff.

[110] James Adam'ın *Yunanistan'daki Din Öğretmenleri adlı eserinin*

***çevirisi,* s. 132.**

Arthur hâlâ burada yaşıyor ve bir gün geri dönüp halkını Saksonların egemenliğinden kurtaracak.

İrlanda'nın Elysium hikayeleri üç çeşittir. Birinde bu diyardan gelen bir peri bir ölümlüyü bu dünyayı terk etmeye ve Kutsanmışlar Adaları'na katılmaya ikna eder. Yüzlerce yıllık mutlu bir kalışın ardından, vatan hasreti onu Erin'e geri dönmeye yönlendirir. Gitmesine izin verilir, ancak kıyıya ayak basmaması emredilir. Bu emri çiğnediğinde, anında küle döner. Hikayenin başka bir biçiminde, kahraman, Odysseus gibi, bilgi edinmek veya kayıp bir eşini kurtarmak için Adaları ziyaret eder. Styx Nehri üzerindeki Kharon'un teknesinin ve Mısır mitolojisindeki kayıkçının karşılığı olan bronz bir kayıkla taşınır. Üçüncü bir anlatı türünde, Batı'ya giden yolcular tesadüfen Kutsanmış Adaları keşfeder ve orada gördükleri ve duyduklarıyla ilgili raporlar getirirler. [117]

Bu fikirlerin Cermen karşılığı, yukarıda gördüğümüz gibi, belki de - etimolojik olarak Elysium ile bağlantılı olan Valhalla, yani 'Öldürülenlerin Salonu'dur. [118] Burası Gladhsheimr, yani 'sevinç yurdu'dur. Duvarları ve çatısı kalkan ve mızraklardan yapılmıştır. Kapısının önünde bir kurt postu asılıdır ve üzerinde bir kartal süzülüyordur. İçeride, en çok düşmanı öldüreni en içten şekilde karşılayan Odhin oturuyordur. "Gülerek ölüyorum" diye bağırabilen kahramanların ruhları, orada bekleyen ve onlara "immer noch ein's" birasını servis eden Valkyrieler eşliğinde oraya gider. Tamamen Cermen, militarist ve aristokrat bir cennettir. Bu bölge aynı zamanda denizin ötesinde uzanıyordu, bu yüzden İskandinavya'da Viking'i, hayatta ana yelken açtığı tekneyle buraya göndermek gelenekseldi.

6. *Ölülerin Ruhları Tartarus'ta Yaşar.* — Antik Hint-Avrupa düşüncesinde ölülerin sadece iki alemi biliniyordu, sıradan insanlar için Hades ve soylular için Elysium; ancak daha sonra mantıksal tutarlılık

[117] Bkz. s. 170.

«• s. 109'a bakın. Aryan dünyasının bazı kısımları, açıkça kötü olanlar için bir ceza yeridir. *Rig Veda şimdiden* dua eder : "Indra ve Soma, kötülük yapanı zindana, dipsiz karanlığa atın, oradan kimse bir daha

çıkamayacak! Böylece sizin sert gücünüz onları sıkıştıracak"; "Gündüz ve gece bize karşı aldatmaca düzenleyenlerin hepsi yeryüzünün altında yaşayacak"; "Kardeşsiz kızlar gibi dolaşanlar, kocalarını aldatan karılar gibi kötü bir hayat sürenler, kötü, sadakatsiz, sahtekâr olanlar - işte bunlar kendileri için o derin yeri hazırlamışlardır." [119] Daha sonraki Brahmanizm'de ve Budizm'de Cehennem doktrini büyük bir gelişme gösterdi.

Zerdüşt düalizmi ayrıca Ahura Mazda'nın Cenneti ve iyi ruhların karşısında, Karanlığın Prensi Ahriman'ın ve tüm kötü ruhların yurdu olarak bir Cehennem geliştirdi; ve Avesta'nın sonraki bölümleri *bu* İnferno'nun işkencelerinin ayrıntılı tasvirlerini içerir , ancak bu erken dönem İran inancının bir parçası değildi.

Homeros, Hades'in en derin yerlerinin çok altında, Tartarus adlı, göze çarpan günahkârların mahkûm edildiği bir yer bilir. Bu yüzden Zeus, emrini çiğnemeye cüret eden tanrı hakkında şöyle der:—

> "Olimpos'a geri gönderilecek, kırbaçlanmış ve utanç içinde, Ya suçluyu yakalayıp ışınsız Tartarus'a fırlatacağım, Yerin altındaki büyük uçurumun derinliklerine, Pirinçten dövülmüş demir kapılar ve eşiklerle, Gölgelerin altında yerin gökten uzak olduğu kadar uzakta." [120]

Odysseia'nın on birinci kitabının Tityus, Tantalus ve Sisifos'un işkencelerini anlatan kapanış satırları, yukarıda belirtildiği gibi, muhtemelen bir Orfik eklemedir. Hesiod, Homeros gibi, Elysium'u antik çağın birkaç büyük kahramanı, Tartarus'u birkaç özellikle iğrenç günahkâr ve Hades'i de büyük çoğunluk olarak bilir

[110] Moore, *Dinler,* s. 268.

***[130] İlyada,* viii. 13ff.** HİNT-AVRUPALAR ARASINDAKİ RUHÇULUK 113 insanların. Orfizm, muhtemelen Doğu düşüncesine bağlı olarak , - reenkarnasyonlar arasındaki aralıklarda diğer dünyada ödül ve ceza fikrini büyük ölçüde geliştirdi , ancak bir cezalandırma yeri fikri Hint-Avrupa dünyasının başka hiçbir yerinde bulunmaz ve açıkça nispeten geç ve düzensiz bir gelişmedir .

BÖLÜM IV

HİNT-AVRUPALILAR ARASINDA ÖLÜ KÜLTÜ

a. Ölülerin Ruhlarının Tanrılaştırılması.— İnsanüstü güçleri nedeniyle ölüler tüm Hint-Avrupa halkları tarafından tanrılar sınıfına ait olarak kabul edilirdi. Doğanın parlak güçleriyle karıştırılmazlardı ve tanrıların - hayaletlerden geliştirildiğine dair hiçbir kanıt yoktur, yine de ölülerin ruhları doğa ruhlarının yanında ayrı bir insanüstü varlık sınıfı oluştururdu. Vedalarda devalar veya 'tanrılar' ve *pitaralar* veya 'atalar' dikkatlice ayırt edilir, ancak ikisi de ilahidir, ikisi de kurbanlara davet edilir ve ikisi de adaklardan pay alır. Yunanistan'da bunlara *deol irarpÿoi,* 'ata tanrıları' denir. Roma'da bunlara *di parentes, ' ebeveyn* tanrıları', *di manes* veya *dwi manes,* 'iyi tanrılar' denir. Beyaz Rusya köylüleri arasında bunlara *svjaty dzjady,* yani 'kutsal büyükbabalar ' denir. Ölülere sunulan kurbanlar, tanrılara sunulanlara benzer olduğundan, bunların aynı genel insanüstü varlık sınıfına ait olduğu kanıtlanmıştır.

b. Ölüler Kültü.— Sıradan Ari ailesinde ölülere bireysel tapınma üç nesilden fazla süren bir yükselişten öteye uzanmıyordu . Büyük büyük - baba, büyükbaba ve baba bilinen tek atalardı ve yalnızca bunlar ölümden sonra adlarıyla onurlandırılıyordu. Hindistan'da "su üç ataya sunulur, pinda üçe verilir *;* dördüncüsü *(yani* tapan soyundan gelen) bunu üçe verir; beşincisinin *(yani* büyük büyük torunun) bununla hiçbir ilgisi yoktur." [1] Benzer şekilde Yunanca *goneis* veya 'doğuranlar' şunları içerir

[1] ***Manu Kanunları,*** **ix. 186.**

 bir adamdan önceki üç nesil. “Böcekler anne ve baba, büyükbaba ve büyükanne ve onların anne ve babalarıdır, çünkü bunlar . ailenin kökenidir.” [2] Aynı şey Latince *parentes* için de geçerlidir . “Genel dilde *parens* baba ve anne anlamına gelir, ancak yasal terminolojide büyükbaba ve büyük büyükbaba, büyükanne ve büyük

büyükanne de parentes olarak adlandırılır .” [3] Benzer şekilde Büyük Rusya köylüleri *roditeli, 'ebeveynler'* terimini kullanırken , Beyaz Rusya köylüleri ise *dzjady,* 'büyükbabalar' terimini kullanıyor ve bu terim üç kuşaktan gelenleri kapsıyor.

Yaşamda tanıdığınız bu yakın akrabaların ötesinde, ölülerin bireysel bir kültü yoktu. Uzak atalar, ayrım gözetmeyen bedensiz ruhlar kütlesine karışıp gittiler. Hindistan'da bunlar genel olarak *pitaras* veya 'atalar' terimiyle biliniyordu. Kurbanlarda toplu olarak hazır bulunmaya davet ediliyorlardı, ancak isimleriyle anılmıyorlardı. Bunlar, Yunanca *deol irarpÿoi,* 'ata tanrıları' ve Roma *di manes'leriyle aynıydı.* Sadece ara sıra, bir kabile veya topluluk için birlik temeli olarak uzak bir atanın anısını koruma ihtiyacı hissediliyordu; veya bir birey , savaşta veya barışta yaptığı bazı seçkin hizmetlerden dolayı onurlandırılıyordu . Böylece, bireysel ataların çoğu kadim insanın başına gelen unutulmadan kurtulmasını sağlayan kahraman tapınması ortaya çıktı. Bu, Hindistan, Pers ve Keltler arasında bulunur. Yunanistan'da büyük bir gelişme göstermiş, ancak Yunan nüfuzunun gelmesinden önce İtalya'da bilinmiyordu.

Ölülerin kültü, bu nedenle, esas olarak, devletin büyük tanrılarının kamusal ibadetine (sacra publica) karşıt olarak bir aile ibadetiydi. Sadece bir kabile veya topluluk ortak bir *ataya veya* kahramana ibadette birleştiğinde ölülerin ibadeti yaygınlaştı.

* **İşaya, VIII. 32.**

• **Festus, *sv parens.*** ulusal bir karakter. Devletin ayrıca, soyundan gelen kimsesi olmayan ölülerin ruhları için de adak sunması görevi vardı ve bu bağlamda *di manes'e yapılan adaklar sacra publica* oldu .

c. Gömülmeye Hazırlık.— Tüm Ariler arasında, ölüm beklendiğinde hasta bir kişiyi yatağından alıp yere koymak gelenekseldir. Hindistan'da "hayatta kalma ümidi kalmamış ölmekte olan bir adam, eğer bir *Sudra* ise evin içinde veya dışında, ancak başka bir kabileye aitse açık havada, *kusa otlarından* yapılmış bir yatağa yatırılmalıdır ." Avrupa'da İrlanda topraklarından Hazar Denizi'ne kadar, ölmekte olan bir adamı toprağa veya saman üzerine yatırmak gelenekseldir. Bunun muhtemel nedeni,

tabu olan cesetle temas yoluyla yatağın kirlenmesini önlemektir . Ölmekte olan adam evden çıkarıldığında amaç aynıdır, onu kirliliğin enfeksiyonundan korumak. Benzer bir sebep, evde bir ölüm olduğunda kaplarda bulunan su ve diğer sıvıların dökülmesine yol açar. Sıvılar *tabuyu emebilir* ve böylece kapları kullanılamaz hale getirebilir.

Hint-Avrupa dünyasının birçok yerinde, ruhun bedeni terk etmesine yardımcı olmak ve diğer dünyaya girişini kolaylaştırmak için dini ayinler yapılır. Hindistan'da ölmekte olan adama Ganj'dan gelen su serpilir ve bedeni aynı kutsal dereden gelen kil ile kaplanır. İran'da, kutsal bir bitkinin fermente edilmiş suyu olan Hint *soması* ile aynı olan *haoma* , ölmekte olan kişiye Eucharist in extremis gibi verilir .

Avrupa'nın her yerinde köylüler ölüm anında ruhun evden kolayca kaçmasına olanak sağlamak için bir kapı veya pencere açmaya veya çatıdan bir kiremit çıkarmaya alışkındır. Açıklık sadece bir an için bırakılır ve sonra ruhun eve geri dönmesini önlemek için kapatılır. Yunanlılar ve Romalılar arasında doğrulanan daha da ilkel bir gelenek, yakın bir akrabanın ölmekte olan kişinin son nefesini ağzına alması ve böylece bedensiz ruh tarafından ele geçirilmesidir.

Ölüm gerçekleştiği anda akrabalar yüksek sesle ağıt yakmaya başlar ve bu cenaze törenleri tamamlanana kadar sürer. Ağıtlar, ölüye geri dönmesi için çağrılar, onu seven ve ona bağımlı olanları terk ettiği için ona yapılan itirazlar, erdemlerine övgüler ve savaşta veya büyüyle öldürülürse intikamını alacağına dair vaatler içerir. Bunlar, her türlü duruma uygun değişken dualarla geleneksel olarak aktarılan ayrıntılı ağıtlara dönüşür. Genellikle ailenin kadınları tarafından okunur veya söylenir; ancak, Samiler arasında olduğu gibi, bu durum için sıklıkla profesyonel ağıtçılar tutulur. Patroclus'un ölüm haberi Akhilleus'a iletildiğinde,

"İki elinizle kavrayarak
Ocak küllerini, üzerine yağdırdı
Başını ve asil yüzünü onlarla kirletti.
Bunlar onun güzel yeleğine koyu renkli kümeler halinde asılıydı.
Toprağın tozuna uzanmış, tüm uzunluğuyla,
Ve dağınık saçlarını yolarak yattı.

Sonra savaşta öldürülen kızlar yüksek sesle ağladılar
O ve Patroclus yakaladılar. Geldiler,
Ve onun etrafında toplanıp göğüslerine vuruyorlar ve bayılıyorlardı.” [4]

Benzer şekilde Patroklos'un cenazesinde de,

"Hizmetçi
Venüs kadar güzel olan Briseis,
Patroklos yaralarla dolu bir şekilde yatarken, sıçradı ve ölülerin üzerine atıldı, göğsünü, güzel yanaklarını ve narin boynunu yırttı; Ve bu zarif genç kız ağlayarak şöyle dedi: 'Patroklos, mutsuz kalbimin sevgilisi!
Seni tam bir canlılıkla terk ettim, beni bu çadırdan çıkardıklarında; geri döndüğümde seni ölü buldum, ey halkın reisi! İşte böyledir, benim payıma düşen keder üstüne kederdir.'” [5]

* ***İlyada,*** **xviii. 22vd.**
* ***İlyada,*** **xix. 282vd.**

Priamos, Hektor'un cesedini Truva'ya geri getirdiğinde,

"Cesedi güzel bir yatağa yatırdılar ve
Yanında şarkıcılar, ağıt liderleri, Hüzünlü, ağıtlı bir ezgi söylüyorlardı, Ve bütün kadınlar hıçkırıklarla karşılık veriyorlardı. Beyaz kollu Andromakhe iki eliyle Savaşçı Hektor'un başını tuttu ve Başladı hepsinin ortasında ağıt:
'Genç yaşta öldün kocam, Beni bu evinde dul ve bir oğlumla bıraktın, Henüz bebek.' [6]

Keder ifadeleri o kadar şiddetliydi ki erken dönem yasa koyucular bunları yasama yoluyla kontrol etmeyi gerekli gördüler. Solon, yalnızca ölen kişiye en yakın olan kadınların yas tutmada yer almasını, şiddetli patlamalardan ve kendilerini sakatlamaktan kaçınmalarını ve belirli ağıt biçimlerini kullanmamalarını emretti. [7]

Tam olarak benzer gelenekler şu anda Rus köylüleri arasında da mevcuttur. “Köylü karıncanın evinin, ölü bedenin yattığı odası, akrabaların, komşuların ve tanıdıkların ağlayan yaslarıyla yankılanır .

Böyle bir durumda kadınlar doğal olarak kendilerini özel duygu coşkularıyla, ağlamaları ve inlemeleriyle ve bazen öyle bir noktaya ulaşan umutsuzluklarıyla ayırırlar ki, onlara bakıldığında, insan istemeden sadece sağlıkları için değil, hatta bazılarının hayatı için bile endişelenmeye başlar.” [8]

Tüm Ariler arasında ölülerin son tuvaletine büyük özen gösterilirdi. Gözler kapatılırdı ve göz kapaklarının üzerine ağırlıklar yerleştirilirdi, böylece gözler aşağıda tutulurdu. Muhtemel sebep, hala bedenini rahatsız eden ruhun yaşayanlara kötü gözle bakmasını engelleme arzusuydu. Beden yıkanırdı, bazen

[8] *İlyada,* xxiv. 719vd.

' Plutarkhos, *Solon,* 21.

[8] PV Sejn, *Kuzey-Batı Rus Nüfusunun Yaşamı ve Dili Hakkında Bilgi İçin Malzemeler, Hastings, Enc, Rel. and Eth.,* ii. s. 19 b'de alıntılanmıştır .

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 119 ölüm gerçekleştiğinde, cesetle temasın *tabu olmaktan kaçınmak için* , en iyi kıyafetleri giyilirdi, bazen de bu amaç için özel olarak hazırlanmış giysiler giyilirdi. Öteki dünyaya yapılacak uzun yolculuk için sandaletler veya ayakkabılar sağlanırdı. En eski zamanlarda yaşayanlara ait olan tüm süs eşyaları ve mücevherler onun üzerine giydirilirdi ve tüm aletleri, silahları ve diğer kişisel eşyaları yanına bırakılırdı. Daha sonraki zamanlarda, ekonominin sebepleri, tek bir tipik süsün yerine geçmesine ve ölen kişinin eline veya ağzına küçük bir madeni para (Charon'un penisi) konulmasına yol açtı. Başlangıçta, beden, dünyanın her yerindeki vahşi insanlarda olduğu gibi, dizler çenenin altında olacak şekilde sözde "embriyonik" pozisyonda bağlanırdı. Bazı antropologlar bunu, ölümün başka bir hayata doğum olduğu düşüncesinin sembolik bir ifadesi olarak açıklar; diğerleri ise, tabureler veya sandalyeler icat edilmeden önce insanların dinlendiği çömelme pozisyonunun sadece bir taklidi olarak açıklar. Daha sonraki zamanlarda vücut tam uzunlukta uzatıldı; bu, erkeklerin yatak veya sedirlerde uyumaya alışkın oldukları pozisyondu.

Ceset gömülmek üzere hazırlandıktan sonra, genellikle ölümden sonraki üçüncü güne kadar teşhir edilirdi. Yunanlılar arasında, ayakları kapıya bakacak şekilde evin veya çadırın ortasındaki bir tabuta yerleştirilirdi. [9] Aynı gelenek bugün Beyaz Rusya köylüleri arasında da varlığını sürdürmektedir. "Teşhir edilmek üzere yatırılma, bu durumda kutsal imgelerin altındaki 'köşe' anlamına gelmeyen 'köşede' *(kutu) gerçekleşir* , ancak giriş kapısının karşısındaki bankta." "Ölünü odanın ortasında, başı kutsal imgelere bakacak şekilde uzun ve geniş bir bankta veya bunun için özel olarak hazırlanmış bir çerçeve üzerinde yatırırlar." "Beyaz Rus köylüsü, ölümünden sonra kendi 'bankında' yatmak ister; bir yabancının evinde 'köşede' yatmışsa 'namuslu' bir şekilde ölmemiş olur." [10] Bazı yerlerde teşhir edilmek üzere yatırılma ikinci bir geceye, hatta

**** İlyada,* xix. 212.**

[10] PV Sejn, Hastings, *Enc. Rel. and Eth.,* ii. s. 19 a. daha uzun. Böylece Romalılar arasında yüksek rütbeli kişiler söz konusu olduğunda bu süre yedi gün sürüyordu.

Cesedin yerleştirilmesi sırasında geceleri ışıkların yakılması geleneği yaygındı. Hindistan'da bu, ölümden sonra on gün boyunca sürdürülürdü ve ruhun diğer dünyaya yolculuğunda aydınlatılması için yapıldığı söylenirdi. Bu gelenek, modern Avrupa'nın her yerinde ölünün baş ve ayaklarına mum yakılmasıyla varlığını sürdürmektedir.

Gece veya geceler boyunca, bedenin yattığı yerde akrabaların ve arkadaşların onunla birlikte oturması beklenirdi. Bu, bir zamanlar Avrupa'da yaygın olan, İrlanda'da hala bilinen ve henüz İngiltere ve İskoçya topraklarından tamamen kaybolmamış olan "uyanma" idi. Bu dünya çapındaki geleneğin genel olarak verilen açıklaması , ruhun gömülene kadar bedeniyle birlikte kalması ve eğer biri uykuya dalarsa, ona girerek hastalığa veya ölüme neden olabileceğidir. Spreewald'ın Slav Wend'leri arasında, sadece aile değil, hatta sığırlar bile uyanık tutulur ve ceset evde kaldığı sürece tohum taneleri karıştırılır. Ölülerle birlikte oturan akrabalara ve arkadaşlara yiyecek ve içecek sağlanırdı ve zaman geçirmek için oyunlar oynanırdı. Böylece "uyanmalar" kolayca sarhoşluğa ve kavgaya dönüşürdü. Ayrıca, yaşayanlarla birlikte şenliklere katılabilmesi için ölüler için yiyecek de hazırlanırdı. Bu yiyecek sunuları hala Avrupa'nın birçok yerinde varlığını sürdürmektedir . Rusya'da ölen kişinin başına bir parça ekmek konur ve yanına bir kase su konur. Fransa'nın Loir-et-Cher bölümünde, evde bulunan tüm yiyecekler ölünün yatırıldığı odaya atılır. Yunanistan'da tabutun üzerine hem ekmek hem de su konur. Hindistan'da bir tabak pirinç ve bir kase su, ölümden sonra on gün boyunca evde bırakılır. Avrupa'nın birçok yerinde şölenden geriye sadece bir tabak su kalır. [11]

[11] ES Hartland, Hastings, *Enc. Rel. and Eth.,* iv. s. 415, 418.

Tabutlar Taş Devri'nde bilinmiyordu ve Yunanistan, İtalya veya Kuzey Avrupa'nın en eski mezarlıklarında bulunmuyordu. Yunanistan'da Tunç Çağı'nın Miken döneminde bile henüz ortaya çıkmamışlardı. Lycurgus zamanında Spartalılar mor bir kefene sarılıp palmiye ve zeytin dallarına gömülüyorlardı. [12] Daha sonra "geometrik" dönemin "dipylon mezarlarında" ölüler büyük *pithoi* veya su küplerine gömülürdü. Daha sonra Mısır'dan ve Doğu'dan tabutlar ve lahitler getirildi. İtalya'daki

Campagna'da kayıt bırakan en eski ırk, ölülerini içi boş ağaç gövdelerine kapatırdı. Aynı gelenek, Tunç Çağı'nın sonlarında Kuzey Avrupa'da da ortaya çıktı. Bazı Slav kabileleri ve dini mezhepler arasında hala varlığını sürdürüyor. Tahtalardan yapılmış bir kutu olan modern tabut, Hıristiyan kökenlidir ve Hıristiyanlığın yayılmasıyla Avrupa'ya yayılmıştır .

Cenaze alayı tüm Hint-Avrupalıların cenaze törenlerinde önemli bir özellikti. Hindistan'da "ölen kişi bir *Sudra ise, ceset şehrin güney kapısından; bir Brâhmâna* ise, batı kapısından ; askeri sınıfa mensup ise, kuzey kapısından ; ve tüccar kabilesinden geliyorsa, doğu kapısından taşınır. Yol herhangi bir yerleşim yerinden geçiyorsa, onu önlemek için bir daire çizilmelidir; ve alay hedefine ulaştığında, yolda bir kez durduktan sonra, ceset, uçları güneye bakan bir kusa yatağına başı güneye bakacak şekilde nazikçe yatırılmalıdır." *13* İran'da Avesta *, cenaze alayının gündüz ve kuru havada yapılması gerektiğini belirtir. Ceset, kendilerini veya başkalarını* kirletmekten koruyan profesyonel taşıyıcılar tarafından demir bir tabutta taşınır (demirin *tabuya karşı özel koruyucu güçleri vardır)* . Yunanistan'da *ekphorâ,*

[11] Rohde, *Psyche ip 226, notlar 2. 3.**

[1S] Colebrooke, *Asiatic Researches,* vii. s. 241. veya Homeros'ta anlatıldığı gibi evden mezara veya ateşe taşıma, ayrıntılı bir ritüeldi. Genellikle eski dipylon vazolar üzerinde tasvir edilir. Ceset , açık bir tabut veya iki atın çektiği bir vagon üzerinde taşınırken, çekilmiş kılıçlı adamlar yan tarafta yürür ve bir grup yas tutan kadın elleriyle başlarına vurur. [14] Roma'da ölü adam, hangi yöne gittiğini görmesin ve geri dönüş yolunu bulabilsin diye, ayakları önde evden çıkarılırdı. Ataların maskeleri çıkarılırdı ve taklitçiler tarafından takılırdı ve alay, ölü adamın herkesin görebileceği şekilde mahkemede dik bir şekilde durduğu Forum'a taşınırdı. Akrabalar ve vatandaşlar onun etrafında toplanırdı ve en yakın akraba, eğer asil biriyse, onun onuruna bir övgüde bulunurdu. [15]

d. Hint-Avrupalılar Arasında Ölülerin Bertaraf Edilmesi. —i. *Maruz Bırakma.*— En eski Hint-Avrupa geleneğinin ölülerin hayvanlar ve kuşlar tarafından yenmek üzere açığa çıkarılması olduğu anlaşılıyor. Herodot, i. 140, şöyle der: “Bir erkek Pers'in bedeni, bir köpek veya yırtıcı bir kuş

tarafından parçalanmadan asla gömülmez. Magi'nin bu geleneğe sahip olduğu şüphesizdir, çünkü bunu hiçbir gizleme olmadan uygularlar." Strabo ayrıca, xi. 11, 3'te ölülerin açığa çıkarılmasının Doğu İran'da kural olduğunu anlatır. Bu, dünyanın her yerindeki göçebe kabileler arasında olağan olmuştur. Uygulama, bedenlerin toprağı kirletme korkusuyla gömülmemesini veya kutsal ateşi kirletme korkusuyla yakılmamasını gerektiren ortodoks Zerdüşt üçlülüğünde varlığını sürdürmüştür. Antik çağda ölüler insanların evlerinden uzakta kuru zemine yatırılırdı, ancak daha sonra onları almak için *dakhma* adı verilen kuleler inşa edildi . Bu tür kuleler İslam'ın zaferinden önce Pers'te yaygındı ve Hindistan'daki Parsiler tarafından hala kullanılıyor. Cesetler demir çubuklar üzerine yatırılır ve et akbabalar tarafından yutulur. Kemikler daha sonra

[14] Rohde, *Psyche, ip 222, 224, 226.**

[35] Granger, *Romalıların İbadeti,* s. 65.

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 123 parmaklıkların arasından merkezdeki bir çukura düşer. Hindistan'da, Vedik zamanlarda bile, ölülerin açığa çıkarılması biliniyordu, ancak gömme ve yakma daha yaygındı ; ve Ramayana'da , . 90, 17, "Bir adam öldüğünde gömülür, yakılır veya açığa çıkarılır." denir. Günümüze kadar cesetleri Ganj'a atmak adettendir. Bu kalıntılar, bir zamanlar açığa çıkmanın bir alışkanlık olduğunu kanıtlıyor Hindistan'daki Ariler ve yakın akrabaları olan İranlılar.

Aynı şey, Hint-Avrupa mitolojisi ve ritüellerinde köpeklerin ölülerle bağlantısıyla kanıtlanmıştır. *Rig Veda'da* Yeraltı Dünyası Kralı Yama'nın köpeklerinden bahsedilir. x. 14'te onlar "senin koruyucu köpeklerin, ey Yama, yolu koruyan, insanlara bakan dört gözlü olanlar... Yama'nın geniş burunlu, karanlık habercileri, halkın arasında koşanlar" olarak adlandırılır. vii. 55, 2'de benekli ve havlayan olarak tanımlanırlar. Avestan dininde "dört gözlü", yani gözlerinin üzerinde beyaz lekeler olan bir köpek, ceset ortaya çıkarıldığında ona bakması için getirilmelidir; bir köpek ayrıca, diğer dünyaya geçmesi gereken köprüde ruhla buluşur. Homeros (//. viii. 368; *Od.* xi. 623) Hades'in girişini koruyan bir köpeği tanır, ancak adını vermez. Flesiod *(Thcog.* 311) ona *Kerberos der;* ve yeni gelenleri kuyruğunu sallayarak karşıladığını, ancak Hades'ten kaçmaya

çalışanları yuttuğunu söyler. *Kerberos ismi Sanskritçe Çârvara,* 'benekli' ile karşılaştırılmıştır . Yunan mitolojisinde ruhların şefi olan Hermes bile, Veda'daki tanrıların dişi köpeği *Saramâ'nın* oğlu *Sârameyas ile etimolojik olarak aynı görünmektedir .* Hades'in bir tanrıçası olan Hekate, - başlangıçta bir dişi köpek başıyla temsil edilmişti16 ve bir tazı sürüsüyle birlikteydi. Köpekler de sıklıkla Yunan mezar taşlarında tasvir edilmiştir.17 Keltler arasında Hades, ölüleri yiyen korkunç bir köpek olarak tasarlanmıştı [29]ve Yeraltı Dünyası Kralı benekli köpek sürüsüyle avlanıyordu.18 Slavlar arasında, Persler arasında olduğu gibi, ölmekte olanın ruhunu yakalamak için bir köpek gerekliydi ; veya daha sonraki anlayışlara göre, onu öteki dünyaya götürmek. [19] Tüm bu yaygın ve dağınık anlayışlar, cesetlerin köpekler tarafından yenmek üzere sergilendiği bir zamana işaret ediyor.

2. *Gömme.—* Ariler göçebe hayatı terk edip tarımcı olmaya başladıklarında, ölülerin ortaya çıkarılması yerini gömmeye bıraktı. Karşılaştırmalı filoloji, bu geleneğin bu ırkın kollarının ayrılmasından önceki bir zamana dayandığını gösteriyor.

Hindistan'da Vedik zamanlarda yakma kuraldı, ancak gömme de biliniyordu. *Rig Veda'da,* x. 15, 14, *pitaralar* "ateşle yakılmış olanlar ve ateşle yakılmamış olanlar" olarak ayrılır. Ayrıca *Atharva Veda'da,* xvii. 2, 34, pitaralar arasında "gömülmüş ve yakılmış " olanlar ayırt edilir . Ma *habharata yetişkinlerin gömülmesini de* bilir. Modern Hindistan'da bebekler gömülür ve yakılmış yetişkinlerin kemikleri birkaç gün gömülür ve sonra Ganj'a atılır - üç bertaraf yönteminin ilginç bir karışımı.

Herodot'a göre İran İskitleri yalnızca gömme işlemi uyguluyorlardı, iv. 71 vd. i. 140'ta Magi'nin ölülerini ortaya çıkarırken, diğer Perslerin onları bir mum örtüsüne gömdüklerini anlatır. Arkeoloji, Ahameniş Pers krallarının Persepolis'teki mezarlarına gömüldüğünü göstermektedir. Görünüşe göre Vendidad'da gömme yasağı *henüz* bilinmiyordu; *Avesta'nın* en eski kısmı olan *Gathalar* bunu içermiyor.

Yunancada *thaptô* (kökü *taph)* hem 'gömmek' hem de 'yakmak' anlamına gelir ve *taphos* hem 'mezar' hem de 'cenaze töreni ' anlamına

29 **Userer, *G'ôtternavnen,* s. 325.**
"Rohde, *Psyche i. 242; ii. 83 n.**

gelir; ancak orijinal anlamı 'gömmek'tir; bunu Ermenice paralel kelime *daniban,* 'mezar' ve eski Yüksek

[18] **Hopkins, *Dinler,* s. 132; Macbain, *Kelt Dini,* s. 138.**

[19] **Hopkins, *Dinler,* s. 145.**

Almanca *tunc, 'çukur'. Yunanistan'daki Miken çağında sadece cenaze töreni gelenekti, ancak Mikenlerin* daha eski bir Yunan öncesi ırka ait olması mümkündür . Ancak Yunan mezarlıkları şüphesiz ki cenaze törenlerinin yakma törenlerine göre daha ağır bastığını ortaya koymaktadır . En eski Atina mezarlığında keşfedilen "geometrik" döneme ait on dokuz "dipylon mezar"dan yalnızca birinde küller ve yanmış kemikler bulunan bir urna vardı. Ceset yakıldığında bile kemikleri gömmek olağandı. Buna göre cenaze töreni , ilkel bir gelenek gibi görünüyor.

Latincede *sepelio'nun orijinal anlamı* Şüphesiz 'yakmak' değil, 'gömmek'tir. Sans krit *sapary, 'şeref'* ile bağlantılıdır ve gömülmenin ilkel ritüel önemini gösterir. Latince *orcus, 'yeraltı dünyası', muhtemelen Gotça aiirahi, 'mezar'ın* eşdeğeridir . İtalya'daki kazılar, en eski mezarlıkların yalnızca gömüler içerdiğini, daha yüksek seviyelerde küllerin gömülmeyle birlikte ortaya çıktığını ve bunların Hristiyan zamanlarına kadar daha sık hale geldiğini, daha sonra gömülmenin tekrar tek yöntem haline geldiğini göstermektedir. Roma geleneği, hamile bir kadının doğmamış çocuğu kesilene kadar gömülmesini yasaklayan kraliyet dönemine ait bir yasayı kaydetmiştir. Bu, gömülmenin ölüleri bertaraf etmenin tek yöntemi olduğunu ima eder. *On İki Levha Yasası,* x. i, "Şehirde hiç kimse ölü bir adamı gömmesin veya yakmasın" şeklinde okunur; ve x. 8, 9, “Dişleri altınla birleştirilmiş bir şekilde yiyene altın verilmesin, onu altınla birlikte gömün veya yakın.” Cicero [20] şöyle der: “Bana göre, Xenophon’a göre, Cyrus’un uyguladığı bu tür bir gömme işlemi en eski olanıdır . Bunda beden toprağa geri döndürülür. Ayrıca, Kral Numa’nın da Çeşme Sunağı’nın yakınındaki mezara aynı ayinle gömüldüğü söylenir ve Cornelii klanının bu defin yöntemini günümüze kadar kullandığı iyi bilinmektedir .” Plinius’a göre, [21] “Yakma bir

[20] ***De Legibus,* ii. 22.**

[21] ***Tarih. Nat.,* vii. 187.**

Romalılar arasında eski bir gelenek; toprağa gömdüler. . . . Bununla birlikte, birçok aile eski ritüelleri korumuştur, örneğin, Diktatör Sulla'dan önce hiç kimsenin yakılmadığı aktarılan Kornelyan klanı gibi." Yakma yaygınlaştığında bile, küller her zaman gömülürdü; ve bir parmağın veya vücudun başka bir kısmının, geri kalanı yakıldığında bile gömüldüğü os *resectum geleneği, gömmeyi daha ilkel bir uygulama olarak gösterir.*

Keltler, Cermenler ve Slavlar arasında arkeoloji, ölülerin ilkel bertaraf yönteminin gömülme olduğunu gösterir ve bu sonuç, bu halkların dillerinde 'gömmek' ve 'mezar' kelimelerinin diğer tüm Hint-Avrupa lehçelerinde bulunduğunu gösteren karşılaştırmalı filoloji tarafından doğrulanır. Klasik yazarlar bunlar arasında yalnızca yakmadan bahsederler, ancak bu, Yunanistan ve İtalya'da olduğu gibi bir yenilik olarak kabul edilmelidir.

3. *Yakma.*— Gömme işleminin yanı sıra yakma işlemi çok erken bir tarihte tüm Hint-Avrupa topraklarında bulunur. Vedalarda *olağan* yöntem olarak kabul edilir ve ritüel biçimleri sağlanan tek yöntemdir. Bu gelenek Hindistan'da modern zamanlara kadar sürmüştür. Ölen kişinin oğulları, tercihen kutsal bir nehrin yakınında, törensel olarak temiz bir yerde bir cenaze ateşi hazırlar ve vücut üzerine yatırılır. Ceset ateşi "temiz" ateşle yakılır ve kafatası çatlayana kadar yanar, bu durumda ruhun vücuttan kaçtığına inanılır. Bu uygun zamanda gerçekleşmezse, ruhun çıkışını kolaylaştırmak için kafatası bir sopayla kırılır. Bir kişi evinden uzakta öldüğünde veya herhangi bir nedenle bedeni kaybolduğunda, gerçek cesedin yerine yakılan bir kukla hazırlanır. [22]

İran'da yakma işlemi Zerdüşt olmayan kabileler arasında yaygındı, bu Awesta'nın yasaklarından da anlaşılıyor . *Hatta* , yakılan ölüye uygulanan *dakhma* ismi bile

[22] **Bkz. HT Colebrooke, *Asiatic Researches,* vii. 1803, s. 241ff.**

 Ölülerin sergilendiği kule, aslen 'yakma yeri' anlamına geliyor.

, xxiii. İlyada'dan anlaşıldığı üzere kuraldı . 114ft., Yunanlılar Patroclus'un cenaze ateşi için odun almak üzere dağlara gidiyorlardı.

Daha sonraki Yunan yazarları, yakmanın üst sınıflar arasında olağan, ancak hiçbir şekilde münhasır uygulama olmadığını gösteriyor ve bu tanıklık arkeoloji tarafından doğrulanıyor.

Roma'da, Demir Çağı mezarlıklarında, yakmalar ve gömmeler yan yana görülür. Yukarıda belirtildiği gibi, *Oniki Levha Yasaları* hem yakmayı hem de gömmeyi onaylar. Latin yazarlar yakmaya dair göndermelerle doludur .

Sezar'ın [23] ve Pomponius Mela'nın [24] tanıklığından ve ayrıca arkeolojinin keşiflerinden bilinmektedir . Muhtemelen Kelt kökenli olan Hallstatt mezarlığında, dört yüz elli beş kül mezarı ve beş yüz yirmi beş gömü mezarı bulunmuştur.

Aşağı Tuna Slavları arasında yakma işlemi Arap tarihçiler Mas'üdi, İbn Düstah ve İbn Fadhlân tarafından doğrulanmıştır. Bunlardan sonuncusu bir Rus'un şöyle dediğini temsil eder: "Siz Araplar gerçekten aptal bir halksınız: İnsanlar arasında en çok sevilen ve en çok onurlandırılan kişiyi alıp toprağa atıyorsunuz, orada sürüngen hayvanlar ve solucanlar ondan besleniyor. Biz ise onu anında yakıyoruz, böylece doğrudan, gecikmeden Cennete gidiyor." [25] Erken Kilise Babaları ve rahipler bu uygulamaya karşı çıkıyorlar. Pagan Prusyalılar ve Litvanyalılar ile Töton Şövalyeleri arasında 1249 yılından kalma bir antlaşmada, ilkinin artık ölüleri yakma gibi putperest âdetlere devam etmeyeceği şart koşulmuştur . Dusburg'lu Peter de

[a] ***De Bello Gallico,*** **vi. 19.**

[34] ***Koreografi,*** **iii. 19.**

[35] **İbn Fadhlân, ed. ve çev. CE Frahn, St. Petersburg, 1828.** Kuzey Slavları arasında yüksek rütbeli kişilerin yakılmasına ilişkin ayrıntılı açıklamalar.

Cermen yakılması Tacitus tarafından kaydedilmiştir, [26] ve Edda, Nibelungenlied ve Beowulf tarafından varsayılmıştır. MS 785 kadar geç bir tarihte Charlemagne Saksonlara karşı bir kararname çıkarmıştır: "Eğer biri, Paganların geleneğine uygun olarak , ölü bir adamın bedenini yakılmak üzere aleve teslim ederse veya kemiklerini küle çevirirse, idam cezasına çarptırılacaktır." İskandinavya'da Demir Çağı'nda cenazelerin

yanı sıra yakmalar da yaygındı. Kuzey Norveç'te ceset bazen sahibinin yaşamı boyunca yelken açtığı gemide yakılırdı. [27]

Yukarıdaki gerçeklerden, gömmenin muhtemelen Hint-Avrupalılar arasında daha eski bir gelenek olduğu , ancak yakmanın ırkın tüm kollarında bulunduğu ve çok eski zamanlardan beri var olduğu açıktır. Ölüleri yok etmenin bu yeni yönteminin kökenini açıklamak için birkaç teori öne sürülmüştür. E. Rohde, [28] S. Müller, [29] ve R. Much [30] bunun ruhu bedenle olan bağlantısından kurtarma arzusundan kaynaklandığını düşünmektedir. Eski inanışa göre, ölü bedenine yapışır ve gömüldüğü mezarı rahatsız etmeye devam ederdi. Gömmenin amacı, bedeni mümkün olduğunca uzun süre bedensiz ruh için bir mesken olarak korumaktı. Aksine, yakmanın amacı, ruhun göksel bir varoluşa girmekte özgür olabilmesi için bedeni mümkün olduğunca hızlı bir şekilde yok etmekti. Bu bilginlere göre, yakma dogması Hint- Avrupalı ırkının bir kolunda ortaya çıkmış ve ırkın diğer kollarına yayılmıştır. Bu teorideki en büyük zorluk, yakma işleminin çok eskilere dayanmasıdır ; bu, Tunç Çağı'na kadar uzanır; bu da, bunun Arilerin, Mısır'dan ayrılmadan önce uyguladığını düşündürmektedir.

***[10] Almanya,* 27.**

***[27]* Bkz. Hastings, *Encl. Rel. and Eth.,* ii., s. 17.**

***[28] Psyche,** s. 27-36.**

***[20] Nordische Altertumskunde,* i. s. 363ff.**

***™ Anzeiger fiir deutsches Alferium,* xlviii. s. 315ff.**

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 129 oranına göre; diğer dogmaların da benzer şekilde yayıldığına dair hiçbir kanıt olmadığında, bu tür bir dogmanın bir ırktan diğerine yayılması da pek olası değildir .

W. Ridgeway [31,] yakma işleminin Keltler arasında ortaya çıktığını ve fetihler yoluyla İtalya, Yunanistan ve hatta İran ve Hindistan'a kadar yayıldığını iddia ederek teoriyi değiştirir; ancak böyle bir fetih hakkında, yakma işleminin tüm Hint-Avrupa topraklarında ortaya çıkması dışında hiçbir kanıtımız yok.

E. Meyer [32,] yakmanın gömülmeyle birlikte ilkel bir Ari geleneği olduğunu, ancak başlangıçta yalnızca ilahi doğadan pay aldıklarına

inanılan ve bu nedenle ateşle göksel bölgelere geri gönderilen kahramanlar, şefler veya krallar durumunda gerçekleştirildiğini savunur. Daha sonra ayin, tıpkı Mısır'da kraliyet cenaze törenlerinin sonunda özel vatandaşların malı haline gelmesi gibi, sıradan kişilere de genişletildi. [33] Bu teori, gerçekleri açıklamak için en iyi teori gibi görünüyor. Hindistan'da küçük çocuklar yakılmaz. Homeros'ta yalnızca kahramanlar ateşe konur; sıradan insanların veya kölelerin, efendilerine eşlik ettikleri zamanlar dışında yakıldığına dair hiçbir kanıt yoktur. Sezar ve Tacitus'un anlattığı Keltler ve Cermenler arasındaki yakmalar, onlara eşlik eden pahalı sunular nedeniyle açıkça soylulara aitti. Ölüler arasındaki bu ayrım, geniş bir alana yayılmış vahşi halklar arasında bulunur. Örneğin , Algonkinler büyükleri yakar, ancak sıradan insanları gömer. [34]

e. Gömme Ritüelleri.— 1. *Gömme Yeri.*— Görünüşe göre en eski uygulama ölüleri yaşadıkları evlere gömmekti. Evler daha sonra ailenin diğer üyeleri tarafından terk edildi. Bu geleneğin hatırası Klasik dönemde Yunanlılar arasında hala devam ediyordu. Phocion'un bedeni

[81] ***Yunanistan'ın Erken Çağı,* i, bölüm vii.**

[82] ***Geschichte des Altertums,* [2] ii. P. 771.**

[83] **Bkz. s. 174.**

[84] **Hopkins, *Dinler,* s. 89.**

Yabancı bir ülkede yakılan karısı, koynunda kalan kemikleri yerleştirdi, onları eve taşıdı, geceleyin evine getirdi ve ocağın yanına gömdü. [35] Servius [36,] orijinal Roma geleneğinin eve gömmek olduğunu söyler. *Oniki Levha Yasaları'na kadar* insanlar hala avluya gömülüyordu ve Klasik dönemde kırk günden küçük bebekler, sarkık saçakların altındaki duvardaki nişlere gömülüyordu . Alba'da ve Esquiline'de bulunan Latium'dan gelen erken dönem mezar küpleri, bölgenin ilkel sakinlerinin yaşadığı kulübelerin taklitleridir. Roma'nın lares kültü, *ataların* aile konutuna gömülmesiyle yakından bağlantılıdır. İlk Keltler de görünüşe göre aile ocağının yanına gömüyorlardı ve bu gelenek Ædui arasında geç bir tarihe kadar sürdü.

En eski zamanlarda, ev sadece bir çadırken , onu ölülere terk etmek mümkündü; ancak ilerleyen medeniyetle bu uygulanamaz hale geldi ve

yaşayanların ya evi ölülerle paylaşması ya da ölüleri evden çıkarması gerekiyordu. Her iki yöntem de kullanılıyordu, ancak ikincisi galip geldi. Ölüler daha sonra yolların, patikaların veya kavşakların kenarındaki mezarlara yatırılırdı. Yollar aileler ve klanlar arasında sınır görevi görürdü ve ölenler arazinin kenarına yerleştirildiğinde onu yabancıların müdahalesinden korurdu. Bu gelenek Hindistan, Yunanistan, İtalya ve Slavlar arasında görülmüştür; ve Roma soylularının anıtları hala Ebedi Şehre giden ana caddeleri kaplamaktadır.

İlkel Ari mezarı, gömüldükten sonra üzerine bir höyük veya tümseğin yığıldığı, bireyin önemine göre değişen boyutlarda, yalnızca sığ bir hendekti. Homeros şiirlerinde tümülüsler

•'Plutarkhos, *Phocion,* 37; bkz. [Platon], *Minos,* 315 D.

[88] *Ad Æn.,* v. 64; vi. 162.

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 131 kahramanların külleri üzerinde ve benzer "höyükler" Keltler ve Cermenler arasında bulunur. Miken döneminin ayrıntılı "arı kovanı" mezarları muhtemelen Ari öncesidir ve dolmenler, cromlechs ve kuzey Avrupa'nın diğer megalitik mezar anıtları da Ari öncesidir. En son zamanlara kadar sıradan insanlar basit mezarlara gömülmeye devam etti. Yunan ve Roma aristokrasisinin kayaya oyulmuş mezarları ve mozoleleri taklitlerdi Mısır ve Doğu modası.

2. *Mezara Yerleştirilen Sunular.*— Arkeoloji, Neolitik çağın başlangıcından itibaren yiyecek ve içecek, silahlar ve süs eşyaları ve hatta sevilen hayvanlar, köleler ve eşlerin Avrupa'nın her yerinde ölülerle birlikte gömüldüğünü gösteriyor. Orijinal fikir, ölen kişinin tüm kişisel mülkünün onunla birlikte diğer dünyaya gitmesi ve yolculuk için bol miktarda erzak sağlanması gerektiği gibi görünüyor. Gömme yerini yakmaya bıraktığında, hediyeler ya küllerle birlikte gömülüyor ya da cenaze ateşinde yakılıyordu.

göre , x. 18, Hindistan'daki antik Aryanlar, ölü savaşçının eline yayını odun yığınına koydular ve sonra ondan aldılar. Ayrıca karısını da odun yığınına koydular ve sonra onu kaldırdılar. Bu, açıkça, yayın ve dul kadının orijinal yakılmasının bir karşılığıdır. Modern Hindistan'da, yiyecek ve su teklifleri, yakma törenleriyle bağlantılı olarak yapılır ve

dulların *satisi* modern zamanlara kadar devam etmiştir.

Mycenae, Tiryns ve Yunanistan'daki diğer antik merkezlerdeki mezarlar yiyecek, hazine ve silahlarla doluydu. Patroclus'un yakılmasında Akhilleus ve arkadaşları saçlarını kesip tabutun üzerine koydular.

> "Kederli yüreklerle cesedi kaldırıp koydular. Ateşin üzerine. Sonra sürünün birçok düşüşünü yüzdüler ve giydirdiler. Ve eğri ayaklı ve eğri boynuzlu öküzleri.
> Bu yüce gönüllü Aşil'den
> Yağ ve onunla dikkatlice örtülü
> Baştan ayağa ölüler. Tabutun yanına, Ve ona doğru eğilerek, Bal ve yağ kavanozları koydu ve derin derin iç çekerek fırlattı, Yığının üzerine on iki yüksek boyunlu at, Dokuz tazı vardı, Prensin masasından günlük olarak beslenirlerdi; Bunlardan Aşil vurdu İkisinin başlarını alıp odunların üzerine koydular, Ve bunlardan sonra, ve son olarak, cesur Truvalıların on iki yiğit oğlu, kılıçla katledildiler." [37]

Pausanias, ii. 21, 7, Yunan eşlerinin kocalarıyla birlikte ölmesinin adet olduğu bir zamanın geleneğini korur . Antik Yunanlılar tarafından ölülerle birlikte bırakılan sunular o kadar pahalıydı ki yaşayanlar yoksullaşmıştı ve erken dönem yasa koyucuları bu uygulamayı yasaklarla kontrol etmeyi gerekli gördüler. Erken dönem Roma yasaları da ölülerle birlikte altın gömülmesini yasaklıyordu.

Ölülere hediye vermenin ilkel cömertliği Keltler arasında geç bir tarihe kadar sürdü. Sezar şöyle anlatıyor: "Cenazeleri, medeniyetleri düşünüldüğünde görkemli ve masraflıdır; ve hayattayken kendileri için değerli olduğunu düşündükleri her şeyi, hatta hayvanları bile ateşe atarlardı; ve bu nesilden kısa bir süre önce, sevdikleri düşünülen köleler ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, cenaze törenlerinin düzenli olarak yerine getirilmesi sırasında onlarla birlikte yakılırdı." [38] Pomponius Mela bu tanıklığı doğrular: "Onlar, hayattayken kendileri için yararlı olan her şeyi ölülerle birlikte yakar ve gömerler: ticari hesaplar ve borç ödemeleri öbür dünyaya geçerdi ve bazıları kendi özgür iradeleriyle, akrabalarının cenaze yığınlarının üzerine kendilerini atardı,

" İlyada, **xxiii. 166vd.**

[38] ***De Bello Gallico,*** **vi. 19.**

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 133 onlarla birlikte yaşamak." [39] Bu gelenekler Hıristiyanlık zamanlarına kadar sürdü ve sıklıkla Galce ve İrlanda kroniklerinde bahsedilir. Edebi kanıtlar arkeoloji tarafından doğrulanır. "Bütün Kelt bölgesinde silahlar, zırhlar, savaş arabaları, mutfak eşyaları, süs eşyaları ve madeni paralardan oluşan zengin bir mezar eşyası bolluğu bulunmuştur. Bazı gömütler şüphesiz mezarda eş, çocuk veya kölelerin kurban edildiğine işaret eder. Erkek ve kadın iskeletleri genellikle yakın mesafede bulunur, bir durumda erkeğin kolu kadının boynunu sarar . Diğer durumlarda çocuk kalıntıları onlarla birlikte bulunur. Ya da, alt gömüt mezar eşyalarıyla zengin bir şekilde donatılmışken, üstünde düzensiz bir şekilde birkaç iskelet yatar, mezar eşyaları olmadan ve genellikle başları gövdeden ayrılmış, bu da başın kesildiğini gösterir, bir durumda ise kollar arkadan bağlanmıştır." [40] Hallstatt'ın antik Kelt mezarlığında 525 mezarda iskeletler; 455'inde ise yakılanların külleri vardı. Her ikisinde de aynı türden hediyeler bulundu; yani süs eşyaları, aletler, silahlar ve yiyecek ve içecek kapları.

Pagan dönemin Slav mezarları aynı türden adakları ortaya koyar ve modern Slavlar arasında bunlar benzersiz bir inatla devam etmiştir. Litvanya ve Büyük Rusya ve Beyaz Rusya köylüleri arasında, bir erkekle birlikte piposunu ve tütününü, çakmak taşını ve çeliğini, enfiye kutusunu ve kesesini, çakısını ve bakır düğmelerden oluşan küçük bir torbayı gömmek adettir; ayrıca, eğer bunlara özellikle bağımlıysa, bir şişe *votka da.* Mezar kazıcılarının eski mezarların yakınında kazara bu tür şişeler bulmaları ve içeriklerini açgözlülükle tüketmeleri alışılmadık bir durum değildir. Kadınlara iğne ve iplik, yüksük, makas, ayna ve tuvalet malzemeleri verilir; ve her iki cinsiyete de kefenin içindeki bir cebe sıkıştırılmış temiz bir mendil verilir. Wendler arasında

[88] ***Chorographia,*** **iii. 19.**

[40] **Macculloch,** ***Religion of the Ancient Celts,*** **s. 337.** ve Kuzey Almanya'nın Slav kabileleri olan Kaşublar'da, meyve ve yumurtalar ölülerin ellerine bırakılır ve tütün ve içki erkeklere bırakılır. MS 745'te bir

Wendish karısı kocasıyla birlikte yakıldı. Arap tarihçiler Mas'ùdi ve İbn Fadhlân, karılarını kocalarının mezarlarında öldürme eski Slav geleneğini kaydeder. MS 931'de bir kızın bir erkekle birlikte diğer dünyaya gömüldüğüne dair kayıtlar vardır.

Cermenler arasında da reislerin mezarlarında insan kurban etme sık görülürdü. Bu yüzden Brynhild şöyle der: "Kocam Hunlar için ve onunla birlikte ölenler için bir ateş yakın; onu insan kanıyla örtün ve beni orada yakın." İskandinavlar arasında Vikingleri gemilerinde atları ve köleleriyle birlikte yakmak adetti.

Erkekler evlenmeden öldüklerinde, onlara diğer dünya için eşler sağlamak ilkel bir Ari geleneğiydi. Bu nedenle Truvalı kız Polyxene, Aşil'in mezarında öldürüldü. Daha sonraki zamanlarda Attika'da loutrophoros *veya* gelin sürahisi, bir ölüm evliliğinin sembolik bir temsili olarak evlenmemişlerin mezarına yerleştirildi. Bu tür evlilikler, Arap tarihçiler Mes'üdi ve İbn Fadhlân zamanında Slavlar arasında hala yaygındı. Modern Slavlar arasında, bir gelinin veya bir damadın evlenmemiş olarak ölen birine atandığı taklit evlilikler kutlanır ; ancak bu kişiler, elbette, artık öldürülmezler, ancak ölülerin yakında onları talep edeceği ve eşlerini takip edecekleri beklenebilir. Bu geleneğin bir kalıntısı, Almanya'daki Hesse'de hala bulunmaktadır; burada "çelenklenmiş kızlar", evlenmemiş erkeklerin tabutlarına mezara kadar eşlik eder ve dört hafta boyunca onlar için yas tutarlar. [41]

İnsan kurbanının sembolik ayinlere dönüştürülmesine yol açan aynı eğilim, pahalı hediyelerin ucuz ikamelere dönüşmesine de yol açtı. “Dipylon dönemi”nin eski Attika mezarlarında Homeros’ta bahsedilen aynı sunular bulunur:

“ Bkz. O. Schrader, *Totenhochzeit,* Jena, 1904.

 yiyecek ve içecek, kurban edilen boğaların kemikleri, çanak çömlek, silahlar, süs eşyaları ve aletler. Daha sonraki mezarlarda adaklar giderek kapsam ve değer olarak azalır. MÖ altıncı ve beşinci yüzyıllarda süslü vazolardan *(lekythoi) başka neredeyse hiçbir şey* bulunmaz; ve daha sonra erkekler yalnızca az değerli birkaç kap alır; kadınlar birkaç süs eşyası; ve çocuklar oyuncakları. Daha sonra

mersin veya asphodel çelenkleri diğer tüm hediyelerin yerini aldı. Aynı gelişme Roma'da da yaşandı; burada ilkel pahalı mezar eşyaları yavaş yavaş azaldı ve geriye yalnızca çiçekler kaldı. Bu gelenek Hristiyan Kilisesi'ne geçti ve cenazelerdeki modern çiçeklerin kökenidir.

3. *Cenaze ziyafeti.*— Ölüye kurban vermek , mutlaka yaşayanların - yiyeceklerden pay aldığı ve böylece ölenlerle iletişim kurduğu bir kurban yemeğini içeriyordu. Başlangıçta ziyafet mezarda yapılırdı, daha sonra yas tutanların dönüşünden sonra eve taşındı. Neolitik mezarlarda sıklıkla yanmış kömürlerde ve kırık kemiklerde bu tür ziyafetlerin izleri görülür. Homeros'ta yakma törenlerini bir ziyafet izler. Daha sonraki Yunanistan'da, "cenazeden döndükten sonra, aile üyeleri dini bir arınmadan geçer ve ardından çelenklerle taçlandırılarak cenaze ziyafetine katılırlar (bundan önce çelenk takmaktan kaçınırlardı). Bu da ruhlar kültünün bir parçasıydı. Ölen kişinin ruhu, ev sahibi olarak mevcut olarak kabul edilirdi; ve görünmez yoldaştan duyulan korku, ziyafet sırasında ondan yalnızca övgüyle söz etme geleneğine yol açtı. Cenaze ziyafeti, ölen kişinin evinde yaşayan akrabalar için verilen bir yemekti." [42] Fransa'nın Hautes Alpes bölgesindeki Argentière'de , cenaze töreninden sonra papaz ve ailenin yemek yediği bir masayı mezarın üzerine koymak yakın zamanda gelenek haline geldi . Fransa'nın çoğu yerinde ziyafet artık ölen kişinin evinde düzenleniyor. Ille et Vilaine'de ne şarap, ne elma şarabı ne de likör servis ediliyor

“ Rohde, *Psyche, i. 23Eğer.**

yemekte. Konuşma alçak sesle yapılır ve misafirler bitirince çekilirler. Kuzey Avrupa'daki Slav ve Cermen köylüleri arasında bu şölenler hala büyük bir titizlikle kutlanır. Sejn, Ruslar arasındaki bu şölenler hakkında şunları söyler: "Şirketin geri kalanı (cenaze töreninden sonra) cenaze şölenini kutlamak için rahip başlarında olmak üzere köylünün evine döner. Bununla, ölen kişi için iki ila dört saat süren bir anma yemeği kastedilmektedir ." "Bugüne kadar, kaba konuşmaların, iftiraların, tartışmaların, fikir ayrılıklarının, kavgaların, keyfi şakaların ve genellikle köylü karıncaların toplantılarına eşlik eden her şeyin yer almadığı bu cenaze şölenine en büyük saygıyı duyuyorum . Kalabalık topluluk ,

seslerini yükseltmeden, ölçülü bir şekilde konuşuyordu ve ister bireysel ister tüm topluluk olsun, sohbet, ölen kişi, eylemleri ve hayatının en önemsiz ayrıntılarıyla sınırlıydı. Ölen adamın konuşmalarını ve talimatlarını, özellikle de yüreğinin iyiliğinin parladığı kısımları hatırladılar .” [43]

4. *Cenaze Oyunları.*— Tüm Ariler arasında cenaze şölenini ölenlerin onuruna atletik sporlarla kapatmak alışılmış bir şeydi. Bu nedenle Patroclus'un cenazesinde Akhilleus araba yarışları, boks, ayak yarışları ve gladyatör müsabakaları başlattı ve Aeneas da Polydorus höyüğünde benzer oyunlar başlattı. [44] Gladyatör oyunları seçkin Romalıların cenazelerinde kutlanırdı ve Attila'nın cenazesine bir *spectaculum admirandum eşlik ederdi.* Bu yarışmaların mezarda orijinal insan kurbanının takası olduğu öne sürülmüştür, ancak bu açıklama aynı anda gerçekleşen tüm sporları veya dansları pek de kapsamıyor gibi görünmüyor. Daha olası bir görüş, şölen gibi, Çinlilerin dediği gibi, "değerli atalara zevk vermek" için tasarlanmış olmalarıdır . [45] Modern Avrupa'da bu oyunlar yozlaşmış

[41] **Hastings, *Enc. Rel. ve Eth.,* ii. 20; iv. 434f.**

[44] ***İlyada,* xxiii. 257ff. ; *Aeneid,* iii. 62ff.**

[45] **Bkz. s. 53.**

 lahana kafalı dövüşlere, şarkılara, danslara, maskeli balolara veya iskambil oyunlarına dönüşüyordu.

f. Gömüldükten Sonra Ölülerin Kültü.— 1. *Yiyecek Kurbanları.*— Sadece mezara yiyecek koymak yeterli değildi, daha sonraki zamanlarda ruhların bunları tüketebilmesi için düzenli olarak tedarik sağlanmalıydı. Hindistan'da *Manu Enstitüleri,* iii. 267-271, şunu beyan eder: “ İnsanların ataları, bir ay boyunca susam, pirinç, arpa, siyah mercimek veya fiğ, su, kökler ve meyve ile, belirlenmiş törenlerle verilen yiyeceklerle doyarlar; iki ay balıkla, üç ay geyik etiyle, dört ay koyun etiyle, beş ay iki kez doğmuş olanların yiyebileceği kuşların etiyle, altı ay oğlak etiyle, yedi ay benekli geyik etiyle, sekiz ay geyik veya *Ena adı verilen antilop etiyle,* dokuz ay *Ruru* geyiği etiyle doyarlar; on ay yaban domuzu ve yabani manda etiyle, on bir ay tavşan ve kaplumbağa etiyle, bir yıl boyunca inek

sütü ve o sütten yapılan yiyeceklerle doyarlar; uzun kulaklı beyaz keçinin etinden doyumları on iki yıl sürer. Ot *Ocimum sanctum,* karides, gergedan eti veya demir renkli oğlak eti, bal ve münzeviler tarafından yenen tüm orman tahılları, sonsuza dek tatmin olmaları için oluşturulmuştur." Buna göre, atalar düzenli beslenmeye ihtiyaç duyarken, az miktarda yiyecek onlarla uzun bir yol kat eder. Bu, tüm Arilerin genel görüşüdür. Yiyecek gönderilmemelidir, ancak uzun aralıklarla küçük miktarlarda verilebilir. Avesta, *fravashilere düzenli* yiyecek adaklarını emreder ve bu gelenek Pers'te Orta Çağ'a kadar sürdü. Odysseus, - karalara siyah sığır ve koyun, süt ve bal, şarap, su ve un kurban eder. [46] Siyah hayvanlar, Yunanlılar ve Romalılar tarafından Yeraltı Dünyası'nın karanlık güçlerine ait olarak kabul edilirdi . Ayrıca, toprağa kök salmış domuzlar da yeraltı tanrılarına uygun kurbanlar olarak kabul edilirdi. Daha sonraki zamanlarda ölülere hayvan kurbanları

***"Odysseia,* xi. 23ff.; bkz. x. 517-520.** durduruldu ve onlara yalnızca süt, bal, şarap ve su ikram edildi.

Bal, Aryan dünyasının her yerinde ölüler için kutsal bir yiyecek olarak ortaya çıkar. Ya saf olarak sunulurdu ya da pirinç veya arpa suyuyla karıştırılarak bal şarabı yapılırdı. Hindistan'da, "açlıktan eziyet çeken ve kendi günahlarını ifşa eden *pitaralar , oğullarından ve torunlarından balla karıştırılmış pirinç çorbası isterler." Bu , Beyaz Rusya köylüleri tarafından atalara sunulan arpa suyu ve baldan oluşan bir bal şarabı olan kaniiHu ile örtüşmektedir* . Hem Yunan hem de Roma ölü kültlerinde bal, temel bir bileşen olarak ortaya çıkar.

Ölüler için bir diğer evrensel yiyecek maddesi küçük kekler veya gofretlerdir. Hindistan'da bunlar atalara sunulan *pinda veya pirinç topları olarak görülür. Sapinda,* 'kek arkadaşı' terimi, atalara tapınma görevinin kendisine devredildiği kişi için teknik terim haline gelmiştir . Yunanistan'da *melitoutla* veya bal kekleri ölülere verilirdi ve yaygın olarak Hades'in bekçi köpeği Kerberos'un vahşetini yatıştırdığına inanılırdı. [47] Bu kekler, her cenaze ziyafetinin veya anma ziyafetinin önemli bir parçası olan *klëcki veya 'gofret'* olarak Litvanya ve Rus köylüleri arasında hala varlığını sürdürmektedir . "Gofret yemek", "cenaze törenlerini kutlamak" için

kullanılan teknik bir ifadedir ve iyileşmesi beklenmeyecek kadar hasta olan bir kişi için "Çok yakında keklerin tadını çıkarmak zorunda kalacak" derler.

Fasulyeler ayrıca Aryan dünyasının her yerinde ölüler için kutsaldı. Vedalarda sıradan yiyecek olarak yasaklanmasının nedeni budur . Antik Yunan'da ölülere en sevilen adaklardan biriydi ve bu nedenle Pisagor tarafından takipçilerine yasaklanmıştı. Plinius, ölülere kurban sunmada fasulyelerin kullanıldığını çünkü ölülerin ruhlarının içlerinde olduğunu söyler ve Ovid, cadının ruhları çağırmaya çalıştığında ağzına fasulye koyduğunu söyler. Lemurya *bayramında* Roma

[47] Rohde, *Psyche, ip 30S.**

yelelere bir adak olarak arkasına siyah fasulyeler atıyordu ve Flamen Dialis'in gölgelerle olan bağlantısı nedeniyle fasulye yemesi veya hatta fasulyeden bahsetmesi yasaktı. Modern Polonya Rusya'sında bize şöyle söylenir: "Anma şölenlerindeki yiyecekler, bal suyunda pişirilen fasulye ve bezelyeden oluşur."

Ölüler için içki olarak tüm Hint-Avrupalılar arasında su ve süt buluyoruz. Fermente edilmiş içkiler de evrensel olarak kullanılıyordu, malzeme bölgeye göre değişiyordu. Hindistan'da soma , Pers'te buna - karşılık gelen *haoma,* Yunanistan ve İtalya'da şarap, Slavlar ve Cermenler arasında ise bira, bal şarabı ve daha sonra damıtılmış içkiler kullanılıyordu.

Ölüler için insan kurban etme, gömü veya yakma dışında Romalılar arasında *devotio veya ban olarak görünür ve bu, buradaki* Samilere çok benzer . [43] Bunda, bir kişi düşmanlara karşı zafer kazanılabilmesi için *di manes'e teslim edilir. Böylece MÖ 340'ta, Vezüv Muharebesi'nde, yaşlı Decius* , Roma ordusunun zafer kazanması için kendini ölüme adadı. Aynı şey, oğlu Decius tarafından MÖ 295'te Sentinum Muharebesi'nde ve torunu Decius tarafından MÖ 279'da Asculum Muharebesi'nde yapıldı. [49] Sezar, Keltler hakkında da [50] hastalık çekenlerin veya savaşa veya tehlikeye girenlerin insan kurbanları sunduklarını veya bunu yapmaya yemin ettiklerini kaydeder, çünkü bir insanın hayatı bir insanın hayatı için verilmediği sürece, tanrıların ilahiliği yatıştırılamaz. Tanrıların düşmanca

davrandığını gösteren bir yenilgiden sonra yaralılar veya zayıflar öldürülürdü ya da savaşçılar gönüllü kurban olarak intihar ederdi veya bir general Decius'un tarzında kendini adardı. [51] Bu kurbanların sunulduğu tanrıların, Roma *devotio'sunun* sunulduğu *di manes'lerle aynı olduğuna dair çok az şüphe vardır.*

«Karşılaştırın Hakimler, xi. 30vd.

«Livius, viii. 6, 8-16; 9, 1-11.

***[110] De Bello Gallico,* vi. 16.**

[61] Diodorus Siculus, xxii, 9; C. Jullian, *Hist, de la Gaule,* ii. 158.

Keltler arasında savaş esirlerini eski şeflerin mezarlarına getirmek, orada başlarını kesmek ve başlarını höyüğün etrafındaki direklere asmak da âdetti. [52]

2. *Ölülere Kurban Sunulan Yerler.* — Orijinal ve en doğal kurban sunma yeri, ölülerin bedenlerinin veya küllerinin gömüldüğü mezarlardı. Yunanlılar ve Romalılar arasında mezarlarda düzenli bir kült sürdürülürdü ve üzerlerine kurbanlar ve içkiler sunulurdu. Phocis'teki Tronis'te kahramanın mezarına inen bir kanal vardı ve kurban kanı ve diğer içkiler günlük olarak bu kanaldan aşağı dökülürdü. [53] Birçok Yunan ve Roma mezarında, sıvıların ölülere gönderilebileceği benzer tüpler bulunmuştur. Mezardaki bu ölümden sonraki sunular, Avrupa'nın her yerinde şu ana kadar bir şekilde veya başka bir şekilde devam etmiştir. Bazen çiçeklerden veya çelenklerden başka bir şey olmaz, diğer zamanlarda yiyecek sunulmaya devam edilir. Bretanya Keltleri mezarlara kekler ve şekerlemeler koyarlardı ve hatta modern Paris'in büyük mezarlıklarında bile Azizler Günü'nde mezarlarda kekler görülebilir. Mısırbilimci Amélineau, Chateaudun'da kocasının ölümünden sonra bir yıldan fazla bir süre boyunca her gün mezarına bir fincan çikolata bırakan bir dul kadın tanıdığını anlatır. Bulgaristan'da mezara gömüldükten sonra üç gün boyunca şarap ve su dökülür. Kırkıncı günde bir kadın bir rahiple birlikte kek ve şarap taşıyarak gider ve rahip mezarda bir çukur kazar ve yemeği gömer ve üzerine şarabı döker. Tüm yıldönümlerinde şarap ve su libasyon olarak dökülür ve dul kadınların kocaları bu içeceğe özellikle düşkün olduğunda her gün höyükteki bir çukura kahve libasyonu

döktükleri bilinmektedir. Hırvatistan'da ekmek, yumurta ve elmalar gömüldükten sonra birkaç gün boyunca mezara bırakılır. Beyaz Rusya **köylüleri**

"Macculloch, *Antik Keltlerin Dini,* s. 165, 234f.

"Pausanias, x. 4, 7.

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 141 éejn şöyle diyor: "Ziyafetin sonunda hepsi mezarlığa doğru yola koyulur, yanlarına votka, "bliny" ve arpa alırlar. Orada her aile yakınlarının mezarları başında ruhlarının huzuru için dua eder. Sonra yerler ve içerler, mezara biraz votka dökerler ve her tabaktan birkaç lokma atarlar."

Mezarın kurban yeri olarak ritüel bir ikamesi hendekti. Antik Hindistan'da üç hendek kazılırdı, üç yakın atadan her biri için bir hendek; bu hendeklerin üzerine çimenler serpilir ve kekler bir sunu olarak serilirdi. Yunanistan'da ölülere kurbanlar bothros'a *veya* çukura atılırdı. Bu nedenle Odysseia'da , xi. 25, *vd.,* Odysseus gölgelere kurban sunmadan önce böyle bir hendek kazar. Sadece yeraltı tanrıları için kullanılan bu kurban etme yöntemi, Olimpos tanrılarına kurban etme ritüelinden keskin bir şekilde ayırt edilirdi. Romalılar arasında benzer bir kurum, her şehrin merkezinde bulunan *mundus veya kurban hendeğiydi. Bu,* sunağın superi'ye olan ilişkisine benzer şekilde *inferi'ye olan ilişkisini taşıyordu .* [54]

Ölü kültünün üçüncü koltuğu aile ocağındaydı. Bu, evdeki ilkel gömü geleneğinin bir kalıntısı olabilir veya ruhların doğal olarak hayatta aşina oldukları sahnelere geri dönecekleri hissinden kaynaklanıyor olabilir. Aile yemeklerinde, atalar için masaya yiyecek ve içecek dağıtmak ve kalan parçaları daha sonra tüketmeleri için kavanozlara koymak evrensel bir gelenekti. Yere düşen parçalar, akrabası olmayanların hayaletleri için bırakılırdı. Bu uygulama Yunanistan'da Diog. Laert. viii. 34 tarafından doğrulanmıştır: "Aristophanes, masadan düşen şeylerin kahramanlara ait olduğunu ve kahramanların masadan düşenler dışında hiçbir şey almadıklarını söyler"; ve Athenaeus tarafından, x. 427 e, "Ölenler için arkadaşları masadan düşen yiyecek parçalarını bir kenara koyarlar." Günümüze kadar Bretanya Keltleri

[51] **Yukarıdaki s. 105'e bakınız.**

gündüz ateşi yakıp akşam yemeğinin parçalarını gece onları ziyarete gelen akrabalarının ruhları için masada bırakırlar. Litvanyalılar ve Prusyalılar hakkında Menecius şöyle der: "Masadan yere bir şey düşerse, onu almazlar, dedikleri gibi, ne akrabaları ne de arkadaşlarından eğlenebilecekleri terk edilmiş ruhlar için yiyecek olarak bırakırlar.'' Benzer şekilde Beyaz Ruslar hakkında Sejn şöyle der: "Ziyafet sırasında yemeğin herhangi bir parçası sandalyeye veya yere düşerse, onu kaldırmaya cesaret edemezler. 'Bunu,' derler, 'birisi yiyecek.'" "Mezar başında dua ettikten sonra hepsi ayrılır ve evlerine giderler, orada bir kez daha masaya otururlar, karıları üzerine krep ve bal şarabı koyarlar. Kreplerin parçalarını bal şarabına atarlar. Ailenin her üyesi (çocuklar hariç) bu yemekten her zaman üç kaşık yemek zorundadır. Bu karışımın bir kısmını 'büyükbabalar' için bir çorba kasesinde bırakırlar. Kreplerden sonra hazırlanan diğer yemekleri yerler. Yemeklerini yedikten ve Tanrı'ya dua ettikten sonra uyumak için yatarlar ve karışımın kalıntılarını pencere pervazlarına koyarlar. Diğer yiyeceklerin kalıntılarını küçük tabaklara bölerler ve bunlar da aynı şekilde pencerenin yanına buraya ve oraya yerleştirilir. Ekmek ve kaşıklar bütün gece masada bırakılır. Köylülerin odalarındaki kapılar bu gece boyunca kilitlenmez, ancak ölülerin içeri girebilmesi için biraz aralık bırakılır.'' [55]

3. *Ölülere Kurban Sunma Zamanları.*— Tüm Ariler arasında, gömülmeden sonraki üçüncü, altıncı ve dokuzuncu günlere özel bir önem atfedilir. Bu anma törenleri arasındaki üç günlük aralık, genellikle ölüm ve gömülme arasında geçen üç güne denk gelir. Menecius, putperest Prusyalıların ve Litvanyalıların cenaze töreninden sonraki üçüncü, altıncı ve dokuzuncu günde ölüler için şölenler kutladıklarını kaydeder. Sejn köylüler hakkında şöyle der:

* [5] **Hastings, *Enc. Rel. and Eth.,* ii. s. 27.** White Russia: “Yıl içinde ölen her birey için aile ve yakın akrabalar çevresinde özel şölenler kutlanır; ve belirli aralıklarla, aynı günlerde veya aynı aylarda olmasa da, üçüncü, altıncı, dokuzuncu, yirminci ve kırkıncı günlerde, defin gününden itibaren altı aylık bir süre boyunca ve daha sonra yıl içinde periyodik

olarak ölüm tarihine kadar gerçekleşir. Bu anma şölenleri Kilise'nin işbirliği veya kutsaması olmadan gerçekleşir. Bunlar ilkel Hıristiyanlık öncesi geleneklerin bir kalıntısıdır.” Bunlar Yunanistan'da defin işleminden sonraki üçüncü ve dokuzuncu günlerde *rplra* ve *&>ara olarak yeniden ortaya çıkar* ve bu günlerde mezara bir yemek serilir. Yunanlılar arasında, gömülmemiş olanların, zamansız ölenlerin ve evlenmemiş olanların huzursuz hayaletlerinin, eğer bu gerçekleşmişse , ölümden sonraki dokuzuncu günde, *yani cenaze töreninden sonraki altıncı günde yaşayanlara göründüğüne dair yaygın bir inanç vardı.* [56] Roma'da da üçüncü günde bir kutlama buluyoruz ve dokuzuncu günde özellikle önemli olan *novendialis adında bir kutlama görüyoruz.*^ Bu dokuz günlük yas süresince aile üyelerinin katılımı o kadar önemli görülüyordu ki, askerlik - hizmetine alınanlar hizmetten muaf tutuluyordu ve hatta yüksek rütbeli memurlar bile görevlerinden muaf tutuluyordu. Ayinler dokuzuncu günde ölülere yiyecek sunulması ve bir ziyafetle, *cena n&vendialis;* ve zenginler için cenaze oyunlarıyla, *ludi novendiales ile sona eriyordu.* Bu törenler sona erdiğinde, *maneslerin Orcus'ta* güvenli bir şekilde ikamet ettiği ve geri döndüklerinde yaşayanları rahatsız etmelerinin muhtemel olmadığı düşünülüyordu .

Ekoddishta Sraddha adı verilen on günlük bir şölene dönüşmüştür . Yakılma sırasında ruhların sıcaklığını ve aşırı susuzluğunu gidermek için su dökülmektedir

“Rohde, *Psyche ip 232; ii. s. 392.**

•' Vergil, *Æneid,* v. 46f., 105. bedenleri yakılmakta olan. Yakılmadan sonraki ilk gece, en yakın akrabalar üç avuç haşlanmış pirinçten, çeşitli meyveler, bal, süt, tereyağı ile karıştırılmış bir kek yaparlar ve bunu ölen kişiye sunarak , "Başını eski haline getirecek olan bu ilk cenaze keki senin için kabul edilebilir olsun." derler. "On gün boyunca cenaze kekleri, su ve *tila sunularıyla birlikte* sunulmalıdır. ilk gün olduğu gibi, ancak her seferinde sayı artırılarak, böylece on kek ve onuncu günde aynı sayıda su ve *tila* sunuları sunulmalıdır, şu farkla ki her seferinde adres değişir. İkinci gün duası, "Kulaklarını, gözlerini ve burnunu eski haline getirecek olan bu ikinci kek kabul edilebilir olsun." Üçüncü gün, "Boğazını, kollarını

ve göğsünü eski haline getirecek olan bu üçüncü kek." Dördüncüsünde, 'göbeğin ve boşaltım organların'; beşincisinde, 'dizlerin, bacakların ve ayakların'; altıncısında, 'tüm hayati organların'; yedincisinde, 'tüm damarların'; sekizincisinde, 'dişlerin, tırnakların ve saçların'; dokuzuncusunda, 'erkekçe gücün'; onuncusunda, 'yenilenen bedeninin açlığını ve susuzluğunu tamamen giderecek olan bu onuncu kek senin için kabul edilebilir olsun.'' [58] Bu on günlük süre boyunca, ruhun öbür dünyaya yolculuğunu aydınlatmak için ışıklar yakılmaya devam edilir. Bu ritüellerin amacı, ruha pitaralar alemine girmesine uygun yeni bir beden sağlamaktır . Bu olmadan, mutsuz bir prêta™ olarak eski evini rahatsız etmeye devam edecektir . Bu "babaların yüceltilmesi" doktrini Atharva Veda'da bile ortaya çıkmıştır . Bu ayinler sayesinde ölüler, ruhlarının huzuru için Yama'nın cennetine başka hiçbir şekilde elde edemeyecekleri bir giriş elde ederler.

Bu törenlerin İran'daki karşılığı, ölülerin açığa çıkarılmasından sonra yapılan *âfrîngân* veya 'saygı'dır. Et ve un kekleri sunulur ve rahipler ruhlarının dinlenmesi için törenler gerçekleştirir.

[68] Colebrooke, *Asya Araştırmaları,* vii. s. 247.

[68] Mısırlılar arasında benzer düşünceler için s. 166'ya bakınız.

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜ KÜLTÜ 145 Arkadaşlar ve fakirler şölene katılmaya davet edilir. Bu kutlama Ermeniler arasında günümüze kadar devam etmiştir. Cermenler arasında, gömüldükten sonraki üçüncü ve yedinci günlerde ölülere kurban sunma izleri vardır.

hemen ardından gelen dokuz günlük adakların yanı sıra, daha sonraki adaklarda belirli tarihlerde yapılırdı. Kızılderililer, Yunanlılar, Romalılar ve Cermenler arasında, gömüldükten sonraki otuzuncu gün, yelelere kurban verme zamanıydı . Litvanyalılar arasında otuzuncu gün, dul kadının yas döneminin sonunu işaret eder. Beyaz Ruslar, Litvanyalılar ve Prusyalılar arasında yirminci ve kırkıncı günler, anma günleri olarak otuzuncu günün yerini alır. Belki de ilkel Ari geleneğinin, ölen kişi için yeni bir beden yapmanın dokuz gününü, onuncu günde bir şölenle ve ardından ay sonuna kadar her onuncu günde bir şölenle takip ettiğini varsayabiliriz. Bundan sonra anma, yıl sonuna kadar aylık olarak

gerçekleşti. Gömülmenin (veya ölümün) yıldönümü, tüm Ariler arasında her yıl ölülere adaklarla ve bir cenaze şöleniyle kutlanan büyük bir olaydı. Ölen kişinin doğum gününün kutlanması bir Yunan yeniliğidir.

Bu özel aile kutlamalarına ek olarak, ölülerin kamusal, ulusal kutsal mevsimleri de vardı. Roma'da dokuz *die parentales* , Şubat ayının on üçüncüsünden yirmi birincisine kadar kutlanırdı. Bu günlerde mezarlar onarılır ve süslenirdi, ölüler için yiyecek dağıtılırdı, göksel tanrıların tapınakları kapatılırdı, evlilikler akdedilemezdi ve görevliler makam nişanlarını bir kenara bırakırdı. Dokuzuncu gün Fêrâlia *(* Dh'uêsâlia'dan *,* 'Hayaletler bayramı') ve hepsinden daha kutsaldı. Yunan eşdeğeri, Şubat ayında gerçekleşen *Anthesteria* festivaliydi . İsim, etimolojik olarak Latince *Inferi, 'yeraltı tanrıları'* ile makul bir şekilde bağlantılıdır ; ve bayramın ilkel anlamı, Yunan atasözünde gösterildiği gibi, "Dışarıda! ye *kêres (gölgeler); artık Anthesteria* değil ." Bu, *Feralia* gibi *Anthesteria'nın* da başlangıçta ataların kamusal yatıştırılması mevsimi olduğunu gösterir . [60] *Manes* onuruna düzenlenen Hindu general *Sraddha* da benzer bir kökene sahiptir. Bu kutlamanın İranlı karşılığı, Mart'ın onuncu gününden yirminci gününe kadar süren *Hamaspathmaêdaya bayramıdır.*

Roma *Lemuryası* dokuz, on bir ve on üç Mayıs'ta kutlanırdı. *Lemurlar larva,* 'hayaletler' anlamına gelir ve *Lemurya* hayaletlerin dışarı çıkıp yatıştırılmaya ihtiyaç duyduğu günlerdir. Ovid'e göre, [61] bu günlerde ev babası - gece yarısı çıplak ayakla evden geçer, arkasına siyah fasulyeler atar ve dokuz kez, "Bunları veriyorum ve bunlarla kendimi ve ailemi kurtarıyorum," derdi. Sonra zilleri şakırdattı ve dokuz kez, *"Manes exite paterni, atalarımın ruhları dışarı çıkın," dedi. Formülün Yunanlıların Anthesteria'da* kullandıkları formüle benzerliği dikkat çekicidir.

Roma *Larentalia'sı* yirmi üç Aralık'ta kutlanırdı. *Lares, koruyucu ruhlar* olarak kabul edilen atalardı . Adı etimolojik olarak *larva, 'hayalet'* ile bağlantılıdır. Festival, özellikle kendilerine bakacak akrabaları olmayanlar olmak üzere tüm ölülere adaklar sunulan bir tür Ölüler Günü'ydü . Bu, Hindistan'da *Astaka festivali olarak bilinen maneslerin genel bir sonbahar kefaretine karşılık gelir* . İran'daki eşdeğeri *, yılın son on gününde tutulan ve 360 günlük sivil yılı güneş yılıyla eşitlemek için*

gerekli olan beş ek günü içeren tüm ölülerin kefareti olan Farvardigân'dı . Birçok Eski Ahit bilginine göre bu, Yahudi Purim bayramının kökenidir. [62]

[60] Bkz. Harrison, *Yunan Dini Çalışmasına Giriş,* bölüm ii. *"Fasti,* v. 419ff.

[82] Bkz. LB Paton, *Esther, Uluslararası Eleştirel Yorum,* s. 85-87, 91.

Kelt *Samhain* şöleni de kış gündönümünde yapılırdı. Bitkilerin ölüm uykusunda yattığı zaman, ölülerin ruhlarının anılması için en uygun zaman gibi görünüyordu. Tüm aç ruhlar için yiyecek hazırlanırdı ve onları ısıtmak için şenlik ateşleri yakılırdı. Bu gelenekler İrlanda ve Bretanya'da hala devam etmektedir. Noel kütüğü muhtemelen ataların ruhlarının onuruna ocakta yakılan eski ateşin bir kalıntısıdır. [63]

Bu All Souls festivali Slavlar arasında alışılmadık derecede ilkel bir biçimde varlığını sürdürmüştür. No vember'de kutlanır . "Bu şölende ölüler höyüklerinden banyo ve ziyafete davet edilirler. Çağrılan herkes için sandalyeler, peçeteler ve giysiler, bu amaçla seçilen bir kulübede sağlanır. Masa yiyecek ve içecekle doludur. Kendi evlerine döndüklerinde üç günlük bir ziyafet kutlarlar, ardından yiyecek ve içeceklerin tüm kalıntılarını mezarlara bırakırlar ve gölgelere veda ederler." "Şölen, tanrı Ezagulis'i davet ettikleri ve 'Ölülerle birlikte gelip leziz yemeklerimizi yiyin' dedikleri bir ziyafettir." "Ölülerin tanrısı Vielona'ya bir adak sunulur ve ölülerle birlikte eğlenirler. Onlara dört yerden birbirine zıt küçük kesilmiş kızarmış kekler vermeye alışkındırlar. Bunlara 'Vielona'nın çok sevdiği gofretler' derler. ” [64] Eski Cermenlerin de Noel zamanında genel bir ölü şöleni düzenlemiş olması muhtemeldir. Larentalia'nın bu çeşitli *biçimleri* Kilise tarafından 1 ve 2 Kasım'a denk gelen Azizler ve Ruhlar Günü'ne dönüştürülmüştür. Noel ile çakışmaması için kış gündönümünden çıkarılmıştır. Cadılar Bayramı'nda hayaletlerin ortaya çıkmasıyla ilgili yaygın batıl inançlar, kış festivalinde ruhların yatıştırılmasıyla ilgili eski pagan fikirlerinin kalıntılarıdır.

g. Ölülere Dua.— Ataların Çağrılması

[88] Macculloch, *Antik Keltlerin Dini,* s. 169f,

[M] **Lasicius, *De Diis Samagitarutn,* s. 48-51,** onlara yapılan her hürmet eylemine eşlik ederdi. Ölülere hitap eden ağıt böyle bir yakarıştır ve cenaze töreni ritüelinin düzenli bir parçasıydı. [GS] Cenaze törenleri sırasında ölü adama sürekli hitap edilirdi ve torunları onun için ne yaptıklarını açıklarlardı. Böylece beden yakılırken ve su adak töreni yapılırken Hindu, "Bu adak sana ulaşsın." dedi. Yakılmayı izleyen on gün boyunca sunulan her adakta, "Bu senin için kabul edilebilir olsun." dedi. [66]

onurlarına düzenlenen anma şölenlerinde hazır bulunmaları için ciddi bir davet vermek gelenekseldi . Hindistan'da, *pinda* veya pastayı sunduktan sonra, torun şöyle derdi: "Ay bitkisini yiyen, kutsal ateşlerle kutsanmış olan atalarımız, tanrıların yürüdüğü yollardan gelsinler. Bu ciddi kurbanda atalarının yemeğiyle tatmin olmuş bir şekilde, bizi alkışlasınlar ve korusunlar." "Ye *pitaras,* bu sizin damak tadınıza uygun olsun, her biriniz kendi payının tadını çıkarsın." Benzer şekilde, İran kültünde *fravaşiler,* onurlarına kutlanan şölenlere katılmaya davet edilirler: "Ölülerin ruhlarını, doğruların *fravaşilerini ,* bu evde ölen tüm akrabalarımızın *fravaşilerini ,* her iki cinsiyetten erkek ve kadınların *fravaşilerini çağırıyoruz."* [67] Aynı çağrı, pagan Litvanyalılar arasında da mevcuttu. Menecius şöyle kaydeder: " Ölü adamın ruhunu kapının önünde dua ederek bu şölenlere çağırırlar." Beyaz Rusya köylüleri hala atalarından anma şölenlerinde hazır bulunmalarını rica ederek şöyle derler:

> “Ey kutsal büyükbabalar, size sesleniyoruz; Ey kutsal
> büyükbabalar, bize gelin! İşte Tanrı'nın verdiği her şey.
> Ey kutsal büyükbabalar, yalvarıyoruz size, Gelin, bize uçun.”

• **Bkz. s. 13.**
« **Bkz. s. 144.**
" ***Avesta, Yasna,* xxvi. 7.**

Atalar şölende hazır bulunurken, torunlarına her türlü maddi nimeti bahşetmekle mükâfatlandırılırdı. Bu nedenle *Rig Veda'da* analar şöyle çağrılır : "Ey babalar, gök insanları bize hayat versin; yaşayanların yolunu takip edelim!" "Buraya nimetlerle gelin, ey babalar, buraya gelsinler, bizi duysunlar, bize hitap etsinler ve bizi kutsasınlar... İnsanlar olarak işlediğimiz herhangi bir dinsizlikten dolayı bize zarar vermeyin *!* " " Size hürmet, ey babalar; bize bir ev verin, ey babalar!" "Size sunabileceğimiz bir şeyimiz olsun, ey babalar!" Daha sonraki *Avesta'nın Yasht'larında fravaşilere her türlü nimet için* hacimli bir dua koleksiyonu vardır . Attika'da insanlar evlilik zamanında genç çifte nimet ve çocuk hediyesi için atalara dua ederlerdi. Beyaz Ruslar hakkında Sejn şöyle diyor: “Köylü, mümkün olan her fırsatta 'büyükbabalarını' saygıyla anar . Bunu günlük duasında, aile ve arkadaş ortamında sohbetlerinde ve çeşitli bayram günlerinde yapar. Ayrıca, onu bunu bir görev olarak görmeye zorlayan önemli düşünceler de vardır. Çiftlikteki ve hayattaki tüm iyi şansın atalarının sürekli çabalarıyla üretildiğine ve onların kutsamaları ve Yüce Varlığa dualarıyla (ikincisi modern bir fikirdir) sürdürüldüğüne ikna olmuştur.” [68]

Tüm Ariler arasında bulunan bir diğer dua biçimi de cenaze ziyafetine katıldıktan sonra atalara ayrılmaları yönündeki istektir. Hindistan'da keklerin sunulmasının ardından torun şöyle der: "Gidin, sevimli *-pitaralar,* eski gizemli yollarınıza, bize zenginlik ve iyi talih verin, bize bol miktarda pos session verin." Yunanistan'da eski formül *"OvpaÇe, Kijpes, OVK er, 'Avdearfipt-a" idi,* "Gidin, ruhlar, ölüler ziyafeti bitti." İtalya'da Lemurya'nın sonunda *ev* sahibi şöyle dedi: *"Manes exite*

paterni, Ayrılın, atalarınızın gölgeleri.” Pagan Litvanyalılar hakkında Menecius şunları kaydeder: “Şölen bittikten sonra din görevlisi masadan kalkar ve evi bir süpürgeyle süpürür, ölülerin ruhlarını tozla birlikte tavuklar gibi dışarı atar ve onlara yalvararak şöyle der: 'Sevgili ruhlar, yediniz ve içtiniz, şimdi dışarı çıkın, dışarı çıkın.'” Benzer şekilde, modern Beyaz Ruslar, anma ziyafetlerinin sonunda atalarını nazikçe şu sözlerle uzaklaştırırlar:

> “Ey kutsal büyükbabalar, buraya uçtunuz, Yediniz ve içtiniz, Şimdi tekrar evlerinize uçun!
> Söyleyin bize, başka bir isteğiniz var mı?
> Ama daha iyisi, göğe doğru uçmandır.
> *Akysu, Akysuf'*

Sonuncusu, köylülerin kümes hayvanlarını kovmak için çıkardıkları bir sestir. Ayrılmak için duyulan bu tuhaf yalvarış, ölülerin sevilmekten çok korkulduğu ve onurlarına düzenlenen şölenlerin onlarla dostluk kurmaktan çok onları yatıştırmayı amaçladığı çok eski zamanlardan kalma bir kalıntıdır.

Nekromansi veya ölüleri, tavsiyelerini veya yardımlarını almak veya geleceği onlardan öğrenmek için büyülü sanatlarla çağırma, ilkel bir Ari kurumu gibi görünmüyor. İlk Ariler ölülerden gereğinden fazla karşılaşmak istemeyecek kadar korkuyorlardı . Ancak Klasik zamanlarda nekromansi, Sami Doğu'dan Greko-Romen dünyasını istila etti. [69] Genellikle Homeros döngüsüne geç bir ekleme olarak kabul edilen *Odysseia'nın* on birinci kitabı , Odysseus'un Elpenor'un, annesi Anticleia'nın, Teb kahin Tiresias'ın, Agamemnon'un, Akhilleus'un ve geleceği önceden haber veren ve ona yolculuğuyla ilgili tavsiyelerde bulunan diğer birçok seçkin ölünün hayaletlerini çağırma yöntemlerinin ayrıntılı bir anlatımını verir.

- **Bkz. s. 210, 231, 256.**

IV HİNT-AVRUPA ÖLÜLER KÜLTÜ 151 Yunan topraklarında yeraltı dünyasına girişlerin varsayılanlarından biri olan psikomansi veya ölülerin çağrılması, rüya kehanetlerinin yetiştirilmesinin yanı sıra uygulanıyordu.

Ayrıca, bu kutsal alanların dışında başka yerlerde de ruhları çağırabildiklerini iddia eden psikogoglar vardı . Euripides, *Alcestis,* 1130!., bu tür sanatlara atıfta bulunur. Philopseudes'te Lucian, *nekromansi* hikayelerinin uzun bir listesini verir. [70] Bu anlatılar , Gılgamış tarafından Enkidu'nun hayaletinin Babil'de çağrılmasına ve Endor Cadısı tarafından Samuel'in hayaletinin diriltilmesine en çok benzeyen anlatılardır .

Psikomansinin ilkel bir Roma kurumu olmadığı, Hükümet tarafından Devletin refahına yönelik bir tehdit olarak güçlü bir şekilde onaylanmaması gerçeğiyle gösterilmiştir. Cicero'nun Vatinius hakkında söyleyebildiği en kötü şey , yabancı ayinler yapması , çocukları gölgelere kurban etmesi ve onları çağırıp onlara sorabilmesiydi. Piso, ölüleri geri getirmek için kurban ettiği insan bedenlerini evinin altına gömmekle suçlandı. Diğerleri, bir horoz kurban ederek veya ilahiler söyleyerek ruhları uyandırmakla suçlandı. Horace, iki cadının Esquiline'deki bir mezarlıkta nekromansi yapma biçiminin canlı bir tanımını bırakmıştır. Yeni ayda, cübbelerini yukarı kıvırmış ve saçları uçuşarak çıplak ayakla gizlice içeri girdiler. Kemikler ve zehirli bitkiler topladılar. Tırnaklarıyla toprağa bir kurban çukuru kazdılar, dişleriyle siyah bir kuzuyu parçalara ayırdılar ve kanın çukura akmasına izin verdiler. Dua çığlıkları komşuları korkuttu. Hayaletler daha sonra kanı içmeye geldiler ve cadılar tarafından sorgulandılar. Burada, Roma'nın çöküş günlerinde [yolunu] bulan Doğu kökenli yabancı sanatlarla uğraştığımız açık .

[70] Bkz. Rohde, *Psyche i. 37, 213; ii. 87, 363ff. Yukarıdaki s. 88'e bakın.**

BÖLÜM V

MISIR'DA SPİRİTİZM

a. Bilgi Kaynakları.— Eski Mısırlıların ölülerle ilgili inançlarına dair bilgimiz, esas olarak mezarlar ve tapınaklar, yazıtlar ve papirüsler gibi arkeolojik kalıntılardan elde edilmektedir. Kazılar, MÖ 5000 kadar erken bir tarihte Mısır'ın daha sonraki zamanlarda onu işgal eden aynı ırk tarafından iskan edildiğini ve medeniyetinin ana özelliklerinin zaten

belirlenmiş olduğunu ortaya koymuştur. Sirius'un heliacal doğuşuyla işaretlenen Sothic astronomik döngüsü muhtemelen MÖ 4241 yılında kurulmuştu . Bu, Manetho'nun ilk hanedanının ilk kralı Menes'ten sekiz yüzyıl önceydi. 1894'ten beri Yukarı Mısır'da hanedan öncesi döneme ait birçok kalıntı bulundu ve bu bizi kesinlikle MÖ beşinci binyıla götürüyor.

Manetho'nun birinci ve ikinci hanedanlarının (MÖ 3400-2980) Thinite krallarının, daha önce mitolojik olduğu düşünülüyordu, ancak artık tarihi oldukları biliniyor. Adlarını taşıyan nesneler Yukarı Mısır'ın çeşitli yerlerinde bulundu, yazıtları geleneksel Sina'nın kayalarına oyulmuş ve çoğunun mezarları Abydos'ta keşfedildi. Birinci hanedanın kurucusu Menes'in mezarı, De Morgan tarafından 1897'de Naqada'da kazıldı. [1]

III-VI hanedanlarının (M.Ö. 2980-2475) kralları büyük piramitleri ve Sina Dağı'ndaki bakır madenlerine yazıtlar bırakmışlardır. V. yüzyıl piramitlerinde

[1] Bkz. Petrie, *Heykel ve Ballas,* 1896; *Diospolis Parva,* 1900; *Abydos,* 1902-4; De Morgan, *Tarih Öncesi Etnografya,* s. 142-202; Maciver ve Mace, *Atnrah ve Abydos,* 1902; Quibel, *Elkab,* 1898; *Hieraconoplis,* 1900 ve sonrası. ; Garstang, *Makasna ve Bet Khallaf,* 1903. ve Vlth hanedanları Piramit Metinleri olarak adlandırılan metinlerde yazılıdır . Metnin K. Sethe'nin eleştirel baskısı 1911'de çıktı ve aynı yazarın Almanca çevirisinin de yapılacağı sözü verildi.

Bu metinlerin bazı kısımlarının Sethe, Erman, Schafer ve diğerleri tarafından yapılan çevirileri *Zeitschrift fiir Agyptologie'de* ve Breasted'in *Religion and Thought in Ancient Egypt adlı eserinde yer almıştır.* Bunlar - dünyadaki en eski dini metinlerdir ve nesiller boyu sonraki yazıcılar tarafından yapılan kopyalar olarak değil, tıpkı yaklaşık beş bin yıl önce kraliyet mezarlarının duvarlarına oyulmuş gibi orijinalleri olarak bize ulaşmıştır. Bunlar tamamen ölülerin yararına gerçekleştirilen törenlerle ilgilidir.

Orta İmparatorluk XI-XII hanedanlarından (MÖ 2160-1788) Abydos'taki anıt stelleri, Benihassan mezarlarındaki biyografiler ve Nubia'daki, Sina'daki ve taş ocaklarındaki kraliyet yazıtları var. Bu dönemde edebi papirüsler ve özel belgeler oldukça bol olmaya başlar. Mezarlar görkemli

bir şekilde inşa edilmiş ve kabartmalarla ayrıntılı bir şekilde süslenmiştir. Tabutlar, Piramit Metinlerine benzeyen *Tabut Metinleri adı verilen metinlerle kaplıdır . Ayrıca bunlar* cenaze törenleriyle de yakından ilgilidir .

XVIII-XX hanedanlarının Yeni İmparatorluğu döneminde (MÖ 15 80-1150) tarihi kaynaklar daha bol hale geldi. Artık kabartmalarla birlikte geniş tapınak ve mezar yazıtları var. Kralın memurları kabartmalar, freskler ve yazıtlarla süslü mezarlar inşa ediyorlar. Her türden papirüs ve özel belge çok sayıda. Bu dönemde mezarların duvarlarına ölen kişiyi diğer dünyaya girişe hazırlayan dini metinler kazınması adet haline geldi. Bunlar, *O'nun Kitabı olarak adlandırılan Yeraltı Dünyasında'yı oluşturur.* [2] *Bunun yanı* sıra , çeşitli

[2] **G. Jéquier, *Le livre de ce qu'il ya dans l'Hades,* Paris, 1894'e bakınız. cenaze töreni ritüeli ölülerle birlikte bırakılırdı. Bunlar** *Ölüler Kitabı* olarak adlandırılan kitabı oluştururlar .

Mısır'ın gerileme döneminden (M.Ö. 1150-663) kalma anıtlar daha nadirdir; ancak bunlar bizi tümüyle başarısızlığa uğratmaz ve Klasik kaynaklarla desteklenirler.

1822'de Champollion, Hiyeroglif ve Demotik Mısırca ve Yunanca bir yazıt olan "Rosetta Taşı" temelinde Mısır yazısının şifresini çözmeye başladı . O zamandan bu yana geçen yüzyılda Mısırbilim bilimi o kadar mükemmelleşti ki, bugün sıradan bir Mısır metni kolaylıkla ve kesinlikle okunabiliyor. En önemli tarihi belgelerin hayranlık uyandıran bir İngilizce çevirisi JH Breasted tarafından yapılmıştır, *Ancient Records of Egypt (5* cilt, Chicago, 1906-7). *Ölüler Kitabı,* EAW Budge, Londra, 1895; CHS Davis, New York, 1894; ve P. Le Page Renouf tarafından yayınlanmış olup, E. Naville tarafından devam ettirilmiştir. [3]

b. Mısırlıların Ruh Kavramları. — Eski Mısırlılar, diğer birçok ilkel halk gibi, 'nefes', *du'yu* insandaki yaşam ilkesi olarak görüyorlardı. Başlıca yeri kalp veya bağırsaklardı. Ölümde bu sepa kendini bedenden ayırdı ve bir *ba veya 'ruh' oldu. Buna göre, du.* ve *ba* arasındaki ayrım , bizim 'ruh' ve 'tin' arasında yaptığımız ayrımla benzerdir. *Ba'nın* ölümden sonra var olduğu söylenir; aslında, de ceased'in cenaze töreninde görevli rahipler

tarafından gerçekleştirilen törenlerle bir *ba* haline getirildiği söylenir . Sanatta *ba* , insan başlı bir kuşla temsil edilirdi

'Bu antik kaynaklara dayanan en önemli modern eserler şunlardır: JG Wilkinson, *The Manners and Customs of the Ancient Egyptians,* [2] 1883; J. II. Breasted, *A History of Egypt* (1908); E. Meyer, *Gesckichte des Altertums* [2] (1909); A. Wiedemann, *Religion of the Ancient Egyptians* (Londra , 1897); A. Erman, *Mısır Dini El Kitabı* (Londra, 1907); E. Naville, *Eski Mısır İnancı* (Londra, 1906); G. Steindorff, *Eski Mısırlıların Dini* (New York, 1905); JH Breasted, *Eski Mısır'da Din ve Düşüncenin Gelişimi (New York, 1912); WM Flinders Petrie, Hastings, Din ve Etik Ansiklopedisi'ndeki (Edinburgh, 1912)* "Mısır Dini'' makalesi ; GF Moore, *Dinler Tarihi,* Bölümler viii., ix. (New York, 1913); EW Hopkins, *Dinler Tarihi,* Bölüm xvii. (New York, 1918). bir elinde yelken tutan, 'rüzgar' veya 'ruh' ideogramı ve diğer elinde *'ankh'* veya 'yaşam' amblemi olan kollar. Bu ruh-kuş genellikle mezarlarda, tabutlarda ve mumyalarda ölülerin üzerinde asılı dururken veya bir ağaca tünemiş ve kendi cenazesini ilgiyle izlerken tasvir edilir. Ba'nın bu kavramının, *Hami* ve Sami'lerin bedensiz ruh fikirleriyle açıkça yakın benzerlikleri vardır . [4]

Çokça tartışmaya yol açan bir diğer Mısır kavramı ise *ka* veya 'çift'tir. Önceleri bu, ölümde göksel bölgelere yükselen ikinci bir eterik ruh olarak kabul edilirken, hayvan *ba* mezarda cesetle birlikte kalırdı. [5] Mısır antropolojisi daha sonra insan doğasının beden, ruh ve can olarak üçlemesini savunurdu. Daha yakın tarihli araştırmacılar bu görüşü reddeder ve ka'nın, *bir* insana doğumundan yaşamı boyunca ve ahirette eşlik eden ve onu koruyan Roma *dehası gibi bir koruyucu ruh olduğunu savunurlar.* [6] Bu nedenle, kabaca daha sonraki Yahudi ve Hristiyan teolojisinin "koruyucu meleğinin" bir karşılığıydı. Başlangıçta görünüşe göre yalnızca kralların böyle koruyucuları vardı, ancak daha sonra fikir özel vatandaşlara da genişletildi. Luksor tapınağında, bebek Amenhotep III, kendisinin tam karşılığı olan *ka'sıyla birlikte tasvir edilmiştir. Buna göre, ka,* kendisiyle birlikte doğan ve o zamandan itibaren talihini paylaşan bir adamın görünmez, ruhsal kopyası olarak düşünülmüştür.

Öldüğünde “ka’sına gitmesi ” veya “ka’sıyla birlikte olması ” *söylenirdi.* Ka , ölen kişiyi diğer dünyadaki düşmanlardan korur, onu tanrılarla tanıştırır, ona yiyecek sağlar; ve Piramit Metinleri, § 1357’de, kendisi ve ka’sı *aynı masada birlikte yemek yerken tasvir edilir. Antik metinlerde, ka* için hiyeroglif oluşturan yukarı kaldırılmış kol çifti sıklıkla tanrıların adlarını taşıyan standart ard ile birleştirilir . Bu anlayış,

*** Bkz. s. 201.**

[5] Çin fikrini karşılaştırın, s. 88.

[8] Bkz. s. 70. *ba veya* ' nefes'ten tamamen farklı bir kökene sahiptir . Diğer erken dinlerde önemli bir rol oynayan ve muhtemelen İlami veya Sami kökenli olmaktan ziyade yerli Afrika kökenli olan 'gölge'den geliştirilmiş gibi görünüyor. *Ka için eşanlamlı bir terim* y'hv'dir (genellikle khu olarak seslendirilir *)* , yani 'görkemli olan'. [7] Buna göre, Mısırlıların birden fazla ruha değil, sadece çeşitli diğer isimlerle anılan bir ruha, ba'ya ve aynı zamanda bir dizi eşanlamlı isme sahip olan bir yoldaş ruha, *ka'ya inandıkları* anlaşılıyor .

c. Ölümden Sonra Ruhun Hayatta Kalması.— Ölümden sonra ruhun olası varlığı, tüm çağlarda Mısır inancının temel bir maddesiydi. Sadece ara sıra bazı filozofların bu soruya şüpheci bir tavır takındığını görüyoruz. Böylece Orta Krallık döneminde, daha sonraki zamanlarda popüler olmuş olması gereken bir şarkı bestelendi, çünkü bize ulaşan iki nüshası var, biri Thebes'teki Neferhotep'in mezarının duvarında, diğeri ise "Haklı Kral İntef'in evinde (mezarında) bulunan, arp çalan şarkıcının önündeki şarkı" başlıklı bir papirüs el yazmasında. Bu başlıktan dolayı şarkıya sıklıkla "Arpçının Şarkısı" denir. Şarkının bazı bölümleri şöyledir:

"Ordan kimse gelmiyor
Onların varlıklarını anlatsın diye;
Onların işlerini anlatsın diye,
Gönlümüzü hoşnut etsin diye;
Biz de ayrılmadan önce
Gittikleri yere.

Zevkini daha da artır,
Yüreğin yorulmasın.

Yeryüzündeki işlerini yönet.
Senin gönlüne göre,
Çünkü senin için yas günü geliyor,
Kalbi hâlâ ağıtları duymayan,

[7] **İbranicede “ruh” yerine “yücelik” kelimesinin kullanımını karşılaştırın; Yaratılış 49:6; Mezmur 7:5; 16:9; 108:1.**

Mezarda olan da ağlamayı duymaz.
Mutlu günü kutlayın,
Bundan vazgeçmeyin.
İşte, hiç kimse yanında hiçbir şey götürmüyor,
Ve oraya giden hiç kimse geri dönmez.” [8]

Benzer şekilde Yunan dönemine ait bir mezar yazısında şöyle denmektedir: “Ey baba, koca, akraba, rahip, içmeyi, yemeyi, zevk ve sevgi kadehini içmeyi ve neşeli bir festival düzenlemeyi bırakma; yeryüzünde geçireceğin bütün yıllar boyunca gece gündüz kalbini takip et. Çünkü Batı uyku ve karanlığın ülkesidir, içinde yaşayanlar için baskıcı bir meskendir. Uyurlar, hareketsiz formlardır, kardeşlerine bakmak için bir daha asla uyanmazlar; babalarını veya annelerini tanımazlar; kalpleri eşlerini veya çocuklarını özlemez.” [9]

Bu tür düşünceler Mısır halkının çoğunluğu üzerinde hiçbir etki yaratmadı. Ruhların hala yaşadığına ve bu şeylerden faydalandığına güvenerek mumyalarını mumyalamaya, mezarlarını inşa etmeye ve ölülere adaklarını sunmaya devam ettiler.

d. Ölülerin Sakladığı Güçler.— Mezarda, Hades'te veya Cennette olsun, gelecekteki yaşam, özünde şimdiki yaşamla aynı olarak düşünülmüştür. Kral, sarayında ikamet eden, tebaasını yöneten, memurları ve köleleri tarafından hizmet edilen bir kral olarak kalmıştır. Soylu, geniş mülkleri, kalabalık ailesi ve serf maiyetiyle soylu olmaya devam etmiştir. Evin reisi, eşleri, çocukları ve köleleri üzerindeki otoritesini hala korumuştur. *Piramit Metinlerinde* kral, diğer dünyada eşlerinden yoksun kalmayacağından emindir. Kraliyet gelirleri de ona derhal ödenecektir. Sofrasında, yeryüzünde alışkın olduğu lezzetlerden hiçbiri eksik

olmayacaktır. “Yayladan gelen binlerce genç antilop, başları eğik bir şekilde sana gelirler, bin ekmeğin, bin biranın, bin tütsünün

[8] **WM Müller, *Liebespoesie der alten Àgypter,* s. 29-37.**

[8] **E. Naville, *Eski Mısır İnancı,* s. 205.** saray salonu, her şeyden bin tanesi, her şeyden bin tanesi, her yediğiniz şeyden bin tanesi, arzu ettiğiniz her şey, kurumayan ekmek ve bira "Kaldır! Kalk! Bin ekmeğine, bin birasına, bin öküzüne, bin kazına, tanrının yaşadığı her şeye bin tane otur." [10]

Bu iyi şeyleri diğer dünyada güvence altına almak için, ölülerle birlikte mezara yerleştirilirlerdi veya orada kurban edilirlerdi, oradan tanrı Thoth, göksel kayıkçı veya bizzat Re tarafından güneş kayığında Cennete taşınırlardı. Daha sonraki zamanlarda, mezarlara yerleştirilen eşyaların resimlerinin sempatik büyüyle, ölen kişinin meskeninde yeniden üretilmesine neden olduğuna inanılırdı.

Ölüler için yapılan dua bile onları açlıktan uzak tutmada etkili olarak kabul edilirdi. Sayısız mezarda tekrarlanan bir form şöyleydi: “Kralın verdiği bir sunu; Edfu’lu Horus, Osiris ve İsis, ekmek, bira, öküz, kaz, ölenin *ka’sı için iyi ve saf olan her şeyi versinler.”* [11] Yoldan geçenlerden “ölüler için yararlı olan ve aynı zamanda zor olmayan o ağız nefesi (dua) için yalvarılır, tıpkı tanrılarının seni sevmesini ve ödüllendirmesini dilediğin gibi ve görevlerini çocuklarına miras bırakacağın gibi, hayatı sevdiğin ve ölümden nefret ettiğin gibi.” [12] Thutmose III döneminde yaşamış olan Senmut’un mezarı üzerindeki bir cenaze duasında şöyle yazar: “Güney’deki adaklar, Güney ve Kuzey’in ileri geleni Senmut’un ka’sı *için .* O (Mut) Kuzey Ülkesi'ndeki yiyecek sunularını en büyüklerin en büyüğü, en asillerin en asili Senmut'un ka'sına *versin . Karnak'taki masasından, Güney ve Kuzey tanrılarının tapınaklarından çıkan her şeyi* tapınaktaki gizli şeylerin efendisi Senmut'un *ka'sına versin. Ekmek, bira, öküzlerden oluşan cenaze sunusunu versin,*

[10] **Göğüslü, *Din,* s. 131-2.**

[11] **Göğüslü, *Kayıtlar,* ii. 111.**

[12] **Erman, *Din,* s. 125.**

kazlar; ve canlı dereden su içmek; Amon'un baş kâhyası Senmut'un

ka'sına .” [13]

Ölüler, bağışta bulunacak olanlara bağışçılar adına tanrılara aracılık edeceklerine dair söz verirler. Bu nedenle, V. hanedandan Nuserre döneminde yaşamış olan Ptahshepses şöyle der: “Bu mezarı adil bir mülk olarak yaptım ve hiçbir zaman herhangi bir kişiye ait bir şeyi almadım. Bana orada bağışta bulunan herkes, bunu onlar için yapacağım; onları bunun için tanrıya çok büyük bir şekilde emanet edeceğim; bunu onlar için yapacağım, ekmek, bira, giysi, merhem ve tahıl için, büyük miktarda.” [14] Hatta onlar adına dua edildiğinde bile gölgeler benzer bir minnettarlık gösterecektir. Vl. hanedandan Mernere döneminde yaşamış olan Harkhuf şöyle söz verir: “Ey yaşayanlar, yeryüzünde olanlar, bu mezarın yanından geçecek olanlar, ister aşağı doğru ister yukarı doğru gitsinler, 'Bu mezarın sahibine bin somun ekmek, bin testi bira' diyecekler; Ben onların uğruna Yeraltı Dünyasında şefaat edeceğim. Ben mükemmel, donanımlı bir ruhum, ağzı bilen bir ritüel rahibim.” [15]

e. Ölülerin Kazandığı Güçler.— Gelecekteki yaşamı şimdiki yaşama benzeten tüm bu maddeci özelliklere rağmen, eski Mısırlılar, diğer tüm erken ırklar gibi, ölüleri tanrılara benzer varlıklar olarak görüyorlardı ve bu nedenle aşkın zekaya ve güce sahiplerdi. İlk başta kral ve daha sonra tüm ölenler, Re ile ve daha sonra Osiris ile özdeşleştirildi. Onunla birlikte gökyüzünde güneş kayığında yolculuk ettiler, gece onunla birlikte Hades'e indiler ve sabah onunla birlikte muzaffer bir şekilde yükseldiler. Tanrılar gibi, onlar da uzay veya zaman koşullarıyla kısıtlanmıyorlardı. Mezarda, Hades'te veya Cennette olsun, tapanlarının çağrısıyla kendileri için hazırlanmış olan kurbanların tadını çıkarmak için gelebilirlerdi. Kalbindeki mezar odasından

Göğüslü, *Kayıtlar,* ii. 355-6.

***“Aynı eser,* i. 252.**

***“Aynı eser,* i. 329.** piramitte Firavun'un ruhu yüzlerce fitlik sağlam duvar örgüsünden, piramidin cephesini süsleyen devasa sahte kapıdan geçebilir ve rahiplerin hürmetini ve bağışlarını almak üzere cenaze şapelinde görünebilirdi. Yeni İmparatorlukta kralların ve soyluların mezarları kayadaki mağaraların derinliklerinde saklıydı ve şapelleri

millerce uzaktaydı; ancak bu onların kültlerinin tadını çıkarmak için gelmelerini engellemedi. Hades ve Cennet bile sık sık yeryüzüne geri dönemeyecek kadar uzak değildi. Bu nedenle onlardan “Yeraltı Dünyasına girip çıkanlar” olarak bahsediliyordu. Ayrıca onlara “görkemli olanlar”, “yok edilemez olanlar”, “kudretli”, “muzaffer olanlar”, “galip gelenler” deniyordu. Sahip oldukları insanüstü güçler, ilkel dinde ve Çin dininde zaten bulduğumuz güçlerle aynıydı.

i. *Fiziksel Nesnelerin Kontrolü.*— Ölülerin ruhlarının, tıpkı tanrıların resimlerde yer aldığına inanıldığı gibi, heykellerde yer aldığına inanılırdı. Eski İmparatorluk'taki soyluların mezarlarında mumya, dikey bir şaftın dibindeki kayadan oyulmuş bir odaya yerleştirilirdi. Şaft taşlarla doldurulurdu ve üzerine Arapça mastaba veya ‘ sıra' adıyla bilinen taş veya tuğladan kesilmiş bir piramit inşa edilirdi. Bunun içinde adak sunmak için küçük bir şapel vardı; ve bunun arkasında, sahte kapıyla ayrılmış, Arapça'da *serdâb* veya 'mahzen' olarak bilinen, ölen kişinin bir portre heykelinin bulunduğu duvarla çevrili bir oda vardı. Heykelde yer aldığı ve kendisine sunulan hediyeleri sahte kapıdan aldığı düşünülürdü. Bazen ruhun girip çıkmasına izin vermek için duvarda bir yarık veya delik açılırdı. Daha sonra cenaze şapeli mezardan ayrılıp bir tapınağa dönüştürüldüğünde, ölen kişinin heykeli de onunla birlikte taşınırdı. Yazıtlar, mezarlara ve tapınaklara bu tür heykellerin yerleştirilmesinden sık sık bahseder. Birçok yazar bunlardan " *ka heykelleri" olarak bahseder*

Ancak bu terimin ne mezar yazıtlarında ne de bu heykellerin üzerine yerleştirilen yazıtlarda bir temeli yoktur. [16]

Ölülerin ruhları bu heykelleri kontrol edebiliyor ve böylece iradelerini onlar aracılığıyla ortaya koyabiliyorlardı. 1898'de Sakkara'da keşfedilen bir yazıt, Ahmose I'in (MÖ 1580-1557) saltanatında belirli bir Nesha'nın kraldan miras olarak torunlarına miras bıraktığı ve bölünmemesi gerektiğini şart koştuğu bir mülk aldığını anlatır. Üç yüz yıl sonra, Ramses II'nin saltanatında, mahkemeler mülkün bölünmesine izin verdi; ancak Mesmen'in oğlu Pasar, davayı alayda taşınırken tanrılaştırılmış Ahmose heykeline götürdü ve heykel başını sallayarak mülk üzerindeki iddiasını doğruladı. [17] Benzer anlatımlar, heykellerini kontrol eden tanrılar hakkında da verilir. Böylece Ramses II zamanında Mezopotamya'daki Bekhten prensi kızını Firavun'la evlendirmişti. Kız kardeşi hastalandığında, kız kardeşini iyileştirmek için mucizeler yaratan Khonsu-Plan-Yapıcı heykelinin gönderilmesini istedi. Kral meseleyi Khonsu'nun iki heykelinin kararına bıraktı. "Sonra Khonsu-in-Thebes-Güzel-Dinlenme'yi kötü ruhları vuran büyük tanrı Khonsu-the-Plan-Maker'a götürdüler. Sonra Majesteleri Khonsu-in-Thebes-Güzel-Dinlenme'nin önünde şöyle dedi: 'Ey iyi efendi, eğer yüzünü kötü ruhları vuran büyük tanrı Khonsu-the-Plan-Maker'a eğersen, o Bekhten'e götürülecektir.' Şiddetli bir baş sallama oldu. Sonra Majesteleri şöyle dedi: 'Onunla birlikte korumanı gönder ki, majestelerinin (putun) Bekhten'e gitmesini ve Bekhten prensinin kızını kurtarmasını sağlayayım.'" Khonsu'nun bu baş sallayan heykeli XXI. hanedandan Hrihor tarafından tekrar anılır. Amon'un başını sallayan bir görüntüsü XIX. hanedandan Merneptah, XXI. hanedandan Hrihor ve XXI. hanedandan Menkheperre tarafından anılır.

Bkz. G. Steindorff, *Zeitschrift für âgyptische Sprache,* 48, 152-9.

[H] A. Moret, *Comptes Rendus de l'Academie des Inscriptions,* 1917, s. 157-165. hanedanı. [18] Eğer ruhlar bu tür şeyler yapabilseydi, Mısır'da tüm levitasyon ve Her ne kadar bu konuda açık bir kaydımız olmasa da, bunların başka yerlerde de ortaya çıktığını kontrol edebiliriz.

2. *Hayvanların Kontrolü.*— Ölülerin ruhlarının, özellikle mezarlarda dolaşan hayvanların içine girdiğine dair eski inanç Mısır'da da mevcuttu.

Orta İmparatorluğun *Tabut Metinleri, ölen kişinin kendisini belirli kuşlara veya hayvanlara dönüştürebileceği büyülü formüller içeriyordu. Bu büyüler, sözde Ölüler Kitabı'nı oluşturan Yeni İmparatorluk metinlerinde büyük ölçüde güçlendirilmiştir. Örneğin, Budge tarafından düzenlenen Ani Papirüsünde bulunan Ölüler Kitabı'nın* revizyonunda , Ixvii. bölüm "altın bir şahine dönüşmek"ten; Ixxvii, "ilahi bir şahine dönüşmek"ten; Ixxxi, "bir lotus'a dönüşmek"ten; Ixxxiii, "bir *bennu* kuşuna dönüşmek"ten; Ixxxiv, "bir balıkçıla dönüşmek"ten; Ixxxvi, "bir kırlangıca dönüşmek"ten; Ixxxviii, "bir timsaha dönüşmekten" bahseder. Başka bir revizyonda ölü adam şöyle diyerek bir yılana dönüşür: "Ben yılları uzun olan yılanım. Her gün uzanır ve doğarım. Ben dünyanın uçlarındaki yılanım. Yatar, sonra doğarım, yeniden kurulurum, her gün gençleşirim."

[19'un] şu iddiasının dayandığı temel budur : "Mısırlılar, insan ruhunun ölümsüz olduğu ve beden öldüğünde, o anda doğan bir hayvanın biçimine girdiği, ardından bir hayvandan diğerine geçtiği, yeryüzünü, suyu ve havayı işgal eden tüm yaratıkların tüm biçimlerinden geçene kadar, ardından tekrar bir insan bedenine girdiği ve yeniden doğduğu fikrini ortaya atan ilk kişilerdi. Trans göçünün tüm süresi , derler ki, üç bin yıldır. Bu doktrini Mısırlılardan ödünç almış olan, bazıları daha erken, bazıları daha geç tarihli Yunan yazarlar vardır,

[38] Breasted, *Kayıtlar,* iii. 440, 444, 580; iv. 615, 617, 655-6, 658.

[18] II. 123.

ve bunu kendilerine aitmiş gibi öne sürdüler." Bu görüş Mısır anıtlarının kanıtlarıyla desteklenmiyor. Bunlar, felsefi göç doktrininden çok daha basit bir şey gösteriyor. Mısır fikri, tüm eski ırklar ve modern vahşiler arasında bulduğumuzla aynıdır, bedensiz ruh geçici olarak hayvanların bedenlerine girebilir. Bu ilkel zoomorfizmden, kötülük sorununu açıklama ve cezalandırma sağlama aracı olarak göç doktrini Hindistan'da ortaya çıktı ve buradan Pisagor ve Platon gibi Yunan düşünürlerine ulaştı. [20]

3. *Ölü Bedenlerin Yeniden Canlandırılması.— Çin'de bulduğumuz* [21] bedenin olası bir dirilişine olan inanç Mısır'da kesinlikle keşfedilmemiştir. Ruh mumyada yaşar ve ruhun refahı ve huzuru için bedeninin korunması en önemli şeydir, ancak bedeni canlandırmaz. Mısır'ın diriliş doktrini,

bedenin dirilişinden ziyade ruhun ölüm uykusundan dirilişiydi. Pavlus'un - I. Korintliler 15:35 ayetindeki *diriliş* anlayışına benziyordu : "Doğal bir beden ekilir ; ruhsal bir beden diriltilir. . . . Et ve kan Tanrı'nın krallığını miras alamaz; çürüme de çürümezliği miras alamaz." [22] Hiçbir Mısır metninde fiziksel diriliş vakası kaydedilmemiştir ve gelecekte bedenin dirilişi öngörülmemektedir. Ancak birkaç yetenekli bilgin bu konuda farklı düşünüyor ve aşağıda *f* altında alıntılanan , Firavun'un kalkıp yemeğini almasını isteyen *Piramit Metinleri'ndeki pasajların* , gerçek anlamda bedenin dirilişine atıfta bulunduğunu savunuyor. Dünyanın birçok yerinde bulunan yeni bir bedende yeniden doğuş fikri Mısır'da da eksik.

4. *Yaşayan İnsanların Saplantısı.*— Ölülerin yaşayanları kıskandığına ve bu nedenle de

[30] **Bkz. s. 99f.**

[31] **Bkz. s. 26.**

[33] **Bkz. s. 296.** insanların bedenlerine hastalık ve ölüme neden olur. *Ölüler Kitabı'nda* (Naville ed., 92, 10) tanrılara "ölülerin ve bize kötülük yapan ölülerin gölgelerini kapatmaları" için yalvarılır. Karısını kaybeden ve kısa bir süre sonra hastalanan bir subaya, bir kahin karısının onsuz yalnız olduğunu ve onu öldürmeye çalıştığını söyler. Bunun üzerine karısına bir mektup yazar ve mektubu mezarına bırakır: "Sana ne kötülük yaptım ki şimdi böyle bir sefalet içindeyim? Sana ne yaptım ki şimdi ellerini üzerime koyuyorsun? Kocan olduğum zamandan bu güne kadar, senden saklamak istediğim hiçbir şey yaptım mı? . . . Her türlü göreve atandığımda, hâlâ senin yanındaydım, seni terk etmedim ve kalbine hiçbir keder getirmedim . . . Çektiğin hastalıktan hastalandığında başhekime gittim; o sana ilaçlar hazırladı ve senin ondan istediğin her şeyi yaptı. (Ölümünden sonra) Firavun'a yalvardım ve buraya, sana geldim ve evimin önünde halkımla birlikte senin için çok yas tuttum." [23] Yukarıda bahsi geçen ve Khonsu'nun suretiyle iyileşen Bekhten prensesi, muhtemelen ölülerden gelen kötü bir ruh tarafından takıntılıydı, ancak bu açıkça belirtilmemiştir. Annelerin kötü ruhları çocuklarından uzaklaştırmak için kullandıkları bir dizi şeytan çıkarma ritüeli bize kadar ulaşmıştır. Bunlardan biri şöyledir:

“Kaç dışarı, karanlıkta gelen, gizlice giren, Burnu arkada, yüzü arkaya dönük, uğruna geldiği şeyi kaybeden sen.
Ey karanlıkta gelen, gizlice giren, Burnu arkada, yüzü arkaya dönük, uğruna geldiği şeyi kaybeden sen, kaç.
Bu çocuğu öpmeye mi geldin? Onu öpmene izin vermeyeceğim. Onu yatıştırmaya mı geldin? Onu yatıştırmana izin vermeyeceğim. Ona zarar vermeye mi geldin? Ona zarar vermene izin vermeyeceğim.
Onu almaya mı geldin? Onu almana izin vermeyeceğim.

” Erman, *Antik Mısır’da Yaşam,* s. ISlf.

Sana karşı korumamı acı veren bir ottan yaptım,
Sana zarar veren soğanlardan;
(Yaşayan) insanlara tatlı, ötedekilere acı olan baldan;
Ebdu-feh'in şerrinden , meretin çenesinden ,
“Tüneğin omurgasından.” [24]

Balın “oradakilere acı ” olarak tanımlanması, korkulan kötü ruhların ölüler âleminin kötü ruhları olduğunu göstermektedir.

5. *Yaşayan İnsanların Sahipliği.* — Kötü bir ruh tarafından takıntılı olan aynı Bekhten prensesi de bu ruhun etkisi altında konuştu. “Sonra, Thebes'teki Plan Yapıcı Khonsu'nun önünde onun içindeki bu ruh şöyle dedi: 'Sen barış içinde geliyorsun, ey büyük tanrı, barbarları vurarak. Bekhten senin şehrin, halkı senin hizmetkarların, ben senin hizmetkarınım. Geldiğin sebep hakkında kalbini tatmin etmek için geldiğim yere gideceğim. Majesteleri, benimle ve Bekhten şefiyle bir bayram günü kutlamayı emretsin.'” Bu, ölülerin ruhlarının medyumları, tıpkı tanrıların peygamberlere ilham vermesi gibi kontrol ettiğini gösterir. Ne yazık ki bu konudaki bilgimiz istediğimiz kadar eksiksiz değil.

f. Ölülerin Meskeni.— 1. *Mezar.*— Hiçbir ülkede bedensiz ruh, Mısır'daki kadar cesetle ilişkilendirilmemiştir. Ba'nın *sürekli* olarak bedene, uygun meskeni olarak geri döndüğüne ve eğer beden yok olursa, ruhun da sonunda yok olacağına inanılırdı. Bu yüzden cesetleri korumak için mumyalama yapılırdı, bu yüzden onları tacizden veya yıkımdan korumak için piramitler ve gizli mezarlar yapılırdı. Mumyaya herhangi bir kaza olması durumunda, ruhun bunlardan birini işgal edebilmesi için ölen

kişinin heykelleri mezara yerleştirilirdi. Mezarlardaki yazıtlar sıklıkla lanetler içerirdi

[54] Erman, *Zauberspriiche für Mutter und Kind,* Berlin, 1901, s. 12f.

bunları ihlal eden herkes. Bu nedenle, Vl. hanedandan Mernere döneminde gelişen Harkhuf şöyle der: "Bu mezara morg malı olarak giren herhangi bir adama gelince, onu vahşi bir kuş gibi yakalayacağım; büyük tanrı tarafından bunun için yargılanacaktır." [25] Mumyaların onarımı, daha sonraki nesiller tarafından sıklıkla üstlenilen dindar bir eylemdi . Bu nedenle, XX. hanedandan Ramses XII döneminde, Amon'un baş rahibi Hrihor, mezar soyguncuları tarafından zarar görmüş olan Ramses II ve Seti I'in mumyalarını onardı ve bu gerçeğin bir kaydını tabutlarına bıraktı. XXI. hanedandan Paynozen I de seleflerinin hasarlı mumyalarını onararak çok fazla liyakat biriktirdi. [26]

Ruhun, ölümle ortaya çıkan bedenin bilinçsizliğine ortak olduğuna inanılırdı ve yeni varoluşuna girmeden önce büyülü törenlerle bundan uyandırılması gerekirdi. *Piramit Metinleri* , şüphesiz rahipler tarafından okunan ve ruhu ölüm uykusundan uyandırmayı amaçlayan çok sayıda büyü içerir. “Ho, Kral Unis! Ölü olarak ayrılmadın, diri olarak ayrıldın”; “Yaşamak için ayrıldın, ölmek için ayrılmadın”; “Kemiklerin yok olmaz, etin hastalanmaz, uzuvların senden uzak değildir”; “Kalk, Kral Pepi, suyunu al, kemiklerini topla, iki ayağın üzerinde dur, görkemlilerin önünde görkemli biri ol. Kurumayan ekmeğin ve bayatlamayan biranın için kendini kaldır.” [27] Burada ölümden hemen sonra gerçekleşen ve hayatta kalanların kutsal faaliyetleri aracılığıyla gerçekleştirilen bir diriliş sürecimiz var. Buna "bir adamı *ba yapmak" denir.* Bu törenler ihmal edilirse, varsayım ruhun ölüm felaketinden sağ çıkamayacağı ve mumyasını işgal etmek için geri dönmeyeceğidir. Bu ritüeller görünüşe göre

[28] Göğüslü, *Kayıtlar,* i. 330.

[x] *Aynı eser,* iv. 592-4; 634-47.

[27] Bkz. Breasted, *Religion,* s. 57, 58, 91. ölüm anında ruhu geri çağırmaya yönelik eski çabaların bir sonucudur.

Mısır'daki en ilkel inanç, diğer ülkelerde olduğu gibi, ölülerin ruhlarının

mezarlarında yaşadığıydı. Bu, ***ba ile mumya*** arasındaki yakın bağlantıdan kaçınılmaz bir çıkarımdı . Bu nedenle zenginlerin mezarları evler gibi inşa edilirdi ve ölen kişinin hayatta kullandığı tüm iyi şeylerle doldurulurdu. Fakirler bile yiyecek, içecek, giysi, süs ve aletler olmadan gömülmezdi. Mezar, Fenike yazıtlarında ve Vaiz 12:5'te olduğu gibi "ebedi ev" olarak bilinirdi. Vl. hanedanından II. Pepi döneminde gelişen Zau'nun oğlu belirli bir Zau, yazıtında şunları kaydeder: "Şimdi, bu Zau ile aynı mezara gömülmemi sağladım, böylece onunla aynı yerde olabilirim; ancak, ikinci bir mezar yapma konumunda olmadığım için değil; bunu, bu Zau'yu her gün görebilmek, onunla aynı yerde olabilmek için yaptım." [28] Zenginler, yaşamları boyunca kendileri için mezarlar inşa ettirdiler; ve eğer görevi tamamlayamadıklarında, bu, oğullarına düşen ciddi bir sorumluluktu. Mezarlarının bakımını ve gerekli yiyecek ve içecek sunularının düzenli olarak sunulmasını sağlamak için, zenginler sonsuza dek bağış bırakmaya alışkındı. IV. hanedan kadar erken bir tarihte, belirli rahip loncalarına, bağışçının kültünü belirli günlerde sürdürmeleri koşuluyla, serflerin topraklarını ve bütün köylerini devreden tapu senetlerini mezar duvarlarında kayıtlı olarak buluyoruz. Bu tür cenaze bağışları, genellikle, vakfın koşullarını ihlal etmeye cüret eden kişiye lanetler eşlik ediyordu. Böylece, XVIII. hanedandan III. Amenhotep'in tapusu şu sözlerle sona erer: "Beni takip edecek ve şapelin çürümeye başladığını görecek ordu generali ve katibi için, [a] ***Records,*** i. 383.
erkek ve kadın kölelerle birlikte , bağışım için tarlayı ekip biçen ve Firavun L. PH'nin herhangi bir işine veya herhangi bir komisyona koymak için oradan bir adamı alıp götüreceğim, bedeni lanetli olsun." Benzer bir etki için XIX. hanedandan Seti I şöyle der: "Osiris'in emrinden yüzünü çeviren herkesi Osiris takip edecek, İsis karısını takip edecek, Horus çocuklarını takip edecek, nekropolün tüm prensleri arasında ve onlar onunla birlikte yargılarını yerine getirecekler." [29]

Amaç, bu bağışları kalıcı kılmak ve dünya var olduğu sürece mezar, mumya ve cenaze sunularına bakmaktı; elbette bu umut gerçekleşmedi. Bağışlar genellikle yapıldıkları hanedanlık devam ettiği sürece saygı görüyordu, ancak tahta yeni bir hanedan çıktığında müsadere edildi ve

mezarlar ihmal edildi. Ancak, emanetlerin tutulduğu durumlar da oldu. Eski Krallık ile Orta Krallık arasında araya giren karanlık iç çekişme ve gerileme dönemi, eski emanetleri yok etti. Mısır, XI. hanedanlık (MÖ 2160) döneminde bir kez daha ihtişamına kavuştuğunda , Abydos'taki ilk kralların mezarları ve sonraki kralların piramitleri çoktan harabeye dönmüştü. Vakıflar sona ermişti, rahipler ayrılmıştı ve ölülere yapılan adaklar sona ermişti. İlk büyük piramitlerin inşa edilmesinden bu yana bin yıl, sonuncusunun inşa edilmesinden bu yana ise beş yüz yıl geçmişti ve bu, onları bugün sunduklarına benzer bir ıssızlığa düşürmeye yetmişti. Fiziksel bir ölümsüzlüğü güvence altına alma çabalarının boşunalığı, dört bin yıl önce yaşamış şairlerin bile üzerinde etki bırakmıştı. Ozan, sözde "Harper'ın Şarkısı"nda şöyle ağıt yakıyor:

"Eskiden var olan tanrılar,
Mezarlarında yatanlar, .
Mumyalar ve gölgeler bir arada,

[29] ***Kayıtlar,* ii. 925; iii. 194.**

Mezarlarına gömüldüler,
Mabetlerini kuranların, Artık onların yeri yok.
Onlara ne yapıldı?
Sözleriyle ünlü olan İmhotep ve Hardedef'in sözlerini duydum.
Onların mekanları ne oldu?
Duvarları yıkıldı,
Onların yeri artık yok,
Sanki hiç olmamışlar gibi.” [30]

Imhotep, IIId hanedanından Zoser'in basamaklı piramidinin mimarıydı ve Hardedef, Büyük Piramidin kurucusu Khufu'nun (Keops) oğluydu. Bu ünlü adamların mezarları MÖ 2000'de çoktan kaybolmuştu

Dindar kişiler tarafından belirli mezarları onarmak için sayısız girişimde bulunuldu. Bu nedenle, Orta Krallık döneminde Hermonthis prensi olan bir İntef şöyle övünüyor: “Prens Nekhti-oker'in adak odasının yıkılmış olduğunu, duvarlarının eski olduğunu, tüm heykellerinin kırıldığını, buna dikkat eden kimsenin olmadığını gördüm. Bu nedenle

yeniden inşa edildi , yeri genişletildi, heykelleri yenilendi ve kapısı taştan yapıldı, böylece yeri diğer asil prenslerin yerini geçti.” Ancak bu tür düzensiz çabalar zamanın tahribatını kontrol altına almak için işe yaramadı.

2. *Ölüler Yeraltı Dünyasında Yaşarlar.*— Bu, Delta'da hanedan öncesi zamanlarda gelişen tanrı Osiris'in dininin öğretisiydi. Orijinal merkezi, Yunan zamanlarında Busiris olarak bilinen Dedu'ydu. Yukarı ve Aşağı Mısır'ın Menes'in yönetimi altında birleşmesinden önce (MÖ 3400) düşman güney krallığına yayılmış ve Siut'ta ve daha sonra baş merkezi haline gelen Abydos'ta kendini kurmuştu.

Osiris dini, güneşin yeraltı kapısından indiği bir yeraltı dünyasının varlığını öğretiyordu.

[30] **WM Müller, *Die Liebespoesie der alien Àgypter,* Leipzig, 1899, s. 29. gece boyunca geçtiği ve sabahleyin Doğu'da ortaya çıktığı Batı. Burası ölülerin ruhlarının meskeniydi. İnanç, Babil'deki** *Arahi* anlayışıyla (bkz. bölüm vii) ve İbranice'deki *Sheôl* anlayışıyla aynıdır (bkz. bölüm ix) ve Mısır'da ortaya çıkmasının Sami etkisinden kaynaklanması olasıdır. Ancak benzer inançlar dünyanın diğer bölgelerinde bağımsız olarak ortaya çıkmıştır, bu yüzden tamamen Mısır'a özgü bir gelişme olabilir.

Earn, 'Sazlık Tarlası' olarak biliniyordu . Çok sayıda kanalı ve sazlık bataklıklarıyla Delta'nın bir karşılığıydı. Burada ölüler, hayatta olduğu gibi toprağı sürüyordu ve buğdaylar başlarından daha uzun büyüyordu. Bir diğer adı da *Amenti,* 'Batı'ydı. Sakinleri "Batılılar" veya "Batı'nın Çocukları" olarak biliniyordu. "Batı'ya gitmek" ölüm için bir eufemizmdi, yakın zamandaki Dünya Savaşı sırasında garip bir şekilde yeniden canlanan bir ifadeydi. Bir diğer adı da *Dewat,* 'Alt Dünya'ydı. Mısır'ın yeraltı karşılığı olarak resmedilmiş, ortasından Nil Nehri akıyor ve gölgelerin yaşadığı mağaraların her iki yanında kayalıklar varken, karasal Nil'in her iki tarafındaki mezarlarında yaşıyorlardı. Gündüzleri burası karanlık ve ıssız bir ülkedir; Fakat geceleri, güneş bu dünyaya indiğinde, “salonlarında, mağaralarında olan göçüp gidenler, güneşi överler, gözleri açılır, güneşi gördüklerinde kalpleri mutlulukla dolar; bedeni üzerlerine

geldiğinde sevinç çığlıkları atarlar.”

Güneşin ve ölülerin ruhlarının Nether Dünyasına girdiği Batı kapısına ulaşmak için denizi geçmek gerekiyordu. Buradan geçmek için “Arkasına Bak” veya “Arka Yüzü”ne ihtiyaç vardı, bu isim, mavnasını bir Nil kayıkçısı gibi arkaya doğru çevirdiği için verilmişti. [31] Referansla

[S1] **Babil anlayışını s. 217'de ve Kharon'un Styx'i geçişini karşılaştırın.** Bu yolculukta "karaya çıkma" ve "demirleme" ölüm için birer örtmece olarak kullanılıyordu.

Yeraltı Dünyası'nın hükümdarı, "Batılıların İlki" anlamına gelen Khenti-Amentiu unvanını taşıyan Osiris'ti. Nil'in yıllık taşmasında, bıraktığı verimli toprakta ve toprak üzerinde büyüyen bitki örtüsünde kendini gösteren doğanın üreme enerjisinin kişileştirilmiş haliydi. Her yıl yazın mahsullerin olgunlaşmasıyla ölüyor ve sonbaharın taşmasıyla tekrar canlanıyordu. Osiris miti, bize yalnızca Plutarch'ın *De Iside et Osiride adlı incelemesinde korunan geç Yunan biçiminde tamamen ulaşmıştır,* ancak bu hikayenin neredeyse tüm unsurları Piramit Metinleri'ne kadar izlenebilir . Antik çağlarda Mısır toprakları üzerinde dürüst ve barışçıl bir şekilde hüküm sürdü, insanlara tarımı öğretti ve onlara yasalar ve medeniyet verdi. Kötü kardeşi Set tarafından öldürüldü ve taşan Nil'in sularına atıldı, Plutarkhos'a göre, Fenike'deki Byblos'a (Gebal) kadar sürüklendi. Kız kardeşi-karısı İsis ve kız kardeşi Nephthys onu dünyanın dört bir yanında aradılar, sonunda onu buldular, onun için yas tuttular ve onu mumyaladılar. Abydos'taki bir mezara yatırıldı ve bir çınar ağacı büyüdü ve bedenini kapladı. Daha sonra, *Piramit Metinleri'ndeki* hikayenin en eski versiyonuna göre, mumyasıyla etkileşime girerek, İsis, ölü bitkileri yeni bir hayata kavuşturan Güneş'in kişileştirilmiş hali olan Horus'u gebe bıraktı ve doğurdu. Horus büyüdüğünde, babasının ölümünün intikamını almak için Set ile savaştı. Çatışmada bir gözünü kaybetti, ancak sonunda düşmanını devirdi. Kopardığı gözüyle babasının ruhunu uyandırdı ve onu bir *ba yaptı.* Set daha sonra tanrıların mahkemesinde yargılandı ve mahkûm edildi, Osiris ise aklandı. Erdemliliğinin bir ödülü olarak Alt dünyanın egemenliğini aldı . “ Ufukta yükselenin aşağı inişi sırasında, Büyük Koltuktaki Re'nin yollarında,

sonsuzluğun efendilerinin görkemli bölgelerindeki gizli kapılardan girdi .” [32]

Osiris böylece her ölümlünün deneyiminin bir prototipiydi. O, "ölülerden ilk doğan"dı. Onun örneğini izleyerek, insanlar da Hades'te yaşadığı ruhsal yaşama ulaşmayı umabilirlerdi. Eğer kendisi için yapılan ayinler onlar için de yapılsa, aynı büyülü sözler söylense, aynı cenaze törenleri yapılsa, bunlar onun durumunda olduğu kadar etkili olurdu. Böylece Osiris, özellikle ölülerin tanrısı oldu; ve kültünün insan unsurları, ölümü, karısının ve kız kardeşinin yası, oğlunun özverisi ve evlatlık bağlılığı ve dirilişi, hayal gücüne o kadar güçlü bir şekilde hitap etti ki, - hanedan öncesi zamanlarda bile tüm Mısır'daki sıradan insanların en sevdiği tanrı haline geldi. Zamanla tapan, tanrıyla o kadar özdeşleşti ki, bedensiz ruhuna Osiris olarak hitap edildi. Uygun kutsal ayinler aracılığıyla Osiris ile bir olmuş ve onun tüm ölüm sonrası deneyimlerini paylaşmıştı. Ölülerin Nether Dünyası'nda var olduğuna dair bu anlayış, onların mezarda yaşadıklarına dair daha eski inançla bağdaşmaz, ancak her iki inanç da Mısır tarihinin tüm seyri boyunca yan yana gelişmiştir.

3. *Gökyüzündeki Ölü Lree.*— Bu, başlıca merkezi Heli opolis olan Güneş teolojisinin doktriniydi . Burada güneş tanrısı Re en yüce tanrıydı. IV. hanedan kadar erken bir zamanda, adı Dedef-Re, Khaf-Re, Menku-Re krallarının adlarında bir unsur olarak görünür. Piramit onun kutsal amblemiydi ve bu hanedanın krallarının mezarları bu nedenle piramit biçimindeydi. V. hanedandan itibaren Firavunlar “Re’nin Oğlu” unvanını aldılar ve

[82] **Osiris mitinin sonraki biçimleri ve Doğu'daki paralelleri için bkz. JG Frazer, *Adonis, Attis, Osiris,* Londra, 1907.** fiziksel olarak güneş tanrısından geldiği. Bu göksel kökene sahip kişiler için Yeraltı Dünyası'nda bir mesken uygun değildi, bu nedenle Heliopolis rahipleri - ölen hükümdarın Osiris'in kasvetli alemine girmediği, ancak gökyüzünde babası Re'ye katıldığı doktrinini geliştirdiler. Bu, *Piramit Metinleri'nin mesajıdır.* Piramit, Osiris'i veya onun arkadaşlarından herhangi birini "kötü bir gelişle" geldiklerinde kabul etmemesi için yalvarır. Ölü krala şöyle denir: "Sen Osiris'e yukarıdan bakıyorsun ve görkemli ölüleri

yönetiyorsun. Orada duruyorsun, ondan uzaktasın; çünkü sen onlardan (ölülerden) değilsin, onların arasında değilsin." “Re, Kral Teti’yi Kherti’den kurtardı, onu Osiris’e vermedi.” Bu teolojide diriliş umudunun temeli, Osiris sisteminde olduğu gibi bitki örtüsünün canlanması değil, gece boyunca içine battığı ölümden güneşin her gün yeniden doğmasıdır. “Bu Kral Pepi, gökyüzünün doğusunda yükseldiğinde, gökyüzünün batısına giren Re gibi yaşar.” Ruhun evi artık Osiris teolojisinde olduğu gibi güneşin battığı batıda değil, güneşin doğduğu doğudadır.

Re'nin meskenine ulaşmak için ölen monark, *Dewat'a* inenlerin batıya doğru feribotla götürülmesi gerektiği gibi , "Zambak Gölü"nün üzerinden doğuya doğru feribotla götürülmelidir . Feribotçu onu taşımak istemezse, *Piramit Metinleri krala* onu zorlayacak her türlü argüman ve büyüyü sağlar; ya da bunlar başarısız olursa, tarih öncesi bir katamaranla geçebilir ya da vahşi bir kaz gibi uçabilir. Doğu tarafına vardığında, güneş tanrısının ufuktan zirveye tırmandığı merdiveni bulur. Yardımcı tanrıların kollarında desteklenerek buradan yukarı çıkar. Zirvede, kapıları önünde ardına kadar açılan babası Re'nin sarayını bulur. Gelişini haber verir ve duyurur ve gökteki babasının arkadaşlığına kabul edilir. Re ile mistik bir şekilde bir olur, böylece kendisi Re olarak hitap edilir ve güneş tanrısının tüm deneyimlerini paylaşır.

Piramit Metinlerinde güneşsel ahiret, damarlarında Re'nin kanı olan kralla sınırlıdır. Onun kutsanmasının tasvirleri yalnızca kraliyet piramitlerinde bulunur. Eski İmparatorluğun soyluları mezarlarında bu metinleri kullanmadılar. Ancak Orta İmparatorlukta, hükümdarın dışında başka kişiler de bu ayinleri uygulamaya başladı ve güneşsel ölümsüzlük umudu sonunda tüm Mısırlıların malı haline geldi.

bu üç heterojen ve uzlaşmaz kavramı , yani Mezar'da, Yeraltı Dünyası'nda ve Gökyüzü'nde geçirilenler, son zamanlara kadar yan yana sürdü ve morg metinlerinde en çılgın karmaşada birbirleriyle karıştı. Hatta Piramit *Metinleri kadar erken bir zamanda* Osirian unsurları, Firavun'un Güneş'ten sonraki yaşamı hakkındaki Heliopolitan doktrinine kendilerini soktular. Ölen hükümdar , " *Dezvat'ın efendisi Osiris" olarak tanıtıldı. Bölümlerin başında Osiris, Kral Unis, Osiris, Kral Pepi, vb.* olarak

adlandırıldı , ancak ifadelerin gövdesinde Osiris'ten veya onun krallığından bahsedilmiyor, ancak içerik tamamen Güneş'le ilgili. Bazı pasajlar en erken piramitlerde bulundu - bunlar tamamen Güneş'le ilgiliydi, ancak daha sonraki piramitlerde Osirianlaştırılmışlardı. Açıkça kral, gelecek yaşamında hiçbir risk almak istemiyordu. Osirian ritüelinden herhangi bir fayda elde edilecekse, bunu Güneş ritüelinden elde edilenle birlikte yaşamak istiyordu. *Piramit Metinleri,* bir bütün olarak Güneş teolojisini, Osirian'ın güçlü bir tonuyla gösterir. Orta İmparatorluğun *Tabut Metinleri ve Yeni İmparatorluğun Ölüler Kitabı* ise, tersine, çok sayıda Güneş öğesinin müdahalesiyle temelde Osirian doktrinini gösterir. İki sistem arasındaki tek temas noktası, güneşin geceleri Yeraltı Dünyasına batmasıdır. Güneş ve Osirian eskatolojilerini teorik olarak birleştirmeye yönelik tüm girişimler bu küçük temele dayanır. Ruhun bedenle birlikte mezarda kaldığı ilkel doktrin, hem Güneş hem de Osirian inançlarında ve ikisinin tüm kombinasyonlarında varlığını sürdürür. Uyum sağlama yönündeki tek girişimler, ister Cennette ister Hades'te olsun, mezardaki mumyanın varlığı açısından gelecekteki yaşamın resmedilmesidir. Karmaşaya hiçbir zaman düzen getirilmez, ama gelecekteki yaşamın resmi sonuna kadar vahşi, düzensiz bir hayalet gösterisi olarak kalır.

g. Ölülerin Tanrılaştırılması. — En eski zamanlardan itibaren Mısır kralları hayattayken tanrılaştırılırdı. Dünyanın hiçbir ülkesinde imparator tapınması Mısır'daki kadar görkemli ve tutarlı bir gelişmeye ulaşmadı. Babil'deki, Seleukos döneminde Yunanlılar arasındaki ve Roma'daki yaşayan kral kültleri, Mısır modelinin sadece zayıf taklitleriydi. Eski İmparatorluk'ta bile Kral, güneş tanrısının fiziksel çocuğu olarak görülüyordu. Onunla diğer tanrılar arasındaki tek fark, onların "büyük tanrı" olarak adlandırılmaları, kendisinin ise "iyi tanrı" olarak adlandırılmasıydı. Dönemin soyluları kendisinden "tanrısının sevgilisi" olarak bahsediyordu, yani Firavun'dan bahsediyordu. Kral, güneş tanrısının yeryüzündeki bir enkarnasyonu olarak görülüyordu. Sarayına "ufuk" deniyordu, halk önünde göründüğünde "yükseldiği" ve öldüğünde "battığı" söyleniyordu; Ancak kendisine adanmış bir tapınak yoktu ve en

azından erken dönemde rahiplerin elinden hiçbir kurban kabul edilmedi.

Ancak Mısır tarafından fethedilen Nubia ve Suriye gibi yabancı ülkelerde, babası Re'nin yanında onun için tapınaklar inşa edildi ve düzenli bir kurban kültü sürdürüldü. MÖ 1400 civarında Kenan'daki krallar tarafından Mısır kralları III. Amenhotep ve IV. Amenhotep'e yazılan ünlü Tell el-Amarna mektuplarında, Firavun'un görüntüsünün Amon-Re'nin görüntüsüyle birlikte belirli şehirlere dikildiğini ve belirli durumlarda Suriye prenslerinin ona saygı göstermelerinin istendiğini öğreniyoruz. Bu mektupların yazarları krala "efendim, toprakların efendisi, babam, güneşim, cennetin güneşi, toprakların güneşi, tanrım, hayatımın nefesi" diye hitap ediyor. Krala tapınma esas olarak tütsü yakmaktan oluşuyor gibi görünüyor; bu nedenle kuşatılmış bir kasaba teslim olmak istediğinde, bunu siperlerinde yanan bir buhurdan tutarak gösteriyordu. [33]

Bu tanrılaştırılmış hükümdarlar doğal olarak ölümden sonra tanrı olarak kaldılar ve hatta Re veya Osiris ile bir olarak “büyük tanrı”nın daha yüksek rütbesine yükseldiler. Antik kralların kültü, haleflerinin yazıtlarında tekrar tekrar bahsedilir. Xll. hanedandan Sesostris III’ün Sina Dağı’ndaki bir metninde şöyle yazar: “Ameni, malakit ülkesinin hanımı Hathor’un, Doğu’nun efendisi Soped’in, yaylaların efendisi Snefru’nun ve bu topraklardaki tanrı ve tanrıçaların gözdesi.” Burada, Sina’da bakır madenciliği yapan ilk hükümdarlardan biri olan Hid hanedanından Kral Snefru, Hathor ve Soped ile eşit düzeyde bölgenin bir tanrısı olarak kabul edilir. Xll. hanedandan Amenemhet III’ün bir yazıtında aynı kapasitede görünür. [34]

Kralların yanı sıra, bilgelikleri veya erdemleri nedeniyle ayırt edilen eski değerli kişiler de sonraki nesiller tarafından tanrılaştırıldı. Bunlar arasında, Hid hanedanından Kral Zoser'in mimarı olan ve aynı zamanda bir hekim olarak da ünlü olan Imhotep de vardı. Sakkara'daki kraliyet efendisinin basamaklı piramidinin yakınındaki mezarı, kendisinden şifa arayan hastalar tarafından erken ziyaret edildi. Yunan zamanlarında bu alana bir tapınak inşa edildi ve bilgenin onuruna tam bir kült kuruldu. Rahipler onu Ptah'ın bir oğlu olarak görüyorlardı ve Yunanlılar onu şifa

tanrıları Asklepios ile özdeşleştirdiler. İbadeti tüm Mısır'a, hatta Nubian sınırındaki Philae adasına kadar yayıldı. [35] Bir diğer tanrılaştırılmış kahraman da, III. Amenhotep döneminde gelişen Hapi'nin oğlu Amenhotep'ti.

[35] **Bkz. Breasted, *Kayıtlar,* ii. 893-8; iii. 173, 502, 504.**

***"Aynı eser,* i. 722.**

'* Bkz. K. Sethe, *Imhotep der Asklepios der Aegypter,* Leipzig, 1902. XVIII. hanedan. Athribis'in eski nomarklarının soyundan geliyordu ve o bölgenin baş peygamberi görevini üstlenmişti. Kralın altında yüksek mevkilerde bulundu ve bir dizi cenaze yazıtı bıraktı. Seksen yıldan fazla yaşadı ve bilgeliğiyle o kadar ünlü oldu ki Thebes'teki Der el-Medineh tapınağındaki bir yazıtta onun hakkında şöyle yazıyor: "Adı sonsuza dek yaşayacak, sözleri yok olmayacak." Yunan kralı Ptolemy Euergetes II zamanında bir tanrı olarak tapınıldı ve Josephus'un [36] aktardığına göre Mısırlı tarihçi Manetho onun hakkında şöyle diyor: "Hem bilgelik hem de geleceğe dair bilgi açısından ilahi bir doğaya sahipmiş gibi görünüyordu ." Her iki kahramanın durumunda da tapınmalarının ilk açık kanıtı Yunan döneminden gelir, ancak bu muhtemelen yalnızca eski bir geleneğin kalıntısıdır. [37]

Hatta sıradan ölümlüler bile zamanla Osiris veya ölümlerinde Re ile özdeşleştirildiler ve bu nedenle en azından torunları tarafından ilahi saygı görmeye hak kazandılar. Üçüncü ve dördüncü nesile kadar olan çocuklar ve çocukların çocukları mezarlara bakmayı ve atalarına adakları sürdürmeyi kendilerine görev bildiler. Xll. hanedanlık dönemindeki Hermopolis prensleri, altı yüz yıl önce yaşamış atalarının mezarlarını restore ettiler ve onların evlatlık dindarlıklarını şu şekilde kaydettiler: "Bunu, nekropolde bulunan, burunun efendileri olan babaları için bir anıt olarak yaptı; harap halde bulunanları restore etti ve çürümüş halde bulunanları yeniledi, daha önce bunu yapmamış olan atalar." [38] Atalara saygı, büyük tanrıların kültü tarafından gölgede bırakıldığı için Mısır'da Çin'deki boyutlara asla ulaşmadı, yine de son zamanlara kadar ulusal dinin önemli bir parçası olarak yerini korudu. Ayinler

[36] ***Apion'a karşı,* i. 26.**

[37] **Bkz. Breasted, *Kayıtlar,* ii. 911-927.**

***Aynı eserde,* i. 689.** aşağıdaki paragraflarda anlatılanlar ölülerin tanrılaştırılmasının kanıtlarıdır.

h. Cesedin Gömülmeye Hazırlanması.— Son kazılar, hanedan öncesi dönemde Mısırlıların ölülerin bedenlerine daha sonraki dönemlerdeki gelenek olduğu kadar özenli bir bakım yapmadıklarını göstermiştir. Genellikle örtü veya tabut olmadan, nadiren deri veya keten sargıyla gömülürlerdi. Sözde "embriyonik" pozisyona yerleştirilirlerdi, dizler çenenin altına sıkıca çekilmiş, sağ tarafta yatarlardı, baş kuzeye ve yüz doğuya, yani güneşin doğduğu bölgeye dönük olurdu.

Bu, ilk iki hanedanın Thinite kralları altında sürdü, ancak Eski Krallık'ın piramit inşaatçıları altında mumyalama uygulaması genel olarak kullanılmaya başlandı. Bağırsaklar çıkarılır ve kapakları sırasıyla bir insan, bir maymun, bir çakal ve dört cin, yani ölüleri koruyan Horus'un çocuklarını temsil eden bir şahin başı olan dört sözde "kanopik" kavanoza yerleştirilirdi. Vücut tuzlu suya batırılır ve bitüme batırılırdı. Karın boşluğu çeşitli koruyucu maddelerle doyurulmuş bezlerle doldurulurdu. Daha sonra vücut çok sayıda bandaja sarılırdı ve mumyalama işlemi tamamlanırdı . Mumyalama, fakirlerin durumunda en basit turşulamadan krallara ve soylulara bahşedilen uzun ve pahalı işleme kadar her şeyi kapsardı. Vl. hanedandan Pepi II (M.Ö. 2500 civarı) altında yaşamış bir soylu olan Sebni, babası Mekhu'nun Nubia'ya karşı bir seferde nasıl öldüğünü; babasının bedenini mumyalamak için askerlerle ve hediyelerle dolu yüz eşekle yola çıktığını kaydeder. Ülkeyi yatıştırmayı ve bedeni kurtarmayı başarır. Nehirden aşağı inerken, "mumyalayıcıları, baş ritüel rahibi, ... yas tutanları ve Beyaz Saray'ın tüm armağanlarını getiren bir görevli tarafından karşılanır. Çift Beyaz Saray'dan festival yağı ve çift beyaz evden gizli şeyler , ... 7? evden, çift Beyaz Saray'ın giysileri ve miras prensi Meru için verilen gibi saraydan verilen tüm cenaze ekipmanlarını" getirir. [39] Kralların, hak eden tebaalarına mumyalama için hediyeler verme geleneği vardı. Belirli bir Zau, babası Pepi II'nin ölümü üzerine " bu Zau için bir tabut, giysi ve festival parfümü saklansın. Majesteleri, kraliyet topraklarının koruyucusunun, bu Zau için

mahkemenin çift Beyaz Sarayı'ndan alınan ahşap, festival parfümü, 5/7 yağ, iki yüz parça birinci sınıf keten ve ince güney keteninden bir tabut getirmesini emretti." [40]

Bu zamandan itibaren mumyalama, Mısır'da Hristiyanlığın zaferine kadar gelenek olmaya devam etti. Mumyalar yazıtlarda sıklıkla anılır ve Eski Ahit, Yakup ve Yusuf'un bedenlerinin Kenan'a taşınabilmeleri için Mısır'da nasıl mumyalandığını anlatır. [41]

Binlerce kral, soylu ve her dönemden sıradan vatandaşın mumyası günümüze kadar gelmiştir ve Mısır, Avrupa ve Amerika'daki müzelerde muhafaza edilmektedir. Mısır'ın çöküşünün başladığı XXI. hanedanlığın istikrarsız döneminde, yetkililer artık eski Firavunların mezarlarını koruyamadılar ve sık sık yağmalandılar. Daha fazla saygısızlığı önlemek için XVIII. ve XIX. hanedanların büyük krallarının mumyaları dinlenme yerlerinden çıkarıldı ve Dêr el-Bahri yakınlarındaki kayalık bir yarıkta saklandı. Burada 1871'de modern mezar soyguncuları tarafından keşfedildiler ve 1881'e kadar hükümetten sırlarını saklamayı başardılar, ardından takip edildiler ve kraliyet mumyaları keşfedildi ve Kahire'deki müzeye yerleştirildi. Burada artık Thutmose III'ün yüzüne bakabilirsiniz,

[39] Göğüslü, *Kayıtlar,* i. 370

***'«Aynı eser,* i. 382.**

[11] Tekvin, 50:1-3, 13, 26; Çık. 13:19; Yeşu 24:32. Asyalı fatih (MÖ 1500); torunu IV. Tutmosis; XIX. hanedandan I. Seti; oğlu, İsrailoğullarına zulmeden Firavun II. Ramses.

taşındığında çeşitli zamanlarda , işi yapan sonraki krallar tarafından üzerlerine yazıtlar yerleştirildi. Böylece Ahmose I, Amenhotep I, Thutmose II, Seti I, Ramses II ve Ramses III'ün mumyalarının hepsi XXI. hanedandan Paynozem I, Menkhepperre veya Paynozem II'nin dosyalarını taşıyordu.[30]

Mumyaların sargılarında en pahalı mücevherler saklıydı. Orta Krallık'tan kurtarılan örnekler, modern zamanlarda neredeyse hiç aşılamayan bir işçilik mükemmelliği gösteriyor. Kahire Müzesi'nin hazineleri arasında Prenses Sit-Hathor'un (Xll. hanedan), Prenses Khnumet'in ve Prenses Ita'nın süs eşyaları yer alıyor. En büyük ve en sıra

30 **Göğüslü, *Kayıtlar,* iv. 637-642, 644-647, 663-668.**

dışı koleksiyon, Ahmose I'in annesi Kraliçe Ahhotep'in mumyasında bulundu. XX. [31]hanedan döneminde bir mezar soyguncusunun itirafında şöyle deniyor: "Bu kralın yüce mumyasını bulduk Çok sayıda muska ve boğazında altın süsler vardı; başında altın bir maske vardı; bu kralın görkemli mumyası baştan aşağı altınla kaplıydı. Kaplamaları içten ve dıştan altın ve gümüşle işlenmişti; her türlü muhteşem pahalı taşla kakılmıştı. Bu tanrının görkemli mumyasında bulduğumuz altını ve boğazındaki muskaları ve süsleri ve üzerinde durduğu örtüleri çıkardık."

Herodot, ii. 86-88, kendi döneminde (MÖ 484-424) Mısır'da uygulandığı şekliyle mumyalamanın ayrıntılı bir açıklamasını verir. Ödenen ücrete göre birinci, ikinci veya üçüncü sınıf mumyalar hazırlayan profesyonel bir mumyalayıcı sınıfının olduğunu söyler. " En mükemmel işleme göre mumyalama yöntemi şudur:—Önce eğri bir demir parçası alırlar ve bununla beyni burun deliklerinden dışarı çekerler, böylece bir kısmından kurtulurlar, kafatası ilaçlarla durulanarak geri kalanından temizlenir; sonra keskin bir Etiyopya taşıyla yan taraf boyunca bir kesi yaparlar ve karnın tüm içeriğini çıkarırlar, sonra onu palmiye şarabıyla iyice yıkarlar ve tekrar sık sık dövülmüş aromatik maddeler infüzyonuyla yıkarlar. Bundan sonra boşluğu en saf ezilmiş mür, cassia ve günlük hariç her türlü baharatla doldururlar ve açıklığı dikerler. Sonra beden yetmiş gün boyunca natrum'a yerleştirilir ve tamamen örtülür. Aşılmaması gereken bu sürenin dolmasından sonra beden yıkanır ve baştan ayağa Mısırlıların genellikle tutkal yerine kullandıkları zamkla kaplanmış ince keten bezlerle sarılır. . . . Ölüleri mumyalamanın en pahalı yolu budur." Daha sonra ikinci ve üçüncü sınıf mumyalama yöntemlerini anlatmaya devam eder. Büyük olasılıkla bu yöntem yüksek antik çağlardan titiz bir kesinlikle aktarılmıştır. Mezarlardaki kabartmalarda tasvir edildiği gibi mumyaların üretim ve nakil süreçleri Wilkinson'un *Manners and Customs of the Ancient Egyptians,* cilt iii, bölüm xvi'de görülebilir .

Mumyalama süreci, ölen kişinin ruhuna fayda sağlamak için her noktada ritüel metinlerinin okunmasıyla birlikte gerçekleşiyordu. Eski Krallık yazıtları, mumyalayıcılarla birlikte baş ritüel rahibi ve görevleri açıkça anlaşılmayan iki alt sınıf dini görevliden bahseder. Mumyalama

31 **Baedeker, *Mısır,* s. 82-83.**

ritüeli bize ancak geç bir biçimde ulaşmıştır. Görünüşe göre rahipler, Osiris'in bedenini mumyalayan tanrıları canlandırıyordu ve okunan metinler, ölen kişinin Osiris ile özdeşliğini doğruluyordu.

Eski Krallık'ta mumyayı taş bir lahitin içindeki ahşap bir tabuta - **koymak adetti. Bu genellikle düz bir kapağı olan basit cilalı bir sandıktı; ya da muhtemelen Osiris'in tabutunu taklit ederek dört köşe direği ve kubbe şeklinde bir kapağı vardı.** Bazen bir dizi kapısı olan en eski döneme ait bir mezarı temsil edecek şekilde dekore edilirdi. Mumyanın yüzünün karşısına genellikle yükselen güneşi görebilmesi için bir çift göz çizilirdi. V. hanedandan Neferirkere döneminde gelişen Weshptah'ın mezar yazıtında, kralın ona abanoz bir tabut hediye ettiği belirtilir. Bir sonraki hükümdar döneminde Hotephiryakhet, kralın onu taş bir lahitle onurlandırdığını belirtir. Kısa bir süre sonra Nezemib de bir lahit aldı ve yazıta eşlik eden bir kabartma, ağır lahitin ve kapağının bir mavnayla nehrin üzerinden taşındığını gösterir. Vl. hanedandan Mernere'nin hizmetkarı Uni anlatıyor: "Majesteleri beni, Kraliçe'nin 'Yaşayanların Sandığı' adlı lahitini, kapağını ve 'Mernere Parlıyor ve Güzeldir ' adlı piramidinin pahalı ve görkemli piramidini getirmem için Ibhet'e gönderdi." [44]

Orta Krallık'ta tabutlar özenle boya ile dekore edilmiş ve içleri ölen kişinin diğer dünyaya girişini kolaylaştırmak için tasarlanmış *Piramit Metinleri'ne benzer dini metinlerle kaplanmıştır* . Tabutlar birleştirilmeden önce tahtalar, yerel rahipler tarafından sağlanan bir dizi pasajla bir yazıcı tarafından aceleyle ve dikkatsizce örtülmüştür. Bölümler sıklıkla tekrarlanmıştır ve bir durumda aynı bölüm tek bir tabutta beş kez bulunmuştur. Başlıca düşünce, yüzeyi bir tür dini metinle kaplamak gibi görünmektedir. Bunlar arasında, başlangıçta yalnızca kral için tasarlanmış olan ancak artık aristokrasiye de uygulanan *Piramit Metinleri'nden alınmış pasajlar vardır* . Diğer pasajlar daha popüler Osirian cenaze ritüellerinden alınmıştır ve

“Göğüslü, *Kayıtlar,* i. 247, 2S3, 27Sf., 321.

Ölüler Kitabı'nı oluşturan materyal . Yapılan seçimlerde iki tabut da aynı fikirde değil ve sürekli olarak yeni metinler keşfediliyor. [45]

Yeni İmparatorluk'ta dış lahdin mumya biçiminde şekillendirilmesi modası ortaya çıktı. Yüz gösteriliyordu ve bazen ölen kişinin portresi oluyordu. Kafes işi biçiminde taklit bandajlarla süsleniyordu ve aradaki boşluklar tanrıların resimleri, diğer dünyadan sahneler ve metin parçalarıyla dolduruluyordu. Daha önceki mumya kutularından bazıları kanatlarla sarılmış gibi görünüyor. Sembolizm, ölü Osiris'i kanatlarıyla saran İsis mitine atıfta bulunuyor. Bu mumya kutuları toptancı tarafından üretiliyordu ve üzerlerinde ölen kişinin adıyla doldurulması için boşluklar bırakılıyordu. Birçok durumda cenaze levazımatçıları bu boşluğu doldurmayı ihmal ettiler.

i. Mezarlar ve Mezarlar.— Hanedanlık öncesi dönemde sıradan insanların mezarları, bedenin “embriyonik” pozisyonda, yüzü doğuya bakacak şekilde yan yatırılarak yerleştirildiği basit, sığ hendeklerdi. Hendek kumla dolduruldu ve üzerine küçük bir kum ve taş yığını dikildi. Mezarların Nil'in yıllık taşkınlarından yukarısına yerleştirilmesine dikkat edildi ve güneşin Yeraltı Dünyası'na battığı bölge olan nehrin batı kıyısı tercih edildi; bu nedenle ölüler için “Batılılar” adı verildi. Eski mezarlıklar Yukarı Mısır'daki çölün her yerinde bulunur ve son yıllarda bu tarih öncesi mezarlardan binlercesi kazılmıştır. Biraz daha ayrıntılı gömü biçimleri, mezarı dallarla örtmek, bedenin üzerine büyük bir çanak çömlek kaseyi ters çevirmek, onu bir kavanozun içine yerleştirmek veya mezarı tuğla ile kaplayıp üzerine düz bir taş levha koymaktır. Daha da iyi bir yöntem, kayaya kısa bir şaft batırmaktı.

45 Lacau, “Tabut Metinleri” olarak adlandırılan bu metinlerin büyük bir koleksiyonunu *Textes religieux, Recueil de travaux,* cilt 26’da yayınlamıştır . Bir tarafta ceset için küçük bir oda kazın, açıklığı duvarla kapatın, boşluğu kayalarla doldurun ve üzerine bir höyük inşa edin.

Tümülüsün dışında *mastaba* geliştirildi. Mezar şaftının tepeye kadar uzandığı tuğladan kesilmiş bir piramitti. Ceset alttaki gömü odasına bırakıldıktan sonra burası taşlarla dolduruldu ve mühürlendi. Doğu tarafında ruhun dışarı ve içeri geçtiği herhangi bir açıklığı olmayan sahte bir kapı vardı. Bunun önünde ölen kişinin torunları tarafından getirilen sunuları almak için bir raf veya masa vardı. Mastabanın bir diğer gelişimi,

mezar sahibinin portre heykeli için kapısız bir odanın ve ilkel raf yerine sunuların sunulması için bir şapelin inşa edilmesiydi. İlk tarihi kral Menes'in *mastabası* , kralın bedeni için dört başka odayla çevrili merkezi bir oda içeriyordu. Eski Krallığın soyluları mastabaları büyütmeye devam *ettiler* ta ki her amaç için daireleri olan gerçek evler haline gelene kadar . Vlth hanedanından bir yetkilinin mezarı otuz bir odaya kadar sahipti. Açıkça görülen fikir, ölen adama hayatı boyunca işgal ettiği gibi bir saray sağlamaktı.

Mastabalar *,* İlk başlarda sadece kraliyet mezarları olan bu yapılar, soylular arasında popüler olmaya başlayınca, Firavunlar kendileri için piramitler inşa etmeye başladılar . Bilinen ilk piramit, Sakkara'daki Hid hanedanından (MÖ 2980) Zoser'in basamaklı piramididir. Mastabadan *gerçek* piramide mimari olarak geçişi işaret eder ve taştan inşa edilen ilk kraliyet mezarıdır. Her zamanki tipte bir *mastaba ile başlayarak* , saltanatı boyunca bunu kademeli olarak genişletti ve sonunda altı aşamada, yüz doksan beş fit yüksekliğinde, antik Babil'in *zigguratına benzer bir yapıya sahip oldu* . Bu, tarih tarafından kaydedilen taştan yapılmış ilk büyük mimari girişimdir. III. hanedanlığın sonraki kralları muhtemelen bu tür mimarinin en erken örnekleri olan Dahshur'un taş piramitlerini inşa ettiler. Bu hanedanın zenginliğine ve gücüne ve mühendislik becerisine tanıklık ediyorlar. İld hanedanının son hükümdarı Snefru, büyük olasılıkla Medum'daki teraslı piramidi ve Dahshur'daki çift eğimli pyra ortasını inşa ettirmiştir.

IV. hanedanlığın (MÖ 2800 civarı) kurucusu, Yunanlıların Keops'u olan Khufu, Kahire yakınlarındaki Gize'deki Büyük Piramit'in inşacısıydı. Bu, - insan eliyle inşa edilmiş en büyük yapıdır. Başlangıçta bu yaklaşık on üç dönümlük bir alanı kaplıyordu. Her bir tarafın uzunluğu yaklaşık 7 *55 fitti.* Yüksekliği yaklaşık 481 fitti. Her eğimli tarafın yüksekliği yaklaşık 619 fitti. Başlangıçta yaklaşık 3.277.000 metreküp duvar örgüsü içeriyordu. Profesör Flinders Petrie, içinde her biri 40 fit küp içeren 2.300.000 ayrı taş bloğu olduğunu tahmin ediyor. Dev basamaklar gibi yükselen bu bloklar yaklaşık üç fit yüksekliğindedir. Tamamı, bir bıçak ağzının eklem yerlerine sokulamayacağı kadar sıkı bir şekilde birbirine

yerleştirilmiş, yontulmuş taşlardan oluşan bir kılıfla kaplıydı. Herodot, ii. I24f., bu devasa yapının inşasını anlatır. “Tapınakları kapattı ve - Mısırlılara kurban sunmalarını emretti, bunun yerine onları, tek tek, kendi hizmetinde çalışmaya zorladı. Bazılarının, Arap sıradağlarındaki taş ocaklarından Nil'e taş blokları sürüklemeleri gerekiyordu; diğerleri, nehir boyunca teknelerle taşındıktan sonra blokları aldılar ve Libyan adı verilen sıradağlara çektiler. Yüz bin adam sürekli çalıştı ve her üç ayda bir yeni bir kura ile değiştirildi. Taşların taşınması için on yıl boyunca halkın baskısıyla, benim kanaatime göre piramidin kendisinden çok da aşağı olmayan bir iş olan geçit yapıldı . Bu geçit beş fersah uzunluğunda, on kulaç genişliğinde ve en yüksek noktasında sekiz kulaç yüksekliğindedir. Cilalı taştan inşa edilmiştir ve hayvan oymalarıyla kaplıdır . Geçidin, piramidin bulunduğu höyüğün üzerindeki çalışmaların ve Keops'un kendi kullanımı için tonoz olarak tasarladığı yeraltı odalarının yapımı on yıl sürdü. Sonuncular, Nil'den bir kanalla getirilen suyla çevrili bir tür ada üzerine inşa edildi. Piramidin kendisi yirmi yılda inşa edildi .” Herodot'un Mısırlılardan topladığı bu gelenekler, antik Firavunların bu “ebedi meskenlerinin” inşa edildiği insan emeğinin ve acının korkunç maliyetine tanıklık ediyor.

Gize'deki, Khufu'nunkinden daha küçük olan diğer iki piramit, aynı hanedanın sonraki kralları olan Khafre ve Menkure tarafından inşa edilmiştir. V. ve Vl. hanedanların kralları da, seleflerininkinden daha az görkemli, ancak yine de olağanüstü derecede büyük piramitler inşa ettiler. Bunlardan ilkinin inşa edilmesinden bu yana geçen beş bin yıla ve sonraki nesillerin tüm yağmalarına rağmen, Eski Krallık piramitleri, ilk inşa edildikleri zamanki kadar hayranlık uyandırıcı bir şekilde, batı çölünün kenarında altmış mil uzunluğunda bir sıra halinde hala duruyor , bedenin ebedi korunmasını sağlayarak ölümü yenmek için yapılan muazzam bir çabanın anıtları.

Bu mimari biçimi, krallar tarafından muhtemelen piramidin babaları güneş tanrısı Re'nin amblemi olması nedeniyle seçilmişti. Heliopolis'teki mabedinde en kutsal nesne, *ben adı verilen eski bir piramit fetiş taşıydı.* Dikilitaşların piramit tepeleri de güneş amblemleriydi. Güneş

ölümsüzlüğünü arayan ölü Firavun'un, kendisi güneş tanrısının sembolü olan ve tepe taşı özel kutsallığa sahip bir piramit olan bir mezarda yatması uygundu. Mimari olarak piramit, ilkel höyüğün bir evriminden başka bir şey değildi. Sadece derinliklerinde saklı bir mezar odası içeriyordu ve ceset içine yerleştirilir yerleştirilmez erişimi büyük taş bloklarla kapatılıyordu, olası davetsiz misafirleri saptırmak için sahte geçitler inşa ediliyordu. Piramidin kendisinde bir cenaze şapeli yoktu. Bunun yerine, piramidin doğu tarafına, önünde adaklar sunulan ve kraliyet ölülerinin ruhunun geçebileceği sahte bir kapı bulunan bir tapınak inşa edildi. Bu tapınaktan Nil Nehri'ne doğru uzun bir geçit uzanıyordu ve geçidin doğu ucunda başka bir tapınak bulunuyordu.

Eski piramitlerin mezar odası ve geçitleri süslenmemişti, ancak V. ve Vl. hanedanlar döneminde sözde *Piramit Metinleri ile yazılmışlardı.* [iQ] Bunlar tanrıların mitlerini, ilahileri ve son derece eski ritüellerin diğer parçalarını, ölülerin ruhunu uyandırmak ve ona diğer dünyada canlılık kazandırmak için büyülü tılsımları, mumyalama ve gömme ritüelini, mezar piramidinde adak sunma ritüelini ve ölüler adına tanrılara edilen dua koleksiyonlarını içerir. Materyal, her biri "Kelimeleri oku" formülüyle tanıtılan bölümlere ayrılmıştır. Unis piramidi bu ifadelerden iki yüz yirmi sekiz tane içerir. Daha sonraki piramitler bu sayıyı yedi yüz on dört'e çıkarır . Sethe'nin basılı baskısında bin elli bir quarto sayfayı doldururlar. Amaçları, ölen Firavun'un güneş ölümsüzlüğüne ulaşmasını kolaylaştırmaktı.

Eski Krallık, belki de bu pahalı mezarları inşa etmek için hükümdarların talep ettiği fahiş ücretler nedeniyle yıkım ve iç çatışmayla sona erdi. Üç yüz yıl sonra, ulus Xl. hanedan (MÖ 2160) altında yeniden canlandığında, geçmişin çabalarıyla rekabet edecek hiçbir girişimde bulunulmadı. Bu hanedanın kralları, Thebes'in batısındaki çölün kenarına güneşte kurutulmuş tuğlalardan küçük piramitler bıraktılar. Mezar soyguncuları tarafından girildiğinde XX. hanedandan Ramses IX zamanında hala iyi durumdaydılar, ancak şu anda ortadan kayboldular. Xll. hanedanın büyük kralları kendilerini tatmin ettiler

“Bkz. s. 153. Ayrıca mütevazı tuğla piramitlerle birlikte, hepsi mezar

soyguncularının çabalarını engellemek için tasarlanmış en ayrıntılı sahte geçit ve tuzak kapı düzeneklerini göstermektedir. Bu piramitler hala Fayûm'un girişinden Memphis'e kadar uzanmaktadır, ancak hepsi çok harap bir durumdadır.

Hükümdarın piramidinin etrafında, soylularının ve kraliyet prensleri ile prenseslerinin *mastabaları gruplandırılmıştı* . Bunlar sokaklarda düzenli sıralar halinde uzanıyordu ve gerçek bir ölüler şehri oluşturuyordu. Nekropol, sözde "mezarlığın çocukları" olarak adlandırılan bir cenaze rahipleri, bekçiler ve işçiler ordusunun sorumluluğundaydı.

Orta Krallık döneminde soylular mastaba mezarlarını terk etmeye ve Nil vadisindeki duvarın uçurumlarında kendileri için mezarlar oymaya başladılar. Bunların en güzelleri Orta Mısır'daki Benihasan'dadır [32]*.* Bu mezarların mimari özellikleri şunlardır: önce mezarın önünde göğe açık bir avlu, sonra çatıyı destekleyen sütunlarla sağlam kayadan oyulmuş bir giriş holü, bunun arkasında yine kayadan oyulmuş ve tavanı sütunlarla desteklenen büyük bir salon ve bunun arkasında sahibinin heykeli için küçük bir oda. Mezar odasına sütunlu salondan bir şaftla ulaşılırdı. Mezarın duvarları ev hayatından sahnelerle ve ölen kişinin hayatını anlatan yazıtlarla süslenmişti.[33]

Yeni İmparatorluk döneminde krallar piramitleri terk edip Orta Krallık soylularının kaya mezarlarını benimsediler. Ancak bu hypogæalar eski tipten önemli ölçüde farklıydı . Kayanın içinden geçen uzun bir geçit bir dizi odaya açılıyordu ve bunların ötesinde veya gizli bir girişi olan altlarında kraliyet mumyasını içeren lahitin yerleştirildiği "altın ev" vardı. XVIII., XIX. ve XX. hanedanların tüm kudretli hükümdarları, Teb'in batısındaki dar bir dağ geçidinde kazılan ve şu anda Bibân el-Mulûk olarak bilinen bu tür kaya mezarlarına gömüldüler. Odaların duvarları artık daha önceki kaya mezarlarında olduğu gibi yalnızca ev sahneleriyle kaplı değildi, aynı zamanda *Tabut Metinlerine benzer dini ritüellerle de kaplıydı.*[34] Cenaze şapelleri artık mezarlarla bağlantılı değildi, ancak Dêr el-Bahri'deki dağın diğer tarafında veya ovada görkemli tapınaklara dönüştürüldüler. Birkaç özel mezar yakın zamana kadar keşfedilmekten

32**Bkz. Baedeker, *Egypt,* ˢ. 197.**
33**" Bkz. Newberry, *Deni Hasan;* Breasted, *Kayıtlar,* i. 619 *m2.***
34**Bkz. Baedeker, *Mısır,* ⁶ s. 262, *kare.***

başarıyla kurtuldu ve arkeologlar tarafından tüm hazineleri bozulmadan bulundu.

j. Mezarlardaki Emanetler.— Hanedanlık öncesi dönemde ölülerle birlikte, diğer dünyada açlık çekmemesi için yiyecek ve içecek dolu kavanozlar ve kaseler, avlanabilmesi ve kendini savunabilmesi için çakmaktaşı bıçaklar ve zıpkınlar, giysiler ve süs eşyaları, yeşil malakit yüz boyası öğütmek için arduvaz paletler, malakit parçalarını tutmak için bir çanta ve hatta eğlenmesi için bir dama tahtası gömülürdü. Zaten bu erken dönemde, gerçek eşyalar yerine mezarlara modeller bırakılırdı, fikir, bunların ölen kişinin ihtiyaç duyduğu ruhsal karşılıklara sihirli bir şekilde dönüştürülmesiydi. Böylece teknelerin, sığırların, su aygırlarının, hizmetçilerin ve muhtemelen diğer dünyanın Hurileri olan, neşeli bir şekilde boyanmış steatopygot kadınların modellerini buluruz.[35]

kraliyet *mastabalarının odaları* fildişi kanepeler, en sanatsal işçilikle işlenmiş kakmalı ve oymalı masalar ve sandalyeler ve duvarları cam kadar ince ve yarı saydam olana kadar taş aletlerle işlenmiş en sert taştan yapılmış harika kavanozlarla donatılmıştı. Ayrıca her çeşit yiyecek deposu ve ölen kralın ruhuna günlerce yetecek kadar bira ve şarap kavanozları vardı . Mezara ayrıca kralın adının büyük hiyerogliflerle yazıldığı büyük bir anıt taşı da yerleştirildi. Hükümdarın etrafındaki küçük odalara eşlerinin, muhafızlarının, cücelerinin ve hatta köpeklerinin bedenleri, adlarının yazılı olduğu küçük tabletlerle gömüldü. Diğer birçok ilkel halkta olduğu gibi, bunların da efendilerine ruh dünyasına eşlik etmek için öldürüldüğüne dair güçlü bir şüphe var.

Çin'de ölülere gerçek hediyeler yerine taklitlerin konulmasına yol açan aynı entelektüel süreçler, Mısır'da da mezar kalıntılarının kademeli olarak ortadan kaybolmasına yol açtı . Eski Krallık'ın büyük piramitleriyle çağdaş olan soylularının Vl. hanedanlıklarına kadar yiyecek kapları küçük geleneksel ikamelere indirgendi; ve pahalı mobilya ve erzak yerine, duvarlar ölen kişinin gelecekteki yaşamında ihtiyaç duyabileceği şeylerin resimleriyle süslendi. Bu resimler "sempatik büyü" ile karşılık gelen manevi eşdeğerleri üretti. Soyluyu karısıyla birlikte bir sandalda, bumerangla yabani kuş avlarken veya zıpkınla bir su aygırını

35 **“Bkz. s. 48f.**

mızraklarken gösterdiler. Köylüler öküz boyunduruklarıyla tarlaları sürdüler, tahılı biçtiler ve harmanladılar. Sığırlar sürüler halinde getirildi ve kesildi. Kadınlar buğdayı un haline getirdiler, ekmek yaptılar ve pişirdiler ve soylunun masası için diğer tüm yemekleri hazırladılar. Yoğun bir tarımsal ve ticari medeniyetin tüm sahneleri temsil edildi ve bu resimler Eski Krallık'ın yaşamıyla ilgili tükenmez bir bilgi madeni oluşturuyordu. Bu yollarla asilzade, zaman içinde sahip olduğu aynı yaratık konforunu sonsuzlukta da güvence altına almayı umuyordu. Dünyadan hiçbir şey alamazdı, ancak bu basit süreçle kendisine "geri dönüşü olmayan topraklarda" müzakere edilebilir bir kredi mektubu sağladı. Aynı gelenek Orta Krallık'ın *mastabalarında ve kaya mezarlarında da devam etti.*

Yeni İmparatorluk mezarlarında, gördüğümüz gibi, günlük yaşam resimlerinin yerini dini metinler ve Yeraltı Dünyası sahneleri alır. Bunlar, sözde "Yeraltı Dünyasında Olanın Kitabı"nı oluşturur. Bu, güneş tanrısının gecenin on iki saatine denk gelen Hades'in on iki mağarasından yaptığı yolculuğu anlatır. Karşılaşılacak canavarlardan ve tehlikelerden ve bunlardan sihirli formüllerin akıllıca kullanımıyla nasıl kaçılabileceğinden bahseder, böylece kişi yolculuğu güneş tanrısıyla tamamlayabilir ve Doğu'da onunla birlikte yeni bir yaşamla doğabilir. Malzeme, Tabut Metinleri'ndekine *ve Ölüler Kitabı'nı* içeren papirüs rulolarında bulunana benzerdir. [51]

Yeni İmparatorluk döneminde bile ölülerle birlikte yiyecek ve mobilya gömülmesi durmadı. 1905 yılında Rhode Island , Newport'tan Bay Theodore M. Davis tarafından dokunulmamış halde keşfedilen Amen hotep III'ün kraliçesi Tiy'nin ebeveynleri Yuya ve Thuya'nın mezarları her türden görkemli mobilya içeriyordu . Aynı şey Amenhotep II'nin dokunulmamış mezarı için de geçerliydi. XX. hanedan dönemindeki mezar soygunlarının anlatımları da hırsızların " kendilerine verilen ev mobilyalarını çaldıklarını" bildiriyor .

Kişilerin ve nesnelerin modellerini ölülerle birlikte gömme geleneğinin ilginç bir kalıntısı , Yeni İmparatorluk mezarlarında çok sayıda bulunan küçük sırlı seramik figürler olan *ushebtilerde görülmektedir. Bunlar*

çoğunlukla mumya formundadır ve omuzlarında çuvallar, çapalar veya başka aletler taşırlar. Üzerlerindeki yazıt şöyledir: "O, sen ushebti, çağrıldığımda ve Hades'te yapılan herhangi bir işi yapmam gerektiğinde... ve tarlaları yeşertmek, kıyıları sulamak, kumu doğudan batıya taşımak için herhangi bir zamanda benden istendiğinde, 'İşte buradayım' diyeceksin." Bu figürler *Ölüler Kitabı'nın " Ushebti'nin* Dewoat'ta Bir Adamın İşini Yapmasına Neden Olmak" başlıklı bölümünde bahsedilir *.* Fikir açıkça Kral Osiris'in tebaasını Elysian Tarlalarında çalışmaya çağırmasıydı. Bu tür işlere hiç meraklı olmayan aristokrat, acil durumlar için elinde çok sayıda *uşebti* bulundurdu.

[BI] Bkz. G. Jéquier, *Le livre de ce qu'il ya dans l'Hades,* Paris, 1894.

Üzerlerine yazılmış sihirli formülün gücüyle çağrıldıkları zaman onun yerini alacaktı .

Yeni İmparatorluk'un cenaze törenlerinin bir başka özelliği de ölen kişiyle birlikte çok sayıda muska ve diğer büyülü nesnelerin gömülmesiydi. Bunlardan biri, Horus'un babası Osiris'i canlandırdığı, mavi veya yeşil emaye veya değerli taştan yapılmış, koparılmış gözünün taklidi olan "Horus gözü" idi. Bir diğeri ise, Osiris'in önündeki yargılamada ölü adamın kalbinin yerini almak üzere tasarlanmış, sözde kalp böceğiydi. Bu böceklerin üzerine şu sözler kazınmıştı: "Annemden aldığım kalp! Ruhuma ait olan kalp! Bana tanıklık etme, yargıçların önünde bana karşı gelme, teraziyi yönetenin önünde bana karşı gelme." Bir diğer büyülü nesne ise Yeni İmparatorluk'un mezarlarına sıklıkla yerleştirilen küçük taş piramitti. Karşılıklı iki kapısı olan bu piramitte ölen kişi, doğan ve batan güneşe hayranlıkla bakarken tasvir ediliyordu. Bu güneş amblemi aracılığıyla, ruhun hem doğuşunda hem de batışında güneş tanrısıyla birleşeceği umuluyordu. Bunların yanı sıra mumyanın göğsüne yerleştirilmiş pektoraller, asalar, taçlar, tanrıların başlıkları, baş dayanakları, kareler, seviyeler, merdivenler *vb. vardı.* Geç bir metin, ruhun dinlenmesi için gerekli olan bu türden yüz dört madde sıralar. [52]

Benzer karakterde olan, bu dönemde ölülerle birlikte bırakılan büyülü metinler içeren papirüs rulolarıydı. Rulolar, *Piramit Metinleri'nin birkaç parçasını, Tabut Metinleri'nden* büyük seçkileri ve diğer kaynaklardan ek

materyal içeriyordu. Bu dönemde standart bir baskı yoktu, ancak yazıcılar emrindeki kaynaklardan istedikleri gibi alıntılar yaptılar. Bazı rulolar seksen fit uzunluğundaydı ve bir

[52] **Bkz. Ertnan, *Religion,* s. 140-147.** Yüz otuz bölüm; diğerleri küçüktü ve sadece en önemli bölümleri içeriyordu. Bunlar sözde *Ölüler Kitabı'nı oluşturuyordu.* Bu, Yeraltı Dünyası'na bir tür rehber kitaptı ve kişiyi o alemin tehlikelerinden güvenli bir şekilde geçirmek için gerekli olan büyüleri içeriyordu. Daha ince rulolar, Hades'teki sahneleri tasvir eden renkli vinyetlerle muhteşem bir şekilde resmedilmişti. Bunlar, belirsiz metni açıklamaya yardımcı olur ve eski Mısırlıların mitolojik kavramlarıyla ilgili zengin bir bilgi madenidir .

Ölülerle birlikte gömülen servet, ağır yasal cezalara ve dinin dehşetine rağmen, mezarları soymak için sürekli bir cazibeydi. Eski Krallık'ın mezarlarının çoğu, Vl. hanedanı takip eden düzensizlik döneminde ihlal edildi; Orta Krallık'ın mezarları Hiksoslar döneminde; ve Yeni Krallık'ın mezarları, XX. hanedanı takip eden gerileme döneminde ihlal edildi. Sporadık soygunlar her zaman devam etti, bu nedenle bir arkeolog tarafından ihlal edilmemiş bir mezar keşfedildiğinde nadir görülen bir olaydır . Firavunlar Ramses II ve Merneptah bile seleflerinin morg mobilyalarını çalmaktan çekinmediler.

XX. hanedandan Ramses IX döneminde, Teb'in nekropolünde bulunan kraliyet mezarlarında, hükümet yetkililerinin bile karıştığı bir soygun salgını yaşandı. *Papirüs Abbott,* o dönemdeki kraliyet soruşturmaları ve yasal işlemlerin bir kaydını içerir. İncelenen bireysel mezarların ayrıntılı bir raporundan sonra , şu özet gelir: "Bunlar, soyluların, ..., Teb kadınlarının ve ülke halkının dinlendiği, şehrin batısındaki mezarlar ve lahitlerdir; hırsızların hepsini kırdıkları, sakinlerini örtülerinden ve tabutlarından çekip çıkardıkları, (sakinleri) yere fırlattıkları; ve kendilerine verilen ev mobilyalarını, örtülerindeki altın, gümüş ve omameritlerle birlikte çaldıkları görüldü." [53] Suçlular bulundu ve bu sırada cezalandırıldılar, ancak mezar soygunları devam etti ve Hükümet onları engellemek için güçsüzdü. Kraliyet mumyalarının mezarlarından çıkarılıp 1881'de bulundukları Dêr el-Bahri yakınlarındaki kaya

yarıklarında saklanmalarına yol açan bu sefil durumdu .

k. Ölüler Kültü için Tapınaklar.— En eski kutsal yer, adaklar bırakılan ve törenlerin yapıldığı mezarın kendisiydi. Gelişimin bir sonraki aşaması, mastabanın sahte kapısının önündeki bir raftı Mezarın sakinleri için hediyelerin konulduğu yer. Daha sonraki bir evrim, sahte kapıyı mezarın içine geri taşıdı ve önünde küçük bir morg şapeli bıraktı. Daha sonra şapel, kraliyet piramitlerinde olduğu gibi, doğu tarafına inşa edilen bağımsız bir yapı biçiminde mezardan ayrıldı. Geliştirmenin son aşaması, Yeni Krallık Firavunlarının uygulaması olduğu gibi, mezardan belirli bir mesafede bir morg tapınağının inşa edilmesiydi. Kazıların ortaya çıkardığı yetersiz kalıntılardan yola çıkarak, Gize'deki büyük piramitlerin önündeki tapınaklar, piramitlerin kendisinden daha az dikkat çekici değildi. Orta İmparatorluğun kralları, piramitlerinin boyutunu küçülttükleri oranda , - morg tapınaklarının ihtişamını artırdılar. Aynı dönemde kaya mezarlarını inşa eden soyluların, bu mezarlardaki şapellerin yanı sıra, ibadetlerini daha kolay yerine getirebilmeleri için memleketlerinde de cenaze şapelleri vardı.

XVIII. hanedandan Amenhotep I, mezarının önüne bir cenaze şapeli inşa eden son kraldı. Onun halefleri, mezarlarının kirletilmesinden kaçınmak için, onları Nil vadisini çevreleyen uçurumların batı tarafında, Teb yakınlarındaki Bîbân el-Mulûk'a sakladılar.

[53] **Breasted, *Kayıtlar,* iv. 499-556.** nehirden iki mil uzaklıkta ve sadece dolambaçlı bir yolla ulaşılabilen bir konumda. Tapınma amaçlı tapınaklar dağın doğu tarafındaki ovada inşa edildi. Böylece, mezarı kutsal alandan uzun bir mesafe ayırsa da, antik mezarların yönelimi korundu. Mısır'ın tüm uçurum tapınaklarının en güzeli olan, Thebes'in karşısındaki Dêr el-Bahri'deki Kraliçe Hatshepsut'un muhteşem tamamlanmamış tapınağı, Kraliçe ve babasının ölümünden sonraki kültü için inşa edildi. Duvarlar, tek kadın Firavunun hayatından ve seferlerinden sahnelerle süslendi. [54] Thebes'in (Luksor) karşısındaki nehrin batı yakasındaki ovayı kaplayan tüm tapınaklar, XVIII., XIX. ve XX. hanedanların son hükümdarlarının tapınması için tasarlandı. Bunlar, tanrılar için inşa edilmiş tapınaklar kadar görkemlidir.

/. Ölüler İçin Yas Tutmak.— Mumyalama ve gömme ritüelleri ayrıntılı bir yas ritüeliyle birlikte yapılırdı. Bu nedenle Xll. hanedandan Amenemhat I döneminde başarılı olan bir soylu olan *Sinuhe'nin Hikayesi şöyle anlatır:*

> “Otuzuncu yılda, birinci mevsimin ikinci ayında, yedinci günde, Tanrı (Firavun) ufuk çizgisine doğru ayrıldı, Yukarı ve Aşağı Mısır'ın Kralı, Sehetepibre. Cennete yükseldi, güneşle birleşti;
> İlahi uzuvlar, onu doğuranla karışmıştı. Avlu sessizliğinde...
> Büyük çift kanatlı kapılar kapalıydı, Mahkeme yas tutuyordu, Halk sessizce eğilmişti.”

X. hanedanlık döneminde bir soylu olan Kheti'nin durumunda, ölümünden sonra şöyle kaydedilmiştir: "O zaman kralın kendisi, tüm Orta Mısır ve Kuzey ülkesi yas tuttu." [56] Yaratılış 50:3, 10 Mısırlıların yetmiş yıl yas tuttuğunu anlatır .

[64] **Bkz. Baedeker, *Egypt,' [1]* s. 278-283.**

[66] **Göğüslü, *Kayıtlar,* i. 491.**

***"Aynı eser,* i. 414.** Yakup'un ölümünden sonra gün, gömülmesinden sonra ise yedi gün.

Yasın önemli bir kısmı resmi ağıtların okunmasıydı. Bunlar için model , bize kadar ulaşan geç bir biçimi olan İsis'in Osiris'e ağıtıydı. Bunun bir kısmı şöyle okunur: "Evine gel, evine gel, ey Tanrı On! Evine gel, düşmanı olmayan sen! Ey güzel delikanlı, beni görebilmen için evine gel! Ben senin sevdiğin kız kardeşinim; beni terk etmeyeceksin. Ey güzel genç, evine gel. ... Seni görmüyorum ve kalbim senin için korkuyor, gözlerim seni özlüyor. . . . Seni sevene, seni sevene gel, Wennofre, sen kutsanmış olan! Kız kardeşine gel, karına gel, karına, sen kalbi sakin olan sen! Evinin hanımına gel! Ben senin kız kardeşinim, aynı anneden doğdum, benden çok uzakta olmayacaksın. Tanrılar ve insanlar yüzlerini sana doğru çeviriyorlar ve hep birlikte sana ağıt yakıyorlar. ... Sana sesleniyorum ve ağlıyorum, öyle ki bu ses göklere kadar duyuluyor, ama sen benim sesimi duymuyorsun, ve yine de ben senin yeryüzünde sevdiğin kız kardeşinim! Sen benden başka kimseyi sevmedin, kardeşim, kardeşim!” [57]

Mumyayı "Güzellik Yeri" adı verilen büyük nekropoldeki son dinlenme yerine taşıyan tekne Nil Nehri üzerinde yüzerken Thebai kadınları tarafından söylenen ağıt şöyleydi:

> “Batıya, Doğruların Ülkesine dön! Teknedeki eşler acı acı
> ağlıyorlar. Barış içinde, barış içinde Batıya, ey övülmüş olan,
> barış içinde gel!
> Sonsuzluğa doğru gün doğduğunda,
> O zaman seni tekrar göreceğiz.” [58]

[Diğer] Doğu ülkelerinde olduğu gibi, bu ağıtlarda aileye profesyonel yas tutan erkekler ve yas tutan kadınlar yardımcı oluyordu.

[67] **Erman, *Din,* s. 33.**

[68] **Erman, *Antik Mısır’da Yaşam,* s. 320.**

[88] Göğüslü, *Kayıtlar,* i. 370.

m. Ölülere Kurban.— Mezara konulan yiyecek armağanlarının ölen adama sonsuza dek yetmesi beklenemezdi, dolayısıyla onun soyundan gelenlerin düzenli olarak ek sunular getirmeleri beklenirdi. Mezar yazıtları sıklıkla ölen kişinin yaşamın gerekliliklerinden mahrum kalmaması için dua eder. Bu nedenle V. hanedan dönemindeki Nezemib şöyle yalvarır: “Ey hâlâ yeryüzünde yaşayanlar, bu mezarın yanından geçenler; benim için su dökülsün, çünkü ben gizli şeylerin ustasıydım. Yanınızda olanlardan bir cenaze sunusu benim için çıksın, çünkü ben halkın sevdiği biriydim. Doğduğumdan beri hiçbir memurun önünde dövülmedim; hiçbir adamın malını zorla almadım; ama herkesi memnun eden şeyleri yapan biriydim.” [60]

Dindar torunlar, bu evlatlık yükümlülüklerini yerine getirdiklerini kaydederler. Örneğin, IV. hanedanlığın bir kraliyet gözdesinin oğlu şöyle der: “En büyük oğlu, saha yargıcı, ona cenaze sunuları yapmak için (bu şapeli) inşa etti.” [61] XVIII. hanedanlığın kurucusu Ahmose, şöyle diyerek tasvir edilir: “Annemin annesini ve babamın annesini, büyük kralın karısını ve kralın annesini, Tetisheri’yi muzaffer bir şekilde hatırlayan benim. Teb ve Abidos topraklarında zaten bir mezarı ve bir cenaze şapeli olmasına rağmen, sana şunu söyledim ki, majesteleri onun için Tazeser’de

bir piramit ve bir ev yapılmasını istedi, majestelerimin anıtsal bir bağışı olarak. Gölü kazılacak, ağaçları dikilecek, adakları kurulacak, insanlarla donatılacak, toprak verilecek, sürülerle donatılacak, cenaze rahipleri ve ayin rahipleri görevlerini yerine getirecek, her adam kendi hükmünü bilecek ... Önceki krallar anneleri için böyle bir şey yapmamışlardı." [62]

Ancak kural olarak Mısırlıların Çinlilerin gösterdiği evlat sevgisini gösterebileceklerine güvenilemezdi. [60] **Breasted, *Kayıtlar,* I. 279.**

***Aynı eser,* i. 185.**

[e2] ***Aynı eser,* ii. 36-37.** Ölülere düzenli kurbanlar kesmeyi sürdürmek için; buna göre , zenginler cenaze törenlerinin bakımı ve mezarlarının bakımı için bağışlar bırakma alışkanlığındaydı . Bu uygulama Eski Krallık'ta başladı ve son zamanlara kadar sürdü. [63] En ilginç vakalardan biri, Xll. üç günlük dönemin I. Sesostris'i altında Siut Kontu Hepzefi'nin durumudur ; ikinci sözleşmeye göre, "Siut rahiplerine, ölen ruhuna sunular sağlamaları için izin verin. İlk sözleşmeye göre, "Anubis tapınağındaki heykeli için her bir rahipten, beş üç günlük günün ilkinde birer beyaz ekmek " alacaktı; ikinci sözleşmeye göre, "Yeni Yıl Günü'nde cenaze töreni rahibinin sorumluluğundaki heykeli için her birinden beyaz ekmek" alacaktı; Üçüncü sözleşmeye göre, "kendisine birinci mevsimin birinci ayında, on sekizinci gün, Wag-festival günü ekmek ve bira verilecektir, yani yirmi iki testi bira, iki bin iki yüz yassı somun ekmek ve elli beş beyaz somun"; dördüncü sözleşmeye göre, " birinci mevsimin birinci ayında, on sekizinci gün, Wag-festival günü, tapınaktaki heykeli için aralarındaki her birey için bir beyaz somun ekmek"; beşinci sözleşmeye göre, "tanrı için ateşin yakıldığı üç fitil"; altıncı sözleşmeye göre, "tapınakta kesilen her boğa için sunakta, adak masasının üzerine konulan et kızartması; ve her alay günü, her gelecekteki üstün peygambere ödenmesi gereken her bir testi bira için bir testi"; yedinci sözleşmeye göre, "kendisine ait üç fitil, bunlarla Anubis tapınağında, Yeni Yıl Arifesinde, Yeni Yıl Gününde ve Wag-festival gecesinde ateş yakılır." Diğer sözleşmelerin içerikleri benzerdir. [64]

Ölülere sunulan yiyecek maddeleri arasında

"Yukarıya bakınız, s. 167f.

•* **Breasted, *Kayıtlar,* i. 535 *m2.*** yazıtlarda şunlardan bahsedilmektedir: tahıl, ekmek ve çeşitli malzemelerden ve boyutlarda kekler, her çeşit meyve, bal, yabani ve evcil sığırlar, koyunlar, keçiler ve yabani hayvanların av hayvanları, kazlar ve diğer kuşlar ve balıklar. İçki olarak su, süt, bira ve şarap buluyoruz. Tütsü de tanrılara sunulduğu gibi ölülere sunulurdu. Yazıtlara eşlik eden kabartmalar genellikle ölüleri önlerine konulan lezzetlerin tadını çıkarırken tasvir eder. Bu nedenle, V. hanedan dönemindeki Nekonekh'in mezarı, onu bir masada otururken, sekiz cenaze rahibi ona yiyecek servisi yaparken tasvir eder. Açıkça eski Mısırlıların diğer dünyada aç kalmaya niyetleri yoktu.

, Mısırlıların bedensiz ruhlara ilişkin inançlarının, tüm temel ayrıntılarda Çinlilerin ve diğer ilk ırkların inançlarıyla aynı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır .

BÖLÜM VI

ERKEN SEMİTLER ARASINDA SPİRİTİZM

KİTABI'NDA İbraniler ilk olarak doğudan Kenan'a giren göçebe bir ırk olarak görünür. Bu göçten önceki dönemden bize ulaşan hiçbir kayıt veya gelenek yoktur; yine de karşılaştırmalı filoloji ve karşılaştırmalı din bilimleri aracılığıyla o uzak çağın teolojisi hakkında önemli bilgiler edinmek mümkündür. Dil, gelenek ve inançlar bakımından İbraniler, - etnologlar tarafından genel olarak "Sami" adı altında gruplandırılan Kenanlılara , Aramilere, Asurlulara, Babillilere, Araplara, Etiyopyalılara ve diğer ırklara çok benziyordu. [1] Tüm bu ırklar arasında bulunan fikirler ve kurumlar, dağılmadan önce birlikte yaşadıkları Arap çölündeki ilkel evde ataları tarafından sahip olunmuş olmalı. Bu karşılaştırmalı araştırma yöntemini uygulayarak, gelecekteki yaşamla ilgili erken Sami inancının temel özelliklerini ana hatlarıyla çizebiliriz.

a. Ruhların Kavramı.— İlkel Sami ruh kavramı, tüm temel özellikleriyle dünyadaki diğer ilkel ırklarınkine benziyordu. İnsanın iki unsurdan oluştuğuna inanılıyordu, 'et' (İbr. *basar)* ve 'nefes' (İbr. Phoen. *nefesh,* Arab, *nefs,* Et. *nefas,* Syr. *nefsha,* Bab. Ass. *napishtu).* 'Nefes' bilgi, iştah, duygu ve etkinliğin merkeziydi; buna göre kişiyle özdeşti. Tüm Sami lehçelerinde *nafshi,* 'nefesim', 'kendim' anlamına gelir. 'Nefes'in,

[1] **Bu halkların varsayılan atası olan Şem'in Yunanca ve Latince biçimi olan Sem'den, Yaratılış 10:21-31'de.**

kan, çünkü kan döküldüğünde bir insandan hayatın çıktığı gözlemlenmiştir. Eski Araplar, nefsin *yaralarından* ölmekte olan bir insandan aktığını söylerlerdi ve tüm Semitler, bu hayvanların ruhları tarafından ele geçirilebileceğinden korktukları için kesilmiş hayvanların kanını yemekten korkarlardı. Kalp, vücuttaki kanın başlıca kabı olarak, aynı zamanda 'nefes'in meskeni ve entelektüel yeteneklerinin merkezi olarak kabul edilirdi. Ölümde, tüm güçleriyle birlikte 'nefes' bir insandan dışarı çıkar.

Birkaç Sami dilinde bulunan 'ruh' için bir başka kelime de *nth* (İbr. *ruah,* Aram, *ruha)* 'rüzgar'dır. Arapçada bu kelimenin sadece 'rüzgar' anlamı vardır, Süryaniceden ödünç alınan geç kullanım hariç ve Asur-Babilcede bulunmaz; buna göre, muhtemelen *nefesh kadar ilkel bir 'ruh' kelimesi değildir,* ancak İbrani-Kenan ve Aramice dallarının ana Sami soyundan ayrılmasından önce kullanılmış olması gerekir. Pratikte nefesh'in eşanlamlıdır , ancak ruhun enerjisini daha çok vurgular.

b. Ölümden Sonra Ruhların Varlığı.— Semitler arasında, bedensiz nefesh veya ruah'ın sürekli varlığına olan inanç en *eski* zamanlardan *beri* vardı. Babil'deki Nippur ve Tello'daki eski mezarlar, ölülere yapılan olağan sunuları içerir. [2] Filistin'in en eski mezarlarında [3] ölüler, ölümün başka bir hayata doğum olduğuna dair inancın kanıtı olarak, genellikle doğmamış bir çocuğun büzülmüş pozisyonunda bırakılırdı; ve onlarla birlikte yiyecek ve diğer yararlı eşyalardan oluşan sunular yerleştirilirdi. Babil'de napishtu *veya* 'nefes'in bir insandan "çıktığı" söylenir, ancak bedensiz ruh, diğer Sami lehçelerinde olduğu gibi *napishtu* olarak değil , *etimmu* (isim olarak *ekimmu değil) olarak adlandırılır*

[2] **Peters, *Nippur,* II. 173; Maspero, *Medeniyetin Şafağı,* s. 686; Jastrow, *Babil ve Asur Dini,* s. 598f.**

[3] ***Filistin Araştırma Fonu, Üç Aylık Açıklama,* 1902, s. 351ff.; 1903, s. 14ff.** eskiden böyle okunuyordu) veya Sümercedeki karşılığı *utukku.** Haham yazılarında *etimmu kelimesinin İbranice karşılığı* ruah'tır .

Kuran'ın (Sure xxxix. 43) "Allah, öldüklerinde ruhları kendine alır, ölmemiş olanları da uykularında (alır)" ifadesi , eski Arapların ruhun uykuda bedeni terk ettiğine inandıklarını ve ölümün uykudan yalnızca

ruhun eski ikametgahına geri dönememesi gerçeğiyle farklı olduğunu gösterir. *Kuran'ın bazı bölümlerinde* Muhammed, putperest Arapların ruhun bedenle birlikte yok olduğuna inandıklarını söyler, ancak bu, putperestlerin alt fikirleri ile kendi yüksek ölümsüzlük doktrini arasındaki tezat nedeniyle abartıdır. Tüm Araplar tarafından nefs *veya* 'nefes'in yaşamaya devam etmesi gerekiyordu; ve *nefs* veya daha sonraki kullanımda *ruh,* 'rüzgar', 'hayalet' için kullanılan genel isimdi. Wellhausen'e göre [5] Arapların cinleri veya 'gizli varlıkları', çoğunlukla doğa ruhlarıydı ve ölülerin ruhlarını da içeriyordu. Diğer ilkel toplumlar gibi, Muhammed öncesi Araplar da ölülerini özenle gömüyor, öteki dünyadaki ihtiyaçlarını karşılıyor, yardımlarını istiyor, hatta hayatları üzerine yemin ediyorlardı. [6]

c. Ölülerin Ruhlarının Koruduğu Güçler.— Ölülerin ruhlarının büyük ölçüde eski entelektüel güçlerini koruduğuna inanılırdı. Dünyada mutsuz hayatlar yaşamış olanlar veya zamansız sonlara gelmiş olanlar, diğer dünyadaki talihsizlikleri için üzülür ve yaşayanlardan intikam almak için geri dönerlerdi.

d. Ölülerin Ruhları Tarafından Kazanılan Güçler.— Semitler ayrıca bedensiz ruhların yeni ve insanüstü güçler edinebileceğine inanıyorlardı . İstedikleri zaman bir yerden bir yere hareket edebiliyorlardı. Bir Babil şeytan çıkarma ayininde söylendiği gibi:

[4] **Thompson, *Babil'in Şeytanları ve Kötü Ruhları,* ip xxiy.**

***[8] Reste arabischen Heidentums?* s. 148ff.**

[8] Wellhausen, *a.g.e. cit.,* s. 185; Nôldeke, Hastings, *Din Ansiklopedisi,* sanat. “Araplar,” s. 672.

"En yüksek duvarlar, en kalın duvarlar, bir sel gibi geçerler, Evden eve geçerler.
Hiçbir kapı onları dışarıda tutamaz, hiçbir sürgü onları geri çeviremez.
Kapıdan yılan gibi kayarak geçiyorlar,
Menteşeden rüzgar gibi esiyorlar.” [7]

Cansız nesnelere sahip olabilirler ve bunları kendi bedenleri gibi kullanabilirlerdi. Araplar arasında bir taş yığını veya ayakta duran bir taş

(nusb = İbr. *massêbâ)* mezarın üzerine yerleştirilirdi ve tıpkı kutsal alanlardaki benzer taşların tanrılar tarafından işgal edildiği gibi, ölüler tarafından işgal edildiğine inanılırdı. [8] Nebati, Palmira ve Aramice'de *nefesh,* 'ruh', aynı zamanda 'mezar taşı' anlamına gelir. Babilliler, tapınakların ve evlerin girişlerine hayaletler için ikametgah olarak heykeller yerleştirdiler. [9] Araplar arasında hayaletler ve cinler sıklıkla canavar ve kuş, özellikle yılan ve baykuş şeklinde görünürdü. [10] Aynı şey Baby lonia'da da geçerliydi . [11] .

Ruhlar yaşayan insanları da ele geçirebilirdi. Araplar, ruh uykudayken cinlerin kolayca bedenini işgal edebileceğine inanırlardı. Her türlü hastalığa ve deliliğe neden olurlardı. 'Deli' için kullanılan isim majntin'di *, yani* 'cinler tarafından ele geçirilmiş'. Ayrıca, dikkate değer bir yeteneğin ve peygamberlik ilhamının da sebebiydiler . [12] Kendini bir medyuma gösteren ruh , İbranice *rô'eh, 'gören'* ile aynı kelime olan *ra'î olarak bilinirdi* . Babilliler, gömülmemiş olanın veya doğal olmayan bir şekilde ölmüş birinin sıkıntılı hayaletinin , hayatta tesadüfen ilişki kurduğu herhangi bir kişinin bedenine girebileceğine ve ardından hastalık ve acıya neden olabileceğine inanıyordu. [13] Sadece güçlü büyüler aracılığıyla kovulabilirdi.

'Thompson, *Şeytanlar ve Kötü Ruhlar,* 1. 53.

[8] Wellhausen, *Reste,* s. 180, 184.

®Jastrow, *Die Religion Bab., s. 281; ayrıca Thompson, Devils, I, ön sayfa, Pl. II'deki* tasvirlere ve Rogers, *The Religion of Babylonia,* s. 147'ye bakınız.

[10] Wellhausen, *Reste,* s. 152, 157, 185.

[11] Thompson, *Şeytanlar.* I. s. L, 51; Jastrow, *Die Rel. Baba,* s. 281.

[12] Wellhausen, *Reste, [2]* s. 155-168.

[13] Thompson, *Şeytanlar,* I, xxxiv.

büyük tanrılara yemin ettirilerek, yiyecek ve içeceğin kesilmesiyle tehdit edilmiştir.

Babil'deki bir şeytan çıkarma ayininde şu tür sıkıntılı hayaletlerden bahsedilir:

"İster yeryüzünden çıkan bir hayalet ol, ister yatağı olmayan bir gece

hayaleti,
Veya (ölen) bir kadın, bakire,
Veya bekar bir adam, Veya çölde ölü yatan biri.

Veya hurma ağacından koparılmış olan,
Veya bir kayıkla sulardan gelen,

Veya vücudu hasta olan bir fahişe (öldü),
Veya doğum sancısı çeken bir kadın,
Veya emziren bir kadın (ölen),
Veya emzirdiği çocuğu bulunan ağlayan bir kadın.” [14]

Araplar arasında öldürülen bir adamın ruhunun, katilinin kanına susadığına inanılırdı. Eğer klan üyeleri onun intikamını hemen almazlarsa, bir baykuş şeklinde belirir ve "Bana içecek ver" diye bağırırdı. [15]

Babilliler arasında hayaletler sık sık evlerde belirirdi ve bu tezahürlerden alametler çıkarılırdı . [16] Gılgamış Destanı'nda (tablet xii) Enkidu'nun hayaleti Gılgamış'a gelir, onunla konuşur ve sorularını yanıtlar. Araplar arasında hayaletler hayvanlar tarafından insanlardan daha kolay algılanırdı (yaygın bir inanç; bkz. Balaam'ın eşeği, Sayılar 22:23), ancak uygun koşullar altında insanlar tarafından da görülürdü. Çölde fısıltıyla veya gizemli mırıltılarla konuşurlardı. Sesleri *sadâ,* 'yankı' olarak bilinirdi. Yaşayanlar tarafından kendilerine hitap edildiğinde mezarlarından cevap verirlerdi. Laila adında bir kadın, ölen sevgilisinin kendisine söz verdiği gibi cevap verip veremeyeceğinden şüphe ettiğinde

[14] **Thompson, *Şeytanlar ve Kötü Ruhlar,* I. 39 vd.**

[15] **Nôldeke, Hastings, *Din Ansiklopedisi,* sanat. “Araplar,” s. 672.**

[10] Thompson, *Şeytanlar ve Kötü Ruhlar,* I. xxxv.

* işe yarayacaktı,

mezarından bir baykuş uçtu ve kadının yüzüne çarptı. [17]

e. Ölülerin Ruhlarının Kaybettiği Güçler.— Antik Samiler, diğer ilkel

halklarla birlikte, ruhun bedenin kaybıyla birlikte güçlerinin çoğunu kaybettiğini düşünüyorlardı. Bedensiz ruhlar, fiziksel organizmaya ait duyusal algılardan yoksun, zayıf, elle tutulamayan varlıklar olarak düşünülüyordu. Hayaletlere uygulanan “nefes”, “rüzgar”, “gölge”, “yankı” isimleri, onların eterik doğasını ima ediyordu. Babil büyülerinde bunlar “mezardan gelen rüzgar esintileri” olarak tanımlanıyordu. “Cennette bilinmiyorlar, yeryüzünde anlaşılmıyorlar; ne ayakta duruyorlar ne de oturuyorlar, ne yiyorlar ne de içiyorlar.” “Gezici rüzgar esintileridirler; ne karıları vardır, ne de oğulları. Duyguyu bilmiyorlar. Tepeler arasında yetiştirilen atlar gibidirler.” [18] Gılgamış Destanı’nda Enkidu’nun hayaleti “yeryüzünde takip edilen bir rüzgar gibi” çıkıyordu. [19]

f. Ölülerin Meskeni.— Antik Samiler, bedensiz ruhun ölü bedeniyle ilişkisini sürdürdüğüne, böylece cesedin veya mezarın onun etkinliğinin başlıca merkezi olmaya devam ettiğine inanıyorlardı. Babil'de etimmu *veya* 'hayalet' sürekli olarak mezardan çıkıyormuş gibi konuşulur. Bu nedenle bir büyüde şunu okuruz:—

"İnsanı ele geçiren tanrılar mezardan çıktılar,
Kötü rüzgar esintileri mezardan çıktı,
Ayinlerin yapılmasını ve kurbanların dökülmesini talep etmek için,
Mezardan çıktılar.
Ordularındaki bütün kötülükler bir kasırga gibidir
Mezardan çıktı.” [20]

hamâ, 'kafatası' ismi, onların ölümlü kalıntılarıyla ilişkilendirildiğini gösterir. Cinlerin çoğu mezarlıklarda yaşar

[17] **Wellhausen, *Reste,* s. 150f., 183.**

[18] **Thompson, *Şeytanlar ve Kötü Ruhlar,* I. xxix, 75.**

***[18] Gılgamış Destanı,* tablet xii, sütun. iii; =: *Keilinschriftliche Bibliothek,* VI, 263.**

[20] **Thompson, *Devils and Evil Spirits,* II, 131.** veya tüm sakinlerinin öldüğü bölgelerde. Çürümeyi ve kötü kokuları severler. [21]

Ölülerin ruhları gömülmeden dinlenemezdi. Babil Gılgamış Destanı'nda (tablet xii, sütun 6) Enkidu'nun hayaleti Gılgamış'a şöyle

der: "Cesedi çöle atılanın ruhu yeryüzünde dinlenmez." Babil'deki sayısız kötü ruh sınıfı arasında gömülmemişlerin hayaletlerinden daha çok korkulanı yoktu:

"Çukurda yatan... Mezarı olmayan... Başı tozla kaplı, örtüsüz yatan, Çölde veya yıkıntılar arasında yatan kralın oğlu, Kılıçla öldürülen kahraman." [22]

Hem Babilliler hem de Asurlular düşmanlarına cenaze töreni yapmayı reddettiler ve bedenleri vahşi hayvanlar ve kuşlar tarafından yenmek üzere dışarı atıldı. Ölü düşmanların mezarları da sıklıkla ihlal edildi. Eannatum'un (MÖ 2700 civarı) dikili taşında düşmanların cesetleri akbabalar tarafından parçalanmış olarak tasvir edilmiştir. Kardeşi Şamaşmukin'i bir isyanda destekleyen Babilliler hakkında Asurbanipal şöyle der: "Orada o insanları öldürdüm. Parçalanmış etlerini köpeklere, domuzlara, akbabalara, kartallara, gök kuşlarına ve deniz balıklarına yiyecek olarak verdim." [23] Elam'ı fethettikten sonra Asurbanipal şunları kaydeder: "Efendim Aşur ve İştar'dan korkmayan ve atalarımın krallarına karşı çıkan krallarının, önceki ve sonraki mezarlarını yok ettim ve harap ettim ve güneşin onları görmesine izin verdim. Kemiklerini Asur'a taşıdım. Ruhlarına dinlenme fırsatı vermedim. Onları yiyeceklerinden ve su ikramlarından mahrum ettim." [24]

Araplar arasında, ruhun dinlenemeyeceği bir zorunluluk olan cenaze töreni yapılırdı. Yakma, canlı bedenin yakılmasından daha az korkunç sayılmazdı.

[21] **Wellhausen, *Reste,* s. 150f. ; Doughty, *Arabia Deserta* I, 259, 448.**

[22] **Haupt, *Akkadische und Sumerische Keilschrifttexte,* s. 86.**

[23] ***Asurbanipal Yıllıkları,* IV, 73vd.; VII, 45.**

[24] ***Age.,* VI, 70ff. ; bkz. Jeremias, *Die babylonisch-assyrischen Vorstellungen von Leben nach dem Tode,* s. 46ff.**

Sadece düşmanların cesetleri dışarı atılıp yenilirdi . [25] Dostların mezarları, sırtlanların girmesini önlemek için dikkatlice ağır taşlarla örtülürdü.

Bedensiz ruhun cesediyle bağlantısına dair bu anlayışa belirgin bir tezat oluşturan şey, Babilliler arasında bulunan ve Eski Ahit'in birçok yerinde dile getirilen, ölülerin Şèôl adı verilen yeraltı bir meskende birlikte yaşadığı inancıdır . Bu fikir Araplar arasında veya İbranilerle akraba olan diğer birkaç ırk arasında bulunmaz; bu nedenle ilkel Sami olamaz. Diğer ırklar ruhun ya bedenle birlikte kaldığını ya da yerin altındaki bir aleme, bir dağın tepesine, okyanusun ötesine veya göğe gittiğini düşünür. Bu çeşitlilik, bir ruh dünyası kavramının ikincil olduğunu ve ilkel inancın ruhun bedenin yakınında kaldığı yönünde olduğunu gösterir. Bu da şüphesiz orijinal Sami fikriydi ve *Shèôl doktrini* daha sonraki bir gelişmedir.

g. Ölümün Genel Kavramı.— Semitler, ruhsal yaşamın değerine ilişkin değerlendirmelerinde diğer ilkel ırkların genel seviyesinin üzerine çıkmadılar. Muhammed öncesi Arap şiirinde, ölümün mutluluğun sonu olduğu düşüncesi sürekli tekrarlanır, bu nedenle "Yiyelim ve içelim, çünkü yarın öleceğiz." Ruhun var olmaya devam ettiği ve insanüstü güçlere sahip olduğu inancından hiçbir teselli elde edilmez. Sunulan tek teselli, ölümün insanların evrensel kaderi olmasıdır. Babil'de uzun yaşam tanrıların lütfunun bir kanıtı olarak, ölüm ise bir insanı terk ettiklerinin bir işareti olarak kabul edilirdi. Korkunç ve kaçınılmaz bir felaket olarak korkulurdu ve "sıkıntı günü " veya "kimseyi bırakmayan gün" olarak bilinirdi. Ölülerin kaderi en mutsuz olandı. "Toz onların yemeği, çamur onların erzakıdır. Işığı görmezler, karanlıkta yaşarlar. Kanatlı kuşlar gibi giyinirler." [26]

'•Wellhausen, *Reste,* s. 177; Noldeke, Hastings, *Din Ansiklopedisi,* I, 672. " *İştar'ın Soyağacı,* satır 8.

Gılgamış, Enkidu'nun hayaletine, kendisine öteki dünyanın nasıl olduğunu söylemesi için yalvardığında, Enkidu ilk başta arkadaşının bu korkunç tasvire dayanamayacağından korkarak reddeder ; ve sonunda kabul ettiğinde, Gılgamış'a duyacağı şeyler için ağlamaya hazırlanmasını söyler. [27]

İnsanların sevdiği ve taptığı büyük tanrılar, üst dünyanın ve yaşayanların tanrılarıydı; onların egemenliği ölülerin karanlık

meskenlerine kadar uzanmıyordu . Onlar, onları yok etmeye çalışan hayaletlere ve kötü iblislere karşı insanlara yardım ediyorlardı. Ölüm geldiğinde, bu onların iyiliklerinin geri çekildiğinin veya karanlığın güçlerine karşı yardım edemediklerinin bir işaretiydi. Bedensiz ruh, onların yargı yetkisinden, hayattayken hiçbir dostça ilişki kurmadığı ilahi bağların yargı yetkisine geçti. Böyle bir ölümsüzlük anlayışı, diğer ilkel ırkların spiritüel inançları kadar dini veya etik değerden yoksundu.

h. Ölüler Kültü.— Semitler arasında yas ritüelleri diğer ilkel halklar arasında uygulananlara benzerdi ve benzer bir ölüler kültüne tanıklık eder. Eski Araplar arasında yas tutarken soyunmak adetti. Kadınlar sadece yüzlerini ve göğüslerini değil, bazen tüm vücutlarını da açarlardı. Ölüm haberini getiren haberciler çıplak veya yarı çıplak görünürdü. [28] Bu adetin dini bir kökeni vardı, çünkü Araplar Kabe'nin etrafını çıplak dolaşırlardı ve bugün bile ayakkabısız ve basit bir peştamalla bunu gerçekleştirirler. En eski döneme ait Babil anıtlarında ibadet edenler çıplak olarak tasvir edilir; daha sonraki zamanlarda kilt giyerler. [29] Ölülerle kan antlaşması yapmanın bir yolu olarak kişinin etini kesmesi eskiler arasında yaygındı. [30] Kadınlar ayrıca saçlarını keser ve erkekler başlarını ve sakallarını kırkardı. Başın veya vücudun üzerine toprak dökülmesi

[27] ***Gılgamış Destanı,*** **tablet xii, sütun 4.**

[28] **Wellhausen,** ***Reste arabischen Heidentums,'*** **s. 177, 195.**

[29] **Jastrow,** ***Babil ve Asur Dini,*** **s. 666.**

[80] **Wellhausen,** ***Reste,*** **s. 181.**

VI ERKEN SEMİLER ARASINDA RUHÇULUK 209 başka bir yas geleneğiydi. [36]Mezardan gelen tozla karıştırılmış su içme alışkanlığı da buna benzerdi. [37]Ölüm gününde veya daha uzun bir süre oruç tutmak da yaygın bir uygulamaydı.

Gömme evrensel bir Sami geleneğiydi; aslında, *kabar,* 'gömmek' kelimesi tüm Sami dillerinde ortaktır . Eski Araplar tarafından mezarlar bir *hirna, yani kutsal bir bölme* ile çevriliydi ve tanrıların kutsal alanları

[36] **Wellhausen,** ***Reste,*** **s. 177.**
[37] ***Aynı eser,*** **s. 163; Jastrow, "Toz ve Küller Yasın Sembolleri Olarak",** ***Jour. Am. Orient. Soc.,*** **XX, 133f,**

gibi *ansâb, yani dikili taşlarla* donatılmıştı . Ayrıca suçluların sığındığı sığınaklar da vardı. Bunlarda tanrılara tapınmada olağan olan tüm kurban törenleri yapılırdı.[38]

Araplar arasında ölen kişinin yemek pişirme kabı ve tabakları kırılırdı ve devesi topallanır ve açlıktan ölmesi için mezarın yanına bağlanırdı. MS 1100 civarında Kuzey Yemen'deki bazı Araplar, bin kılıç ve üç yüz yay kırarak ve yetmiş atı topallayarak ölen bir şefi onurlandırdılar. Sadece defin sırasında değil, daha sonra da develer öldürüldü. İlk şairlerden biri, sahip olduğu tek deve olduğu için devesini arkadaşına kurban edemediğinden yakınır. Kanın yanı sıra, mezarlara su ve süt sunuları dökülürdü ve üzerlerine bol yağmur yağması dileği dile getirilirdi. Arabistan'ın bazı bölgelerinde tütsü olarak hoş kokulu odun yakılırdı. Bu gelenekler hem Bedeviler hem de Suriye Arapları arasında günümüze kadar gelmiştir.[39]

Ölülere dua, antik Samiler arasında iyi bir şekilde belgelenmiştir. Araplar arasında, aileden herhangi bir üye öldüğünde kadınlar tiz bir ağıt yakarır ve yas dönemi bitene kadar bunu sürdürürlerdi. Buna, ölen kişinin adının sık sık haykırılması ve "Uzak olma ben" yakarışı eşlik ederdi. Şairler ayrıca ölüler için yazılmış uzun ağıtlar bestelerdi. Ölülerin ruhlarının yaşayanlara yardım etmek veya geleceği ortaya çıkarmak için büyü sanatlarıyla çağrılabileceği inancı, Samiler tarafından diğer antik halklarla ortak olarak benimsenmiştir. Arap büyücünün *tab?,* yani 'takipçisi', *yani* yakın ruhu vardı. Baby Ionia'da - "ölen ruhun dirilticisi", büyücünün kalıcı unvanıydı. Gılgamış Destanı'nda (tablet xii, sütun 3) Gılgamış'ın Enkidu'nun hayaletini nasıl dirilttiği ve onunla nasıl sohbet ettiği anlatılmaktadır.

38 **Wellhausen, *Reste,* ²s. 184.**
39 ***Age.,* s. 177-84; Nöldeke, Hastings, *Din ve Ahlak Ansiklopedisi,* I, 672; Burckhardt, *Beduinen ve Wahaby,* s. 84f.; Doughty, *Arabia Deserta,* I, 240, 354, 442, 450 vd.; Curtiss, *Ursemitische Din,* bölüm. xix.**

BÖLÜM VII

BABİL VE ASUR'DA RUHÇULUK

CİVARINDA Babil'de, kalıntıları nehir taşkınlarının seviyesinden yüksekte inşa ettikleri yapay höyükler üzerine inşa edilmiş kasabalar sayesinde günümüze ulaşan bir ırk ortaya çıktı. Bu ırka Sümer denmesinin sebebi, en eski anıtlarının Güney Babil'in eski adı olan Sümer'de bulunmasıdır. Höyüklerin en alt seviyelerinde, resim yazısına benzeyen son derece ilkel bir karakterde yazıtlar keşfedildi. Bu karakterlerde, neredeyse Hıristiyan döneminin başlangıcına kadar kullanımda kalan Babil ve Asur çivi yazısının veya kama yazısının başlangıcını görüyoruz . MÖ 3500 civarında Samiler tarafından Babil'in işgali başladı. Zamanla Sümerler fethedildi ve dilleri İbranice'ye benzer bir lehçeye yerini bıraktı, ancak medeniyetleri fetheden Samiler üzerinde silinmez bir izlenim bıraktı. Sümerce, tıpkı Latince'nin Roma Kilisesi'nin kutsal dili olarak kalması gibi, Babil'in kutsal dili olarak kaldı; ve Sümer edebiyatının muazzam bir gövdesi rahipler tarafından çağımızın başlangıcına kadar aktarıldı. Bu materyalin hiçbirinin Semitler tarafından icat edilmediği, sadece Sümer atalarından miras alındığı kesindir. Başlıca Asur kralı Asurbanipal'in (MÖ 626) kütüphanesinde keşfedilen tabletlerde bulunan bu edebiyattan, gelecekteki yaşamla ilgili Sümer inançlarının tam ve doğru bir kavramını çıkarmak mümkündür.

a. Ölülerin Faaliyeti.— Çin'den farklı olarak, ataların torunlarını kutsadığına ve onları kutsadığına inanılıyordu.

Evlatlık dindarlıklarına karşı, Babil ve Asur'da ölülerin ruhlarının faaliyeti tamamen kötücüldü. Hiçbir yerde insanları kutsadıkları ve onlara yardım ettikleri söylenmez, hiçbir yerde yardım için çağrılmazlar. Öldürmek ve yok etmek için mezardan çıkarlar. Onlardan umulan en iyi şey, mezarlarında yapılan adaklarla yatıştırılmaları, huzur

içinde kalmaları ve zarar vermekten kaçınmalarıdır. Onlardan asla olumlu iyilik beklenmez. İyi şeyler, insanların hayaletlerin yağmalamalarına karşı koruyucuları olan tanrılardan gelir. Bu nedenle dualar yalnızca tanrılara yöneltilir, hayaletler yatıştırılır veya kovulur.[40]

Sümerler veya ilkel Babilliler, tüm hastalıkların insanların bedenlerine giren kötü ruhların saplantısından kaynaklandığına inanıyorlardı. Üç sınıf kötü ruh tanınıyordu, birincisi, doğal olmayan ölümlerle ölenlerin veya gömülmeden kalanların hayaletleri; ikincisi, yarı insan yarı iblis olan vampirler; üçüncüsü, tanrılarla aynı doğaya sahip olan iblisler. Bunların hepsi güneş tanrısına yazılmış bir ilahinin başında sıralanmıştır:

"Üzerine kötü bir ruh saldırmışsa,
Kötü bir İblis'in yatağına sardığı, kötü bir Hayalet'in geceleyin aşağı attığı, büyük bir Şeytan'ın vurduğu, kötü bir Tanrı'nın uzuvlarını parçaladığı (?), vücudunun tüylerini kötü bir İblis'in diken diken ettiği, ... bir Cadı-iblisinin yakaladığı, bir Gulyabani'nin aşağı attığı, bir Hırsız-cin'in eziyet ettiği kişi,
Gece Hayaletinin Hizmetçisinin evlendiği adam, Gece Hayaletinin Hizmetçisinin birleştiği adam."[41]

Bu çeşitli iblisler hakkında bir büyü şöyle der:

"Gecenin karanlık sokaklarında dolaşırlar,
Koyun ağılını ve sığır ağıllarını vurarak;
Araziyi kapı ve sürgü ile kapatmak.
Yukarıda parçalara ayırarak, aşağıda yıkıma yol açarak,
Onlar yeraltı dünyasının çocuklarıdır.
Yukarıdan yüksek sesle kükreyen, aşağıdan gevezelik eden,
Onlar tanrıların acı zehirleridir.
Bunlar gökten gelen büyük fırtınalardır,
Bunlar bir şehrin üzerinde öten baykuşlardır.
Hiçbir kaygı duymadan, toprağı mısır gibi öğütüyorlar,
Merhamet bilmeden insanlığa karşı öfkeleniyorlar,

[40] **Bkz. LW King, *Babylonian Magic and Sorcery,* 1896; RC Thompson, *The Devils and Evil Spirits of Babylonia,* 1913; S. Langdon, *Babylonian Magic,* 1914; E. Küchler, *Beiträge zur Kentniss der Assyrisch-Babylonischen Medizin,* 1904; F. von Oefele, Keilschriftmedizin hakkında çok sayıda makale ; M. Jastrow, "The Medicine of the Babilliler ve Asurlular," *Royal Society of Medicine Bildirileri,* Mart 1914.**

[41] **Thompson, I. s. xxvii.**

Kanlarını yağmur gibi döküyorlar,
Etlerini yiyip damarlarını emiyorlardı.

Onlar şiddetle dolu şeytanlardır,
Durmadan kan yiyip bitiriyor.” [3]

Farklı iblisler farklı hastalıkların sebepleriydi. Ahhazu karaciğer sorunlarına neden oluyordu; Ashakku tüberküloza; Ti'u baş ağrısına; Labartu doğum sırasında kadınların veya çocukların ölümüne neden oluyordu. Bize ulaşan en ilginç tabletlerden biri, "diş ağrısı kurdu" olarak bilinen bir iblisin Yaratıcı'dan insanların dişlerinde yaşama izni almasının açıklamasıdır. Şöyle yazıyor:—

“Anu Gökleri yarattıktan sonra,
Gökler Dünya'yı yarattı,
Dünya Nehirleri yarattı,
Nehirler Kanalları yarattı,
Kanallar Bataklıkları yarattı, Bataklıklar Solucanı yarattı.
Solucan geldi (ve) Şamaş'ın önünde ağladı, Ea'nın önünde gözyaşları geldi:—
Bana yiyecek olarak ne vereceksin?
'Yiyeceklerime karşılık bana ne vereceksin?'
'Sana kuru kemikler vereceğim,
(Ve) kokulu . . . -odun.'
'Bu kuru kemikler benim ne işime yarar, Ve kokulu... odunlar!'

Dişlerimin arasından içeyim,
Ve beni diş etlerine oturt;
Dişlerin kanını yiyeyim diye
Ve diş etleri kuvvetini yok eder;
'O zaman kapının sürgüsünü tutacağım.' ” [4]

Burada olduğu gibi, hastalığa insan vücudunun belirli bir dokusunda yaşayan belirli bir varlık neden olduğunda, modern hastalık mikrop teorisinden çok da uzak görünmüyoruz.

Antik Sümerler, belirli zamanlarda veya belirli yerlerde, kişinin

şeytanlar tarafından içeri girme tehlikesi altında olduğuna inanıyorlardı. Ölü bir bedenle temas kurmak veya ölünün kıyafetlerini giymek veya bir adamla ölümünden önceki günlerde yakın ilişkide bulunmak, kişiyi onun hayaletine saplantı duymaya yatkın hale getiriyordu.

"Sen yeryüzünden gelen bir hayalet olsan da,
Yahut yatağı olmayan bir gece hayaleti,
Yahut, bir gün beraber olduğum kimse misin, yahut bir gün beraber olduğum kimse misin,
Veya kendimi meshettiğim bir günde kiminle beraberim,
Veya bir gün kendimi kiminle giydirdiğimi,
Yahut sen, benim birlikte girip içtiğim, ya da birlikte girip kendimi meshettiğim, ya da birlikte girip kendimi giydiğim kişi misin?
Yahut sen, açken benimle birlikte yemek yiyenlerden misin?
Veya susadığımda kiminle su içtim?" [5]

Burada bulaşıcı hastalıkların tehlikesi hakkında bilgi var gibi görünüyor . Ayrıca şeytanların en sık insanların terk ettiği yerlerde yaşadığı gözlemlendi:

> "Ey kötü ruh, uzak yerlere git, ey kötü iblis, harabelere git,
> durduğun yer yasak toprak, harap, ıssız bir ev senin evindir." [6]

' Thompson, II. s. 161.
***'Aynı eser,* I. s. 39, 43.**
***'Aynı eser,* s. 139.**

Bu tür yerler şüphesiz sıtmanın veya diğer mikrop hastalıklarının yuvasıydı ve bu yüzden de asıl sakinleri tarafından terk edilmişlerdi.

b. Ölülerin Meskeni.— Semiler sahneye gelmeden önce Babil'in Sümer nüfusu zaten yüksek bir medeniyet aşamasına ulaşmıştı. Ölülerin aile mezarında akrabalarıyla birlikte dinlendiklerine dair ilkel kavramlar Sümerler tarafından aşılmıştı. Gölgelerin güçlü bir alemde birlikte yaşadıklarını ve eski bir Babil krallığı tarzında toplumsal olarak örgütlendiklerini düşünüyorlardı. [7]

Bu alem için olağan Sümerce adı Aralû'dur *ve* etimolojisi

bilinmemektedir. Yaygın İbranice adı *Shèôl'dur ve* anlamı da belirsizdir. Jeremias ve Jastrow, *Shèôl'un* Babylonian'da *Shu'âlu* olarak görünür, ancak Jensen ve Zimmern bunu reddeder. Başka bir Sümer ismi "Ölüler Ülkesi" veya "Ölüm"dür. Bir diğer isim de "Dünya"dır. Bu nedenle, *İştar'ın Hades'e İnişi olarak bilinen destansı parçada* (rev. satır 5) şunu okuruz: "İştar Dünya'ya indi ve yukarı çıkmadı." [8] *Gılgamış Destanı'nda* (XII, iv, 1) Gılgamış, Enkidu'ya "Dünya'nın yasası"nı sorar, devamında gösterildiği gibi, diğer dünyanın doğasını kasteder. [9] Anlam olarak buna çok benzeyen bir diğer kelime de Sümerce *Kigal,* 'Büyük Altında' veya 'Alt Dünya'dır ve Sami diline *Kigallu* olarak geçer . Bu bölge geniş bir mağara olarak kabul edildiğinden, *Nakbu,* 'Çukur' [10] veya 'Dünyanın Deliği' [42]olarak adlandırılır .

Shèôl'u dünyanın derinliklerinde yer alan bir yer olarak gördükleri anlaşılıyor .

[7] **Babil'in Hades anlayışı hakkında bkz. Jeremias, *Ölümden sonraki yaşam hakkındaki Babil-Asur fikirleri* (1887); Jensen, *Babillilerin Kozmolojisi* (1890); Jeremiah, "Babilliler Arasında Kutsal ve Cennet", *The Ancient Orient,* 1900, Bölüm 3'te; Zimmern, Schrader'in *Çivi Yazılı Yazıtları ve Eski Ahit'te** (1903); Warren, *En Eski Kozmogoniler* (1909).**

[8] ***Çivi yazısı kütüphanesi,* VI. 87.**

[9] ***Age.,* 263.**

[10] **SA Smith, *Çeşitli Metinler,* 16.**

[11] ***Keilinschriftliche Bibliothek,* VI. 262. yeryüzü. Kişinin** *Aralii'ye* "indiği" veya oradan "çıktığı" söylenir. *Aralû tanrıları* aynı zamanda bitki örtüsünün yerden fışkırmasını sağlayan tanrılardır. Babil kralları, güçlü yapılarının alt yapılarını ne kadar derinlere taşıdıklarını anlatmak istediklerinde, temelleri "Aralû'nun göğsüne " veya " *Kigallu'nun" üzerine koyduklarını söylerler. Antik Babil'in* kule tapınakları *, E-kur, 'dağ evi' veya meskun yeryüzünün* karşılığı olarak kabul edilirdi ve bunların altına ölüler gömülürdü, gölgelerin yaşayanların meskeninin altında yaşama biçimine karşılık gelirdi. [11] [43]Yazıtlarda bu kule -

[42]**Hilprecht, *İncil Topraklarında Araştırmalar,* 465.**
[43][13] **Kral, *Babil Büyüsü ve Sihir,* s. 119, satır 19.**

tapınaklarının tepelerinin dağlar kadar yüksek, tabanlarının ise Yeraltı Dünyası kadar alçak olduğu söylenir. Bu ifadelerden, Babillilerin *Şëôl'ü* yerin altında geniş bir mağara, yeryüzü ile "gök kubbesi" arasındaki boşluğun yeraltı karşılığı olarak gördükleri anlaşılıyor .

Shëôl'a doğrudan yeryüzündeki bir boşluktan girilebilirdi, ancak böyle bir rota alışılmadık bir durumdu. Genellikle batı ufkunda bulunan bir kapıdan girilirdi. İştar'ın (Venüs) ve diğer astral tanrıların inişine dair mitler, Yeraltı Dünyası'na giden yolun gök cisimlerinin izlediği yol olduğunu gösterir. Batı, karanlık ve ölüm bölgesiydi, tıpkı doğunun ışık ve yaşam bölgesi olması gibi. Bir hayalet tarafından rahatsız edilen bir adam, "Güneşin battığı yere kadar gitsin" diye dua eder. [13]

Yaşanabilir dünya, okyanusun ortasında yatan bir ada olarak kabul ediliyordu; dolayısıyla, güneşin battığı saatte *Şëôl girişine ulaşmak için denizi geçmek gerekiyordu. Gılgamış Destanı'nda,* atası Ut(Pir Sit?)-napiştim'i aramaya çıkan Gılgamış, Suriye çölünü geçip Lübnan dağlarını geçtikten sonra Akdeniz kıyısına ulaşır ve bir tanrıçaya nasıl olduğunu sorar

 denizi geçebilir. Şöyle cevap verir: “Hiçbir zaman sığlık olmadı, Gılgamış ve eskiden beri buraya gelen hiç kimse denizi geçmedi. Güneş, kahraman, denizi geçti, ama güneşten başka kim geçti? Geçit zor, yol çetin ve önünde yatan Ölüm Suları derin. Gılgamış, denizi nereye geçeceksin? Ölüm Sularına geldiğinde ne yapacaksın?” Ancak hemen Gılgamış’a onu suların üzerinden taşıyacak bir kayıkçının nerede bulunabileceğini gösterir. Birlikte Akdeniz’in batı ucuna kırk beş günlük bir yolculuk yaparlar. Sonra “Ölüm Suları”na veya Cebelitarık Boğazı’nın ötesindeki okyanusa girerler. Korkunç tehlikelerden sonra bunu geçmeyi başarırlar ve Ut-napiştim'in yaşadığı kıyının en batısına varırlar. [14] Babil Styx'i üzerindeki bu feribot , rahibin "Feribotu durdurdum ve iskeleyi barikat altına aldım ve böylece tüm dünyanın büyülenmesini engelledim" dediği bir büyüde de ima edilir, *yani* ölülerin ruhlarının okyanusu geçip insanlara sarkıntılık etmesini engelledim. [15] "Ölüm Suları"nı geçme zorunluluğu nedeniyle Babil *Şèôl'ü* "geçiş ülkesi" anlamına gelen *mat-nabalkattu ve "uzak ülke" anlamına gelen irsitn rnktu* sıfatlarını aldı . Bu ülkeye ulaşmak için ölülerin ruhları kuş şeklini aldılar ve hedeflerine uçtular . *İştar'ın İnişi'nde* (açıkça 10) gölgeler hakkında "Tüylü bir giysiye bürünmüş bir kuş gibi giyinmişler" diye okuruz. [16]

Antik Babilliler için güneş, ay ve beş gezegenin yönettiği yedi gök vardı. Ayrıca dünyanın kule tapınağının yedi aşaması vardı. Benzer şekilde *Aralû,* duvarlarla ayrılmış yedi bölümü içeren bir yer olarak düşünülüyordu. Bu duvarlar, sırayla geçilmesi gereken yedi kapıyla delinmişti.

***[14] Keilinschriftliche Bibliothek,* VI. 217-23; Jensen, *Gılgamesch Destanı,* 28-33. [15] Jeremias, *Hoile und Paradies,* 15.**

[16] Bkz. s. 95; Weicker, *Der Seelenvogel in der alten Litteratur und Kunst* (1907). tanrıça İştar'ın en alt derinliğe ulaşmadan önce yaptığı bir ziyaret *(İştar'ın İnişi,* obv. 37-62). Bu kapılar sürgülerle kapatılmıştı ve yeni gelenlere kapıları açan bir kapıcı vardı.

Sheol öncelikle kozmolojik bir kavramdı ve mezarın ayrılmış ruhların meskeni olmasıyla hiçbir ilgisi yoktu , ancak Babilliler bu iki fikri birbirinden ayrı tutamadılar. Sonuç olarak *Shëôl,* tüm bireysel mezarların

dahil edildiği geniş bir mezar olarak resmedildi. Aynı ideogram hem mezar hem de *Aralû için kullanıldı.* Büyülerde hayaletlerin mezardan ve Aralû'dan birbirinin yerine geçtiği söylenir . Kalbin dünyada zevk aldığı her şey Yeraltı Dünyası'ndaki solucanlar tarafından yenir. [17] Bu nedenle *Shëôl'un karanlık olduğu* kavramı (güneşin içine batmasına rağmen). Bu nedenle Babil'de sıfatlarından biri "karanlık mesken"dir. *İştar'ın İnişi'nde* (açıkça 7) "içine girenin ışıktan mahrum kaldığı ev" olarak adlandırılır ve 10. satırda "ışığı görmezler, karanlıkta yaşarlar" denir. [18] Aynı sebepten dolayı *'Shëôl* tozlu bir yer olarak düşünülür. *Ishtar'ın De scent'inde* [19] "Toz onların yiyeceği, kil onların besinidir . . . . Kapı ve barların her yanına toz saçılmıştır." [20]

Babil'deki *Shëôl* , tanrı Nergal veya Irkalla'nın ('büyük şehir' anlamına gelen *Irkallu'nun kişileştirilmiş hali* , Aralû'nun isimlerinden biri *)* ve karısı Eresh-kigal'in, 'Yeraltı Dünyası'nın hanımının' yönetimi altındadır. Onların hizmetinde ölüm iblisi Namtâru ve yeryüzünde dolaşan, insanları her türlü hastalıkla etkileyen ve efendileri için yeni tebaalar kazanmaya çalışan bir sürü kötü ruh vardır. Bu iblislerin saldırılarına insan er ya da geç yenik düşer. "Akşam vakti yaşayan, şafak vakti ölmüştür." "Ölüm günü bilinmemektedir,"

[17] ***Gılgamış Destanı,*** **XII.iv.7f.**

[19] **Bkz. *Gılgamış Destanı,* VII.iv.35.**

[19] **Önsöz 9, 11.**

[20] **Bkz. *Gılgamış Destanı,* XII.iv.10.**

 ama yine de kesindir; çünkü bu, "kimseyi bırakmayan gündür."

Babil edebiyatında ölümden kaçan ve tanrıların meskenine gönderilen kişilere dair iki örnek bilinmektedir. • İyonyalı Nuh Ut(Sit? Pir?)-napiştim, Tufan hikayesini Gılgamış'a anlattıktan sonra şu sonuca varır: "Bel gemiye bindi, ellerimi tuttu ve beni dışarı çıkardı, karımı da çıkardı ve yanımda diz çöktürdü. Omuzlarımıza dokundu, aramıza dikildi ve bizi kutsayarak, 'Eskiden Ut-napiştim bir insandı, şimdi Ut-napiştim ve karısı tanrılar gibi olacak ve Ut-napiştim uzakta, akarsuların ağzında yaşayacak.' dedi." [21] Adapa, ekmeği ve hayat suyunu reddederek

ölümsüzlüğü kıl payı kaçırdı, [22] bu da insanların ölümden kaçmasının mümkün kabul edildiğini gösteriyor. Ancak bu tür durumlar nadir görülen bir istisnaydı.

Babil teolojisi, Aralii'ye girenlerin kaderlerinde bir ayrım olduğunu bilir . Biri "odada dinlenir ve temiz su içer"; diğeri "tencerede kalanları, sokağa atılan yemek artıklarını yer." [23] İştar, Yeraltı Dünyası kraliçesi Ereşkigal'in gazabına uğradığında, Ereşkigal hizmetkarı Namtâru'ya şöyle emreder : "Onu sarayıma kapat, altmış hastalığını serbest bırak." [24] Gılgamış *Destanı* [25. madde] diğer dünyadaki bir yargıdan bahsediyor gibi görünüyor: “Nöbetçi iblis ve Kilit-iblis bir adamı selamladıktan sonra, büyük tanrılar olan Anunnakiler toplanır; kaderi belirleyen Mammetu, onlarla birlikte kendi kaderini belirler; onlar da ölümü ve yaşamı belirler.”

Bu temelde, Jeremias ve Delitzsch [26] Babillilerin Yeraltı Dünyasında bir Cennet ve bir Cehennem ayırt ettiği teorisini buldu. Gerçekler bunu haklı çıkarmaz

[21] ***Gılgamış Destanı,* XI. 198-204.**

[22] ***Adapa Efsanesi,* II. rev. 24-34.**

[23] ***Gılgamış Destanı,* XII. vi. 1-12.**

[24] ***İştar'ın İnişi,* obv. 68f.**

[25] **X. vi. 35-38.**

[28] ***Babel ve İncil,* 38ff.** görüş. Ölülerin farklı kaderlerinden bahseden pasajda, bağlam bu kaderlerin ahlaki ayrımlara değil, gömülme biçimine bağlı olduğunu gösterir. “Odasında dinlenen ve temiz su içen” kişi, bir kahramanın onurlu cenaze törenini yaşayan kişidir. Çöp yiyen kişi, “cesedi tarlaya atılmış, hayaletinin ona bakacak kimsesi olmayan” kişidir. Bu, ruhun huzurunun bedenin uygun şekilde gömülmesine bağlı olduğu ilkel animist inancın bir kalıntısından başka bir şey değildir. “Temiz su”, “yaşam suyu” değil, bir oğulun mezara döktüğü içkidir. Mammetu ve Anunnakiler tarafından verilen hüküm, sonsuz yaşamı veya sonsuz ölümü belirleyen bir karakter hükmü değil, yalnızca bir insanın ölüp ölmeyeceğine dair bir karardır. Ruhu, ciddi bir hastalıkla Aralu'nun tam kapılarına getirilir *ve* bekçi tarafından karşılanır; sonra tanrılar onun Yeraltı Dünyası'nda kalıp kalmayacağına ya da hayata geri dönüp

dönmeyeceğine karar verirler. Bu, şu dizeyi açıklar: "Ama ölüm günleri açığa çıkmaz ." Bu yüzden, İştar'ın Hades'te kalmayacağına karar verildikten sonra, Anunnakiler onun serbest bırakılmasını ilan etmek ve üst dünyaya geri dönebilmesi için ona hayat suyu serpmek üzere toplanırlar. [27] *Aralû'daki* ayrım sadece göreceli bir rahatlıktır, bir yer ayrımı değildir. Çok sayıda pasajda, her yaştan ve her dereceden ölüler ortak bir meskende birlikte yaşıyor olarak tanımlanır. Bu yüzden Gılgamış döngüsüne ait destansı bir parçada Enkidu'nun hayaleti şöyle der:

"Girdiğim evde, dostum, . . . taçlar yerde yatıyor. Orada, eskiden ülkeyi yöneten, Bel ve Anu'nun isim ve anı olarak atadığı taç giyenler oturuyor. Onlara soğuk yemekler servis ediliyor ve tulumlardan su içiyorlar. Girdiğim evde, dostum, Enu rahipleri ve Lagaru rahipleri oturuyor. Orada büyücüler oturuyor

[27] ***İştar'ın İnişi,*** **rev. 37f.** ve büyücüler. Orada büyük tanrıların meshedilmiş rahipleri yaşar. Orada kahramanlar Etana ve Ner yaşar. Orada Yeraltı Dünyası kraliçesi Ereshkigal yaşar. Orada alt dünyanın yazıcı tanrıçası Bêlit-sêri yaşar, onun önünde çömelmiş." [28]

Babilliler tarafından *Shèôl* , tüm insan sınıflarının yeryüzünde olduğu gibi bir arada yaşadığı bir toprak, bir şehir veya bir ev olarak düşünülmüştü. Hayat, üst dünyada olduğu gibi devam ediyordu, sadece her şey gölgeliydi. Bu anlayış, daha sonraki Shèôl doktriniyle birleştirilen ölülerin varlığına ilişkin ilkel inançların basitçe bir kalıntısıydı . [29]

Şèôl'e girdiğinde Babilliler onun tekrar hayata dönmesinin imkansız olduğuna inanıyorlardı. Yeraltı Dünyası "geri dönüşü olmayan toprak" [30] veya "kalıcı mesken" idi. [31] Bekçisi, "Nergal'in Gizleyicisi" bir adamı bir kez yakaladığında onu serbest bırakmaz. [32] Arkadaşı Enkidu'dan bahsederken Gılgamış şöyle der: "Sevdiğim arkadaşım çamur gibi oldu... Ben de onun gibi dinlenmek için uzanmayacak mıyım, sonsuza dek kalkmayacak mıyım?" [33] Ölülerin geri dönebileceğinin bu inkarı sadece hayata geri dönemeyecekleri anlamına gelir, *Şèôl'ü terk edemeyecekleri anlamına gelmez* yaşayanları rahatsız etmek veya bir medyumun çağrısına yanıt vermek. Hayaletlere ve büyücülüğe olan eski inanç,

Shèôl™ inancının yanında devam etti

Babillilerin diriliş olasılığına inanıp inanmadıkları tartışmalı bir konudur. Birçok tanrı, özellikle Marduk, *muballit mituti, 'ölüleri canlandıran' unvanını taşır. Bir ilahide, "Cesedi Aralû'ya* inen kişiyi sen geri getirirsin" denir. [35] Bu pasajların gücüne dayanarak,

[28] **Jeremias, *Hoile und Parodiler,* 16.**

[28] **Bkz. s. 6, 104, 169.**

[30] ***İştar'ın İnişi,* açık. 1, *6,* 41.**

[31] ***A.g.e.,* c. 31.**

[32] ***Gılgamış Destanı,* XII.iii.18.**

[33] **Aynı eser, VIII. v. 36f.**

[34] **Bkz. s. 212 vd., 226-231.**

[35] **Kral, *Babil Büyüsü ve Büyücülüğü,* No. 2, 22.** Babillilerin dirilişe inandıkları, [36] ancak kanıtlar yetersizdir. Bu dilin tek anlamı, söz konusu tanrının ölüme kadar hasta olan bir adamı hayata döndürmesidir. İlkel anlayışa göre, ruh hastalıklı veya bilinçsiz bir şekilde bedeni terk eder ve Yeraltı Dünyası'na yaklaşırdı. Bir süre gölgelerle kalıp kalmayacağı veya yeryüzüne dönüp dönmeyeceği şüpheliydi. Bedeninden nihai ayrılmasını engelleyen tanrıya "ölülerin canlandırıcısı" deniyordu, ancak beden gömüldükten ve çözülme başladıktan sonra herhangi bir diriliş olabileceğine dair hiçbir kanıt yoktur ; aslında, bu fikir, Mammetu ve Anunnakilerin ölüm cezası verdikleri birinin geri dönüşü olmadığı, ancak - *Aralû'ya* girişini erteledikleri birinin geri dönüşü olmadığı yönündeki alıntılanan ifadelere doğrudan aykırı görünüyor . *Aralû'daki* Anunnakiler tarafından korunan "yaşam suyu" ölüleri geri getirmek için değil, sadece Şëôl'e diri diri inenleri geri getirmek için kullanılır . Tanrıların habercisi Asûshunamir'e göğe dönebilmesi için verilir ve İştar'ın üst dünyaya geri dönebilmesi için üzerine serpilir. [37] Gılgamış cüzzamından temizlenebilmesi için bununla yıkanır, [38] ve Adapa ölümsüzlüğe kavuşabilmesi için ona sunar. [39] Bu durumlarda ölüler hayata geri döndürülmez, ancak yaşayanların ölmesi engellenir. "Yaşam suyu" rahibin hasta adamı ölüm iblislerinin onu Aralû'ya sürüklemesini önlemek için serptiği kutsal suyun ilahi karşılığıdır . Sadece bir pasajda gerçek bir

diriliş olasılığı ima edilir. İştar'ın Aralû'ya girmesine izin verilmediğinde , kapıcıya şöyle der: "Eğer sen kapını açmazsan ve ben içeri girmezsem, kapıyı kıracağım, sürgüyü kıracağım, eşiği kıracağım ve kapıları sökeceğim, ölüleri, yiyip dirileri çıkaracağım;

[38] **Jensen, *Keilinschrif klişesi Bibliothek,* VI. 480.**

[37] ***İştar'ın İnişi,* rev. 19, 34, 38.**

[38] ***Gılgamış Destanı,* XI. 254 vd.**

[38] ***Adapa Efsanesi,* II. rev. 26. •**

 ölü, yaşayanlardan daha çok olacak." [40] Bu, ölülerin hayata geri döndürülmesine atıfta bulunuyor gibi görünüyor. Bundan, Babillilerin büyük tanrıların *Aralû'yu* boşaltmasının mümkün olduğunu düşündükleri sonucu çıkar. eğer uygun görürlerse; ancak bu gücün kullanılacağına inandıklarına dair hiçbir kanıt yoktur.

c. Ölülerin Tanrılaştırılması.— Babil ve Asur metinlerinde ölülerin ruhları için kullanılan isimler düzenli olarak 'tanrı' için belirleyici olan Sümerce *dingir,* Sami dilinde *ilu ile başlar, etimolojik olarak İbranice ël, 'tanrı'* kelimesiyle aynıdır . Bu, onların insanüstü varlıklar veya 'güçler' sınıfına ait olarak kabul edildiğini gösterir, tıpkı 1 Samuel 28:13'te Samuel'in yeryüzünden yükselen hayaletinin 'tanrı' olarak adlandırılması gibi. Büyülü sözlerde bunlara sıklıkla 'kötü tanrılar' denir. Bir Asur kralı onlara 'prensler, yeryüzünün ruhları, mezarda yaşayan tanrılar' der.

Antik Babil'de ölü kralların tanrılaştırılması tuhaf bir şekilde iyi belgelenmiştir. Bu krallardan bazıları yaşarken zaten tanrılaştırılmıştı ve ibadetleri doğal olarak ölümlerinden sonra da devam etti. Bunun kesin olarak bilindiği ilk kral, yaşarken isminin önüne "tanrı" ön eki eklenmiş olan Agade hanedanından (yaklaşık MÖ 2750) Naram-Sin'dir. Aynı durum halefi Sargani-şarri (yaklaşık MÖ 2720) için de geçerliydi. Ur hanedanının kralları, yani Ur-Engur (MÖ 2469), Dungi (MÖ 2451), Pur-Sin (MÖ 2393), Gimil-Sin (MÖ 2384) ve Ibi-Sin (MÖ 2377), hanedanın kurucusu Ur-Engur hariç, hepsi hayattayken kanonlaştırılmıştı. Bu kralların tapınımı, tıpkı Çin ve Mısır'da kraliyet atalarının tapınımı gibi, halefleri altında da devam etti. Sonraki nesillerde isimleri, özel isimler oluşturmak için tanrı isimleri gibi kullanıldı. Bu nedenle *Dungi-ilu,* 'Dungi tanrıdır' ve *Dungi-bani,*

'Dungi

***° İştar'ın İnişi,* obv. 16-20.**

'Benim yaratıcımdır.' Huber tarafından çok sayıda böyle isim toplanmıştır. [41] Dungi, babası Ur-Engur için bir tapınak inşa ettiğini kaydeder ve Dungi tapınağından sıklıkla bahsedilir. Kral Gimil-Sin'in bir memuru şunları kaydeder: "Enlil'in sevgilisi Gimil-Sin, Enlil'in sevgilisi olarak seçtiği kral, kudretli kral, Ur kralı, dünyanın dört bir yanının kralı, tanrısı; kalenin kaptanı, Ur'un patesi'si, hizmetkarı Lugal-ma-gur-ri, sevgili tapınağını inşa etti." [42]

d. Ölülerin Gömülmesi.— Babil ve Asur höyüklerinde yürütülen kazılar, bu toprakların sakinlerinin ölülerin cesetlerinin bertarafında en büyük özeni gösterdiklerini göstermektedir. Fakirler, yaklaşık bir metre yüksekliğinde, bitümle kaplanmış sıradan büyük su küplerine gömülürdü. Zenginler, yine yaklaşık bir metre uzunluğunda, bebek küveti şeklinde kil tabutlara gömülürdü. Onları bu küçük kaplara yerleştirmek için cesetler yan yana veya ortadan ikiye bölünürdü. Tabutlar sıklıkla tahtayla örtülür ve yanmamış tuğladan bir mezara kapatılırdı. Cesetler en iyi giysileriyle giydirilirdi ve silahlar, bronz ve demir zırhlar, mücevherler, bronz aynalar ve diğer tuvalet malzemeleriyle donatılırdı. Yanlarına yiyecek, içecek ve merhem içeren kaplar yerleştirilirdi. Bu kapların çoğu, çömlekçinin sanatının en seçkin örnekleriydi. Mühürler, koniler, silindirler ve diğer yazılı kayıtlar da ara sıra eklenirdi. Bütün bu gelenekler, ölülerin diğer yaşamlarında, hayatta kalanların dindarlığıyla sağlanan bu nesnelere ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. [43] Herodot, i. 198, Babilliler hakkında şunları anlatır: “Onlar

[41] ***Die Personennamen in den Keilschrifturkunden,* 1907.**

[42] **E. Thureau-Dangin, *Sumerische und Akkadische Kônigsinschriften,* s. 200, 231, notlar. Bu konu hakkında daha fazla bilgi için SA Mercer, “Emperor-Worship in Babylonia,” *Jour Amer. Oriental Society,* 1917, s. 360; S Langdon, “Antik Sümer’de Tanrılaştırılmış Krallar Kültü,” *Müze Dergisi, Penn. Üniversitesi,* 1917, s. 165; ve *Proceed. Soc. Bibl. Arkeolojisi,* 1918.**

[43] **Bkz. JP Peters, *Nippur,* ii, 214-234.**

 ölülerini balın içine gömerler ve Mısırlılar gibi cenaze ağıtları yakarlar."[44]

e. Ölülere Sunular.— Babilliler arasında kurbanlar ve sunuların mezarlarda periyodik olarak sunulması gerekirdi. Düzenli olarak su sunularının dökülmesi en büyük oğula veya yasal mirasçıya düşen bir görevdi ve ölenin gazabına uğramadan ihmal edilemezdi. [45]Ruhuna düzenli sunular sağlamak için oğlu olmayan bir Babilli bir erkek evlat edinirdi. Kadınlar da benzer koşullar altında kız evlat edinirdi . Örneğin Kassit dönemine ait bir tablette şunu [46]okuruz: "Ina-Uruk-rishat'ın . . . kızı yoktu, bu yüzden Etirtu'yu evlat edindi. ... Ina-Uruk-rishat yaşadığı sürece Etirtu ona şeref verecektir. Eğer Ina-Uruk-rishat ölürse, Etirtu sanki onun kızıymış gibi onun için su sunuları yapacaktır." Eski bir bronz tablet, bir tabutun üzerinde yatan, etrafını rahiplerin çevrelediği ve başının yakınında tütsü yakmak için bir sunağın bulunduğu ölü bir adamı tasvir etmektedir.[47]

Ur hanedanının ölmüş krallarına yapılan kurbanlar, güney Babil'deki Drehem ve Jokah'da çok sayıda bulunan tapınak muhasebe tabletlerinde ve makbuzlarında sıklıkla belirtilir. Örneğin bu tabletlerden birinde şöyle yazar: "Tanrı Dungi için bir ölü koyun, tanrı Pur-Sin için bir ölü koyun, tanrı Gimil-Sin için bir ölü koyun, tanrı Gimil-Sin için bir ölü koyun, ikinci kez: festivaldeki sunular. Sığır evi adına iletilir. Ay *pap-ii-e,* tanrı Ibi-Sin'in kral olduğu yıl." [48]İsmi eksik olan bir Asur kralı, babasının cenaze törenini nasıl kutladığını kaydeder ve şu sözlerle bitirir: " O zaman prenslere, yeryüzünün ruhlarına ve mezarda yaşayan tanrılara hediyeler sundum." [49] Kral Asurbanipal ayrıca atalarının gölgelerini çağırdığını ve onların onuruna içkiler döktüğünü kaydeder: " Kralların, seleflerimin gölgeleri için kurbanlar ve su içkileri için artık uyulmayan reçeteleri yeniden getirdim. Tanrılara ve insanlara, ölülere ve yaşayanlara iyilik yaptım." [50]

f. Ölülerin Çıkarılması.— Ölüleri yatıştırmak ve yaşayanlara zarar vermelerini engellemek için yapılan sunuların yanı sıra, hayaletler sorun çıkarmaya başladığında onları kovmayı amaçlayan başka ayinler de vardı.

1. *Tanrıların Çağrısı.*— Gölgelere karşı baş yardımcılar olarak tanrılar,

44 **Babillilerin cenaze törenleri ile ilgili notlar için G. Rawlinson, *Herodot,* ip 263 *sq.'ya bakınız.***
45[16] **Jastrow, *Babil Dini,* s. 559.**
46[44] **Clay, *Kassit Hükümdarlarının Dönemine Ait Belgeler,* No. 40.**
47 **Kral, *Babil Dini,* s. 39. .**
48 **Bkz. S. Langdon, *Soc. Bibl. Archaeology,* 1918, s. 50-52.**

acı çekenin yardımına gelmek üzere çağrılırdı. Hangi tanrının en büyük yardım olacağı bilinmediğinden, sadece Babil panteonunun baş tanrıları değil, aynı zamanda bizim sadece büyülü metinlerden bildiğimiz diğer birçok küçük tanrı da dahil olmak üzere hepsini çağırmak gelenekseldi.

2. *İlahi Reçete.*— Birçok metinde, tanrıların yakarışından sonra, bilgelik tanrısı olan babası Ea tarafından tanrı Marduk'a doğru ilacın nasıl öğretildiğini okuruz:

> “Marduk onu (hasta adamı) gördü ve
> Ea babasının evine girdi ve şöyle dedi: 'Baba.'
> Ona iki kez şöyle dedi:
> 'Bu adam ne yapacağını bilmiyor, Nasıl yatıştırılacağını.'
> Ea, oğlu Marduk'a şu cevabı verdi:
> 'Ey oğlum, ne bilmiyorsun? Sana daha ne vereyim?
> Ey Marduk, bilmediğin ne var, Senin bilgine nasıl bir şey katabilirim?
> Benim bildiğimi sen de biliyorsun. Git, oğlum Marduk.' ” [51]

**** King, *a.g.e.,* s. 49.**

*** M. Streck, *Assurbanipal,* ii. P. 250.**

« Thompson, II. s. xxii.

Sonra Ea, oğlu Marduk'a hasta adamın iyileşmesi için ne yapması gerektiği konusunda belirli talimatlar verir. Böylece rahibin törenleri ilahi otoriteyle gelir ve kutsal bir etkiye sahiptir. Baba Ea'nın oğlu Marduk aracılığıyla neyi ifşa ettiğini bilen rahip, tanrıların temsilcisi olarak hastaya gelir. Şöyle der:

> “Ben Ea’nın adamıyım!
> Ben Damkina'nın adamıyım!
> Hasta adamı canlandırmak için, Büyük efendi Ea beni gönderdi;
> O, saf büyüsünü benimkine ekledi, O, saf sesini benimkine ekledi,
> O, saf tükürüğünü benimkine ekledi, O, saf duasını benimkine ekledi.” [52]

3. *Büyü Ayinleri.*— Ea'nın Marduk'a tedavi için verdiği talimatlar neredeyse yalnızca büyü törenleridir . Yaygın bir biçimi, kötü ruhun adamı terk ettiğinde içine girebileceği bir hayvanın sağlanmasıdır. Bu

nedenle bir metinde şunu okuruz:

"Onun yerine domuzu verin,
Ve eti eti gibi, kanı kanı gibi versin, ve alsın;
Onun kalbini (ki onun kalbine koydun) onun kalbi gibi ver,
Ve onu alsın." [53]

Bu bize Matta 8:28-34'teki iblislerin adamdan nasıl çıkıp bir domuz sürüsünün içine girdiğini ve onları bir uçurumdan aşağı hızla yıkıma sürüklediklerini anlatan hikayeyi hatırlatıyor. Kuşlar da kullanılmıştı, fikir iblislerin onların içine girip serbest bırakıldıklarında onlarla birlikte uçup gideceklerydi. Bu nedenle bir büyü şöyledir:

"Tanrılara yardım eden kuş olan kuzgunu sağ elimde tutuyorum;
Senin kötü yüzünde kanat çırpan bir şahin,

" *Şeytanlar ve Kötü Ruhlar,* Cilt I, Tablet III, 1, 65vd; II. s. xxv.
® Thompson, II. sayfa xxxiii.

Sol elimle öne doğru hamle yaptım;
Seni korkunun kasvetli cübbesiyle giydiriyorum, Seni kasvetli bir elbiseyle giydiriyorum." [54]

Bunu, Lev. 14:4-7'deki kuşun serbest bırakılması ritüeliyle karşılaştırabiliriz.

Şeytanlar yalnızca canlı yaratıklara değil aynı zamanda cansız nesnelere de aktarılabilirdi . Uygun törenlerle su dolu kaplarda yaşamaya ikna edilebilirlerdi, bu kaplar kırılır, içerikleri etrafa saçılır ve sakinleri uzaklaştırılırdı. Bir büyülü metinde şunu okuruz:

"Çölde beliren kötü Ruh ve Hayalet, İnsana zarar vermek için dokunan Veba, İnsana lanetli bir şekilde yapışan Dil, Bir kadeh gibi parçalansın, Su gibi dökülsün." [55]

İblisler ayrıca, daha sonra yok edilen balmumu veya kilden yapılmış heykellere girmeye de ikna edilebilirdi. Bu nedenle şunu okuyoruz:

"Git oğlum (Marduk),
Derinlerden bir parça kil kopar,
Onun bedensel biçiminden bir figür yap (ondan) ve onu geceleyin

hastanın beline koy, Şafak vakti onun bedeni için 'kefaret' öde,
Eridu'nun Büyüsünü yap, Yüzünü batıya çevir,
Kendisine musallat olan Veba cininin kendisinden kaybolup gitmesi.” [58]

Bir diğer favori büyü eylemi ipleri bağlamak ve çözmekti . Bağlama, adamın iblis tarafından bağlanmasını, çözülmesini, onun pençelerinden kurtarılmasını temsil ediyordu. Luka 13:16 ile karşılaştırın, "Şeytan'ın on sekiz yıldır bağladığı bu kadının... bu bağdan çözülmesi gerekmez miydi?" Bu türden bir talimat şöyledir:

Thompson, I. s. 135.

[K] *Aynı eser,* I. s. 151.

[M] *Aynı eser,* II. s. 101.

“Bir oğlağın kılından ve bir kuzunun yününden iki renkli bir ip ör,
“Tanrısının oğlu olan kralın uzuvlarına bağla onu.” [57]

4. *İlaçlar.*— İlaçlar başlangıçta tıpkı tılsımlar ve büyüler gibi büyülü bir amaca hizmet ediyordu. Tıbbi metinlerde büyülü ayinlerle aynı formülle tanıtılırlar ve onlarla karıştırılırlar. Kullanımlarına yol açan teori ya allopatik ya da homeopatikti. Bazı ilaçlar o kadar acı ya da mide bulandırıcıydı ki kendine saygısı olan herhangi bir şeytanı kovabilirlerdi. Bu allopatik tedaviydi. Diğer ilaçlar iblislere ya da vücudun organlarına benziyordu ve bu nedenle onları hayırlı hale getirip saldırılarını hafifletiyordu. Bu homeopatiydi.

Alopatik ilaçlar, antik Sümerlerin keşfedebildiği tüm iğrenç maddeleri içeriyordu . Bunlar arasında "yeşil bir kurbağa, siyah bir köpeğin pençesine sahip bir veba kökü, 'dış kapıdan' alınan toprakla bir diken bitkisi, bir adamın ayağının tozuyla bir tür yeşil sebze, domuz yağı, domuz kuyruğu, köpek pisliği, bir köpeğin boynu, küçük bir böceğin ayağı, bir yılanın yağı, insan dışkısı ve idrar, bakire bir keçinin kılı, insan kemiği" sayılıyor. [58]

Homeopatik ilaçlar arasında fantastik formları hastalık şeytanlarına benzediği öne sürülen bitkiler veya kökler ya da yaprakları, kökleri veya meyveleri insan vücudunun organlarına benzeyen bitkiler yer alıyordu.

Ginseng kökü tıbbi bir değere sahip olmasa da, New England'da yoğun bir şekilde çıkarılıp Çin'e ihraç ediliyor ve burada bir ilaç olarak çok değerli bulunuyor çünkü grotesk formlarının çeşitli şeytanlara benzediği ve bu nedenle onları kovmada güçlü bir yardımcı olduğu düşünülüyor . Bu tıp teorisinin izlerini karaciğer otu, dalak otu, kan kökü *vb.* gibi bazı modern popüler botanik isimlerde hala buluyoruz.

[07] Thompson, I. s. 101.

"Jastrow, *oc,* s. 158.

5. *Adjuration.*— Tanrılar yatıştırıldığında, büyü ayinleri yapıldığında ve büyü ilaçları uygulandığında, iblisin hasta adamın bedenini terk etmesi için ciddi bir adjuration zamanı gelmişti. Tüm ilkel halklar gibi, Sümerler de doğru sözcük biçiminin büyülü gücüne inanıyorlardı. Rahip her hastalık durumunda uygun ritüeli biliyordu; ve bu sözcükler öngörülen törenlerle bağlantılı olarak söylendiğinde, iblis onların gücüne dayanamazdı, ancak hastanın bedenini terk etmek zorundaydı. İblisi kontrol altına almak için, adının kovmada anılması önemliydi . Bu her zaman bilinmediği için, kimsenin yanlışlıkla sıyrılmaması için her türlü iblisi saymak olağandı. Bu kovma ayinleri, buna göre , Babil demonolojisiyle ilgili değerli bilgi kaynaklarıdır, bir tür "Cehennemde Kim Kimdir"dir. Şeytanlar sayıldıktan sonra, Sümerce'deki şeytan çıkarma formülü *"ZI AN-NA KAN- PA ZI KI-A KAN-PA"* veya Sami dilindeki çevirisi *"Ina shame sibit ina irsitim sibitma"dır,* yani "Gökler tarafından kovulmuş ol, Dünya tarafından kovulmuş ol." Diğer tanrılar çağrılır ve diğer şeytan çıkarma biçimleri kullanılır. Daha sonra er ya da geç şeytanın büyüye yenik düşüp adamı terk etmesi beklenir.

İblisin yalvarışında sık sık ilginç bir argüman sunulur. Dışarı çıkana kadar ne yiyeceği ne de suyu olacağı söylenir. Bu, hayaletlerin alışılmış yiyecek sunularını ve içkilerini almadıkları sürece dinlenemeyecekleri inancına bir göndermedir. Bu sunuların eksikliğinden dolayı hasta adamın içine girmişlerdir ve tekrar dışarı çıkana kadar bunları alamayacakları söylenir. Bu nedenle bir tablette şunu okuruz:

> "Tanrısının oğlu olan adamdan,
> Yiyecek ekmeğin olmayacak, içecek suyun olmayacak, elini

uzatmayacaksın.

Yaratıcın babam Bel'in sofrasına.
Ne deniz suyuyla, ne tatlı suyla, ne kötü suyla, ne Dicle suyuyla, ne Fırat suyuyla, ne göl suyuyla, ne de ırmak suyuyla örtülmeyeceksin.” [89]

g. Nekromansi.— Babilliler ve Asurlular, belirli büyü ayinleriyle ölülerin ruhlarını çağırmanın, soruları yanıtlamak veya düşmanlara zarar vermek için mümkün olduğuna inanıyorlardı. Bu güce sahip olan kişi “ölen ruhun dirilticisi” olarak biliniyordu. *Gilgamesh E-pic* [60'da] Gilgamesh'in ilk önce ölmüş arkadaşı Enkidu'nun (Eabani) hayaletini diriltmek için tanrı Enlil'e nasıl başvurduğu, ancak hiçbir cevap alamadığı anlatılır. Daha sonra ay tanrısına başvurmuş, ancak aynı şekilde tamamen başarısız olmuştur. Son olarak okyanus tanrısı, büyü sanatlarının ustası Enki'ye (Ea) başvurmuş ve isteğini elde etmiştir.

“Baba Ea onun duasını duydu,
Güçlü olanla, kahraman Nergal'le konuştum,
Ey kudretli kahraman Nergal, duasını duy!
Hemen yeryüzünün deliğini aç,
Enkidu'nun ruhu yeryüzünden yükselsin, Kardeşine yeryüzünün yasasını anlatsın! Güçlü olan, kahraman Nergal...
Hemen yeryüzünün deliğini açtı,
Ve Enkidu'nun ruhu bir rüzgar gibi yeryüzünden yükseldi."

Gılgamış daha sonra Enkidu'ya şöyle der:

"Söyle bana dostum, söyle bana dostum, Gördüğün yeryüzü yasasını."

Bütün bu anlatı, 1. Samuel kitabının 28. bölümünde Endor cadısının Samuel'in ruhunu diriltmesiyle ilgili anlatıya çarpıcı bir benzerlik göstermektedir.

•• Thompaon, I. s. 61.

*** Tablet xii. sütun 3.**

BÖLÜM VIII

ÖLÜLERLE İLGİLİ EN ESKİ İBRANİ KAVRAMLARI [1]

DÖNEMDEN İbraniler'e ait yazılı kayıtlar bize ulaşmamıştır, ancak karşılaştırmalı din bilimi aracılığıyla ruhun doğası ve kaderine ilişkin en erken inançları yüksek bir kesinlikle belirlenebilir. Eski Ahit'in sonraki yazılarında diğer Samiler ve dünyadaki ilkel ırklarla aynı olan kavramları keşfettiğimizde , bunların İsrail dininin en erken döneminden kalma kalıntılar olduğu sonucuna varmamız haklıdır.

a. Ruh ve Beden Arasındaki Ayrım.— Diğer tüm Samiler gibi, ilk İbraniler de insanı iki unsurdan oluşmuş olarak görüyorlardı: *basar veya* 'et' ve *nefeş* veya 'nefes.' *Basar,* ölümde toza dönen maddi unsurdu. Aynı kelime, kesilen hayvanların "eti" için de kullanılıyordu. İnsanlara "et" deniyordu ve "tüm et", insan yaşamının geçici, bozulabilir tarafını vurgulamak için "insan türü"nün eşanlamlısı olarak kullanılıyordu. *Nefeş* veya 'nefes', basar'da yaşayan eterik bir maddeydi . Yaşamla aynıydı. [2] Bilginin, iştahın, duygunun merkeziydi .

[1] **İbraniler arasında Spiritüalizm üzerine en önemli çalışmalar şunlardır: Stade, *Geschichte des Volks Israel* (1881), I, 387ff.; *İncil Teolojisi* (1905), 185ff.; Schwally, *Eski İsrail'in fikirlerine göre ölümden sonraki yaşam* (1892); Frey, *Eski İsrail'de Ölüm, Ruh İnancı ve Ruh Kültü* (1898); Charles, *Gelecek Yaşam Doktrininin Eleştirel Tarihi* (1899); Griineisen, *Atalar Kültü ve İsrail'in Orijinal Dini* (1900); Guérinot, "Le kült des morts chez les Hébreux", *Journal Asiatique,* 1904, s. 441-85; Lods, *La croyance à la •vie geleceğe et le külte des morts dans l'antiquité israélite* (1908); Margoliouth, "Atalara İbadet (İbranice ve Yahudi)," Hastings, *Din ve Etik Ansiklopedisi,* I, 444-50, 457-61; Eski Ahit'te Torge, *Ruha İnanç ve Ölümsüzlük Umudu* (1909); Burney, *İsrail'in Ölümsüzlük Umudu* (1909).**

[2] **Yaratılış 44:30 J; Çıkış 21:23 E.**

VIII ERKEN İBRANİ KAVRAMLARI 233 eylem ve etkinlik. [3] Zamir ekleriyle kompozisyonda *nefeş* , 'kendi' anlamına geliyordu *, örneğin nafshi,* 'nefesim', 'kendim' ile eşittir. Kanda bulunuyordu, bu yüzden şu emir geldi: "Kan yeme, çünkü kan nefeştir *ve nefeşi etle birlikte* yeme ; onu su gibi yere dökeceksin." [4] Vücuttaki kanın başlıca kabı olan kalp de nefeş ile özdeşleştirilmişti *,* bu yüzden Eski Ahit boyunca "kalp" kelimesi, "zihin" veya "ruh" dememiz gereken yerlerde "nefes" kelimesiyle dönüşümlü olarak kullanılmıştır . Ölüm, "nefesin" ayrılmasıyla meydana geliyordu. [5] Diriliş, "nefesin" vücuda geri dönmesiydi. [6] *Rûàh, 'rüzgâr', erken dönemde pratik olarak nefeş, 'nefes'in* eşanlamlısı olarak kullanılıyordu .

b. Bedensiz Ruhun Sürekli Varlığı. — Diğer Samiler gibi erken dönem İbraniler de nefesh'in veya 'nefes'in ölümden sonra da devam ettiğine inanıyorlardı . Filistin'deki en eski İbrani mezarları *,* diğer Sami mezarlarında bulunanlarla tam olarak aynı tortuları içerir ve diğer Sami halklarının benimsediği aynı ölümsüzlük anlayışına tanıklık eder. [7] *Nefesh,* bedensiz ruhun adı olarak kullanılır. [8] Ölülerin sürekli varlığına olan inanç, Samuel'in hayaletinin Saul'a görünmesi anlatısında çarpıcı bir şekilde örneklenmiştir. [9]

c. Ölümde Ruh Tarafından Korunan Güçler.— İbraniler, ölülerin eski entelektüel ve duygusal yeteneklerinin büyük bir kısmını koruduğuna inanıyorlardı. Gölgeler, Babil kralının düşüşüne sevinen kişiler olarak temsil edilir. [10] Firavun,

[3] ***Mesela*** **ben Sam. 2:16; Yaratılış 34:3 J; II Sam. 5:8.**

« Tesniye. 12:23f.; ***bkz.*** **Lev. 17:10; Yaratılış 9:4.**

[6] **Yaratılış 35:18 J.**

«I. Kral. 17:21f.

[7] ***Filistin Araştırma Fonu, Üç Aylık Beyan,*** **1904, s. 328 vd.**

[8] Bkz. Lev. 19:28; 21:1; 21:11; Sayı. 5:2; 6:6; 6:11; 9:6f.; 9:10; 19:llf.; Cadı. 2:13.

• I Sam., bölüm 28.

[10] Yeşaya 14 ***:9f.*** kendisinden önce gelen ölülerin ordularını görür. [11] Rahel çocuklarının tutsaklığı için yas tutar. [12] Yeşaya 63:16'dan, ulusun

bir kısmının İbrahim ve İsrail'in torunlarına bakmaya devam ettiğine inandığı anlaşılıyor . I Sam. 28:16-19'a göre, Samuel Saul ile olan ilişkilerini hatırlar ve İsrail'in refahı için endişe duymaya devam eder. Öldürülen Habil'in kanı yeryüzünden Yahweh'e haykırır, [13] yani kanda ikamet eden ruh kendisine yapılan haksızlığın bilincindedir ve intikam talep eder. Eyüp 24:12 ile karşılaştırın: "Kentlerden ölüler inliyor, öldürülenlerin canları haykırıyor"; ayrıca Enoch 9:10: "Şimdi, işte, ölülerin ruhları haykırıyor ve göğün kapılarında ağıt yakıyorlar"; ve Vahiy 6:9, sunağın altındaki ruhların haykırdığı yer: "Ey Efendi, kutsal ve gerçek olan, yeryüzünde oturanlardan kanımızın öcünü ne zamana kadar almayacaksın?" Bir babanın kutsaması veya laneti ölümünden sonra işler çünkü kendisi bunun gerçekleşmesini sağlar. Bu yüzden eski İbraniler arasında ebeveynlere ve yaşlılara karşı abartılı bir saygı görürüz.

Ölülere yeryüzünde sahip oldukları düşünce ve duygu güçlerinin devamını atfeden bu pasajların aksine, Eski Ahit'in sonraki yazılarında ölülerin hafızalarını, bilgilerini ve arzularını kaybettikleri yönünde başka bir görüş ortaya çıkar. Bu görüş, daha sonra daha ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi, Yahweh dininin ilkel animizm ve atalara tapınma ile çatışmasının bir sonucuydu. Ölülere büyük düşünce ve duygu güçleri atfeden diğer anlayış, karşılaştırmalı dinin gösterdiği gibi, orijinal İbrani inancıydı. [14]

d. Ruhun Ölümde Kazandığı Güçler. — Genel Sami inancı, bedensiz ruhların insanüstü güçlerine olan inancını eski İbraniler de paylaşıyordu.

[11] **Hezekiel 32:31.**

»Yer. 31:15.

[13] **Yaratılış 4:10.**

[14] **Charles, *Eskatoloji İbranice ve Hıristiyan,* s. 41.**

Hayaletler, tanrılar gibi, taşları veya — imgeleri ele geçirebilirlerdi. Achan ve Absalom'un mezarlarının üzerine taş yığınları yerleştirildi ki, onların hayaletleri içlerinde kalsın ve İsrail'i daha fazla rahatsız etmesin. [15] Bir *massëbâ* veya 'ayakta duran taş', 'bugüne kadar' Rachel'ın mezarının üzerinde duruyordu. [16] Bu şüphesiz bir *bcth-ël* veya 'tanrı evi'ydi, tıpkı diğer tüm *massëbôth'lar gibi.* [11] Bu türden *massëbôth'lar* ölülerin

kült merkezleri olmalıydı, çünkü daha sonraki yasaların kapsamlı kınamasında onlar lehine hiçbir istisna yapılmadı. [18] Stade, Schwally, Budde, Holzinger, Nowack ve Charles'ın *terafimlerin* ataların suretleri olduğu görüşü kanıtlanamaz, ancak yine de bunların Yahweh'in suretleri olmadığı, [19] bunların insan formunu temsil ettiği, [20] bunların ev tanrıları olduğu ve [21] bunların kehanet elde etmek için kullanıldığı gerçekleri göz önüne alındığında son derece olasıdır. [22] Kelimenin etimolojik olarak *rephaim,* 'gölgeler' veya Bab. *tarpu,* 'hayalet' ile bağlantılı olması mümkündür. Wisd. Sol. 14:15'in putperestliğin kökenini ölülerin suretleriyle ilişkilendirmesi ilginçtir.

Ruhların hayvanlara sahip olabileceği inancına dair Eski Ahit'te hiçbir iz bulamayız, ancak kirli hayvanlar listesinde Lev., bölüm 11 ve Tes., bölüm 14'te yer alır. Burada kirli olarak ilan edilen hayvanların ve kuşların, diğer Semitler'in ruhlar tarafından en sık ele geçirildiğini düşündükleri hayvanlar ve kuşlar olması dikkat çekicidir. Çıkış 20:4'ten (bkz. II. Krallar 18:4; Hezekiel 8:10) erken dönem İbranilerin hayvan heykellerine taptıklarını öğreniyoruz, bu da hayvanları ruhların meskenleri olarak gördüklerini gösteriyor.

Ruhların insanları ele geçirebileceği, hastalık, delilik veya ilhama neden olabileceği fikrinden bir kurtuluş görülmektedir **“Yeşu 7:26; II. Sam. 18:17.**

[16] **Yaratılış 35:20; *bkz.* II Sam. 18:18.**

[17] **Yaratılış 35:14f.**

“Çıkış. 23:24; 34:13; Lev. 26:1; Tesniye. 7:5; 12:3; 16:22.

[10] **Gen. 35:2, 4, E; *bkz.* 31:19, E.**

"Ben Sam. 19:13, 16.

[21] **Gen. 31:30, 34; Yargıç. 17:5; Ben Sam. 19:13, 16.**

[22] **1 Sam. 15:23; II Krallar 23:24; Hez. 21:21; Zek. 10:2.** İbraniler arasında cüzzam gibi hastalıkların kişiyi törensel olarak kirli hale getirmesi gerçeğiyle ilgiliydi. Rakip ruhlar tarafından meydana getirildikleri için Yahweh'in kıskançlığını uyandırdılar ve hastayı kendi kültünden dışladılar. Daha sonraki zamanlarda bunlar, eski daha küçük ruhların işlevlerini böylece emen Yahweh'in kendi faaliyetine atfedildi; [23] ancak, ilginç bir tutarsızlıkla, hastalıklar hala kirli kaldı. Saul'un deliliği,

"onu korkutan Yahweh'den gelen kötü bir ruhtan" kaynaklanıyordu [24] ve böyle bir delilik, bir adamı yaralanmaktan koruyordu, çünkü modern Doğu'da olduğu gibi, ilham almış biri olarak kabul ediliyordu. [25] Tanrı, Abimelek ile Şekemliler arasında sorun çıkarmak için onlara kötü bir ruh gönderdi; [26] Ve Sanherib'in ayrılabilmesi için Yahweh ona bir ruh gönderdi. [27] Gelişmiş İbrani teolojisinde tüm olağanüstü yetenekler veya güçler Yahweh'in ruhu tarafından sahip olunan şeye atfediliyordu; [28] Fakat bu fikir, Yahweh'in başlangıçta bağımsız ruhların işlevlerini benimsemesinden kaynaklanıyordu, bu da İbranice dilinde "bilgelik ruhu, kudret ruhu, kıskançlık ruhu, hata ruhu, derin uyku ruhu" gibi ifadelerin varlığını sürdürmesiyle gösterilir.

Ölülerin ruhları yaşayan insanlardan daha fazla bilgiye sahipti. Samuel'in hayaleti Saul'a göründüğünde, ona yaklaşan ölümünü ve İsrail'in yenilgisini önceden haber verdi. [29] Bu nedenle bu ruhlar insanları ele geçirdiklerinde basiret güçleri uyandırdılar. Böyle bir sahip olma ruhuna *yidde ʿoni* 'bilen' veya bizim versiyonumuzun tercüme ettiği gibi 'tanıdık ruh' deniyordu . [30] Bir diğer adı ise etimolojisi ve tam anlamı bilinmeyen *'ôbh'dur .* [31] Bu insanüstü güçler yüzünden

[23] **Sayılar 12:10; I. Samuel 25:38; I. Krallar 17:20.**

[24] **1 Sam. 16:14.**

[26] **1. Samuel 21:12-15; 24:7.**

[20] **Hak. 9:23.**

[27] **2. Krallar 19:7.**

[28] **Çıkış 28:3; 31:3; Say. 27:18; Hak. 6:34; 11:29; 13:25; 14:6, 19; 15:14; I. Samuel 11:6.**

[28] **1. Samuel 28:19.**

[8] **»Ben Sam. 28:3, 9; İsa. 8:19; 19:3; II Ki. 21:6; 23:24; Tesniye. 18:11; Lev. 19:31; 20:6; 27.**

[81] **1. Samuel 28:7vd. ; Yeşaya 29:4.**

İbraniler, diğer Samiler gibi, hayaletlere *ëlôhîm,* 'tanrılar' adını verdiler. [32]

Ölülerin eski bedenlerinin benzerliğini koruduğuna ve sadece birbirlerine değil, yaşayanlara da görünebildiğine inanılıyordu. Samuel'in

hayaleti Saul tarafından tanındı çünkü o "cübbe giymiş yaşlı bir adam" olarak göründü. [33] Dünya kralları hala kraliyet giysilerini giyiyor ve diğer dünyada tahtlarda oturuyorlardı. [34] Tüm farklı ulusların ölüleri yüz hatlarından ve kostümlerinden tanınabiliyordu. Savaşçılar "savaş silahlarını taşıyorlardı ve kılıçlarını başlarının altına koyuyorlardı." Sünnetsizler sünnetsiz kalıyordu; kılıçla delinmiş olanlar hala ölümcül yarayı gösteriyordu. [35] Bu yüzden yaralı savaşçılar diğer dünyada kahraman olarak ölmüş gibi görünebilmek için intihar ediyorlardı. [36]

Eski Ahit'te hayaletlerin görünmesi nadiren belirtilir, çünkü Yahweh'in dini nekromansi ve ölüler kültüne karşıydı; yine de Samuel'in diriltilmesinin klasik örneği vardır. [37] İncil sonrası literatürde ölülerin görünmesi daha sık belirtilir. Örneğin II Mak. 15:12-16'da baş rahip Onias ve peygamber Yeremya , Suriyelilerle savaşın arifesinde Yahuda Makabeus'a görünür ve Josephus'ta [38] İskender dul eşi Glaphyra'ya görünür.

e. Ölümde Ruhun Kaybettiği Güçler.— İbraniler, diğer Samiler gibi, ruhun bedenden ayrılırken fiziksel güçlerini kaybettiğini düşünüyorlardı. Onlar için bu sadece “nefes” veya “rüzgar”dı. Hayaletlerin yaygın adı *rephaim,* 'zayıflar'dır. [39] Yeşaya 14:10'da hayaletler şöyle der: "Sen de bizim gibi zayıfladın mı?"

[82] I. Sam. 28:13.

[33] I. Samuel 28:14.

[84] Yeşaya 14:9.

[36] Ezek. 32:21-32; bkz. 28:10; 31:18.

[33] Yargıç. 9:54; Ben Sam. 31:4; II Sam. 17:23.

[37] 1 Sam., b. 28; ayrıca Eyüp 4:15’e bakın.

***[33] Karınca.* XVII, 13:4; *Savaş,* II, 7:4.**

[38] Eyüp 26:5; Ps. 88:11 [10]; Prov. 2:18; İsa. 14:9; 26:19.

Mezmur 88:4 hasta adam şöyle der: “Ben çukura inenlere benzerim; yardımı olmayan bir adam gibiyim.” Yeşaya 59:10’a göre “gözleri olmayanlar gibi el yordamıyla dolaşırlar ve öğle vakti alacakaranlıkta olduğu gibi tökezlerler.” [40] Bu tür ifadeler, İbranilerin atalarından, ilkel insanın bedensiz ruhların gölgeli, maddi olmayan doğasına ilişkin genel

inancını miras aldıklarını göstermektedir.

f. Bedensiz Ruhun Meskeni.— İbraniler arasında, diğer Samiler arasında olduğu gibi, ruhun ölü bedeniyle yakın bir bağını koruduğuna inanılırdı. Ceset ve onunla bağlantılı her şey, ona dokunan kişiyi tabu haline getirirdi. Başlangıçta bu, saygı duyulan ruhların bedende bulunması nedeniyle kutsal bir tabuydu; daha sonra, Yahvism'in ölüler kültüne karşı çıkması sonucunda, kirli bir tabu olarak kabul edildi. [41] Mezarlarında sürdürülen patrikler ve kahramanlar kültü, onların hala bedenlerini rahatsız etmeleri gerektiğini kanıtlıyor. Rahel'in çocukları için ağlayan sesi, bedeninin gömüldüğü Beytel ile Beytlehem arasındaki yolda Rama'da duyuldu. [42] Benzer şekilde, Markos 5:5'te, kirli ruh tarafından ele geçirilen adam mezarlar arasında yaşıyordu. Bedendeki yaralar hala ruh tarafından hissediliyordu. Eyüp 14:2 eğer., ölü adamın oğullarını umursadığını reddederken, "Yalnızca kendi bedeni için acı çeker ve kendi canı için yas tutar." diye teyit eder. Bu nedenle düşmanların cesetlerinin parçalanması, İbraniler tarafından diğer antik halklar tarafından uygulandığı gibi uygulanmıştır. [43]

İbraniler arasında, diğer Semitler tarafından hissedilen gömülmeden kalmanın aynı dehşeti vardı. Babalar ölüm döşeğindeyken oğullarına son ayinleri ihmal etmemeleri konusunda ciddi bir şekilde tembihte bulunurlardı. [44] Peygamber , "Onlar toplanmayacak veya gömülmeyecek," dediğinde,

«Karş. Hezekiel 26:20f.

***"Örneğin,* Sayılar 19:11 S.**

[42] Yer. 31:15; Yaratılış 35:16-20.

"Ben Sam. 17:51«.; 18:25, 27; II Sam. 4:12; 20:22.

***"Örneğin,* Yaratılış 47:30.** toprağın yüzündeki gübre gibi olacak," [45] bu korkunç bir lanetti. Daha da korkunç olanı, canavarlar tarafından yutulma düşüncesiydi. [46] Gömülmeyi reddetmek o kadar korkunç görünüyordu ki, bu, suçlulara bile , [47] ya da intihar edenlere bile tanınıyordu. [48] Sadece yabancı düşmanların ya da en iğrenç suçluların bedenleri gömülmeden bırakılıyordu, [49] ya da yakılıyordu. [50] Mezarların ihlali ve içeriklerinin yakılması korkunç felaketler olarak görülüyordu. [51]

Sadece gömülmek değil, aynı zamanda aile mezarına gömülmek de İbraniler tarafından içtenlikle isteniyordu. Yakup, Yusuf'tan onu babasının gömüldüğü yere gömmesini istedi. [52] Yahuda krallarının neredeyse hepsinin, babalarıyla birlikte Davut şehrinde gömüldükleri kaydedilmiştir; bu nedenle gömülme için kullanılan mecazi ifadeler, "babalarına toplanmak", "akrabalarına toplanmak", "babalarıyla yatmak"tır. Aile mezarından dışlanma ağır bir cezaydı. [53] Bütün bunlar, İbranilerin, diğer eski halklar gibi, ruhun cesetle birlikte kaldığına ve aile mezarına gömülerek akrabalarıyla arkadaşlıktan yararlandığına inandıklarını göstermektedir. Bu, ölülere yapılan sunuların neden mezarlarına veya mezarlarının üzerine konulduğunu açıklar. Filistin'deki İbrani mezarları, - daha önceki Kenan mezarlarına konulanlarla aynı türden tortuları içerir ve ölülere yapılan sunular Eski Ahit'te sıklıkla belirtilir. [54]

" Yer. 25:33; bkz. Yeşaya 14:18f.; Yer. 22:19; 36:30.

"II. Samuel 21:10; I. Krallar 14:13; II. Krallar 9:35vd.

"Tesniye 21:22f. ; Yeşu 7:24-26.

"Josephus, *Savaş,* III, 8:5.

"I. Sam. 17:44; Hez. 29:5.

[00] Yeşaya 30:33; Yaratılış 38:24; Levililer 20:14; Yeşu 7:15.

“A.B.D. 2:1; I. Krallar 13:2; II. Krallar 23:16, 20.

"Yaratılış 47:30; çapraz başvuru 50:25; II Sam. 17:23; 19:37; 21:14.

“II. Samuel 18:17; I. Krallar 13:22; II. Krallar 21:18; II. Tarihler 28:27.

"Yas. 26:14; Yer. 16:7; Hez. 24:17, 22; II Tarihler 16:14.

BÖLÜM IX

İBRANİ ÖLÜLERLE İLGİLİ ANLAYIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

BÖLÜMDE İbranilerin Arap çölündeki ilkel evlerinden göç etmeden önce sahip oldukları gelecek yaşam anlayışlarını ele aldık. Şimdi Kenan'ın fethinin sonucu olarak eshatolojilerine giren yeni unsurları ele almalıyız.

Kenanlılar, İsrail'e çok yakın bir Sami halkıydı; ve arkeolojinin

gösterdiği gibi, ruh hakkındaki orijinal inançları diğer Samilerin inançlarıyla aynıydı; ancak, uzun süreli Babil etkisi sonucunda , bu inançlar İbrani fethinden önceki iki bin yıl boyunca birçok önemli değişikliğe uğramıştı . [1] Öteki dünya hakkındaki Babil fikirleri Kenanlılar tarafından benimsendi ve aralarına yerleşen ve onlarla kaynaşan İbranilere aktarıldı. Bu sürecin bir sonucu olarak, Eski Ahit yalnızca gelecekteki yaşam hakkındaki ilkel Sami inançlarını değil, aynı zamanda nihayetinde Babil kökenine dayanan başka bir çeşitli fikir döngüsünü de içerir.

Shèôl kavramı, her bakımdan , vii. bölümde anlatılan *Aralû'nun* antik Babil kavramının karşılığıdır . Babilliler arasında olduğu gibi, Eski Ahit'te de "Ölüm" veya "Ölüler", *Shèôl ile şiirsel paralellikte sıklıkla kullanılır.* [2] Babilliler arasında olduğu gibi, Eski Ahit'te de

[1] Paton, *Suriye ve Filistin'in Erken Tarihi,* bölüm iv.

[bir] Ep, II Sam. 22:5f.; Hos. 13:14; Ps. 115:17.

Shëôl [8'in] sık kullanılan eşanlamlısıdır Babil'in "Büyük Altında" anlayışına, - bizim versiyonumuzda "dünyanın alt kısmı" olarak tercüme edilen, ancak daha uygun bir şekilde "Aşağı Ülke" veya "Alt Dünya" anlamına gelen İbranice *Eres-tahtîyâ* (veya *tahiîyôth) karşılık gelir.* [4] Babil'in "Boşluk" fikri, Eski Ahit'te *Bor,* 'Çukur' [5] veya eşanlamlısı *Shahath* [6] *isminde görülür.*

Şëôl'e "iner" veya "indirilir" [1] *ve ölümden kıl payı* kurtulan hasta adamın Şëôl'den "yukarı çıkarıldığı" söylenir . [8] *Bu dilin ne kadar gerçek anlamda kullanıldığı, "diri diri Şëôl'e* inen" Korah ve arkadaşlarının öyküsüyle gösterilir9 veya Amos 9:2, "Şëôl'ü kazmaktan *" bahseder.* Yeşaya 7:11 *" Şëôl'e doğru derinlere gitmekten" bahseder;* Yeşaya 29:4 gölgenin "yeryüzünden derinlere" konuştuğundan bahseder; Yeşaya 57:p, *" Şëôl'e doğru derinlere inmekten" bahseder. Şëôl* "yeryüzünün alt kısmı" olarak adlandırılır [10] ve hem *Şëôl* ve Çukur'a "altında" sıfatı eklenmiştir. [11] Ecclus. 51:5 "Hades'in karnının derinliğinden" bahseder. *Şëôl,* dağların temellerinden daha alçaktır. [12] " Yeryüzünün altındaki sular" yerin altındadır. [13] Fakat *Şëôl* bunlardan daha alçaktır. [14] Akla gelebilecek en derin şeyin " *Şëôl'den daha derin"* olduğu söylenir . [15] ve *Şëôl'un* derinlikleri sıklıkla cennetin yükseklikleriyle

karşılaştırılır. [16]

[3] **Çıkış. 15:12; İsa. 14:9; 29:4; Eccles. 3:21; bkz. Gunkel, *Schopfung und Chaos,* s. 18.**

[4] **Ezek. 26:20; 31:14; 32:18, 24.**

[5] **Ezek. 26:20; 31:14, 16; 32:18, 23; İsa. 14:15, 19; 38:18; Ps. 28:1; 30:3; 40:2; 88:6; 143:7; Prov. 1:12; 28:17; Lam. 3:53, 55.**

“Eyüp 33:18, 24, 28, 30; İsa. 38:17; 51:14; Ezek. 28:8.

[7] **adet 28:1; 30:3; 88:4; 107:26; 143:7; İsa. 14:19; 38:18; Ezek. 26:20; 31:14, 16; 32:18 f.**

[8] **1 Sam. 2:6; Jos 33:24, 28, 30; Ps. 9:13; 16:10; 30:3; 49:15; 86:13; Lam. 3:53, 55; Yunus 2:6; Wis. 16:13; Tob. 13:2.**

[8] **Sayı. 16:30-33; bkz. Ps. 55:15; Prov. 1:12.**

[10] **adet 63:9; 139:15; İsa. 44:23.**

” Deut. 32:22; Ps. 88:6; Lam. 3:55.

[12] **Tesniye 32:22; Yunus 2:6.**

-'Gen. 49:25; Çıkış. 20:4; Amos 7:4.

[14] **Eyüp 26:5; Ağıtlar 3:53; Yunus 2:3f.**

» Eyüp 11:8.

''Eyüp 11:8; Ps. 139:8; İsa. 7:11; Amos 9:2.

Babilliler gibi, İbraniler de *Şèôl'e* normalde güneşin, ayın ve yıldızların battığı batı ufkunda bulunan bir kapıdan girildiğine inanıyorlardı. Enoch 22:1-4'te *Şèôl'ün girişi* uzak batıda olarak tanımlanıyor. İbraniler, dünyanın suyla çevrili olduğunu düşünüyorlardı ve bu nedenle "dünyanın uçlarından" bahsediyorlardı. *Şèôl'e ulaşmak için* suların içinden geçmek gerekiyordu. II Sam. 22:5!. (=Mez. 18:4f.) şöyle der: "Ölüm dalgaları beni kuşattı, Belial'in selleri beni korkuttu, Şèôl'ün ipleri *etrafımı sardı, Ölüm tuzakları üzerime geldi"; ve Yunus 2:12-5: " Şèôl'ün* karnından haykırdım . . . Çünkü beni derinliğe, denizlerin yüreğine attın ve tufan beni sardı; bütün dalgaların ve dalgaların üzerimden geçti. . . . Sular beni ruhuma kadar kuşattı; derinlik beni çevreledi; yabani otlar başımı sardı.” [17] Tesniye 30:i2f. “denizi geçmek” ile “göğe çıkmak” arasında karşıtlık oluşturur ve Rom. 10:7’de “denizi geçmek” “uçuruma inmek” olarak yorumlanır. “Ölüm Suları” boyunca kayıkçıya dair Eski Ahit’te hiçbir iz

yoktur. Ruhların daha çok “uçup gittikleri” ve meskenlerine gittikleri varsayılır. [18] Ruhun yolculuğu için kuş benzeri bir biçim alması , antik çağda yaygın bir inançtı ve muhtemelen hayaletlerin sesi için kullanılan “cıvıldamak” kelimesinde görülür. [19]

Babil'in Şeol'ün yedi bölümü hakkındaki anlayışı Yahudi Teolojisine aşinadır. [20] Bunlardan ilk olarak II Esdras 7.80 vd.'de bahsedilmiştir, ancak fikir kesinlikle çok daha eskidir. Süleyman'ın Özdeyişleri 7:127 "Ölüm odaları"nı ve Yeşaya 14:15; Hezekiel 32:23 "Çukur'un girintileri"ni bilir. Şeol'ün kapılarından Eyüp 38:17; Mezmur 9:13; 107:18; Yeşaya 38:10; Bilgelik 16:13; Mat. 16:18'de bahsedilir; ve sürgülerinden Eyüp 17:16; Yunus 2:6'da bahsedilir.

”Karş. Eyüp 36:16f.; Mez. 88:7; 107:26; 124:3-5; Ağıtlar 3:54; Amos 9:2f.

“Mez. 90:10.

[10] Yeşaya 8:19; 29:4.

*** Eisenmenger, *Entdecktes Judenthum,* II, *328S.***

Eyüp 38:17'nin Yunanca metni "Şeol'un kapıcıları"ndan söz eder.

Mezar ve Şeol arasındaki aynı karışıklık Babil'de de Eski Ahit'te bulunur. Şeol ve mezar birçok pasajda birbirinin yerine kullanılır. [21] Yeşaya 14:11, "Görkemin Şeol'e indirildi... kurt altına serildi ve kurtlar seni örttü" der. Hezekiel 32:17-32, tüm ulusların Şeol'ün ortasında mezarlarda yattığından bahseder. Babilliler gibi İbraniler de Şeol'ü karanlık bir yer olarak görüyorlardı. Eyüp 10:2'de "Karanlık ve derin karanlık diyarı, karanlığın kendisi gibi yoğun karanlık diyarı, düzensiz derin karanlık diyarı ve ışığın karanlık gibi olduğu yer" olarak adlandırılır. [22] Babilliler arasında olduğu gibi, Eski Ahit'te de "toz" Şeol'ün eşanlamlıdır. [23]

Babil'in kötü ruhlar ordusuna hükmeden bir Şeol kralına olan inancı Eski Ahit'te de bulunur. Şeol sıklıkla insanları yutmak için çenesini açan aç bir canavar olarak kişileştirilir. [24] Filistin'deki bazı yer adlarından yola çıkarak Kenanlılar tarafından bir tanrı olarak tapınıldığı anlaşılıyor. [25] Muth, 'Ölüm', Fenikeliler tarafından tanrılaştırılmıştı. [26] İbranice kişisel isim olan *Ahi-Môth,* 'Ölüm bir kardeştir'de ve muhtemelen birkaç yer adında

görünür . Eski Ahit'te Ölüm sıklıkla kişileştirilir ve Şeol ile paralel olarak kullanılır. [27] Mezmur 49:14'te Şeol'ün yöneticisi olarak görünür: "Şeol için bir sürü olarak atandılar, Ölüm onların çobanı olacak"; ve Eyüp 18:14'te: "Korkuların Kralına getirilecek." Yeraltı dünyasının bir diğer iblisi de görünüşe göre katiplerin süslü bir şekilde seslendirdiği Belial'dır *(B [e] lîya'al)*

***Örneğin*, Yaratılış 37:35; Ps. 88:3, 5, 11.**

«Karş. Eyüp 17:13; 38:17; Mezmur 88:6, 12; 143:3; Mezmur 14:19.

«Eyüp 7:21; 17:16; Yeşaya 29:4.

[21] Yeşaya 5:14; Hab. 2:5; Yunus 2:2; Süleyman'ın Özdeyişleri 1:12; 27:20; 30:15f.

« HP Smith, *WR Harper Anısına Çalışmalar,* I, 55.

***[M] Aynı kaynak,* 61.**

«Eyüp 30:23; 38:17; Mezmur 107:18, sanki 'kullanımsız' anlamına geliyormuş gibi, ama 'yutan tanrı' *(Bâli'ël) anlamına gelebilir.* [28] Benzer şekilde Çıkış 12:23'teki "yıkıcı" veya Eyüp 33:22'deki "yıkıcı" da böyledir. Hastalıklar sıklıkla Şeol'ün kötü iblisleri olarak kişileştirilir: "Korkular onu her yandan korkutacak ve topuklarının dibinde kovalayacak. Gücü açlıktan kırılacak ve Felaket onun yanında hazır olacak. Vücudunun uzuvlarını yiyip bitirecek, evet Ölümün İlk Doğanı uzuvlarını yiyip bitirecek"; [29] "Onları Şeol'ün gücünden kurtarayım mı? Onları Ölümden kurtarayım mı? Ey Ölüm, vebalarınla buraya! Ey Şeol, vebalarınla buraya!"; [30] "Ölümün sancıları beni kuşattı ve Şeol'ün acıları beni ele geçirdi." [31] Sonraki Yahudiliğin ölüm melekleri, daha önceki bir dönemin Yeraltı Dünyasının aşağılanmış tanrılarıdır.

Şeol'ün kaçınılmazlığı ilk Babilliler tarafından şiddetle hissedilmişti ve benzer şekilde eski İbraniler de şöyle demişlerdi: "Bütün dünyanın yolunu izliyorum"; [32] "Beni Ölüm'e ve bütün yaşayanlar için belirlenmiş eve götüreceğini biliyorum"; [33] "Yaşayıp da Ölüm'ü görmeyen, canını Şeol'ün elinden kurtaracak olan kimdir?" [34] "Onun hakkındaki hükmü hatırla, çünkü seninki de öyle olacak; dün benim için, bugün senin için." [35] Sadece birkaç Babil kahramanı tanrılara tercüme edilerek Şeol'e inmekten

kurtuldu. Eski Ahit'te Enoch [36] ve İlyas'ın benzer vakaları var. [37] Ancak bu tür tercümeler o kadar nadirdi ki, genel olarak insanların insanlığın ortak felaketinden kurtulacaklarına dair bir umut temeli oluşturmuyordu.

"Hayır. 1:15; II Sam. 22:5 (=Mezm. 18:5).
***"Örneğin,* Eyüp 18:11-13.**
***° Hoş. 13:14.**
"Ps. 116:3; bkz. II. Sam. 22:6.
"Yeşu 23:14; 1. Krallar 2:2.
"Eyüp 30:23.
"Mez. 89:48.
"Eklüs. 38:22.
"Yaratılış 5:24. ' '
"2. Krallar 2:11.

Babil edebiyatı gibi, Eski Ahit de Şeol'deki ölülerin kaderinde bir ayrım olduğunu bilir. Hezk. 31:16 yeryüzünün krallarından "Aden ağaçları, Lübnan'ın seçkin ve en iyileri, su içip yeryüzünün alt kısımlarında teselli bulan" olarak bahseder. Hezk. 32:23; Yeşaya 14:15, 19 "Çukur'un girintilerine" veya "Çukur'un taşlarına" inenlerden bahseder; ancak her iki durumda da onların üzücü kaderi günahtan değil, "iğrenç bir dal gibi ... ayaklar altında çiğnenen bir leş gibi mezardan atılmış olmalarından" kaynaklanır. Gömülmeme Şeol'de dinlenmeyi engelledi ve aile mezarına gömülmeme kişiyi akrabalarının toplumundan dışladı, [38] ancak Eski Ahit'te ölülerin karaktere göre bölünmesine dair hiçbir iz yoktur. Günahkâr, ceza olarak Şeol ile tehdit edilir, ancak asla Şeol'ün belirli bir bölümü ile tehdit edilmez. [39] Doğru Samuel, Rab tarafından reddedilen kötü Saul'a, "Yarın sen ve oğulların benimle olacaksınız" der. [40] Yakup, Yusuf'un bir canavar tarafından yutulduğunu ve bu nedenle gömülmemiş olduğunu varsaymasına rağmen, "Oğlumun yanına yas tutarak mezara ineceğim" der. [41] Eski Ahit, aralarında var olan ayrımlardan çok, tüm tonların sefil kaderini çok daha sık düşünür. Yeşaya 14:9-23 ve Hezekiel 32:18-32, tüm ırklardan tüm insanların Şeol'de birlikte yaşadığından bahseder ve Eyüp 3:i3-i9 şöyle der:

“Şimdi uzanıp sessiz kalmalıydım; uyumalıydım; o zaman dinlenseydim, kendilerine mezarlar inşa eden yeryüzünün kralları ve danışmanlarıyla ya da altın sahibi olan, evlerini gümüşle dolduran prenslerle: ya da gizli bir zamansız doğum olarak: hiç ışık görmeyen bebekler gibi. Orada kötüler rahatsız etmeyi bırakır; ve orada yorgunlar dinlenir. Orada tutuklular birlikte rahatlar; sesi duymazlar

«« Bkz. s. 239.

[86] *Bkz* . Süleyman’ın Özdeyişleri 2:18; 21:16.

«I Sam. 28:19.

[41] Yaratılış 37:33, 35 Görevlinin . Küçük ve büyük oradadır; ve köle efendisinden özgürdür.”

Babil'in Şeol'den geri dönmenin imkansızlığı üzerine ağıtları Eski Ahit'te yankısını bulur. Davut, "Ben ona gideceğim, ama o bana geri dönmeyecek" der; [42] ve Tekoa'lı bilge kadın, "Mutlaka ölmeliyiz ve yere dökülen ve tekrar toplanamayan su gibiyiz"; [43] "Bulut dağılıp gittiği gibi, Şeol'e inen de bir daha çıkamayacak. Bir daha evine dönmeyecek, yeri de onu bir daha tanımayacak." [44]

Babil edebiyatı gibi, Eski Ahit de ağır hastalıkta ruhun bedeni terk ettiğini ve Yeraltı Dünyasına doğru yolculuğuna başladığını savunur. Bu nedenle Eyüp 33:119-22 şöyle der: “Yatağında acıyla terbiye edilir ve kemiklerinde sürekli çekişme vardır. Eti görülemeyecek kadar tükenir ve görünmeyen kemikleri dışarı çıkar. Evet, canı çukura, yaşamı yıkımcılara yaklaşır.” Benzer şekilde Mezmur 88:3f.: “Canım sıkıntıyla dolu ve yaşamım Şeol’e yaklaşıyor. Çukura inenlerle birlikte sayılırım.” Yeşaya 29:4 yarı ölü Yahuda’dan yerden çıkan bir hayalet gibi bahseder. Yehova, Babil’in “Ölüleri Canlandıranlar”ı gibi, acı çekene acıdığında ve onu sağlığına kavuşturduğunda, onu Şeol’den geri getireceği söylenir. Böylece tehlikeli hastalığından kurtulan Hizkiya şöyle der: "Ruhumu Beli[al ?] Çukurundan sevginle kurtardın." [45] Bu pasajların hiçbirinde bir dirilişten veya bedensiz ruh için kutsanmış bir ölümsüzlükten söz edilmez, sadece yaklaşan ölümden bir kurtuluştan söz edilir. Bedenin dirilişi doktrini Eski Ahit'te görünmez

«II. Samuel 12:23.

«II. Samuel 14:14.

« Eyüp 7:9vd.; karşılaştırınız 10:21; 16:22; Vaiz 12:5; Vaiz 38:21; Hikmet 16:14.

«Yeşaya 38:17; ayrıca bkz. I. Sam. 2:6; Eyüp 33:24, 28, 30; Mez. 9:13; 16:10; 30:3; 49:15; 86:13; Ağıtlar 3:53, 55; Yunus 2:6; Hikmet 16:13; Tob. 13:2.

Sürgünden sonrasına kadar ve bu nedenle eski Babil inançlarıyla hiçbir bağlantısı yoktur. Sürgün öncesi edebiyatta ölülerin diriltilmesiyle ilgili üç vaka kaydedilmiştir. Birincisi, İlyas'ın dul kadının oğlunu diriltmesi, [4] ® ikincisi, Elişa'nın Şunemli kadının oğlunu diriltmesi, [47] ve üçüncüsü, Elişa'nın kemikleriyle temas yoluyla ölü bir adamın diriltilmesidir. [48] Tüm bu vakalarda görünürdeki ölüm yeni gerçekleşmişti, ancak beden henüz gömülmemişti, bu yüzden kişi ruh ve beden arasındaki bağlantının tamamen kopup kopmadığını sorgulayabilir . Bu restorasyonlar, tehlikeli derecede hasta olanların ruhlarının Sheol'un kapılarından geri getirildiği önceki örneklerden önemli ölçüde farklı değildir . Sürgün öncesi edebiyat, çözülmenin başlamasından sonra yeniden canlanmanın gerçekleştiği tek bir örneği bilmez .

Önceki çalışmadan anlaşıldığı üzere, Eski Ahit'in Sheol doktrini, - Babil'in Aralû doktrininin her yönüyle karşılığıdır ve doğrudan veya dolaylı olarak Babil'den türetildiği konusunda hiçbir şüphe olamaz. Bu inancın en eski İbranice literatürde yer aldığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, bunun Kenan'ın fethinden kısa bir süre sonra edinildiğini varsaymalıyız; ve muhtemelen, yakın tarihli arkeolojik keşiflerden bilindiği üzere, İbranilerin gelişinden çok önce tamamen Babilleşmiş olan, ülkenin daha önceki sakinlerinden edinilmiş olmalıdır.

“1. Krallar 17:21 vd.

«II. **Krallar 4:32vd.**

«II. **Krallar 13:21.**

BÖLÜM X

İSRAİL'İN ÖLÜLERE TAPINMASI

YAS ve cenaze törenleri diğer Samilerinkine çok benziyordu ve ayrıca dünyadaki ilkel ve uygarlaşmamış ırkların geleneklerinde de birçok benzerlik vardı. Bu nedenle, İsrail dininin en erken dönemine ait oldukları konusunda şüphe olamaz. Hepsi orijinal bir ölü kültüne işaret ediyor.

a. Giysilerin Çıkarılması.— Ölüm gerçekleşir gerçekleşmez veya ölüm haberi alınır alınmaz, İbraniler giysilerini "yırtırlardı" (AV "kiralarlardı"). [1] Başlangıçta, şüphesiz , yas tutan kişi cenaze töreni devam ettiği sürece çıplak kalırdı; ancak, ilerleyen medeniyetle birlikte, bunun uygunsuz olduğu düşünüldü; ve bu nedenle, giysiler yırtıldıktan sonra, genellikle çul kuşanılırdı. [2] "Çul", ataların çölde giydiği türden, keçi veya deve kılından yapılmış bir kiltten ibaretti. Uygunluğun izin verdiği çıplaklığa en yakın yaklaşımdı. Çıplak ayaklar itiraz edilemezdi ve bu nedenle, son zamanlara kadar yas tutmanın bir işareti olarak kaldı. [3] Sürgün sonrası dönemde Yahudiler yalnızca üst giysiyi yırtmakla yetiniyorlardı. [4] Mesih zamanına gelindiğinde, gelenek, cübbeden küçük bir parçanın yırtılması veya kolun ve omuzun açılması şeklinde gelenekselleşmişti. [5]

'Bkz. Mikrofon. 1:8, 11; İsa. 20:2.

'Gen. 37:34; II Sam. 3:31; I. Krallar 21:27; II. Krallar 6:30; 19:1; Ester 4:1. •II Sam. 15.30; Ezek. 24:17.

'Ezra 9:3; Sayılar 14:6.

•Buehler, *Eski Ahit Bilimi Dergisi,* XXI, 81-92; Jastrow, "Yas İşareti Olarak Giysilerin Yırtılması" *Journal American Oriental Society,* XXI, 23.

Bu geleneğin dini bir kökeni vardı. Peygamberlik ederken giysilerini çıkaran ve bütün gece çıplak yatan Saul'un durumu, [6] eski zamanlarda çıplaklığın bir kahin için uygun koşul olarak kabul edildiğini gösteriyor. Daha sonraki zamanlarda bile peygamberler ilkel deri önlük ("tüylü manto") giyerlerdi. [7] Kutsal toprağa girerken ayaklardan sandaletler çıkarılırdı. [8] Benzer şekilde, kişi ölüler kültüne katılmak üzere olduğu için yas tutarken kendini soyar ve sandaletlerini çıkarırdı. [9] Bu ayin başkâhine yasaklanmıştı [10] çünkü bu, Yehova'dan başka bir tanrıya tapınma eylemiydi.

b. Başı Örtmek.— İbraniler de başı veya ağzı örtme veya yas tutma

eylemi olarak eli başa koyma geleneğine sahipti. [11] Bu törenin en doğal yorumu Çıkış 3:6; Krallar 19:13'te peygamberlerin Yahweh'in huzurunda başlarını örttükleri ve böylece ona baktıklarında ölümden korundukları belirtilmiştir. [12]

c. Bedendeki Kesikler.— Bunlar Yeremya tarafından peygamberin itiraz etmediği yerleşik yas biçimleri olarak anılır. [13] Lev. 19:28'de dövme işaretleriyle ilişkilendirilirler. Lev. 19:28; 21:5 ve Tes. 14:1 tarafından yasaklanmış olmaları, ölülerin onuruna yapılan dini ayinler olarak bilindiklerini gösterir. Lev. 19:28 açıkça bunların "bir ruh için" yapıldığını belirtir. Bu geleneğin yorumu, Baal peygamberlerinin tanrıları onuruna kendilerini kestikleri 1. Krallar 18:28 tarafından sağlanır.

d. Saç Kesmek.— İbraniler yas tutarken başlarını tıraş ettiler, [14] "saçların arasında kel bir nokta" oluşturdular

•I Sam. 19:24.

'2. Krallar 1:8; Zekeriya 13:4; Mat. 3:4; Markos 1:6.

•Çıkış 3:5; Yeşu 5:15.

' Bkz. Jastrow, "Yasın Bir Sembolü Olarak Giysilerin Yırtılması", *Jour. Ain. Orient. Soc.,* XXI, 23 vd.

[10] Levililer 21:10.

[11IISam] . 13:19; 15:30; 19:4; Ester 6:12; Ezek. 24:17, 22; Mikrofon. 3:7.

[12] Çıkış 33:20.

[3S] Yer. 16:6; 41:5; 47:5; 48:37.

[11] **Mik. 1:16; Yeşaya 15:2; 22:12; Yer. 16:6; 47:5; 48:37; Tes. 21:12; Lev. 21:5.** gözler" [15] veya sakal tıraşı. [16] Daha sonraki zamanlarda törensel bir eşdeğer olarak saçın bir kısmı koparıldı. Bu performans aynı zamanda ölüye bir ibadet eylemi olarak yorumlanmalıdır. Naziritin saçları Yahweh'e adanmıştı ve yemini sona erdiğinde bir kurban olarak sunuldu. [17] Ölüler için saç kesmenin yasaklanması [18] bunun dini bir tören olarak kabul edildiğini de gösterir.

e. Toz veya Kül ile Örtmek.— İbraniler, yas tutarken, başlangıçta toz içinde yuvarlanıyor gibi görünüyorlar. [19] Daha sonra toz içinde oturuyorlardı, [20] ya da başlarına toprak sürüyorlardı. [21] Bu ayin, açıkça

ölülerle birliğin sembolik bir eylemidir.

f. Oruç. — Oruç genellikle ölüm gününün akşamına kadar sürerdi. [22] Oruç daha uzun bir süre, *örneğin* yedi gün, [23] devam ettiğinde , Ramazan bayramında olduğu gibi, yemek ancak güneş battıktan sonra yenirdi.

g. Gömme.— Ölümden hemen sonra cesedin gözleri kapatılırdı, [24] muhtemelen ağzı da kapatılırdı, ancak bu Mişna'dan önce belirtilmemiştir. Daha sonra ceset yıkanırdı, [25] güzel kokulu yağlarla meshedilirdi, [26] en güzel giysileri giydirilirdi ve Filistin'deki erken dönem İbrani mezarlarındaki kalıntılardan bildiğimiz gibi doğmamış bir çocuğun pozisyonunda bağlanırdı. [27] Bu gelenekler Eski Ahit'te belirtilmemiştir, ancak bunların bir gelenek olduğu, bunların aynı zamanda

” Tesniye 14:1.

[18] İsa. 15:2; Jer. 41:5; 48:37.

[17] Say. 6:5, 18; Hak. 13:5; 16:17.

''Lev. 21:5; Tes. 14:1.

” Mikrofon. 1:10; Jer. 6:26; Ezek. 27:30; Ester 4:3.

[20] İsa. 26:19; 47:1; 52:2; 58:5; Ezek. 28:18; Eyüp 2:8; Yunus 3:6.

[21] Yeşu 7:6; I. Sam. 4:12; II. Sam. 1:2; 13:19; Ester 4:1; Eyüp 2:12; Ağıtlar 2:10; Hezekiel 27:30; II. Mak. 10 :25; 14:15; Vahiy 18:19.

[22] II. Samuel 1:12; 3:35; 12:21.

[23] 1 Sam. 31:13.

[21] Yaratılış 46:4.

[26] Elçilerin İşleri 9:37.

[23] Markos 16:1; Luka 24:1; Yuhanna 12:3, 7; 19:40.

[27] **Bkz. Mat. 27:59; Markos 15:46; Luka 23:53.** Babilliler ve Araplar. [28] Tıpkı modern Doğu'da olduğu gibi, defin işlemi muhtemelen ölüm gününün akşamında gerçekleşiyordu; bu da orucun genellikle akşama kadar sürmesini açıklıyor. [29] Ceset bir tabut üzerinde mezara taşınıyordu . [30] Ve erken dönemde tabutlar bilinmiyordu. Yoksullar yere veya sığ bir hendeğe yatırılır ve üzerleri bir toprak yığınıyla örtülürdü. Zenginler mağaralara veya yaşamları boyunca kendileri için oydukları yapay mezarlara gömülürdü. [31] Sürgünden önceki günlerde bu mezarlara çatılardaki deliklerden girilirdi ve ölüler zemine katmanlar halinde üst

üste bırakılırdı. [32] Aile mezarına gömülmenin önemi hakkında bkz. s. 238, 245. Ölülerle birlikte yiyecek ve içecek, çanak çömlek, lambalar, aletler, silahlar, süs eşyaları, muskalar ve çeşitli türden resimler bırakılırdı. [33] Eşyaların çoğu kırılmıştı, şüphesiz amaç onların ruhlarını özgürleştirerek ölülerin ruhuna katılmalarını sağlamaktı.

h. Mezarların Kutsallığı. — Yaratılış Kitabı ve diğer erken dönem tarihi kitaplar, ataların gömülme yerlerini, sayısız kutsal pınarın, kutsal ağaçların, kutsal dağların ve kutsal taşların kökenini izlemede gösterdikleri ilgiyle kaydeder. Benzer bir kutsallığa sahip oldukları, - ibadet yerleri olarak bunlara yapılan sayısız atıfla kanıtlanmıştır. Sarah ve İbrahim'in gömüldüğü Hebron'da, [34] şefler bir antlaşma yaptılar 35 [ve] Absolom yeminlerini etti. [36] Bir "sığınma şehri" [37] ve bir rahipler şehriydi. [38] Sozomen'e göre, [39] dini ayinler burada en geç

[28] **King, *Babylonian Religion,* s. 48 vd.; Wellhausen, *Reste,* [3] s. 178.**

[29II] Sam. 1:12; 3:35; 12:21; bkz. Tesniye. 21:23.

«"'ll Sam. 3:31.

[81] **Yaratılış 23:9; II. Krallar 23:16; Yeşaya 22:16.**

[82] ***Filistin Araştırma Fonu, Üç Aylık Beyan,* 1904, s. 328-11.**

***** *Aynı kaynak,* s. 332-35.**

"Yaratılış 23:19; 25:9.

"II. Samuel 5:3.

«II. Samuel 15:7, 12.

"Yeşu 20:7.

"Yeşu 21:11.

***** *Tarih. eccl.,* II, 4.**

Hristiyan zamanları. Makpela mağarasını örten Haram veya 'kutsal yer' hala İslam'ın başlıca kutsal yerlerinden biridir ve Yahudiler İbrahim ve Sara'ya dua etmek için dünyanın her yerinden buraya gelirler. Rahel'in mezar yeri olan Ramah'ta [40] mezarının üzerinde kutsal bir taş vardı. Beytel'in altındaki Debora'nın mezarında *Allôn-bâkhûth,* 'kutsal ağlama ağacı' olarak bilinen bir ağaç vardı. [41] Miryam'ın mezar yeri *Kadeş,* 'kutsal yer'di. [42] Yusuf'un mezar yeri olan Şekem, [43] "kehanet meşesi" veya "kahinlerin meşesi" olarak adlandırılan kutsal bir ağacın, 44 [kutsal] bir taşın,

[45] bir sunağın [46] ve bir tapınağın bulunduğu yerdi. [47] Ayrıca bir sığınma şehriydi. [48] Kutsal alanlarla benzer nitelikte olanlar muhtemelen Tola, [49] Jair, [50] Ibzan, [51] Elon, [52] ve Abdon kahramanlarının mezarlarıydı . [53]

Krallar Kitabı, Yahuda krallarının gömülme yerlerini de aynı özenle kaydeder. Hezek. 43 -.7-9, kendi zamanında bunların ibadet yerleri olduğunu açıkça gösterir. Onlara uyguladığı “fahişelik” ve “iğrençlik” kelimeleri, peygamberler tarafından yabancı tanrılar kültü için yaygın olarak kullanılan kelimelerdir. Yeşaya 65:3f. ayrıca, sürekli olarak Yahweh'in yüzüne karşı kışkırtan, “mezarlar arasında oturan ve mahzenlerde konaklayan” insanlardan bahseder.

Mezarların daha sonraki İbrani dininde "kirliliği", başlangıçta ibadet yerleri olduklarının ek kanıtıdır. Antik halklar arasında ölümle ilgili her şey "tabu" idi, *yani* dokunulamazdı .

[10] Yaratılış 35:19; Ben Sam. 10:2; Jer. 31:15. [41] Yaratılış 35:8.
«Sayılar 20:1.
«Yeşu 24:32.
« Yaratılış 12:6; Tesniye. 11:30; Yargıç. 9:37.
«Yeşu 24:26f.
«Yaratılış 12:7; 22:9.
«Hakimler 9:4, 46.
«Yeşu 20:7.
«Hak. 10: Eğer.
[60] Hak. 10:3-5.
« Hak. 12:810.
«Hakimler 12:llf.
« Hak. 12:13-15.

x İSRAİL'İN ÖLÜLERE TAPINMASI 253 bir ruhun etkisi altına girmek. [54] Samiler arasında tabu kelimesi *kadhôsh idi,* ki biz genellikle “kutsal” olarak kabul ederiz. Yahweh dinine birçok eski Sami tabu kabul edildi ve “kutsal” olarak kabul edilmeye devam edildi. Diğer tabuların aşağı ruhlara veya rakip tanrılara ait olduğu düşünülüyordu ve artık “kirli” olarak telaffuz ediliyordu. Böylece yabancı ayinler Yahweh’in ülkesini “kirli” hale getirir [55] ve yabancı tapınma Tapınağı “kirli” hale getirir. [56] Şimdi, az önce gördüğümüz gibi, patriklerin ve kahramanların mezarları ilk başta “kutsal” olarak kabul edildi ve kurbanların en sevilen yerleriydi. Arkeoloji, sürgünden önceki zamanlarda ölülerin tereddüt etmeden şehir duvarları içine veya hatta evlere gömüldüğünü gösteriyor [57] ancak daha sonraki literatürde ölü bedenler ve mezarlar, onlara törensel olarak dokunan herkesi “kirli ” hale getiriyor. [58] Ölülerin kemikleri Yahweh’in sunağını kirletiyor . [59] “Kutsal”dan “kirli”ye bu değişim, yalnızca mezarların kadim kutsallığının Yahweh’in tek otoritesiyle uyuşmadığı yönündeki artan bilinçle açıklanabilir. Bu nedenle cesetler ve onlarla bağlantılı her şey yasaklandı. Bunun tabunun doğru yorumu olduğu, (1) “ruh için kirlilik” *(nefesh™) olarak adlandırılmasından,* kirliliğin cesetten değil, onunla ilişkili ruhtan kaynaklandığını göstermesiyle ; (2) özellikle Yahweh ibadetiyle bağlantılı olan rahiplerin, yalnızca birkaç istisnai durumda “ruh için kendilerini kirletmelerine” izin verilmesiyle, [61] ve naziritlerin kendilerini kirletmelerine hiç izin verilmemesiyle gösterilir. [62]

[w] Jevons, *Din Tarihine Giriş,* bölüm vi.

[65] Yer. 2:7, 23; 3:2, 9; Ezek. 36:18.

"Yer. 7:30; Hez. 43:7, 9.

***[67] Filistin Keşif Fonu, Üç Aylık Beyan,* 1902, s. 347. Bu gelenek - aynı zamanda I. Sam. 25:1; 28:3; I. Krallar 2:10, 34; 11:43; 14:31, vb.; II. Krallar 21:18, 26; Hez. 43:7f tarafından da doğrulanmaktadır.**

[58] Yasanın Tekrarı. 26:14; Ezek. 43:7f.; Sayı. 19:11; Mat. 23:27.

[69] 1. Krallar 13:2; 2. Krallar 23:14, 16, 20.

[60] Lev. 21:1, 11; 22:4; Sayı. 5:2; 6:6, 11; 9:6 ve diğerleri, 10; 19:llf.; Cadı. 2:13.

[91] **Levililer 21:1-4, 11.**

"Sayılar 6:6.

i. Ölülere Kurban.— İbraniler arasında ölülere kurban sunmanın son zamanlara kadar devam ettiği Tesniye 26:14'teki "Ölüler için vermedim" itirafıyla doğrulanır. Josephus'a göre, [63] Davut'un mezarı hazinelerle doluydu; ve II Tarihler 16:14'e göre, Asa'nın mezarı güzel kokular ve baharatlarla dolduruldu ve onun için çok büyük bir yakma töreni yapıldı. Bu, kralların cenazelerinde olağan bir gelenekti. [64] Mezmur 106:28 atalar hakkında "Ölülerin kurbanlarını yediler" der. Tob. 4:17 ölülere sunuları över: "Ekmeğini doğruların mezarına dök"; ve benzer şekilde Ecclus 7:33: "Her yaşayan adamın gözünde bir armağanın lütfu vardır, bu yüzden ölü bir adamdan lütfu esirgemeyin." [65] Diğerleri ise kendi dönemlerinde uygulanan ölüler kültünden söz ederler, fakat bunu yararsız ve kötü olarak görürler. [66] Daha sonraki Yahudilikte en büyük oğul tarafından *Kaddiş* okunması eski kurbanların yerini alır. [67]

İbraniler arasında kurbanlı cenaze şölenlerinin varlığı Yer. 16:7'de doğrulanmıştır: "Ne ölen için yas tutanın ekmeğini bölecek, ne de babası veya annesi için ona teselli kâsesi verecekler"; ayrıca Hez. 24:17'de (düzeltilmiş metin), "Yas ekmeğini yemeyin." Bu sunuları yemek, -Yahweh'den başka bir tanrıya tapınmayı içerdiğinden, kişiyi "kirli" kılıyordu. [68]

İbraniler arasında kurban ve sunu getirme görevi en büyük oğula aitti. Bu nedenle ilk doğan çocuğa iki katı pay verilirdi. [69] Çocuksuzluk olası en büyük talihsizlik olarak görülüyordu 70 [ve] bir gelin için uygun dua, "Sen anne ol" idi

***"Ant.,* XIII, 8, 4; XVI, 7, 1; *Savaş,* I, 2,**

"Jer. 34:5; II Kron. 21:1

"Bkz. II Mace. 12:42 ve sonrası.

''Ecclus.'' 30:18 (Yunanca); Ep. Jer., vs. 31f.; Bilge. 14:15; 19-3; Sibylline Oracles, viii. 382-384; Jübileler, 22:1

'' Margoliouth, Hastings, *Din ve Ahlak Ansiklopedisi,* I, 459.

" Hos. 9:4; Tesniye. 26:1

•'Tesniye. 21:15 ve sonrası.

” Yaratılış 30:1; I. Sam. 1:5f. x İSRAİL’İN ÖLÜLERE TAPINMASI 255 bin on bin.” [71] Yahweh, insanları diğer dünyada bile nesillerini keserek cezalandırdı , [72] ve galipler, hayaletinin hiçbir sunu almaması için bir düşmanın çocuklarını yok etti. Bir adamın ilk karısından oğlu yoksa, ikinci bir eş aldı ya da karısı cariyelerini ona cariye olarak verdi. [73] Bu araçlar işe yaramazsa, bir köle ya da aile dışından biri oğul olarak evlat edinilirdi ve atalarının ritüellerini sürdürmesi koşuluyla miras ona verilirdi. [74] Bu düzenek de işe yaramazsa, ölenin en yakın erkek akrabası dul eşini alıp onun için tohum yetiştirmek zorundaydı. [75] Bir oğul elde etme konusundaki bu acı verici endişe, yalnızca kişinin ruhunun dinlenemeyeceği armağanları ölümden sonra elde etme arzusuyla açıklanabilir.

j. Ölülere Dua.— İbraniler arasında ağıt, cenaze törenlerinin düzenli ve önemli bir parçasıydı . [76] Bu törende aile üyelerine profesyonel yas tutan erkekler ve kadınlar yardımcı oluyordu. [77] Bu insanlar, cesedin önünde söyledikleri çeşitli durumlara uyarlanmış bir ağıt stoğuna sahipti . Önemli kişiler söz konusu olduğunda özel ağıtlar besteleniyordu. [78]

Bazı ağıtların, şüphesiz, kederin doğal ifadeleri olarak kabul edilmesi gerekir, ancak bu, tüm ulusun katıldığı resmi yasları açıklamayacaktır. [79] Tek savunulabilir teori, bu tür ağıtların ölenlere gösterilen saygı eylemleri olduğudur. Bu görüş, aşağıdaki gerçeklerle doğrulanmaktadır: (1) İbranice ağıtlar, eski Arapların ağıtları gibi, her zaman ölülere hitap ederdi; [80] (2) benzer ağıtlar,

[71] **Yaratılış 24;60.**

[72] **Çıkış. 20:5; 34:7; Sayı. 14:18; Tesniye. 5:9.**

[73] **Yaratılış 16:lf.**

[71] Yaratılış 15:2f.

[78] Yaratılış 38:16; Tesniye 25:5; Rut 2:20; 3:13; 4:5.

[76] Yaratılış 23:2; Tesniye 21:13; II. Samuel 19:4; I. Krallar 13:30; II. Krallar 13:14; Yeremya 16:6; 22:10, 18; 34:5; Hezekiel 24:16; Elçilerin İşleri 9:39.

[77] II Kron. 35:25; Jer. 9:17f.; Am. 5:16.

”11 Sam. 1:17; 3:33.

Yaratılış 50:7-10; Tesniye 34:8; Sayılar 20:29; Hakimler 11:40; I. Samuel 25:1;
28:3; II. Samuel 1:12; 3:32; Zekeriya 12:10-14.

***>Karş. II Sam. 1:26; 3:34; Yer. 22:18; 34:5.** tanrılara tapınma; [81] (3) ağıt yakmak, diğer yas tutma eylemleri gibi, Yahweh'e iğrenç geliyordu. rakip tanrıların kültü. [82] Yeşaya 63:16, “Sen bizim babamızsın, İbrahim bizi tanımasa da ve İsrail bizi tanımasa da,” en azından ulusun bir kısmı tarafından ataların anılması anlamına geliyor gibi görünüyor. Bu kült modern Yahudilikten bile tamamen silinmemiştir.

Nekromansi, ölüleri anma biçimidir. Saul zamanında yaygındı, ancak - Yahweh diniyle uyuşmadığı düşünülüyordu. [83] İşaya'nın bunu kınamak için hala bir nedeni vardı: "Size, 'Hayaletlere ve gevezelik edip inleyen cinlere danışın' dediklerinde, şu cevabı verin: Bir halk Tanrısına danışmalı mı? Yaşayanlar adına, insanlar ölülere danışmalı mı?" [84] Bu uygulama Manasse zamanında gelişti [85] ve Yoşiya bunu ortadan kaldırmak için çaba gösterdi. [86] İşaya 57 : 9'da da bahsedildiği anlaşılıyor ! 65 14. Nekromansinin Yasaklanması Tesniye 87 [ve] Kutsallık Yasası [88] monarşinin son günlerinde yaygın olduğunu, ancak ulusun dinsel liderleri tarafından yalnızca Yahweh'e tapınmayla bağdaşmaz olarak görüldüğünü göstermektedir .

Önceki incelemeden, ruha ilişkin en eski İbrani inançlarının diğer Semitlerin inançlarıyla aynı olduğu ve ölüler kültünün İbraniler arasında en eski ve en köklü din biçimlerinden biri olduğu anlaşılıyor. Yahweh dini bundan daha zorlu bir rakiple karşılaşmadı ve nihayet üstesinden gelinmesi için yüzyıllar süren çatışmalar gerekti .

[81] **Bkz. Hak. 11:40 ile Hez. 8:14; Zek. 12:11.**

[82] **Tesniye. 26:14; Hos. 9:4; Am. 6:10. [83] 1 Sam. 28:7-9.**

[84] İsa. 8:19; bkz. 19:3; 28:15, 18; 29:4.

[88] II Krallar 21:6. [88] II Krallar 23:24.

[87] **Tesniye 18:11.**

[88] **Levililer 19:31; 20:6, 27.**

BÖLÜM XI

İSRAİL'İN ÖLÜLERE TAPINMAYA KARŞI İLK MUHALEFETİ

BÖLÜMDE İbranilerin Sami atalarından miras aldıkları ruh kavramına dikkat çekildi. IX. bölümde, Kenan'ın fethi yoluyla, Babil'in Sheol doktrininin, ruhlara olan eski inancın üzerine nasıl yerleştirildiği gösterildi. Şimdi, Musa öncesi zamanlardan gelen bu animistik fikirlerin mirasının Yahweh dini tarafından nasıl etkilendiğini ele almalıyız.

a. Ruhların İlkel Kavramı Eğer Erken Yahvizmden Etkilenmemişse.— *Musa'nın* Tanrı doktrini tektanrıcılık değil, tek tanrıcılıktı. " Başka tanrılar olduğuna *inanmayacaksın " demiyordu, "Benden başka tanrın olmayacak* " diyordu. Musa'nın tanrısı Yahweh kişisel adını taşıyordu, bu da onun doğaüstü varlıklar sınıfından yalnızca biri olduğunu gösteriyordu. İlkel Sami putperestliğinin tüm tanrıları hala gerçek kişiler olarak kabul ediliyordu, yalnızca İsrail'in onlara tapınması yasaktı. [1] Aynı şekilde - ölülerin ruhlarının varlığına olan inanç Yahweh dini tarafından rahatsız edilmeden bırakıldı. İlkel Samilerin diğer antik halklarla ortak olarak benimsediği tüm animistik kavramlar İbrani dinine bedensel olarak dahil edildi ve peygamberlerin zamanlarına kadar değişmeden kaldı . Musacılığın bireyin yeni bir eshatolojisi yoktu; sadece yerde bulduğu fikirleri kabul etti. Bu nedenle, peygamberlik öncesi dönemde İbranice'nin ilk dönemlerine ilişkin anlatıma eklenecek yeni bir şey yoktur.

, önceki bölümlerde verilen ruh hakkındaki **Yunanca algılardır.**

b. Ruhların Tapınması Yahweh'in İlk Yasakladığı Yerden Geliyordu . Musa'nın ilan ettiği Tanrı, diğer tanrıların varlığını inkar etmiyordu, ancak İsrail'in tapınmasını alma haklarını inkar ediyordu. Tesniye Dekalog [2'nin] Yahweh'in temel gerekliliklerinin başına koyduğu "Benden başka tanrın olmayacak" emri, aynı zamanda Çıkış 34:14'te J tarafından ve Çıkış 21:23'te E tarafından korunan orijinal Antlaşma Kitabı'nın da başında yer alır. Bunun ilkel Musacılığın doktrinlerinden biri olduğu evrensel olarak kabul edilmektedir . Benzer şekilde, Yahweh ölülerin ruhlarının varlığını inkar etmese de, onlara her ne şekilde olursa olsun tapınmayı kesinlikle yasaklamıştır . Eski İbraniler tarafından gölgeler *ëlôhîm,* 'tanrılar' olarak biliniyordu [3] ve diğer tanrılara ödenen tüm hürmet eylemlerini alıyorlardı; [4] sonuç olarak Musa dininin temelinde

yatan diğer tanrılara tapınmanın genel yasağına dahil edildiler . Yahweh, doğa tanrıları, kabile tanrıları veya Sami dünyasının diğer b e ʾ *alim'lerinden* daha fazla ataların, kahramanların veya diğer ruhların kültüne tahammül etmeyecek olan "kıskanç bir Tanrı" *ydı* .

Yahweh'nin ilk duyurusuyla atalara tapınmanın sonu mühürlendi; ancak beklendiği gibi, İsrail'den tamamen silinmeden önce uzun bir çatışma gerekti. Bu din biçimi, Musa öncesi zamanlarda İbraniler arasında kesin bir şekilde yerleşmişti ve Kenan'ın fethi bunu yalnızca doğrulama eğilimindeydi. Yargıçlar Kitabı ve ilk peygamberlerin bize tekrar tekrar bildirdiği gibi, "İsrail b *e ʾ dlim'e hizmet etti"* ve bu *b e 'alim'ler arasında* , çok eski zamanlardan beri Kenan'da tapınılan atalar ve kahramanlar vardı.

Ancak yavaş yavaş Musa'nın gerçek dehası ortaya çıktı.

*** Tesniye 5:7; Çıkış 20:3.**

•I Sam. 28:13.

[4] Bkz. s. 254ff.

din kendini gösterdi. Naziritlerin, Levililerin, hakimlerin, kahinlerin ve diğer dinsel tutkunların çabalarıyla, Yahweh sonunda ölülerin ruhları ve diğer *b e 'âlîm'ler üzerinde zafer kazandı.* Monarşi döneminin başlangıcında zaferi tamamlanmıştı; yerel tanrılar artık ulusun çoğunluğu tarafından tapınılmıyordu ve Yahweh'in yüce otoritesi ülkenin her yerinde tanınıyordu. I. Sam. 28'den, tahtını Yahweh'in seçimine borçlu olan [5] ve kendisi de Yahweh'in ruhunu almış olan Saul'un, büyücü ve büyücüleri yok etmek için çaba gösterdiği ; ve o kadar başarılı olduğu anlaşılıyor ki, saltanatının sonuna doğru bir medyuma danışmak istediğinde, birini bulmakta zorluk çekti. Bu medyumun bir kadın olması, ölüleri çağırmanın İsrail'de zaten itibarsızlaştırıldığını gösteriyor. Ölüm hurafeleri genellikle erkekler tarafından terk edildikten sonra kadınlar arasında devam eder. - Ahit Kitabı'nın "Büyücünün yaşamasına izin vermeyeceksin," [7] emri de büyücülük sanatlarına yöneliktir; ve eğer metin sağlamsa, bunların çoğunlukla kadınlar arasında varlığını sürdürdüğünü gösterir. Tesniye 26:14'teki ondalık vergiyi getirenin itirazı, "Ölüler için vermedim," muhtemelen Tesniye'den çok daha eski bir ayinin bir parçasıdır ve Tesniye 18:11'deki ve Kutsallık Kanunu 8'deki büyücülük yasakları da eski mevzuatın kalıntılarıdır. Bu nedenle, İşaya'nın öğrettiği yeni bir doktrin değildi: "Size hayaletlere ve gevezelik edip inleyen cinlere danışın dediklerinde, şu cevabı verin: Bir halk Tanrısına danışmalı mı? Yaşayanlar adına, insanlar ölülere danışmalı mı?" [9]

c. Yahweh Ölülerin İşlevlerini Üstlendi.

•I. Sam. 10:1.

«I. Sam. 10:10; 19:23.

[7] Çıkış 22:18.

•Levililer 19:31; 20:6, 27.

•Yeşaya 8:19.

—Yahweh'in Kenan'daki *be ᶜ alim'e karşı zafer kazandığı yöntem* onları yok etmek değil, onları içine çekmekti. *Ba'al ismi* Yahweh'in eşanlamlısı oldu ve *b ᵛ 'alim* onun yerel tezahürleri olarak kabul edildi. Ülkenin eski tapınakları onun tapınakları haline geldi ve onlarla bağlantılı efsaneler

onun atalarla olan ilişkilerinin hikayeleri olarak yeniden anlatıldı. *B e 'alim'in tarım ritüelleri ve hasat festivalleri* onun hizmetine yeniden adandı. [10]

Aynı süreç Yahweh'in ölülerin ruhlarıyla olan ilişkisinde de görülür. Onları, onların işlevlerini üstlenerek ve ayinlerini talep ederek fethetti. Fiziksel nesneler aracılığıyla kehanetsel göstergeler, Urim ve Tummim'in kutsal kaderinde onun işi oldu. [11] Hastalık ve delilik artık onun faaliyetine atfediliyordu. [12] Her türden deha ve ilham, ruhunun işleyişine kadar izleniyordu. [13] Peygamberler aracılığıyla geleceğin ifşa edilmesi onun münhasır ayrıcalığı haline geldi. Saul, ancak rüyalarla, Urim veya peygamberler aracılığıyla Saul'a cevap vermeyi reddettiğinde, aşağı ruhların yardımını aramaya zorlandı. Dökülen kanın intikamını almak artık onun tarafından üstlenildi. [14] Mezarların ihlali onun için bir hakaretti. [15] Dul ve yetim çocukların bakımı onun sorumluluğu haline geldi . [16] Bir babanın kutsamasının veya lanetinin yerine getirilmesi onun endişesi haline geldi. [17]

d. Yahweh Ölüler Kültünü Sahiplendi.— Daha önce ölüler kültüne adanmış olan Kenan tapınakları, diğer tüm *b e< âlîm'in yüksek yerleri gibi, şimdi* Yahweh tarafından sahiplenilmişti. Sara ve İbrahim'in, İsrail'in, Rachel'in, Debora'nın, Yusuf'un, Miryam'ın ve çok sayıda yerel

[10] **Bkz. Paton, *İsrail'in İlk Dini* (1910), bölüm v.**

[1 1] **1 Sam. 14:41; 28:6; Tesniye. 33:8.**

“ Sayılar 12:10; I. Samuel 16:14; 25:38; I. Krallar 17:20.

[13] **Çıkış 28:3; 31:3; Say. 27:18; Hak. 6:34; 11:29; 13:25; 14:6, 19; 15:14; I. Sam. 11:6.**

[14] **Yaratılış 4:llff.; II Safa. 21:lf.; Tesniye. 21:1-9.**

[11] **Amos 2:1.**

[18] **Çıkış 20:6; 22:22.**

[17] **Yaratılış 9:25-27; 27:27-29, 39-40; 49:2-27.** kahramanlar, onun kutsal alanları haline geldi ve kutsallıkları artık ataların oraya gömülmüş olmasından değil, geçmişte onun tezahürünün sahneleri olmuş olmalarından kaynaklandığı açıklandı. • Mezarlar, erken dönemlerde “kirli” olmaktan çok, Yahweh’e tapınılmasının en uygun olduğu, özel

kutsallığa sahip yerlerdi. Mağaralar kutsallıklarını, defin yeri olarak kullanılmalarından kaynaklanıyordu [49]ve Sina'daki Yahweh'in orijinal kutsal alanının bir mağara olması dikkat çekicidir. [50]Süleyman'ın tapınağının karanlık kutsal alanı, bir lambanın yakıldığı, ekmek ve tütsü sunulan antresiyle birlikte, eski bir Kenan mezarının karşılığıydı. Ataların mezarlarının yanında duran kutsal ağaçlar, dikili taşlar ve sunaklar, hepsi Yehova'ya ibadet için yeniden adandı.[51]

Kurban, yalnızca ölüler kültünde anlam ifade eden bir ayindir. Hayvanın yaşamının bulunduğu kan, gölgelerin ondan içip canlılıklarını yenilemeleri için dökülür. Yiyecek ve içecek sunuları göksel tanrılar için gerekli değildir, ancak ölülerin ruhları için gereklidir ve en eski zamanlardan beri onlara sunulmuştur. Kanlı sunuların ve içkilerin ilk olarak atalara tapınmayla bağlantılı olarak ortaya çıktığı ve daha sonra doğal bir bağlantıları olmayan diğer tanrıların kültüne kadar genişletildiği konusunda şüphe yoktur . • Ölülerle ilkel ilişkileri, kurbanın kanının her zaman toprağa dökülmesi ve böylece Yeraltı dünyasına batması gerçeğiyle gösterilir . Birçok eski mezarda, kan ve içkilerin gömülü kişiye inmesi için kanallar inşa edilmiştir. Aynı şekilde eski Arap sunağının altında, içine kan dökülen ve sunuların atıldığı bir *ghabghab veya çukur vardı.* Ölüler için yapılan bütün bu kurbanlar ve sunuların hepsi Yehova tarafından tahsis edilmiştir.

Öldürülen hayvanın kanı hala yere dökülüyordu, [21] ancak artık Yeraltı Dünyası tanrılarına sunulmuyordu. Süleyman'ın tapınağının sunağının altında, kanı almak için kayaya oyulmuş bir kanal vardı ve İlyas, Karmel'de inşa ettiği sunağın etrafına kan için bir hendek kazdı; ancak her iki durumda da kurbanlar Yahweh'e sunuldu. Sayılar, 19. bölümdeki kızıl düve ritüeli, ölüler kültünden ödünç alındığına dair açık kanıtlar taşımaktadır. [22] Aynı şey belki de Azazel için keçi [23] ve sürgün sonrası Yahudiliğin resmi dininde yer bulan diğer bir dizi kurban töreni için de geçerlidir. Bundan, ölülerin tapınmasıyla açıkça bağlantılı olan her şeyin, Yahweh tarafından kendisine ait olduğu iddia edilen peygamberlik öncesi dönemde zaten var olduğu anlaşılıyor.

49 **Bkz. Yaratılış 23:9.**
50 **. [18] Çıkış 33:22; I. Krallar 19:8f.**
51 **[80] Yaratılış 12:6vd.; 22:9; 35:8, 20; Tesniye 11:30; Yeşu 24:26vd.; Hakimler 9:4, 37, 46.**

e. Ölülerin Açıkça İbadet Eylemleri Olmayan Ayinleri Hala İzin Verildi, Fakat Kişiyi Kirli Kıldılar . - Gömme ve giysileri yırtma , çul kuşanma, başı örtme, ette kesikler açma, saç kesme, kendini toz veya külle örtme, ağıt yakma ve oruç tutma [24] gibi gelenekler , peygamberlik öncesi dönemde bile ilkel dini önemlerinin çoğunu kaybetmişti ve sadece yas tutma eylemleri gibi görünüyordu; sonuç olarak bunlar erken İbrani dini tarafından hoş görülüyordu ve bunları ölülerden uzaklaştırmak için hiçbir çaba sarf edilmedi. Aynı zamanda bu törenlerin bir şekilde "diğer tanrılarla" bağlantılı olduğu ve bu nedenle kişiyi "kirli" kıldığı *, yani* kişiyi Yehova'nın kamusal ibadetine katılmaktan alıkoyduğu düşünülüyordu. Mısır ve Asur'daki sürgünlerden bahseden Hoşea şöyle diyor: "Onların kurbanları onlara yas tutanların ekmeği gibi olacak; "Onu yiyenlerin hepsi kirli sayılacak" [25] ve Amos (6:10) bunun doğru olmadığını söylüyor

» Çıkış. 29:12; Lev. 4:7, 18; 17:13; Yas. 12:16.

" HP Smith, *Amerikan İlahiyat Dergisi,* Nisan 1909.

"Levililer 16:26.

[s] Bkz. s. 248vd.

«Hoş. 9:4. bir evden bir ceset çıkarırken Yahweh'in adını anmayı taahhüt etti. Tes. 26:14'te ondalık getiren kişi şöyle der: "Yasımda ondan yemedim, onu kirli olarak kaldırmadım ve ölüler için vermedim." Bu ayinlerin ölüler kültüyle ilişkilendirilmeleri nedeniyle birini "kirli" kıldığı, Yasanın "bir ruh için kirli" şeklindeki teknik ifadesinden açıktır. [20] Bu durumlarda erken Yahvism, ölülere kurban sunma ve büyücülük durumunda yapmayacağı atalara tapınmayla bir uzlaşma yaptı.

Buna göre, İsrail'in peygamberlik öncesi dininin, gelecek yaşamla ilgili ilkel Sami anlayışlarını değiştirmediği ; ancak atalara tapınmaya saldırmasıyla, ölülerin zekâsı ve gücünün peygamberlik yoluyla inkar edilmesine giden yolu hazırladığı ve sonunda eski animistik anlayışların yok edildiği anlaşılıyor.

f. Şeol, Yahweh'in Yetkisinin Dışında Duruyordu. —Başka halkların başka tanrılarının olduğunun kabulü, doğal olarak yabancı toprakların Yahweh'in etki alanının dışında olduğuna ve faaliyetinin çoğunlukla Kenan ülkesiyle sınırlı olduğuna inanılmasına yol açtı. [27] Benzer şekilde

Şeol, onun yönetiminin dışında olduğu düşünülüyordu. Yabancı bir ülkeydi, kendi tanrıları, ölülerin ruhları tarafından yönetiliyordu ve Yahweh, yetkisini kullanmak için sınırının ötesine asla geçmezdi. J'nin yaratılış anlatısında, Yahweh tarafından yaratıldığı şekliyle "yer ve gök" ile birlikte bahsedilmemiştir. [28] Hatta geç Rahip anlatımında [29,] Elohim'in işlerinden çıkarılmıştır ve aynı şey II Esdras 6:iff için de geçerlidir. Eski Ahit'in hiçbir yerinde Yahweh'in Şeol'ü yaratmasına değinilmemiştir ve Hikmet 1:13, "Tanrı ölümü yaratmadı" der (bkz. 2:24). Yahudi hahamları Orta Çağ'a kadar bu konuda bir çıkarım yapmadılar.

« Lev. 21:1, 11; 22:4; Sayı. 5:2 *vb.*

"Karş. Yaratılış 4:14; I. Samuel 26:19f.; II. Samuel 15:8; II. Krallar 5:15, 17.

“Yaratılış 2:4&vd.

“Yaratılış 1:1—2:4a.

Yaratılış I:6-8'de "ve Tanrı bunun iyi olduğunu gördü" formülünün olmaması, Şeol'un ikinci günde yaratıldığını gösteriyor. [30] Yahweh'in gökte oturduğu düşünülüyordu, [31] oradan inip gücünü kullanmaya başladı Yeryüzünde otorite sahibi olduğu söylenir, ancak peygamberlik öncesi edebiyatta hiçbir zaman Şeol'e indiği veya orada gücünü herhangi bir şekilde gösterdiği söylenmez.

Yahweh'in Sheol'de ne kutsamaya ne de lanetlemeye gücü yetmediğinden, biri o topraklara girdiğinde ona tapınma zorunluluğu ortadan kalktı. Daha sonraki edebiyat, orada ona hizmet edilemeyeceğini tekrar tekrar vurgular ve bu şüphesiz daha önceki düşüncenin bir yankısıdır. Böylece Mezmur 6:15, "Ölümde seni anmayacağız; Sheol'de sana kim şükredecek" der; Yeşaya 38:18f., "Sheol seni övemez, Ölüm seni kutlayamaz. . . . Yaşayanlar, yaşayanlar , o seni övecek, tıpkı bugün yaptığım gibi."

Sheol, Yahweh'in yetki alanının dışında kaldığı sürece , İsrail'in - gelecekteki yaşam anlayışında radikal bir değişiklik ortaya çıkamazdı. İlkel Sami ve Babil eskatolojileri, Yahweh'in evrensel Tanrı olduğu ve otoritesinin Sheol'e ve evrenin diğer tüm kısımlarına kadar uzandığı bilinene kadar müdahale olmaksızın kendi başlarına kaldılar. Sonra

sonunda bu saygıdeğer inançlar, gelecekteki yaşam hakkında daha değerli bir fikre yer vermeye başladı.

dini veya etik unsurların tamamen yokluğu nedeniyle , eski İbraniler diğer tüm Samiler kadar gelecekteki yaşamdan korkuyorlardı. Ölüm ona tamamen kötü görünüyordu. Tek arzusu ülkede uzun süre yaşamak, barış ve refahın tadını çıkarmak ve çok sayıda torun sahibi olmaktı. Umudu asla diğer dünyaya uzanmadı. Son zamanlarda bile ölüm, Yahweh'in huzurundan ve bakımından dışlanma olarak görülüyordu. [32]

g. İntikam, Şimdiki Hayatla Sınırlıydı.—

[80] Eisenmenger, *Entdecktes Judenthum,* II, 326.

“Yaratılış 11:5; Çıkış 24:10; 1. Krallar 22:19.

“Yeşaya 38:18; Mezmur 115:16vd.; 6:5vd.; 30:10.

Yahweh'in doğruları ödüllendirmesi ve kötüleri cezalandırması bu yaşamla sınırlıydı. Emirlerini tutanlara, Tanrıları Yahweh'in onlara verdiği topraklarda günlerinin uzun olacağına, [33] ekmeklerinin ve sularının bereketleneceğine, hastalıkların onlardan uzak tutulacağına, hiç kimsenin yavrularını düşürmeyeceğine veya kısır olmayacağına, bütün düşmanlarının önlerinde yenileceği ve sınırlarının genişleyeceğine söz verdi. [34] Emirlerini çiğneyenler ani ölümle, [35] çocuk ve mal kaybıyla, hastalıkla, talihsizlikle ve düşmanların istilasıyla cezalandırıldılar . [36] Sürgün öncesi edebiyatta hiçbir yerde Sheol'de erdemin bir ödülü veya günahın bir cezası öngörülmemiştir . Doğru Hizkiya, "Sheol'ün kapılarına gideceğim. ... Yaşayanlar diyarında Yahweh'i görmeyeceğim. . . . Çukura inenler senin sadakatini umamazlar " diyerek tasvir edilmiştir; [37] ve Mezmur 88:4f. şöyle der: “Çukur’a inenlerle birlikte sayılırım, yardımı olmayan bir adam gibiyim: ölüler arasına atılmışım, mezarda yatan ve artık hatırlamadığın öldürülmüşler gibi, ve onlar senin elinden kesilmişlerdir.” Bu pasajların her ikisi de muhtemelen geç dönemlere aittir, yine de erken dönem İbrani dininin düşüncesini korumaktadırlar.

h. Toplu İntikam— Gelecekteki ödüllere ve cezalara olan inancın eksikliğinde, Yahweh'in adaleti, toplu intikam teorisi aracılığıyla haklı çıkarıldı . Ölerek kurtulduğu günahkâr babanın cezası, yaşayan torunlarına uygulandı. İlk İbraniler, ilkel Sami zamanlarından miras

olarak Kenan'a güçlü bir aile ve klan dayanışması duygusu getirdiler. Kabilelerden, İsrail, Moab, Ammon ve özdeşleşmiş olarak tekil olarak bahsedildi.

[83] Çıkış 20:12.

[81] Çıkış 23:25-31.

[38] Yaratılış 38:7vd.; I. Sam. 6:19vd.; 25:39; II. Sam. 6:6vd.

[80] Yaratılış 44:16; Hakimler 9:56 vd.; II. Samuel 16:8.

[37] **Yeşaya 38:10f., 18.** Bireyin tözselliği grupta kaybolmuştu. Bu anlayışın mantıksal sonucu, bireylerin günahları için kolektif sorumluluğun üstlenilmesiydi. Saul, Davut'un akrabalarını onun yüzünden öldürmeye çalıştı [38] ve rahip Ahimelech'in klanını yok etti çünkü Davut'la dost olmuştu . [39] Davut, evin reisinin küstahlığı yüzünden Nabal'ın tüm ailesini yok etmeyi teklif etti. [40] Saul'un yedi oğlu, Gibeonlulara saldırısı yüzünden asıldı. [41] Nabot'un oğulları onunla birlikte öldürüldü. [42]

Buna göre, Yahweh'in bireyden ziyade toplulukla ilgilenmesi ve günahkârın cezasını veya doğruların ödülünü kendisinden ziyade ailesine, klanına veya ulusuna getirmesi son derece doğal görünüyordu. Yahweh "babaların cezasını çocuklarına, kendisinden nefret edenlerin üçüncü ve dördüncü kuşaklarına getirdi." [43] Kenanlılar uzak atalarının suçu yüzünden köleleştirildiler. [44] Firavun ve evi, Sara'yı kaçırdığı için belaya bulandı. [45] Abimelek'in evinin rahimleri aynı suç yüzünden kapatıldı. [40] Mısır'ın ilk doğanları Firavun'un günahı yüzünden vuruldu. [47] Amalek, atalarının İsrail'e saldırması yüzünden yok edildi. [48] Datan ve Abiram, karıları, oğulları ve küçük çocuklarıyla birlikte yok edildi. [49] Akan, oğulları ve kızları, öküzleri ve eşekleri, koyunları ve sahip olduğu her şeyle birlikte öldürüldü. [50] Eli'nin günahı, onun soyundan gelenlere de yansıdı. [51]

[88] 1 Sam. 22:1, 3f.

[89] Ve Sam. 22:16.

[40] Ve Sam. 25:22.

«II Sam. 21:6ff.

«II Krallar 9:26.

[48] Çıkış. 20:5.

"Gen. sabah 9:24.

[48] Gen. 12:17.

[48] Gen. 20:18 E.

[47] Çıkış. 12:29 J.

[48] Çıkış. 17:16; Ve Sam. 15:2 f.

'•Num. 16:27:00 IS.

[80] Josh. 07:24.

[81] 1. Sam. 2:31. Abner'in kanı Yoab'ın babasının evine düştü. [62] Davut'un çocuğu öldürüldü ve günahı yüzünden kılıç evinden hiç ayrılmadı. [53] Süleyman'a, "Krallığı senden kesinlikle koparacağım... Ancak baban Davut'un hatırı için senin günlerinde bunu yapmayacağım; ama oğlunun elinden koparacağım" denildi. [54] Yarovam'ın evi, kurucusunun günahı yüzünden lanetlendi. [55] Baaşa'nın evi de öyle . [56] Ve Ahab'ın evi de. [57] Dolaylı bir şekilde, torunların kutsanması veya lanetlenmesi atalara yansıdı çünkü ruhlarına ödenen kültü etkiledi. Çocuklar kesilirse, ruh dinlenmesi için gerekli olan sunulardan mahrum bırakıldı. Yahweh'in intikamı ancak bu dolaylı yoldan Şeol'deki günahkara ulaştı.

"II. Samuel 3:29.

«II Sam. 12:10, 14f.

"Ben Krallar ll;llf.

"1. Krallar 14:10.

"1. Krallar 16:3.

[87] 1* Krallar 21:21. Bkz. Lôhr, *Socialismes u. Individualismes im AT

BÖLÜM XII

PEYGAMBERLİK VE YASAL OLARAK CANLILIĞIN REDDİ RUHLAR

DÖNEMİNDE ilk kez çağdaş yazılı kayıtlara sahibiz. Önceki dönemlerde, - İsrail'deki hayatta kalmaları diğer Sami dinlerinin fenomenleriyle karşılaştırarak gelecekteki yaşam kavramını yeniden yapılandırmak zorunda kalmıştık, ancak MÖ sekizinci yüzyıldan itibaren tarihi kaynaklar olarak peygamberlerin kendileri tarafından yazılmış kitaplara ve öğretilerinden esinlenen yasa kurallarına sahibiz. Bu büyük adamların yazıları kronolojik sırayla şöyledir:—Amos (MÖ 760), Hoşea (750), İşaya, 1-32. bölümler (740-700), Mika (722-680), Yeremya (624-586), Nahum (606), Habakkuk (605), Hezekiel (592-570), Obadiah (586'dan sonra), İşaya, 40-55. bölümler (546). . . '

Tesniye yasası, MÖ 650 civarında Manasseh döneminde yazıldı ve tarihte ilk kez Yoşiya zamanında keşfedilen yasa kitabında (II. Krallar, 22:8) ve II. Krallar, 23'te anlatılan ulusal mecliste kabul edildi. Her yerde, önceki Asur döneminin peygamberlerinin öğretilerinin etkisini gösterir. Lev. 17-26'daki Kutsallık Yasası, Sürgünden kısa bir süre önce MÖ 600 civarında yazılmaya başlandı ve ilk olarak Peygamber Ezekiel tarafından alıntılandı. Hem Asur döneminin peygamberlerine hem de Tesniye'ye bağlıdır.

Bu dönemde İsrail, önce Asur, sonra da Babil egemenliği altında kalmış ve dolayısıyla Asur-Babil uygarlığının etkisine maruz kalmıştır .

XII RUHLARIN CANLILIĞI REDDEDİLMİŞTİR 269 Bu, İbranilere daha önceki bir dönemde gelen Sheol hakkındaki eski Babil inançlarını güçlendirmiş olabilir, ancak onların gelecekteki yaşam anlayışlarına yeni unsurlar getirmemiştir. Bu dönemdeki düşüncede yeni olan her şey peygamberlerin öğretilerinden kaynaklanıyordu.

Amos'tan itibaren edebi peygamberler, seleflerinden esas olarak

Yahweh'in ahlaki karakterine yaptıkları vurgu bakımından farklıydılar. Daha önceki kahinler Yahweh'in etik niteliklere sahip olduğunu biliyorlardı, ancak bunları onun hakkındaki anlayışlarında temel kılmadılar. Ancak edebi peygamberler, doğruluğun Yahweh'in merkezi - niteliği olduğunu algıladılar. Bundan, onun ahlaki niteliklerden yoksun olan diğer ulusların tanrılarından tür olarak farklı olduğu sonucu çıktı. Putperestlerin tanrıları, etik olmadıkları için hiç de tanrı değillerdi. *ëlôhîm,* 'güçler' olmak yerine, *elilim,* 'zayıflar' veya bizim versiyonumuzu çevirdiğimiz gibi, 'boş şeyler'di. Yahweh tek Tanrıydı, çünkü tek başına kutsaldı. Böylece İsrail tarihinde ilk kez, diğer halklar arasında olduğu gibi felsefi düşünce yoluyla değil, ahlaki yargı yoluyla teorik tektanrıcılık elde edildi. Yahweh'in doğasına ilişkin bu yeni ve daha yüksek anlayış, gelecekteki yaşamın kadim anlayışını değiştirmekten geri kalamazdı.

a. Ölülerin Faaliyeti II [7] Reddedildiği Gibi. — “Diğer tanrıların” kudretli varlıklardan, Yahweh’in rakipleri olmaktan “zayıf olanlara” düşürülmesinin aynı süreci ölülerin ruhları durumunda da görülür. Peygamberlik öncesi günlerde, o kadar büyük güçlere sahip olduklarına inanılırdı ki, onlara sadece Yahweh’e ait ibadetin bir kısmını sunma cazibesi güçlüydü; peygamberlik döneminde enerjilerinden o kadar tamamen soyuldular ki, sadece gölgeler haline geldiler, yardım edemeyen veya zarar veremeyen, onlara dua etmenin veya kurban sunmanın boşuna olduğu.

Bu gelişme, insan ruhunun bağımsız canlılığının peygamberce inkarında belirgin bir şekilde kendini gösterir. Sami ve erken İbrani antropolojisinde *nefesh* ve *rûah* 'Ruh' için eşanlamlı terimlerdi; peygamberlik antropolojisinde rûah , yaşam ilkesi ve yüksek yeteneklerin merkezi olarak *nefeşten* ayırt edildi . Tanrı tarafından *nefeşe* yaşam boyunca verildi, ancak ölümde onun tarafından geri alındı. Bu fikrin tohumu, Yahweh'in insanın burun deliklerine yaşam nefesini üflediği ve onun "yaşayan bir *nefeş" olduğu Yaratılış 2:7'deki Yahvist anlatıda bulunur,* ancak düşünce İbranice edebiyatında Sürgünden sonrasına kadar geliştirilmez. Bu nedenle Yeşaya 42:5'te şunu okuruz, "Üzerindeki insanlara nefes, içinde yürüyenlere ruh verir"; Mezmur 104:2çf .,

"Nefeslerinde toplarsın, ölürler ve tozlarına dönerler; ruhunu gönderirsin, yaratılırlar"; Eyüp 27:3, "Hayatım hâlâ içimdedir, ve Tanrı'nın ruhu burun deliklerimdedir"; 32:8, “İnsanda bir ruh vardır ve Şadday’ın nefesi onlara anlayış verir”; 33:4, “Tanrı’nın ruhu beni yarattı ve Şadday’ın nefesi bana hayat verir”; 34:14, “ Ruhunu ve nefesini kendine toplarsa, bütün et bir arada yok olur”; Vaiz 12:7, “Toz olduğu gibi toprağa döner ve ruh onu veren Tanrı’ya döner.” Bu pasajlarda insan ruhunun canlılığı tamamen Tanrı’nın içsel ruhuna bağlıdır, öyle ki ilahi nefes çekildiğinde etkinlik sona erer. Tüm bireysel *rûhôth’lar Yahweh’in tek rûah’ına* emilir ve ölümden sonra bir insandan geriye kalan tek şey, bilgi ve duygunun ayrıldığı bir *nefesh* veya ‘nefes’tir. Böylece peygamberlerin dini, ölülerin bilinçli varlığını inkar ederek atalara tapınmanın kökünü kurutmuştur.

Ölülere yaşayanlara ve insanüstü güçlere ilgi duymayı öven eski doktrinin çarpıcı bir tezatıyla , daha sonraki peygamberlik ve sonraki edebiyat, onlara her türlü etkinliği reddeder. *Abaddon,* 'yıkım', Sheol'un isimlerinden biri olur. [1] Yeşaya 38:1'de, eğer

[1] **Eyüp 26:6; Mezmur 88:11; Süleyman'ın Özdeyişleri 15:11; 27:20.**

metin sağlamsa, buna *hedel,* 'durma' denir. Mezmur 88:12'de ise "unutulmuşluk diyarı"dır. Hezekiel 26:21'de Sur'un Şeol'e inmesi hakkında, "Seni yıkıma uğratacağım, bir daha var olmayacaksın; aranacaksın, ama bulunmayacaksın" der; Yeşaya 63:16'da, "Sen bizim babamızsın, İbrahim bizi tanımıyor, İsrail bizi tanımıyor"; Eyüp 7:9-11'de, "Bulut dağılıp gittiği gibi, Şeol'e inen bir daha çıkamaz"; Eyüp 14:21'de, "Oğulları onurlandırmaya gelir, ama o bilmez; ve alçaltıldılar, fakat O bunu onların farkında değil”; Eyüp 17:i$f., “Öyleyse ümidim nerede? ve ümidim ise, onu kim görecek? Tozda huzur olunca, Şeol'ün parmaklıklarına inecek”; Mez. 94:17, “Eğer RAB bana yardımcı olmasaydı, canım hemen suskunluğa gömülürdü”; Vaiz 9:5F, 10, “Yaşayanlar öleceklerini biliyorlar, fakat ölüler hiçbir şey bilmiyor, ve artık onlar için bir ödül yok, çünkü onların anısı unutuldu. Sevgileri, nefretleri ve kıskançlıkları da artık yok oldu, ve artık güneş altında yapılan hiçbir şeyde onlar için sonsuza dek bir pay yok. . . . Çünkü gittiğin Şeol'de iş, ne tasarı, ne bilgi, ne de bilgelik yoktur”; Vaiz 9:5F, 10,

“Çünkü gittiğin Şeol'de iş, ne tasarı, ne bilgi, ne de bilgelik yoktur”; Vaiz 11:17, “Yaşayanlar öleceklerini biliyorlar, fakat ölüler hiçbir şey bilmiyor, ve artık onlar için bir ödül yok, çünkü onların anısı unutuldu. Sevgileri, nefretleri ve kıskançlıkları da artık yok oldu, ve artık güneş altında yapılan hiçbir şeyde onlar için sonsuza dek bir pay yoktur. . . . Çünkü gittiğin Şeol'de iş, ne tasarı, ne bilgi, ne de bilgelik yoktur”; Vaiz 12:17, “Yaşayanlar öleceklerini biliyorlar, fakat ölüler hiçbir şey bilmiyor, ve artık onlar için bir ödül yoktur, çünkü onların anısı unutuldu. Sevgileri, nefretleri ve kıskançlıkları da artık yok oldu, ve artık güneşin altında yapılan hiçbir şeyde onlar için sonsuza dek bir pay yoktur. . . . Çünkü nereye gidersen git, Şeol'de iş, ne tasarı, ne bilgi, ne de bilgelik yoktur”; Vaiz 12:17, “Yaşayanlar öleceklerini biliyorlar, fakat ölüler hiçbir şey bilmiyor, ve artık onlar için bir ödül yoktur, çünkü sen oraya gidiyorsun”; Ecclus. 3o:i8f., “Kapalı bir ağza dökülen iyi şeyler, bir mezara konulmuş et yığınları gibidir. Gölgeye ne yararı olabilir ki, ne yiyebilir ne de koklayabilir”; 38:20-23, “Yüreğini üzüntüye verme . . . ona yararı olmaz ve kendine zarar verirsin . . . . Ölü dinlenirken, anısı dinlensin ve ruhu ondan ayrıldığında onun için teselli bulsun.” Bu pasajların çoğu ele aldığımız dönemden sonradır, ancak peygamberliğin Şeol'deki varoluşa yönelik olumsuz tutumunu korurlar.

Ölülerin Yahweh'e ibadet edemeyeceğine dair eski inanç bu dönemde de devam etti, ancak farklı bir nedenden dolayı. Peygamberlik öncesi zamanlarda Yahweh, yetkisi oraya kadar uzanmadığı için Şeol'de onurlandırılamazdı, ancak peygamberlik zamanlarında bunun nedeni ölülerin ibadet etmek için yeterli enerjiye sahip olmamasıydı. Bu nedenle Mez:88:ii, "Mezarda sevgin veya Abaddon'da sadakatin ilan edilecek mi? Harikaların karanlıkta mı bilinecek? Ve unutulmuşluk ülkesinde doğruluğun? " Mez. 115:17, "Ölüler, ne de sessizliğe inenler, Yahweh'i övmez"; Ecclus. 17:27, "Mezarda Yüce Olan'a kim övgü sunacak, yaşayanlar ve şükran sunanlar yerine? Şükran ölüden, olmayan birinden yok olur: Yaşayan ve sağlıklı olan, Rab'bi övecektir"; Bar. 2:17, “Ruhları bedenlerinden alınmış olan mezardaki ölüler, Rabbe ne yücelik ne de doğruluk vereceklerdir.”

Bu ifadeler, ruhun ölümde yok oluşunun bir iddiası olarak alınmamalıdır. Bedensiz ruhlar var olmaya devam ettiler, ancak varoluşları içerikten yoksundu. Özü olmayan bir formdu. Bu nedenle sıklıkla uykudaki ruhun zayıf yaşamıyla karşılaştırılır. Bu, “ebedi uyku”dur. [2] “Gökler yok oluncaya kadar uyanmayacaklar veya uykularından uyandırılmayacaklar” I [3] “Yeryüzünün tozunda uyuyorlar.” [4] Bu pasajlardaki “uyku”, mezardaki beden olarak değil, Sheol’daki gölgelerin bilinçsiz, duygusuz varoluşu olarak anlaşılmaktadır.

Önceki tartışma, Yahweh dininin bireyin eskatolojisine karşı tutumunun, Musa'nın günlerinden sürgün sonrası Rahiplik Yasası'ndaki yasanın tamamlanmasına kadar, esasen olumsuz olduğunu açıkça ortaya koymuştur . Ölülerin ruhları, "tuhaf tanrılar" gibi, ilk başta Yahweh'in tehlikeli rakipleriydi ve taraftarları onların yok edilmesi için çalıştılar. Bu süreçte ölüler, peygamberlik-yasal gelişimin sonunda, bir diğerinin ardından bir özellikten mahrum bırakıldılar

[3] **Jer. 51:39, 57; Ecclus. 46:19 f.**

'Eyüp 14:12.

[4] **Dan. 12:2.**

 güçsüz gölgeler, yaşam oluşturan her unsurdan yoksundular. Böylece ölüler diyarına karşı zafer kazanıldı, ancak ölümsüzlüğe dair en temel inancın bile yok olması pahasına. İlkel Semitik animizmin Yahvism ile hiçbir ortak noktası yoktu ve daha iyi bir inancın yapısı ortaya çıkmadan önce yok olması gerekiyordu.

b. Atalara Tapınma Ayinleri JJ [7] Yahweh Tapınmasından Kaldırıldı. — Edebi peygamberler, Yahweh'in *b [e] 'alim'e karşı* onların kültlerini sahiplenerek zafer kazandığını ve bunun sonucunda popüler anlayışta Yahweh'in bir ba'al'dan daha iyi olmadığı sonucunu açıkça gördüler . *[5] Tanrı anlayışını arındırma çabalarında, putperest unsurların İsrail dininden temizlenmesi konusunda ısrar ettiler. Bu hareket, Tesniye'de başlangıçta b [et] âlîm'in* tapınma yerleri olan yüksek yerlerin kaldırılması talebiyle doruğa ulaştı . Bunlara, peygamberlik öncesi zamanlarda Yahweh'in kutsal alanlarına dönüştürülen mezarlar da dahildi. O zamandan beri ibadet yeri olarak yasaklandılar. [6] Bu yasak, mezarların "kirli" olduğu ve

onlarla temas edenleri "kirlettiği" doktriniyle yoğunlaştırıldı . [7] Aynı şekilde, *daha önceki dinde Yahweh'in hizmetine tahsis edilmiş olan mezarlar üzerindeki 'ayaklı taşlar' olan massêbôth'lar* da peygamberlerin dini tarafından reddedildi. [8]

c. Ölüler İçin Yas Tutma Ayinleri Kısıtlandı. —İbrani düşüncesinin liderleri, ölüler için yas tutmanın, açıkça ibadet olmasa da, yine de onunla yakından ilişkili olduğunu içgüdüsel olarak hissettiler; buna göre çabalarını bunu mümkün olduğunca ortadan kaldırmaya yönelttiler. Süreç kademeliydi, ilk önce Yasa'da açık bir şekilde ifade edildi ve asla gerçekleştirilmedi

[5] **Hoş. 2:16.**

' Dent. 12:1-14, vb.

[7] **Hezekiel, 43:7vd.; Sayılar 19:11.**

[8] **Tesniye 16:22.** tamamen. Yeremya ve Hezekiel hala başı tıraş etmeyi ve ette kesikler yapmayı izin verilebilir olarak görüyorlar, [0] ancak Tesniye 14:1 ve Kutsallık Yasası [10] bu iki geleneği de yasaklıyor. Yehova ile özel olarak yakın bir ilişki içinde olan peygamberin yas tutmasına izin verilmiyordu . [11] Aynı şekilde rahibin en yakın akrabaları hariç olmak üzere “bir ruh için kendini kirletmesi” yasaktı; [12] ve baş rahibin herhangi bir koşulda “kendini kirletmesi” yasaktı. [13] Naziritin de ölü bir bedene yaklaşması yasaktı. [14] Bununla birlikte, genel olarak , ilkel Sami yas ritüelleri Yasa tarafından yerinden oynatılamayacak kadar sağlam bir şekilde yerleşmişti ve çoğu daha sonraki Yahudilikte değişmeden kaldı.

d. Yahweh'in Gücü Şeol'e Uzandı.— Peygamberlerin Yahweh'in tek Tanrı olduğunu, çünkü tek doğru kişi olduğunu kabul etmeleriyle, onun İsrail topraklarıyla sınırlı olmadığı, bütün dünyanın onun yönetimi altında olduğu inancı da yaygınlaştı. [15] Aynı şekilde Şeol'ün de artık onun krallığına dahil olduğuna inanılıyordu. "Şeol'ü kazsalar bile, oradan elim onları alacak," diyor Rab peygamberi aracılığıyla. [16] Şeol'ün cinleri Yahweh'in emrine itaat ediyor. [17] İnanmayan Ahaz'a Yeşaya, "Tanrın Yahweh'ten, derinlere, Şeol'e kadar uzanan bir işaret iste," diyor. [18] Yahweh'in gazabı en alt Şeol'e kadar ulaşır; [19] bilgisi Şeol'den daha derindir; [20] "Gölgeler suların altında ve sakinleri titriyor. Şeol onun

önünde çıplaktır ve Abaddon'un örtüsü yoktur"; [21]

[0] Yer. 16:6; Hez. 7:18.

«Lev. 19:27vd. ; 21:5.

[11] Yer. 16:5; Hez. 24:17.

[31] Levililer 21:lf.

[31] Levililer 21:10f.

[34] Sayılar 6:6f.

[3] »Karşılaştırın Amos 1:3—2:3; 9:7.

[30] **Amos 9:2.**

[37] Hoş. 13:14.

[31] **Yeşaya 7:11.**

» Tesniye 32:22.

“Eyüp 11:8.

«Eyüp 26:5f.

Rab, derinliklerin derinliklerinin ve ölüm kapılarının kendisine açıldığını bilir; [22] “Yatağımı Şeol’e sersem, işte sen oradasın”; [23] “Şeol ve Abaddon, Rab’bin önündedir.” [24]

Yahweh'in gücü böylece Şeol'e uzatıldığında, gölgeler onunla yoldaşlık etmiş ve ölümsüzlük hakkında daha yüksek bir doktrinin başlangıcı olmuş gibi görünebilir; ancak Tanrı'nın gücünün bu şekilde uzatılması çok geç oldu. Atalara tapınmaya karşı mücadelede gölgeler güçlerinden o kadar tamamen soyulmuşlardı ki, Yahweh artık aralarında mevcut olmasına rağmen, onun varlığı yardımcı olmadı. Onu tanıyamazlardı ve onun sevgi dolu nezaketinden sevinç duyamazlardı. Yahweh'in Şeol üzerindeki gücü, aynı zamanda onun o karanlık meskenden ruhları kurtarıp onları hayata geri getirebilmesini teorik olarak mümkün kılıyordu; ancak bu doktrin ele aldığımız dönemde asla ortaya çıkmaz . "Yahweh öldürür ve diriltir" ifadesi [25] dirilişe değil, tehlikeli bir hastalıktan kurtulmaya atıfta bulunur ve sürgün öncesi zamanlarda kaydedilen üç ölü dirilişi, uygun şekilde askıya alınmış animasyon vakaları olarak kabul edilir.

e. İntikam Şimdiki Yaşamla Sınırlıydı.— Peygamberlik öncesi edebiyat gibi, Peygamberler ve Yasa da asla diğer dünyada ödül veya ceza vaat

etmez. Bunun nedeni Yahweh'in bunları veremiyor olması değil, ölülerin bunları alamamasıdır. Atalara tapınmanın son kalıntılarını yok etme gayretlerinde , bu yazılar Sheol'daki yaşamı inkar etmede o kadar ileri giderler ki, gelecekte bir intikam doktrini geliştirmeleri imkansız hale gelir. Böylece, peygamberlik dininin, en başta bir umut dini olan , ölümsüzlük umudunun olmaması paradoksu açıklanır. Peygamberlerin tasarladığı gibi, Sheol'un kapısının üzerinden,

“Eyüp 38:16f.

“Mez. 139:8.

[21] Süleyman’ın Özdeyişleri 15:11.

“I Sam. 2:6; II Krallar 5:7; Dent. 32:39, Dante’nin Cehennemin girişinin üzerinde yazılı gördüğü şu sözleri yazmıştır: “Lasciate ogni speranza voi che’ntrate.”

f. Toplu İntikam.— Peygamberler, bir adama verilmesi gereken ödül ve cezaların akrabalarına ve soyundan gelenlere tahsis edildiği daha önceki dinle aynı anlayışı benimsediler. Amos, Amaziah'ın cezası olarak, "Karın şehirde fahişe olacak ve oğulların ve kızların kılıçtan geçirilecek." dedi. [26] Bu peygamberler, yönetici sınıflara verilmesi gereken cezanın tüm ulusa düşmesi gerektiğini her zaman ileri sürdüler. [27] Aynı şekilde erdemin ödülleri de doğruların ailesine gitti.

g. Hezekiel'in Şimdiki Yaşamda Bireysel Cezalandırma Teorisi. — Hezekiel, kendisinden önce gelen peygamberlerle, ölülerin Şeol'de hiçbir faaliyeti olmadığı ve tüm ödüllerin ve cezaların şimdiki yaşamda Yehova tarafından insanlara tahsis edildiği konusunda hemfikirdi; ancak kolektif cezalandırma konusunda seleflerinden farklıydı. Ebeveynlerin cezasının çocuklara yüklendiği doktrini yerine, "Günah işleyen can ölecektir" dedi ve her insanın ölümünden önce yaptıklarının uygun ödülünü aldığını kanıtlamak için ayrıntılı bir tartışmaya girdi. [28]

Eski peygamberlik doktrininin bu şekilde değiştirilmesi, İsrail'de bireyin değerine dair yeni bir anlayışın gelişmesiyle zorunlu hale geldi. Daha sonraki monarşi döneminde eski kabile örgütlenmesi dağılmaya başladı ve Babil Sürgünü sırasında neredeyse tamamen ortadan kalktı. Peygamberlerin dini deneyimi bireyciliği besledi ve bu, eşlerin, çocukların

ve kölelerin evin reisine karşı yeni haklarını tanıyan ve çocukların babaların suçları için veya babaların

«Amos 7:17.

"Bakınız Amos 8:8; Hoş. 3:4; İşa. 5:25-30; Mika. 3:12.

“Hez. 18:4-32; 9:3-6; 14:12-20. Çocukların suçları. [29] Bireysel insanın onuruna dair bu yeni bilinç, Hezekiel tarafından ilan edilen Rab'bin sözlerinde asil bir ifade buldu: “İşte, bütün canlar benimdir; babanın canı gibi, oğulun canı da benimdir,” [30] ve Yeremya'nın Mesih çağında Yahweh'nin öğretisini her bireyin yüreğine yazacağı ve böylece herkesin onu en küçüğünden en büyüğüne kadar tanıyacağı yönündeki kehanetinde. [31]

Bireyin değerine dair bu yeni anlayış, kolektif cezalandırma eski teorisine inanmayı imkansız hale getirdi. Ulusun yöneticilerinin günahları için veya çocukların ebeveynlerinin günahları için cezalandırılması artık Yahweh'in doğruluğuyla tutarlı görünmüyordu. Hem Yeremya hem de Hezekiel halk arasında şu atasözünün yaygın olduğunu gördüler: "Babalar ekşi üzüm yediler ve çocukların dişleri köreldi", yani "Atalarımızın günahlarının cezasını haksız yere çekiyoruz ." [32] Hezekiel, bu itirazı karşılamak için, gelecek nesillerde hiçbir suçluluk duygusu gerektirmeyen , her bireyin şimdiki yaşamda tam olarak ödüllendirilmesi veya cezalandırılması doktrinini formüle etti.

Zadok aracılığıyla Harun'dan geldiğini iddia eden ve Zerubbabel tapınağındaki rahiplik işlevlerini tekeline alan rahip aristokrasisi olan Zadokiler veya Sadukiler'in ortodoks doktrini haline geldi. [33] Hezekiel'in kendisi de bu rahipliğe aitti. 34 Yeni Ahit'te Sadukiler, ölümden sonra ruhun bilinçli bir şekilde var olduğunu inkar edenler ve ayrıca ruhun bedende yeryüzünde yeni bir hayata dirilişinin Ferisi doktrinini inkar edenler olarak görünürler; "Çünkü Sadukiler, ruhun

Tesniye 24:12; 23:15; 12:31; 18:10; Levililer 25:42; 18:21.

“Hez. 18:4.

- **[1] Yer. 31:31-34.**

« Yer. 31:29; Hez. 18:2.

[8S] I Krallar 2:35 b.

“Hez. 44:15-16; Çıkış 30:32f.'deki P; Sayılar 4:17, 20. diriliş, ne melek ne de ruh.” [35] Onlar, Yasa ve Peygamberlerin öğretilerini, ölümün sonsuz bir uyku olduğunu ve tüm cezanın insanlara şimdiki yaşamda geldiğini taşlaşmış bir biçimde korudular; Hezekiel'in değişikliğiyle, her insanın kendi cezasını aldığı ve başka birinin cezasını almadığı.

Sadukilerin bu doktrini sürgün sonrası Yahudi edebiyatının çoğu tarafından izlendi. Mezmurlar Kitabı'nda, Özdeyişler Kitabı'nda [36] bölümde , üç dostun Eyüp'e karşı argümanlarında [37] bölümde ve Vaiz'de yer alır. Ecclesiasticus [39] , Tobit [40] ve Makabiler 1 aynı konumu işgal eder. Kanonik Yazıtlar söz konusu olduğunda, bu Yahudiliğin ortodoks doktrinidir, çünkü Yasa'nın, Peygamberlerin ve Yazıtların çoğunun doktrinidir.

Popülerliğine rağmen, Hezekiel'in şimdiki yaşamda bireysel cezalandırma teorisi, zorlu itirazlara açıktı . İlk olarak, deneyim, eski kolektif cezalandırma teorisinde bir doğruluk payı olduğunu öğretti . Çocuklar ebeveynlerinin günahlarının sonuçlarını çektiler. İkinci olarak, her insanın şimdiki yaşamda yaptıklarının adil karşılığını alması deneyime aykırıydı. Günahkarların sıklıkla gelişip olgun bir yaşa kadar yaşadıkları, doğruların ise acı çektiği ve olgunluktan önce yok edildiği çok açıktı. - Üçüncü olarak, Hezekiel'in teorisi, mutluluğun iyiliğin ölçüsü olduğu varsayımını gerektiriyordu. Bir insan hayatı boyunca acı çektiyse, büyük bir günahkar olmalıydı. Bu, Eyüp'ün arkadaşlarının mantığıydı. Eşsiz talihsizlikleri göz önüne alındığında, yalnızca onun günahkarların en büyüğü olduğu sonucuna varabiliyorlardı. [41] Eyüp bunun doğru olmadığını biliyordu, ancak yine de acı çekti. Sonuç olarak,

“Markos 12:18-27; Elçilerin İşleri 23:8.

“Mez. 34:19vd.; 37:25, 28; 80:10; 145:20, vb.

[37] Süleyman’ın Özdeyişleri 3:33; 11:31.

“Eyüp 4:8; 8:20; 11:20.

“Vaiz 2:14vd.; 3:21; 8:10; 9:2, 5vd., 10; 12:5.

«° Ecclus. 11:26f.; 17:27; 30:17.

“Eyüp 4:7; 8:3vd.; 11:3-6.

Hezekiel'in bireysel cezanın şimdiki yaşamda işleneceği teorisinden vazgeçmek zorunda kaldı. [42] Diğer düşünürler de aynı zorluğu hissettiler

ve babaların günahlarının çocuklarına yükleneceğine dair eski doktrin, Yeni Ahit zamanlarına kadar Yahudi düşüncesinde varlığını sürdürdü. [43]

Böylece peygamberlik dönemi, ruh ve ceza ile ilgili eski inançların reddedilmesiyle sona erdi. Peygamberler ve Yasa, ölümden sonra ruhun bilinçli varlığını reddetti ve Hezekiel ve halefleri kolektif ödülleri ve cezaları reddettiler, ancak şimdiki yaşamda bireysel ödül ve cezalar teorilerini oluşturamadılar. Hayalet yaşamına ve kabile dayanışmasına olan eski inanç gitmişti ve yerine konulacak hiçbir şey yoktu. Bir sonraki dönemde, gelecekteki yaşamla ilgili ilkel Sami animistik kavramlardan ve klanın birliğiyle ilgili ilkel Sami fikirlerinden zemin temizlendikten sonra, Yahweh'in doğruluğu ve başka bir dünyada bunun haklı çıkarılması ihtiyacına dayanan ve önce Farsça ve sonra Yunan düşüncesiyle temas yoluyla önerilen yeni ölümsüzlük doktrinlerinin nasıl ortaya çıktığını göreceğiz.

«Eyüp 9:22-25; 10:3; 12:4-6; 16:11-17; 19:6-21; 21:7-34; 27:2.

«Eyüp 5:4; 17:5; 20:10; 27:14f.; Mez. 109:9-15; Dan. 9:7-16; Tob. 3:3; Yahuda 7:28; Bar. 1:15-21; 2:26; 3-8; Mat. 23:35.

SÜRGÜN SONRASI YAHUDİLİKTE YENİ ÖLÜMSÜZLÜK TEORİLERİ

a. Bedenin Dirilişi Doktrininde Pers Etkisi.— MÖ 536'dan 333'e kadar Yahudiler Pers imparatorluğunun yönetimi altındaydı ve dinleri Pers düşüncesinin etkisine maruz kaldı. Şeytan veya "Suçlayıcı" doktrini, Yunanca Diabolos, İngilizce Şeytan, ilk olarak sürgün sonrası Zekeriya, Eyüp ve Tarihler Kitapları'nda1 ortaya çıktı ve neredeyse kesinlikle Angro-mainyu veya Ahriman, Kötü Olan, Ahura-mazda veya Ormazd, İyi Tanrı'nın antitezi olan Pers Zerdüşt doktrininin bir yansımasıdır. Sürgün sonrası melek doktrini de muhtemelen Pers etkisi göstermektedir. Sürgün öncesi edebiyatta "Yahweh'in meleği", Yahweh'in yerel görünüm biçimidir ve kişisel bir adı yoktur. Sürgün sonrası edebiyatta melek düzenleri Yahweh'ten ayrı olarak tanınır ve Cebrail, Mikail, Raphael, Uriel gibi kişisel isimler taşırlar. [2] Bu da Avesta öğretisine oldukça benzerdir . *Benzer şekilde* , ilk olarak Eyüp Kitabında görülen bedenin dirilişi doktrini , muhtemelen bu doktrinin oldukça geliştiği Pers eskatolojisi tarafından önerilmiştir.

Daha önce gördüğümüz gibi, Babilliler veya sürgünden önceki İbraniler arasında bir diriliş doktrininin varlığına dair hiçbir kanıt yoktur. [3] Sürgünden önceki edebiyatta kaydedilen üç yeniden canlandırma vakası, İlyas'ın dul kadının oğlunu diriltmesi, Elişa'nın [1] [1] **Zekeriya 3:1; Eyüp 1:6-12; 2:1-7; I Tarihler 21:1.**

- **Daniel 20:21; 10:13.**
- **Bkz. s. 221f., 246f.**

Şunemli çocuk ve Elişa'nın kemikleriyle temas yoluyla ölü bir adamın diriltilmesi, gerçek ölümden hatırlamaktan ziyade yeniden uyanmanın örnekleri gibi görünüyor. Bedenler gömülmemişti ve çözülme - başlamamıştı, bu yüzden bunlar diriliş başlığı altında düzgün bir şekilde sınıflandırılamaz. Bu nedenle, sürgün öncesi edebiyatta Eyüp'ün yazarına diriliş umudunu ima edecek hiçbir şey yoktu. Öte yandan, Pers döneminin sonuna doğru yaşadı ve kesinlikle diğer yönlerden Pers düşüncesinden etkilenmişti, bu yüzden bu doktrini Pers kaynaklarından da ödünç aldığını düşünmekte zorluk yok. Sürgün öncesi peygamberler Sheol'un cansızlığını öğretmişlerdi, ama aynı zamanda Yahweh'nin mükemmel doğruluğunu ve Sheol'a kadar uzanan her şeye kadir gücünü de öğretmişlerdi. Zerdüşt diriliş doktrinini bu peygamberlik doktrinleriyle ilişkilendirmek, Yahweh'nin haklılığının ve her şeye kadir gücünün, - insanları bedende yeryüzünde yaşama geri döndürerek Sheol'un "ebedi uykusundan" kurtararak kendini gösterdiğini savunarak kolaydı. Yabancı diriliş doktrini, böylece peygamberler tarafından çözülmeden bırakılan intikam sorununu çözmede hoş bir yardım olarak geldi.

Eyüp korkunç acılarının, servet kaybının, çocuk kaybının ve sağlık kaybının gizemiyle boğuşurken ve bunlara atalarının günahlarının cezası ya da kendi günahlarının cezası olarak bir açıklama bulamıyorken; ve her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve her şeye adil bir Tanrı'nın dünyayı yönettiğini inkar etmeye meylederken; aniden aklına şu soru geldi: Masumiyetinin aklanmasının ölümden sonra gelmesi mümkün değil miydi? Bu, Şeol'de olamazdı, çünkü orada bilinçli varoluş sona erdi, ancak Tanrı onu tekrar hayata döndüremez miydi, böylece yeryüzünde ve bedende erdemin ödülünü alamaz mıydı? Kesilen ağaç canlanır. İnsan da ölüm uykusundan uyanamaz mı?

"Bir ağaç kesilse bile, yeniden filizleneceğine dair umut vardır,
Ve onun yumuşak dalı kesilmeyecektir.
Kökü toprakta eskise, gövdesi toprakta ölse bile;
Ama suyun kokusuyla tomurcuklanacak, Ve bir bitki gibi dal budak salacak” (Eyüp 14:7-9).

Şair ilk başta diriliş düşüncesini akıl almaz bir şey olarak reddeder.

> “Fakat insan ölür ve yere serilir, Ve ölümlü insan son nefesini verir, ve o neredeydir? Su denizden nasıl çekilirse, Ve nehir nasıl kurur ve kuraklaşırsa, İnsan da öyle yatar ve kalkmaz. Gökler yok oluncaya kadar uyanmazlar, Ve uykularından uyandırılmazlar” (14:10-12).

Ama içinde yükselen yeni umut hâlâ kendini gösteriyor.

"Ah keşke beni Şeol'de saklasaydın,
Öfken geçinceye kadar beni saklayacaksın,
Bana belirli bir zaman tayin et ve beni an.
Bir adam ölürse tekrar dirilir mi?
Askerliğimin bütün günleri boyunca bekledim,
Terhisim gelene kadar,
Sen çağırana kadar, ben de sana cevap verene kadar,
“Ellerinin eserini özleyinceye kadar” (14:13-15).

Burada dile getirilen umut, iddia edilecek bir yüksekliğe ulaşmıyor ve tema bu noktada daha fazla ele alınmıyor; ancak Eyüp 19:25-27'de tekrar buna dönüyor ve bu kez daha önce sadece belirsiz bir özlem olan şeyi bir kanaat olarak dile getiriyor.

> “Fakat intikamcımın yaşadığını biliyorum, Ve ben toz olduktan sonra da yaşayacak olan; Ve şahidim olarak bir başkasının ortaya çıkacağını ve O'nun damgasını vuracağını biliyorum.
> Kendi bedenimden Tanrı'yı göreceğim, Kendim göreceğim, Ve gözlerim görecek, Ve yabancı değil." [4] **' Duhm'un Septuagint'e dayanarak gözden geçirdiği metinden çevrilmiştir.**

Bu, birçok yorumcunun varsaydığı gibi, Tanrı'nın diğer dünyadaki bir vizyonuna atıfta bulunamaz , çünkü Eyüp, Sheol'da hiçbir bilginin olmadığına dair inancını çok sık ileri sürmüştür (Eyüp 7:19; 14:2i; 17:i5f.). 14:7-15'te ifade edilmeye çalışılan, Sheol'dan yeryüzündeki hayata dönüş gibi bir şeyin var olduğu umudunun ışığında yorumlanmalıdır. Buna göre, "bedenimden" ifadesi "bedensiz" anlamına gelemez, ancak "yeniden bedenlenmiş" anlamına gelmelidir. Bedensiz bir ruhun haklı çıkarılması, bu noktaya kadar Eski Ahit düşüncesinin tüm gelişimiyle çelişirdi.

İşaya'nın kehanetleriyle birleştirilmiş olan geç Pers dönemine ait bir kıyamet, İşaya, 24-27. bölümler, Eyüp tarafından ifade edilen bireysel bir diriliş umudunu İsrail'in tüm doğrularına genişletir: "Ölülerin kalkacak; toprakta oturanlar uyanıp sevinçle haykıracaklar; çünkü ışıkların çiyi senin çiyindir ve yeryüzü gölgeleri hayata getirecektir." [5] Öte yandan, kötüler Şeol'un rüya görmeyen uykusunda kalacaklar: "Tutsak gibi bir çukura sürüklenecekler ve zindana kapatılmak üzere aşağı götürülecekler; böylece uzun günler sonra cezalandırılacaklar." "(Kötü) Ölüler yeniden yaşamayacak, gölgeleri kalkmayacak; bu amaçla onları cezalandırdın, onları yok ettin ve onların tüm anılarının yok olmasına neden oldun." [6] Burada Şeol, sürgün öncesi dönemde olduğu gibi tüm insanların ortak kaderi olarak değil, yalnızca kötülerin cezası olarak ortaya çıkıyor; Salihlerin mükafatı ise Şeol'den kurtulmaları ve yeniden kurulan İsrail'in krallığına katılmalarıdır.

Diriliş doktrininin daha da genişletilmiş hali Daniel'de (MÖ 165-164) görülmektedir: "Ve toz diyarında uyuyanların çoğu uyanacak, kimisi sonsuz yaşama, kimisi de utanca ve sonsuz hor görülmeye." [7] Burada hem göze çarpan iyi hem de göze çarpan kötü

'Duhm ve Cheyne'nin düzeltilmiş metnine göre Yeşaya 26:19.

'Yeşaya 24:22; 26:14.

[7] **Dan. 12:2f.** yeniden diriltileceklerdir ki, önceki yaşamlarında yaptıkları işlerin adil karşılığını bedende alabilsinler.

Diriliş beklentisi daha sonraki yazılarda tüm ölülere kadar genişletilmiştir. Bu nedenle II Esd. 4:41'de şunu okuyoruz: "Mezarda ruhların odaları rahim gibidir; çünkü doğum sancısı çeken bir kadın, doğum sancısından kaçmak için nasıl acele ederse, bu yerler de başlangıçtan beri kendilerine emanet edilenleri kurtarmak için öyle acele ederler"; 7:32: "Yeryüzü, içinde uyuyanları geri verecek ve toprak da sessizce içinde oturanları ve odalar kendilerine emanet edilen canları kurtaracak"; Enoch 51:1: "O günlerde dünya, içinde toplananları geri verecek ve Sheol aldıklarını geri verecek ve Abaddon kendisine emanet edileni geri verecek"; Apoc. Bar. 21 123: "Sheol bundan böyle mühürlensin ki, artık ölü almasın; ve ruhların odaları, içlerinde kapalı

olanları onarsın.”

Tüm insanların bu genel dirilişi, son günün yargısını almak için, Ferisilerin ve Talmud'un öğretisi haline geldi. Elçilerin İşleri 23:6ff'de bize şöyle söylenir: "Pavlus bir kısmın Sadıklar , diğer kısmının Ferisiler olduğunu anlayınca, mecliste haykırdı: Kardeşler, ben bir Ferisiyim, Ferisilerin bir oğluyum; ölülerin dirilişi ve umudu konusunda sorguya çekiliyorum. Ve bunu söyledikten sonra, Ferisiler ve Sadukiler arasında bir anlaşmazlık çıktı ; ve meclis bölündü. Çünkü Sadukiler, dirilişin, ne melek ne de ruhun olmadığını söylerler; ama Ferisiler her ikisini de kabul ederler." Aynı şekilde, Yuhanna 11:124'te Marta, kardeşi hakkında, " Son günde dirilişte tekrar dirileceğini biliyorum" dediğinde doğru Ferisi öğretisini seslendirir . Bu diriliş doktrini, ruhun Tanrı'nın dışında herhangi bir yaşamının var olduğunu reddetmesi bakımından Peygamberler, Yasa ve Sadukiler ile aynı fikirdedir.

XIII YENİ ÖLÜMSÜZLÜK TEORİLERİ 285 beden. Bu, kelimenin tam anlamıyla ölümsüzlüğe inanmak değil, yeryüzündeki mevcut fiziksel yaşamın yeniden başlamasına inanmaktır. Ruhların içsel yok edilemezliğine dair felsefi veya dini kavramlardan çok, ruhların yeniden doğuşu ve göçüyle ilgili ilkel teorilere daha yakındır. Tanrı'nın doğruluğunu yüceltir, ancak ilkel animizmden daha düşük bir ruhlar doktrinidir. [8]

b. Bedensiz Ölümsüzlük Doktrininde Yunan Etkisi. - MÖ 333'te İskender'in fethinden MÖ 165'te Makabi krallığının kurulmasına kadar Yahudiler Yunan yönetimi altındaydı ve Yunan medeniyetiyle yakın temas halindeydiler. Filistin'de ve özellikle Mısır'da birçok Yunan felsefi fikrini kabul ettiler ve bunları babalarının inancıyla birleştirmeye çalıştılar. Bu özellikle ruh kavramları için geçerliydi. Önceki bir bölümde tartışılan ölümsüzlük konusundaki Yunan düşüncesinin muhteşem mirası, İskenderiye'deki Yahudi düşünürler tarafından iyi biliniyordu ve Filistin'deki hahamlar tarafından az çok biliniyordu. İngilizce Apokriflerimizde altıncı sırada yer alan Bilgelik Kitabı, İskenderiye Helenizminin bir ürünüdür ve ruhun içsel ilahiliği ve ölümsüzlüğüne dair tamamen Platoncu bir doktrin öğretir. Bilgelikte. 2:23>3:6 Hıristiyanlık öncesi edebiyatta ölümsüzlüğe

olan inancın en güzel ifadesiyle karşılaşıyoruz:

> “Tanrı insanı bozulmazlık için yarattı,
> Ve onu kendi varlığının bir sureti yaptı;
> Fakat İblis'in kıskançlığıyla ölüm dünyaya girdi, Ve onun payında olanlar onu deniyorlar.
> Fakat salihlerin canları Allah'ın elindedir ve onlara hiçbir azap dokunmayacaktır.
> Akılsızların gözünde ölmüş gibi görünüyorlardı;
> Ve onların gidişi, onların zararı sayıldı, Ve bizden ayrılıp gitmeleri, onların mahvoluşu sayıldı; Fakat onlar esenlik içindedirler.

- **Bkz. s. 26, 98ft.**
- **Bkz. s. 99-101.**

> Çünkü insanların gözü önünde cezalandırılsalar bile, umutları ölümsüzlükle doludur.
> Ve biraz terbiyeye katlandıktan sonra, büyük iyilik göreceklerdir;
> Çünkü Allah onları imtihan etti ve kendine layık gördü.”

Burada Platoncu fikirlerle karşılaşıyoruz; insanın ilahi ateşten bir kıvılcım olduğu, doğumun daha yüksek bir varoluştan düşüş olduğu, bedenin ruhun hapishanesi olduğu, ölümün hapishaneden bir kurtuluş olduğu ve erdemlilerin ruhlarının anında bir ödüle geçtiği. [10] Aynı teoloji IV. Makabiler'de öğretilir, [11] burada patrikler ve azizler Şeol'de değil, Tanrı ile birlikte yaşarlar ve ölümde erdemliler, özellikle de iman uğruna şehit olanlar tarafından katılırlar . Josephus'un tanıklığına göre benzer bir doktrin İskenderiyeli Philo ve Filistin'deki Esseniler tarafından savunulmuştur . [12] Bu teoriye göre diriliş gereksizdi, çünkü beden kötüydü ve ölümde ruh hemen daha yüksek bir ruhsal hayata girdi.

Platoncu ölümsüzlük doktrininin, Tanrı'nın doğru kişilerinin Şeol'ü görmelerine izin vermediği veya onları Şeol'den kurtardığı söylenen geç Yunan dönemine ait birkaç mezmurda öğretilmiş olması mümkündür; [13] ancak tüm bu durumlarda Şeol'den kurtuluşun, birinin öldükten sonra Şeol'e gitmesini engellemek değil, ölmesini engellemek anlamına gelmesi muhtemeldir. [14] Bu durumda Platoncu ölümsüzlük teorisi, Eski Ahit

kanonuna kabul edilen yazıların hiçbirinde bulunmaz.

c. Diriliş hakkındaki Pers Doktrini ile Bedensiz Ölümsüzlük hakkındaki Yunan Doktrini'nin birleştirilmesi. — Platoncu öğretiyi benimseyen Helenistik Yahudiler

[10] Bkz. 1:15; 4:7-15; 7:3; 8:20; 9:15; 10:13.

"IV Mac. 5:37; 7:3, 19; 9:8; 13:17; 14:5f.; 15:3; 16:13; 17:5, 12; 18:16, 23 .

***[22] Karınca.* xviii. 1:5; *Savaş,* ii. 8:11.**

■'Ps. 16:9–11; 17:15; 49:13–15; 73:23–26.

[14] Bkz. s. 246. Ruhun anlayışını savunan, ancak bedenin dirilişinin ortodoks Ferisi doktrinini de korumak isteyen, iki fikri, ölümde doğruların hemen kutsanmış bir varoluşa ve kötülerin bir ceza durumuna geçtiği, ancak son günde nihai ödüllerini ve cezalarını almak üzere yeryüzündeki beden yaşamına tekrar diriltildiği varsayımıyla birleştirmeye çalıştı. Bu doktrin ilk olarak Enoch Kitabı'nın en eski bölümünde, 1-36, 15. bölümlerde ortaya çıktı; [bazı] eleştirmenler bunu MÖ 170 kadar erken bir tarihe koyarken, diğerleri bunu John Hyrcanus'un (MÖ 135-105) saltanatına atfeder . 22. bölümde Şeol'ün üç bölüm içerdiği anlatılır; ikisi kötüler için, biri de doğrular için. Biri, bu hayatta cezalarını almış olan kötülerin ruhlarını içerir . Onlar sonsuza dek orada kalacaklar ve son günde diriltilmeyeceklerdir. İkincisi, bu hayatta cezalandırılmamış olan kötüleri içerir. "Burada, ruhları bu büyük acı içinde, yargı gününe, cezaya ve lanetlilerin sonsuza dek işkencesine kadar ayrı tutulur." Üçüncüsü, doğruların ve büyük azizlerin ruhlarını içerir. Bunlar zaten Cennette yaşarlar ve dirilişlerini beklerken hayat suyundan içerler.

Muhtemelen Hıristiyan çağının başlangıcından kısa bir süre öncesine tarihlenen Enoch'un Meselleri'nde (Bölüm 37-71), doğru kişiler ölümden hemen sonra Tanrı'nın huzurunda kutsanmışlığa geçerler ve önceden var olan "İnsanoğlu" tarafından korunurlar. [16] "İnsanoğlu"nun geliş zamanında, Mesih krallığının kutsanmışlığına ortak olabilmeleri için hayata diriltileceklerdir. [17]

Benzer bir anlayış, Enoch Kitabı'nın başka bir bağımsız bölümünde (102-4. bölümler) ortaya çıkar : "Şimdi size yemin ederim ki, ey doğrular...

her çeşit iyiliğin,

” Bkz. Charles, *Enoch Kitabı;* Kautzsch, *Apocryphen und Pseudepigraphen.* Charles, Eski Ahit'in Apocrypha ve Pseudepigrapha'sı.

[39] Enoch 38:1; 40:5; 43:4; 49:3; 60:6; 61:12; 70:4.

[11] Enoch 51:1.

Sevinç ve onur, doğruluk içinde ölenlerin ruhları için hazırlanır ve kaydedilir. . . . Günahkârlar, günahlarınızda öldüğünüzde ve yoldaşlarınız sizin için, Günahkârlar ne mutludur, dediğinde vay halinize. . . . Onların ruhlarının Şeol'e indirileceğini, hastalanacaklarını ve sıkıntılarının büyük olacağını bilmiyor musunuz?” [18]

Platonculuk ve Ferisiliğin bu birleşimi erken Hıristiyan Kilisesi'nde ve daha sonraki Haham Yahudiliğinde büyük bir itibar gördü ve Hıristiyan skolastik teolojisinin ortodoks doktrini haline geldi. Bu nedenle Westminster Kısa Katekizmi şunu öğretir: "İnananların ruhları, ölümlerinde kutsallıkta mükemmelleştirilir ve hemen yüceliğe geçerler; ve bedenleri, hala Mesih'e bağlı olarak, dirilişe kadar mezarlarında dinlenir. Dirilişte, imanlılar, yücelik içinde diriltildiklerinde, yargı gününde açıkça kabul edilecek ve beraat ettirilecek ve sonsuza dek Tanrı'nın tam tadını çıkararak mükemmel bir şekilde kutsanacaklardır."

Bu kombinasyonun zorluğu, ölümdeki bir yargının son yargıyı gereksiz kılmasıdır. Eğer ölüler aynı anda mutluluğa ya da işkenceye geçerlerse, ilahi adaletin haklı çıkması için genel bir dirilişe gerek yoktur. İki teori birbirini dışlıyor gibi görünür ve bunları birleştirmeye yönelik tüm çabalar yapaydır.

Böylece Mesih zamanında Yahudiler arasında dört gelecek yaşam teorisinin yaygın olduğu anlaşılıyor; birincisi, Sadukilerin, ölümden sonra ruhun bilinçli bir varoluşunun olmadığı ve dirilişin olmadığı teorisi; ikincisi, Ferisilerin, ölümden sonra ruhun bilinçli bir varoluşunun olmadığı, ancak yeryüzünde bedende yeni bir hayata dirilişin olduğu teorisi; üçüncüsü, Helenistlerin , diriliş olmaksızın bedensiz ruhun bilinçli bir varoluşunun olduğu teorisi ; ve dördüncüsü, yine Helenistlerin, bedensiz ruhun bilinçli bir varoluşunun olduğu ve bunu son günde bir

dirilişin izlediği teorisi. Bu dört teori birbirleriyle mücadele ediyordu

'•Enoch 103:Eğer.; ayrıca bkz. Apoc. Bar., bölüm 30; II Esd., bölüm 7.

XIII ÖLÜMSÜZLÜĞE DAİR YENİ TEORİLER 289 üstünlük için, hiçbir fikir birliğine varılamadı ve birçok Yahudi tüm konu hakkında şüpheci kaldı. Düşünceyi açıklığa kavuşturmak için yeni bir vahiy gerekiyordu. Ölümsüzlük sorunu çözülmeden önce, Tanrı'nın doğası, insanın doğası ve birbirleriyle ilişkileri üzerine yeni bir ışık tutulmalıydı . O ışık, yaşamı, öğretisi ve ölümden dirilişi aracılığıyla yaşam ve ölümsüzlüğün aydınlığa çıkarıldığı O'nda geldi.

BÖLÜM XIV

İSA'NIN ÖLÜMSÜZLÜK KONUSUNDAKİ ÖĞRETİSİ

a. Tanrı'nın Babalığı.— İsa'nın dini deneyimindeki temel gerçek Tanrı'nın babalığıydı. O, Tanrı'ya sürekli olarak "Babam" dedi ve kendisinden "Oğul" olarak bahsetti. [1] Tanrı'nın diğer insanların da Babası olduğunu kabul etti, ancak oğulluğunu onlarınkinden dikkatlice ayırdı. "Sizin Babanız" ve "Babam"dan bahsetti, ancak asla "Babamız"dan bahsetmedi. Öğrencilerine şunu öğretti: "Bu şekilde dua edin, Göklerdeki Babamız," ancak dilekçeye katılmadı. Benzersiz bir evlat ilişkisinin bilincindeydi . Vaftizinde ve başkalaşımında, "Bu benim Oğlum, Sevgili Oğlumdur, ondan çok memnunum" diyen bir sesin farkındaydı; ve *hem Matta hem de Luka tarafından saklanan Quelle'deki* dikkate değer pasajda , "Babam tarafından her şey bana teslim edildi; ve Baba'dan başka hiç kimse Oğul'u tanımaz; ve Baba'yı, Oğul ve Oğul'un kendisini açıklamak istediği kişilerden başkası bilmez ." [2] Bununla birlikte, kendi özel oğulluğunun bu bilinci, diğer insanların da çok derin ve gerçek anlamda Tanrı'nın çocukları olduğunu fark etmesine engel olmadı, aksine yardımcı oldu. Tanrı'ya oğulluk deneyiminin bu kişisel temeline İsa, müjdesini dayandırdı. Baba, Tanrı için sürekli bir isim oldu ve kanonik Müjdelerimizde yüz seksen kez kullanıldı.

Bu unvan Eski Ahit'te Tanrı'ya uygulanmıştı.

'Markos 8:38; 14:36; Mat 7:21; 10:32 vd.; 12:50; 16:17; vb.; Luka 4:3, 9.

[2] Markos 1:11; 9:7; Mat. 11:27 = Luka 10:22. Bkz. Mat. 17:25vd.; Markos 12:6.

XIV İSA'NIN ÖĞRETİSİ 291 Eski ve diğer eski dinlerde Tanrı'nın anlamı yaygındı, ancak İsa buna hem kapsamlı hem de yoğun bir şekilde yeni bir anlam verdi. Kapsamlı olarak, Eski Ahit'te Tanrı İsrail'in Babasıydı, [3]

kralın, [4] ve doğruların Babasıydı; [5] ancak hiçbir zaman her bir İsraillinin Babası olarak adlandırılmadı, tüm insanların ise hiç Babası olarak adlandırılmadı. Yahudi olmayanlar onun babacan ilgi ve bakımının dışındaydı. [6] İsa içinse Tanrı her bir insanın Babasıydı. "Göksel Babanız gökteki kuşları besler, zambakları ve kır otlarını giydirir" dediğinde ve "Siz onlardan çok daha değerli değil misiniz? Sizi çok daha fazla besleyip giydirmeyecek mi?" diye eklediğinde, Tanrı'nın babacan ilgisinin yaşamın daha alt düzeylerine kadar uzandığını ima etti; ve bu nedenle, tüm insanlar kapsamına dahil edilmelidir. İyi Samiriyeli benzetmesinde Tanrı'nın babalığının ırk sınırlarını aştığını öğretti; ve iki oğul ve savurgan oğul benzetmelerinde Tanrı'nın hem günahkarların hem de doğruların babası olduğunu öğretti. [7]

Yoğun olarak İsa'nın Tanrı'nın babalığı kavramı da Eski Ahit öğretisinin çok ötesine geçti . Eski Ahit'te, diğer birçok eski dinde olduğu gibi, Baba öncelikle "doğuran" veya "yaratıcı " anlamına geliyordu. [8] Ayrıca, bilgelik, güç ve iyilik bakımından insanlara karşı ilahi üstünlüğü ifade eden bir saygı unvanıydı; ve tıpkı ataerkil babanın ailesinin yöneticisi olması gibi, Tanrı'yı dünyanın yöneticisi olarak tanımlayan bir otorite unvanıydı. Nadiren ve yalnızca sonraki Eski Ahit kitaplarında, Baba, Tanrı'nın çocuklarına karşı ebeveyn sevgisini ifade eder. [9]

Babalığın tüm bu eski anlamları İsa'nın Tanrı anlayışında saklıydı. Tanrı Baba'dır çünkü

' Deut. 32:6, 18; İsa. 64:8; Mai. 2:10; Eski. 4:22; Hos. 11:1.
'II Sam. 7:14f. ; Mez. 2:7; 89:26f.
'Not: 103:13.
Eski. 17:14, 16; Tesniye. 25:17-19; Ve Sam. 15:3; Mayıs. 1:2.
'Mat. 6:25-34; 7:7-11; 10:29-31; 18:14; Luka 15.
'Tesniye. 32:18; İsa. 64:8; Çünkü. 2:27; Mayıs. 2:10.
•Hoş. 11:1, 8; Yer. 3:14, 19; 31:3; Mai. 3:17; Mez. 103:13. insanları yarattı, [10] ve her bakımdan onlardan sonsuz derecede üstün olduğu için. Bu ilahi aşkınlığı ifade etmek için İsa “Göksel Baba” veya “Cennetteki Baba” terimlerini kullandı. Tanrı aynı zamanda evrenin egemen yöneticisi olduğu için Babadır. Baba aynı zamanda Tanrı Krallığının Kralıdır. [11]

Ancak İsa'nın Tanrı'nın babalığı anlayışındaki merkezi unsur onun sonsuz ve ebedi sevgisidir. Eski Ahit'te yalnızca tohum halinde bulunan bu unsur, İsa'nın teolojisinde temel hale gelir, [12] böylece Havari Yuhanna, Üstadının öğretisini "Tanrı sevgidir" diyerek doğru bir şekilde özetleyebilir, yani sevgi yalnızca birçok ilahi özellikten biri değil, Tanrı'nın özüdür, tüm ilahi özellikleri ve etkinlikleri açıklayan ve birleştiren niteliktir. Tanrı'nın bu sevgisi İsa, Yahudileri olduğu kadar Yahudi olmayanları, kadınları ve küçük çocukları olduğu kadar erkekleri, cahilleri olduğu kadar bilgeleri, alçakgönüllüleri olduğu kadar yüceleri, günahkârları olduğu kadar iyileri, kiliseye gitmeyen ve nefret edilenleri olduğu kadar dindarları da kapsayan bir sevgi göstererek, kendi tutumunda insanlara karşı örnek teşkil etti.

b. İnsanların Oğulluğu.— Tanrı'nın evrensel babalığına karşıt gerçek, tüm insanların Tanrı'nın çocukları olduğudur. İsa bunu, Tanrı'nın Cennetteki Baba olduğu kadar sık doğruladı. İnsanlardan "Tanrı'nın oğulları olmak" olarak bahsettiğinde, [13] bu onların zaten oğul olmadıkları anlamına gelmiyordu, sadece sürekli olarak oğulluğun daha büyük bir farkına varma ve örneklenmesine doğru ilerleyebilecekleri anlamına geliyordu. Tüm insanlar Tanrı'nın çocuklarıdır, ancak hepsi henüz Tanrı'nın çocukları gibi yaşamıyor.

İsa, Tanrı'ya oğulluktan her insan ruhunun sonsuz değerini çıkardı. Ruh, tüm maddi şeylerden daha değerlidir: "Bir adam bütün dünyayı kazanıp da kendi canını kaybederse, bunun ne yararı olur; ya da bir adam canı karşılığında ne verebilir."

[10] **Markos 10:6.**

[11] **İşaret. 10:27; 14:36; Mat. 6:4, 6, 8, 18, 32; 5:48; 19-17.**

[11] Yukarıdaki not 7'ye bakınız.

” Matta 5:45; Markos 3:35; Yuhanna 1:12-13; 3:3-9.

 can, tüm bitki veya hayvan yaşamından, otlardan veya zambaklardan, kuşlardan, koyunlardan veya öküzlerden daha değerlidir. Kayıp para parçası, kayıp koyun ve savurgan oğul benzetmelerinde İsa, Tanrı'nın her insan canını sevdiğini ve çocuklarından birinin yok olmasına tahammül edemeyeceğini öğretti. [14]

c. Ruhun Ölümsüzlüğü.— Her insanı Kendisi için değerli kılan Tanrı sevgisi, İsa'nın ölümsüzlük öğretisinin temelidir. Tanrı çocuklarını sevdiği için onları son derece değerli olarak görüyorsa, onları ölümde yok olmaya terk etmesi düşünülemez. Hiçbir gerçek ebeveyn en küçük veya en zayıf çocuğunun ölümünü düşünmeye dayanamaz, "aynı şekilde Göksel Babanızın da bu küçüklerden birinin yok olması isteği yoktur." [15] İsa'nın Tanrı'nın baba sevgisi kavramını kabul edersek, ölümsüzlük doktrini kaçınılmaz bir mantıkla bundan kaynaklanır. Gelecekteki yaşamın kesinliği tüm İncil mesajında yankılanır. "Bedeni öldüren, ama ruhu öldüremeyenlerden korkmayın." "Bu küçüklerden hiçbirini hor görmeyin; çünkü size diyorum ki, onların melekleri göklerde her zaman göklerdeki Babamın yüzünü görürler." İsa sık sık " ebedi yaşamı miras almaktan" söz etti. Yanındaki tövbekâr hırsıza şöyle dedi: “Bugün benimle Cennette olacaksın.” Şöyle dedi: “Babamın evinde birçok mesken var, senin için bir yer hazırlamaya gidiyorum. Ve eğer gidip senin için bir yer hazırlarsam, tekrar gelip seni kendime alacağım; böylece ben neredeysem, sen de orada olasın.” İnsanlara “cennette hazineler biriktirin, orada ne güve ne de pas onları yiyip bitirir, hırsızlar da girip çalmaz.” diye emretti. [16]

Bu ölümsüzlük doktrininin ışığında İsa

[14] **Mat. 16:26; 6:25-30; 12:12; Luka 15.**

«Matta 18:14.

«Matta 10:28=Luka 12:4; Matta 18:lo; 19:16, 29; Luka 23:43; Yuhanna 14:2. Yahudilerin gelecekteki yaşamla ilgili mevcut teorilerini test ettiler ve bunları yetersiz buldular.

d. İsa'nın Sadukilere Karşı Tutumu.— İsa'nın, Sadukilerin ölülerin ebedi uykusu doktriniyle ilişkisi, tüm Sinoptik İnciller'de kaydedilen Sadukilerle olan uzun tartışmada en açık şekilde ifade edilir. [17] Sadukiler, bir *reductio ad absurdum* olarak gördükleri eski bir hikayeyi tekrarladılar. Ferisilerin diriliş inancından, Tesniye 25:5'teki levirat yasasına uyan ve çocuksuz ölürse kardeşinin dul eşini alıp kardeşi için çocuk sahibi olmasını isteyen bir kadından bahsediyor. Bu kadın sırayla yedi kardeşle evlendi ve hepsi çocuksuz öldü. Sadukiler zafer kazanmış bir şekilde, "Bu nedenle dirilişte," diye sordular, "kimin karısı olacak? Çünkü yedisi onu

karı olarak aldı." Bu vakayı, Ferisilerin öğrettiği gibi yeryüzünde fiziksel hayata geri dönmenin imkansız olduğunun bir göstergesi olarak gördüler; ve dirilişi reddederek, herhangi bir tür ölümsüzlüğe olan inancı da reddettiler .

İsa cevap verdi: “Kutsal yazıları ve Tanrı’nın kudretini bilmediğiniz için büyük yanılgıya düşüyorsunuz. Tanrı Musa’ya, ‘Ben İbrahim’in Tanrısı, İshak’ın Tanrısı ve Yakup’un Tanrısıyım’ dedi. O ölülerin değil, dirilerin Tanrısıdır, çünkü herkes onun için yaşar.” Yani, eğer Tanrı yaşamı sırasında bir insanla böyle kişisel bir sevgi ve arkadaşlık ilişkisine girmişse, “Ben İbrahim’in Tanrısıyım, İshak’ın Tanrısıyım ve Yakup’un Tanrısıyım” diyebiliyorsa, bu ilişki olayın doğası gereği yok edilemezdir. Tanrı’nın sevgisini koyduğu kişiler ölemezler; “O ölülerin değil, dirilerin Tanrısıdır”; bir zamanlar sevdiği kişiler sonsuza dek O’nun için yaşamalıdır. Bu, Pavlus’un “Ne ölümün, ne yaşamın, ne meleklerin, ne yönetimlerin, ne şimdiki şeylerin, ne gelecek şeylerin, ne güçlerin, ne yüksekliğin, ne derinliğin, ne de başka bir yaratılmışın var olduğuna ikna oldum” dediğinde ifade ettiği aynı güvendir.

[17] **Markos 12:18-27 = Mat. 22:23-33 = Luka 20:27-40.**

XIV İSA'NIN ÖĞRETİSİ 295 "Bizi Rabbimiz Mesih İsa'da olan Tanrı sevgisinden ayırabilecek bir şey yoktur." [18] İsa böylece Sadukilerin, ruhun bilinçli varlığının, ruhun bilincinin sona erdiği öğretisini tamamen reddetti. ve bunu yaparken aynı zamanda Sadukilerin sürdürdüğü Peygamberlerin ve Yasa'nın öğretilerini de reddetti.

e. İsa'nın Ferisilere Karşı Tutumu.— Sadukilere karşı çıkarken İsa bir ölçüde kendini Ferisilerin tarafına koydu, ancak onların kaba, maddeci gelecek yaşam anlayışı Sadukiler için olduğu kadar onun için de kabul edilemezdi. Sadukilerin yeryüzünde şimdiki yaşamın yeniden başlamasının imkansız olduğunu ileri sürmekte haklı olduklarını kabul etti. “O dünyaya ve ölülerden dirilişe layık görülenler ne evlenirler ne de evlendirilir; artık ölemezler, çünkü meleklere eşittirler ve Tanrı'nın oğullarıdırlar, dirilişin oğulları olarak.” Yani, gelecek yaşam şimdiki yaşamdan tür olarak farklıdır; mezara yatırılmış bedenin sadece yeniden - canlanması değil, “melekler gibi” yeni ve anlaşılmaz bir varoluş biçimine

giriştir. İsa, tıpkı Sadukilerin Şeol'de sonsuz uyku öğretisini reddettiği gibi, Ferisilerin bedenin dirilişi öğretisini de tamamen reddetti.

f. İsa'nın İskenderiye Okuluna Karşı Tutumu. —İsa'nın Ferisilerin diriliş fikrini reddetmesi, onu İskenderiye'nin Helenistik Yahudileri tarafından savunulan Platoncu ölümsüzlük doktriniyle birleştiriyor gibi görünüyor; ve kabul edilmelidir ki, Sadukiler veya Ferisilerden daha çok bu okula yakındır; yine de öğretisi Bilgelik Kitabı'nın öğretisiyle aynı değildir. Bilgelik ve tüm Helenistler, gelecekteki yaşamın tamamen bedensiz olduğunu, hiçbir tür dirilişin olmadığını, ancak bedenin kötü olduğunu ve ölümle kurtarıldığı ruh için bir tıkanıklık olduğunu savunurlar. Bu, İsa'nın anlayışı değildir. Ferisilerin kullandığı anlamda kullanmasa da, eski Ferisi terimi olan "diriliş"i korur . "Adil olanın dirilişinde bir karşılık"tan bahseder. "Ben dirilişim ve yaşamım" der. [19] Bu, onun gelecekteki yaşamın, ilkel animizm ve klasik felsefenin öğrettiği gibi, bedensiz bir ruhun hayalet-varlığı olması gerektiğini savunmadığını, ancak ruhun ölümde, girdiği yeni ortama uyarlanmış yeni bir bedenle sağlandığını göstermelidir . Mezara yatırılan beden değil, Tanrı'nın meleklerinin giydiği bedenlere benzer üstün bir bedendir. İsa, bu yeni varoluşa girişi, fikri bedenin dirilişi olan Ferisi anlayışından çok farklı olsa da, uygun bir şekilde "diriliş" olarak adlandırabilir.

Pavlus'un diriliş doktrini aynı görünüyor ; ve bu nedenle, İsa'nın öğretileri üzerine en iyi yorumdur: "Ama biri diyecek ki, Ölüler nasıl dirilir? Ve nasıl bir bedenle gelirler? Ey akılsız, kendi ektiğin ölmedikçe dirilmez; ve ektiğin şeyi, olacak bedeni değil, çıplak bir tane, buğday veya başka bir tür tohum ekersin; fakat Tanrı ona dilediği gibi bir beden verir ve her tohuma kendine özgü bir beden verir. . . . Ayrıca göksel bedenler ve dünyasal bedenler vardır; fakat göksel olanın görkemi birdir, dünyasal olanın görkemi başkadır. . . . Ölülerin dirilişi de böyledir. Bozulma içinde ekilir ; bozulmaz olarak dirilir; onursuz olarak ekilir ; görkem içinde dirilir; zayıflıkta ekilir; güçte diriltilir: doğal bir beden ekilir; ruhsal bir beden diriltilir. Doğal bir beden varsa, ruhsal bir beden de vardır. . . . Şimdi şunu söylüyorum, kardeşlerim, et ve kan Tanrı'nın krallığını miras alamaz; çürüme de çürümezliği miras alamaz. . . . Çünkü bu çürüyebilir

olan çürümezliği, bu ölümlü olan da çürümezliği giymeli.

[11] **Markos 12:2Sf. = Mat. 22:30f. = Luka 20:35f.; Luka 14:14; Yuhanna 11:25.**

 ölümsüzlüğü giymek zorundadır. Fakat bu bozulabilir olan bozulmazlığı giydiğinde ve bu ölümlü olan ölümsüzlüğü giydiğinde, o zaman yazılmış olan söz gerçekleşecektir: Ölüm zaferde yutuldu. Ey ölüm, zaferin nerede? Ey ölüm, iğnen nerede? . . . Rabbimiz İsa Mesih aracılığıyla bize zaferi veren Tanrı'ya şükürler olsun.” [20]

İsa böylece, ruhun şimdiki ve gelecekteki varoluşu arasında bir kopukluk olmadığını, ancak yaşamın sürekli olduğunu teyit ederek, ölümlülüğün materyalist inkarını aştı. Ebedi varoluş biçiminin, şimdiki varoluş biçiminden tür olarak farklı olduğunu ve daha üstün bir ruhsal varlık düzeni olan meleklere benzediğini öğreterek, mezara yatırılan bedenin yeniden canlandırılması şeklindeki eşit derecede materyalist anlayışı aştı. Ruhun ölümde düşsel, gölgeli, değersiz bir varoluşa değil, daha zengin ve daha bereketli bir hayata girdiğini öğreterek, ilkel animizmin hayalet teorisini aştı. Saf ruhun felsefi soyutlamasını, Evrensel Ruh'a emilerek kişiliği kaybetme tehlikesiyle birlikte, ruhun ölümde ebedi, ruhsal varoluşun ihtiyaçlarına uyarlanmış ruhsal bir beden edindiğini öğreterek aştı. Böylece dünyaya şimdiye kadar düşünülmüş en yüce ve en asil ölümsüzlük doktrinini verdi ve kendisinden önce gelen bütün din düşünürlerinin en iyi çabalarını geride bıraktı.

Hristiyan Kilisesi ölümsüzlük öğretisinde her zaman Efendisi tarafından konulan yüksek standardı korumamış, bunun yerine Mesih zamanında geçerli olan Helenizm ve Ferisilik arasındaki Yahudi uzlaşmasını ikame etmiştir; buna göre ruhlar ölümden hemen sonra ruhsal bir ölümsüzlüğe girmiş, ancak son günün genel dirilişinde bedenlerine geri dönmüştür. Bu, büyük tarihsel inançların ortodoks doktrini haline gelmiştir. Bu nedenle, bu inançların sonuncusu olan Westminster İtirafnamesi şöyle der: “İnsanların bedenleri ölümden sonra toza döner ve çürüme görür; ancak ölümsüz bir varlığa sahip olan ruhları (ne ölür ne de uyur), onları veren Tanrı'ya hemen geri döner. Doğruların ruhları, kutsallıkta mükemmelleştirildikten sonra, en yüksek göklere alınırlar; orada, -

bedenlerinin tam kurtuluşunu bekleyerek, ışık ve görkem içinde Tanrı'nın yüzünü görürler: ve kötülerin ruhları, büyük günün yargısına kadar işkence ve mutlak karanlık içinde kaldıkları cehenneme atılırlar. Kutsal Yazılar, bedenlerinden ayrılmış ruhlar için bu iki yer dışında hiçbirini kabul etmez. Son günde, hayatta bulunanlar ölmeyecek, değiştirilecek: ve tüm ölüler aynı bedenlerle ve başka hiçbir şeyle değil, farklı niteliklere sahip olsalar da, ruhlarıyla sonsuza dek yeniden birleşecek şekilde diriltileceklerdir." [21] Bu, Enoch Kitabı'nın ve Talmud'un öğretisidir, [22] ancak İsa'nın orijinal öğretisini en ufak bir şekilde temsil edip etmediği şüphelidir.

g. İsa'nın Dirilişi.— İlk Hristiyan Kilisesi'nin oybirliğiyle kabul ettiği inanca göre İsa çarmıhta öldü, gömüldü ve üçüncü gün ölümden dirildi ve çok sayıda öğrencisine kendini diri olarak gösterdi. Böylece sadece ölümlülüğü öğretmekle kalmadı , aynı zamanda ölüm felaketinden sağ kurtulduğunu kanıtlayarak kendi vakasında da bunu kanıtladı. İsa'nın ilk takipçilerinin bu muazzam iddiasıyla ilgili olarak tarihsel gerçekler şöyledir:

1. En eski İncil'imiz olan ve çarmıha gerilişinden otuz ila otuz beş yıl sonra yazılan Markos, İsa'nın yalnızca ölümünü değil, aynı zamanda dirilişini de önceden bildirdiğini bildirir; ve bu tanıklık diğer tüm İnciller tarafından tekrarlanır. [23]

2. Elçilerin İşleri kitabında Petrus ve Pavlus'un vaazlarıyla başlayan ve devam eden Hıristiyan edebiyatı

[31] ***Westminster İtirafnamesi,*** **Bölüm XXXII.**

[33] **Bkz. s. 284.**

[38] **Markos 8:31; 9:9f., 31; 10:34.** Pavlus'un ilk mektupları (MS 52-60), İnciller (MS 60-100) ve diğer sonraki yazılar, İsa'nın çarmıha gerildiği ve kesinlikle çarmıhta öldüğü konusunda hemfikirdir. Çarmıha germe, bir insanın katlanabileceği ve gerçekleştikten sonra aktif bir hayat sürebileceği bir ceza türü değildir . Romalı cellatların, İsa'nın bedeninin çarmıhtan indirilmesine izin vermeden önce kesinlikle öldüğünü gördüklerine güvenilebilir ve Dördüncü İncil şunları ekler: "Askerlerden biri mızrakla böğrünü deldi ve hemen kan ve su çıktı" (z. *e.* *f*kalp delindi).

"Ve gören tanıklık etmiştir ve tanıklığı doğrudur: ve doğru söylediğini bilir ki, siz de inanın" (z. *e.,* bu bir görgü tanığının tanıklığına dayanır). [52]Dolayısıyla İsa'nın ölümünün gerçekliği konusunda hiçbir şüphe olamaz. İlkel Hristiyan inancının İsa'nın dirilişine olan inancının bir açıklaması olarak "bayılma teorisi" artık bilimsel tarihçiler arasında tamamen itibarsızlaştırılmıştır.

3. İsa'nın ölümden dirildiğine dair inanç, çarmıha gerildikten sonraki üçüncü günde ilk öğrenciler arasında ortaya çıktı ve Yeni Ahit edebiyatının kapsadığı tüm dönem boyunca sarsılmadan kaldı . Luka'nın Elçilerin İşleri'nin ilk on üç bölümünde anlatısını dayandırdığı erken Aramice belge, çarmıha gerildikten elli gün sonra, Pentekost Günü'nden başlayarak Petrus'un, "Çarmıha gerdiğiniz Mesih Nasıralı İsa'yı, Tanrı ölümden diriltti" diye vaaz etmeye başladığını kaydeder. Bu tanıklık, Petrus'un kendisi tarafından ilk mektubunda (yaklaşık MS 64) doğrulanır. [53]Luka, Pavlus'un yoldaşı olarak kişisel deneyiminden, Pavlus'un çarmıha gerildikten kısa bir süre sonra, dönüşümünden itibaren tüm misyonerlik yolculukları boyunca İsa'nın dirilişini vaaz ettiğini tanıklık eder; [54]ve onun ifadeleri Pavlus'un en eski mektupları olan Selanikliler I, Selanikliler II, Korintliler I, Korintliler II, Galatyalılar, Romalılar, Koloseliler, Efesliler ve Filipililer tarafından doğrulanır. Bunlar Yeni Ahit'in en eski yazılarıdır ve tarihleri MS 52 ile 60 arasında değişmektedir. [27] Yeni Ahit yazılarının İsa Mesih'in ölümden dirilişi konusunda olduğu kadar fikir birliğine vardığı başka bir konu yoktur. Kilisede, takipçilerinin de dirilip dirilmediği konusunda anlaşmazlıklar vardı ve birçok doktrin ve uygulama meselesinde anlaşmazlıklar vardı; ancak hiçbir erken dönem Hristiyanı İsa'nın kendisinin dirildiğini sorgulamadı ve dirilişi inkar eden hiçbir sapkınlık Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında ortaya çıkmadı. Hristiyan Kilisesi'nde İsa'nın dirilişine olan bu evrensel inanç gerçeği, tüm eleştiri okulları tarafından kabul edilmektedir ve dirilişin herhangi bir tarihsel teorisi tarafından tatmin edici bir şekilde açıklanmalıdır.

4. Yeni Ahit yazıtları, ilkel Hıristiyanların İsa'nın dirilişi gerçeğine dair güvencesinin iki temele dayandığını belirtir : birincisi, boş mezar ve

52 **Elçilerin İşleri 2:36; 4:10; I. Selanikliler 4:14; 5:10; I. Korintliler 15:3; Markos 15:37; Yuhanna 19:34vd.**
53 **Elçilerin İşleri 1:22; 2:24; 2:31-34; 3:15; 4:2, 10, 33; 5:30; 10:40; I. Petrus 1:3, 21; 3:21.**
54[20] **Elçilerin İşleri 13:30-37; 17:3, 18, 31-32; 26:8, 23.**

Yahudi yetkililerin İsa'nın bedenini ortaya çıkaramaması; ikincisi, İsa'nın çarmıha gerilmesini izleyen kırk gün boyunca öğrencilerine tekrar tekrar görünmesi. Sadece Matta (MS 70-80), İsa'nın bedeninin konulduğu mezarın Yahudi ve Roma yetkilileri tarafından nasıl korunduğunu anlatır. En eski İncilimiz olan ve diğer tüm İnciller tarafından takip edilen Markos, üçüncü günün sabahı erken saatlerde mezara gelen kadınların onu boş bulduklarını ve bunu Havarilere bildirdiklerini anlatır. Luka ve Yuhanna, Petrus ve Yuhanna'nın daha sonra mezara gittiklerini ve kadınların bildirdiği gibi mezarı boş bulduklarını kaydeder. Sadece Matta, rahiplerin askerlere, İsa'nın bedeninin uyurken çalındığını söylemeleri için rüşvet verdiklerini anlatır. [28] Dolayısıyla boş mezar, öncelikle Markos'un tanıklığına dayanmaktadır.

[17] I Selanikliler 1:10; 4:14; I Korintliler 6:14; 15:3-23; II Korintliler 4:14; 5:15; 13:4; Gal. 1:1; Rom. 1:4; 4:24 vd.; 5:10; 6:4-10; 7:4; 8:11, 34; 10:9; 14:9; Kol. 2:12; 3:1; Ef. 1:19-23; 2:5, 6; Filip. 2:8-11; 3:10.

[28] Mat. 27:62-66; Markos 16:1-8; Luka 24:12, 24; Yuhanna 20:3-10; Mat. 28:11-15.

XIV İSA'NIN ÖĞRETİSİ 301 İsa'nın yeryüzündeki yaşamının son olaylarına tanıklık edenlerden biriydi ve annesinin evinde son akşam yemeği yendi ve Ruh Pentekost Günü'nde indi. [29] MS 140 civarında yazan - Papias, "Petrus'un tercümanı olan Markos, Mesih'in söylediği veya yaptığı her şeyi doğru bir şekilde, ancak sırayla değil, yazdı" der. Markos'un boş mezara tanıklığı, bu nedenle nihayetinde Petrus'un da tanıklığıdır.

Luka, boş mezarın anlatımında esas olarak Markos'u takip eder, ancak Mecdelli Meryem ve Yakup'un annesi Meryem'e ek olarak, mezarı boş bulan kadınlar arasında Joanna'dan bahseden başka bir kaynağa erişimi vardır. Bu Joanna, Luka tarafından yalnızca 8:3'te şöyle adlandırılır: "Herod'un kâhyası Chuzas'ın karısı Joanna ve Susanna ve mallarından onlara hizmet eden diğer birçok kişi." Herod'un mahkemesiyle bağlantılı aynı özel kaynak Luka 23:y-i2'de de görünür. Luka tarafından kullanılan bu özel kaynağın Joanna'nın kendisi veya onunla birlikte mezarı boş bulan diğer kadınlardan birinin anlatımı olması makul bir tahmindir.

Metinsel aktarımdaki bir kaza sonucu Markos İncili ne yazık ki 16:8'de aniden kesilir ve mevcut metinde takip eden kısım , belki de Presbyter Aristion tarafından yapılmış bir eklemedir ve bu, Yeni Ahit'in en eski el yazmalarında bulunmaz. Luka, Markos'u 24:1-11'de yakından takip eder ve bu nedenle, Petrus'un 24:12'de boş mezarı keşfetmesiyle ilgili anlatımda da onu takip etmiş olması muhtemeldir . Bu, Markos'un Petrus'un sözlü talimatından almış olabileceği türden bir materyaldir. Buna göre, boş mezar yalnızca Markos'un tanıklığına değil, aynı zamanda mezarı ziyaret eden kadınların geleneği ve Petrus'un diğer iki erken ve bağımsız kaynağının tanıklığına da dayanmaktadır. Boş mezarın kanıtının ortadan kaldırılmasının tek yolları şunlardır:

"Markos 14:15, 51vd.; Luka 24:33; Elçilerin İşleri l:13vd., 2:1-4; 12:12. öğrencilerin İsa'nın bedenini çaldıkları varsayımı, ki bu onların ahlaki karakterleri ve tanıklıkları uğruna ölmeye istekli olmaları tarafından engellenmektedir; ya da boş mezarın geleneğin sonradan süslenmiş hali olduğu teorisi , ki bu da onu destekleyen üç eski ve bağımsız kanıt dizisi göz önüne alındığında zordur.

5. İsa'nın dirilişinden sonraki görünümlerine dair en erken tanık, I.

Korintliler 15:3-8'de Pavlus'tur: "Çünkü her şeyden önce, benim de aldığımı size ilettim: Mesih, Kutsal Yazılar'a göre günahlarımız için öldü, gömüldü, Kutsal Yazılar'a göre üçüncü gün dirildi; Kefas'a, sonra Onikiler'e , sonra beş yüzden fazla kardeşe birden göründü; ki bunların çoğu şimdiye kadar yaşamıştır, bazıları ise ölmüştür; sonra Yakup'a, sonra bütün elçilere ve en sonunda, vakitsiz doğan çocuğa gelince, bana da göründü." Burada Pavlus, çarmıha gerilmeden sadece yirmi beş veya yirmi altı yıl sonra (kaydettiği olaylardan İspanya-Amerika savaşındaki olaylardan ne kadar uzaksak, o kadar uzaktır) İsa'nın ölümünü, gömülmesini ve dirilişini ilkel apostolik vaazların bir parçası olarak aldığını beyan eder; ve bunu birkaç yıl önce Korint'e yaptığı ilk ziyaretinde ilan etmişti: "Her şeyden önce size teslim ettiğimi size ilettim." Dahası, Petrus, Yakup ve kişisel olarak kendisine çok iyi tanıdıkları diğer havarilerin, dirilen İsa'nın kendilerine görünmesine kefil olduklarını iddia ediyor. Dahası, çoğu hala hayatta olan beş yüzden fazla kardeşin, İsa'nın dirilişinden sonra onu gördüğünü iddia ediyor. Son olarak, Pavlus, başkalarına göründükten bir süre sonra İsa'nın ona da göründüğünü söylüyor. İsa'nın çağdaşı ve ilk havarilerin kişisel bir dostu olan Pavlus'un, olaylardan kısa bir süre sonra yazılmış bu tanıklığı, ilk düzenin tarihi kanıtıdır.

Pavlus'un kaydettiği İsa'nın ilk görünüşü, Petrus'a (I. Korintliler 15:5 *a),* Luka 24:34'teki bağımsız bir gelenekle, ayrıca Elçilerin İşleri 1:22, 3:15 ve I. Petrus i:3, 21'de doğrulanmıştır. Pavlus'un kaydettiği ikinci görünüş (I. Korintliler 15:5 Z?), tüm öğrencilere, ayrıca Luka 24:36-42'de ve bağımsız olarak Yuhanna 20:19-25'te kaydedilmiştir. Pavlus'a göre üçüncü görünüş, yani aynı anda beş yüzden fazla kardeşe (I. Korintliler 15:6), muhtemelen Matta 28:16-20'de anlatılan Celile'deki bir dağdaki görünüşle; Elçilerin İşleri i:2Z?-3 ve ayrıca Petrus İncili'yle aynıdır. Yakup'a görünüş (I. Korintliler 15:7 *a),* İbranilere Göre İncil'de daha sonraki bir gelenekle de belirtilmiştir; ve tüm elçilere olan görünüm (I Korintliler 15:7 *b) Luka 24:44-49 ve Elçilerin İşleri 1:4'te ve İbranilere Göre İncil'de de* anlatılmıştır . Pavlus'a olan gecikmiş görünüm (I Korintliler 15:8) ayrıca Elçilerin İşleri 9:1-9; 22:1-11; 26:1-18'de

kaydedilmiştir ve Pavlus'un mektuplarında sık sık değinilmiştir, *örneğin,* I Korintliler 9:i; Gal. 1:i 1-17.

Meryem Mecdelli'ye (ve diğer kadınlara) görünüm, Matta 28:9-10; Yuhanna 20:11-18; ve Markos'un ekinde (Markos 16:9-11) anlatılmıştır. Büyük olasılıkla Matta'nın anlatımı, Markos İncili'nin eksik sonucuna dayanmaktadır, çünkü boş mezarın önceki anlatımında Markos'u takip etmektedir. Pavlus'un listesinde bu görünümün yokluğu hiçbir şey ifade etmez, çünkü Pavlus esas olarak aralarında İsa'nın kendisine de görünmesi nedeniyle dahil olduğunu iddia ettiği *havarilere bir görünüm listesi vermektedir* . Emmaus yolunda iki öğrenciye görünüm yalnızca Luka tarafından anlatılmıştır, 24:13-35 (Markos'un eki, 16:i2-i3), ancak öğrencilerden birinin taşıdığı Yunanca Kleopas ismi, olayın Luka'nın 8:3; 23:7-12'yi türettiği Herod'un sarayıyla ilgili özel kaynaktan türetildiğini düşündürmektedir; 24:10, yani mezara erken gelen bazı kadınların raporu. Yuhanna 20:26-31 ve 21:1-24'te kaydedilen elçilere görünmeler daha önceki kaynaklar tarafından doğrulanmamıştır ve bu nedenle daha düşük bir güvenilirlik düzeyinde durmaktadır; yine de, geç tarihine (yaklaşık MS 100) rağmen, Yuhanna İncili şüphesiz ki Sinoptik İnciller tarafından kaydedilmeyen İsa'nın hayatına dair birçok gerçek olay içermektedir ve bazı durumlarda Yuhanna, Sinoptiklerden bile daha doğru bir geleneği korumuş gibi görünmektedir. Bu nedenle, Yuhanna'nın tanıklığı, daha önceki kanıtlarla desteklenmese bile, kolayca değersiz olarak reddedilemez .

İsa'nın dirilişinin kanıtı olarak İsa'nın görünüşlerine dair bu büyük erken tanıklık gövdesini bir kenara koymanın tek yolu, tüm bu görünüşlerin vizyonlar olduğu hipotezidir. Bu teori, boş mezara dair eski tanıklığı açıklamaz ve desteği için "sahtekarlık teorisini" çağırmak zorunda kalır. İsa'nın öğrencileriyle birlikte yiyip içtiğini, onlara kendisine dokunmalarını emrettiğini ve onlara bir hayalet olmadığına dair mümkün olan tüm kanıtları verdiğini iddia eden kaynaklarımızın kanıtlarına aykırıdır. [30] Görünüşler, vizyoner olsalardı doğal olacak şekilde gerçekleşmez. Sadece vizyonlar gerçekleşmiş olsaydı, İsa'nın ölümünden önemli bir süre sonra, öğrencilerin ilk hayal kırıklıklarından

kurtulduklarında gelmelerini beklerdik - "Başkâhinler ve yöneticilerimiz onu ölüme mahkûm edilmek üzere teslim ettiler ve çarmıha gerdiler; ama İsrail'i kurtaracak olanın o olduğunu umuyorduk"—ve İsa'nın öğretileri üzerine tefekkür ettikten sonra, onun hala Cennette Babasıyla birlikte yaşadığı sonucuna vardıklarında. O zaman birileri İsa'nın ihtişamlı bir vizyonunu Stephen'ın gördüğü gibi (Elçilerin İşleri 7:55f-) görmüş olabilir; ve bunu duyan diğerleri de benzer vizyonlar görmüş olabilir. Vizyonların sayısı yavaş yavaş artacak ve bunların meydana geldiği dönem için bir sınır konulmayacaktı. Hatta yüceltilmiş Mesih'in bir vizyonunu görmek normal bir Hıristiyan deneyimi olarak kabul edilecekti. Bunun yerine, en eski kaynaklarımız, görünüşlerin İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonraki *üçüncü günde başladığı konusunda hemfikirdir,*

•Luka 24:30, 37-43; Yuhanna 20:27; 21:13; Elçilerin İşleri 1:3; 10:41; 1. Yuhanna 1:1.

XIV İSA'NIN ÖĞRETİSİ 305 o gün o kadar çok kişiye geldi ki akşam olduğunda öğrenciler İsa'nın ölümden dirildiğine, sadece kırk gün süren bir süre boyunca yaşadıklarına, sonra aniden sona erdiğine ve bir daha geri dönmelerinin beklenmediğine ikna oldular, böylece onları görenler dirilişe tanıklık eden benzersiz bir sınıf oluşturdular. Bu, vizyonların psikolojisiyle uyuşmuyor. Pavlus'a daha sonra görünmesi o kadar istisnai ve beklenmedikti ki Pavlus kendisinden "zamanından önce doğmuş bir çocuk" olarak bahsetti. İlk öğrencilerin deneyimleri sadece vizyonlarsa, Pavlus'un benzer bir deneyim yaşamamış olmasının veya gelecekteki herhangi bir Hristiyan'ın bunu yaşamamış olmasının hiçbir nedeni yoktur . Hatta Pavlus'un deneyimi bile ilk havarilerin deneyiminden farklıydı çünkü dirilen İsa'nın *bedensel varlığına* dair hiçbir kanıtı yoktu . Bu varoluş, İsa'nın "birçok kanıtla acılarından sonra dirildiğini gösterdiği " (Elçilerin İşleri 1:3) kırk günün sonunda sona erdi ve daha sonra ölümsüzlük hakkındaki öğretisinde anlattığı öteki dünyanın ruhsal varoluşuna girdi.

Buna göre, "vizyon teorisi", en eski Hıristiyan tarihi kayıtlarımızın kanıtlarına adalet sağlamada başarısız olur; ve bu nedenle, ilkel Hıristiyan Kilisesi'ndeki diriliş *inancının tek tatmin edici açıklamasının*

diriliş gerçeği olduğu sonucuna varmak zorunda kalırız. İlk Hıristiyanlar, İsa'nın ölümden dirildiğine inanıyorlardı, çünkü bazıları onun hakkında vizyonlar gördüler -ölü vizyonları her çağda yeterince yaygındı- ama boş mezarı ve İsa'nın kırk günlük bir süre boyunca bedensel görünümlerini tarihi olaylar olarak biliyorlardı. Ölen ve doğa tanrılarını canlandıran Doğu ve Klasik mitleriyle karşılaştırmalar burada yersizdir, çünkü İsa'nın dirilişine olan inanç, Hıristiyanlığın Greko-Romen dünyasına girmesinden sonraki yüzyıllarda kademeli bir büyüme değildi , ancak çarmıha gerilmeden sonraki üçüncü günde tam anlamıyla ortaya çıktı . Hıristiyan kayıtlarının antikliği , bir mit yaratma sürecine yer bırakmaz ve efsanevi benzetmeler yalnızca olayların kendilerinin efsanevi olduğu kanıtlandığında faydalıdır.

İsa'nın dirilişinin bu muhteşem olayı, onun hayatının ve öğretisinin uygun doruk noktasıydı. Kendisinin "Tanrı'nın Oğlu" olduğunu ve bu nedenle "Mesih" olduğunu iddia etti. "Kutsallık ruhuna göre, ölülerden dirilişle Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilan edildi" (Romalılar 1:4). Yahudi yetkililer tarafından bir sahtekâr olarak reddedildi; ancak "Tanrı bu İsa'yı diriltti... ve onu hem Rab hem de Mesih yaptı" (Elçilerin İşleri 2:22-36). Kendini inkar etme yolunun kendini gerçekleştirmenin tek yolu olduğunu öğretti - "Canını bulan onu kaybedecek, ama canını kaybeden onu bulacaktır" - ve bu yasaya itaat ederek çarmıha gitti. Eğer çarmıh son olsaydı, İsa'nın hayatı açıkça başarısızlıkla sonuçlanırdı ve insanlar onun zafer kazanıp kazanmadığını ve hayat kuralının doğru olup olmadığını asla bilemezlerdi; Ancak diriliş aracılığıyla kanıtlandı ki, “kendini alçalttı, ölüme, hatta çarmıh ölümüne kadar itaat etti, bu nedenle Tanrı onu çok yüceltti ve ona her isimden üstün olan adı verdi, öyle ki göktekiler, yerdekiler ve yer altındakiler İsa adına diz çöksün ve her dil İsa Mesih'in Rab olduğunu, Baba Tanrı'nın yüceliğine itiraf etsin” (Filipililer 2:8-11). İsa her insan ruhunun ölümsüzlüğünü öğretti ve tutkusundan sonra kendini canlı göstererek ölümsüzlüğün en büyük kanıtını verdi. Bu nedenle, ilk Hıristiyan Kilisesi'nin ölümsüzlüğe olan inancı İsa'nın öğretisine değil, *dirilişinin gerçeğine* dayanıyordu . “Tanrı, İsa Mesih'in ölümden dirilişiyle bizi yaşayan bir ümide doğurdu.” “Ölümü ortadan

kaldırdı ve müjde aracılığıyla yaşamı ve ölümsüzlüğü ışığa çıkardı.” “İsa’nın öldüğüne ve dirildiğine inanırsak, İsa’da uyuyanları da Tanrı onunla birlikte getirecektir.” “Tanrı hem Rabbi diriltti, hem de kendi kudretiyle bizi diriltecektir.” “Mesih’in ölümden dirildiği vaaz ediliyorsa, aranızdan bazıları nasıl ölülerin dirilişi olmadığını söylüyorlar.” “Mesih şimdi ölülerden dirildi, uyuyanların ilk meyvesi.” “Rab İsa’yı dirilten, bizi de İsa’yla birlikte diriltecektir.” “İsa’yı ölümden diriltenin Ruhu sizde yaşıyorsa, Mesih İsa’yı ölümden dirilten, içinizde yaşayan Ruhu aracılığıyla ölümlü bedenlerinize de yaşam verecektir.” [31]

“Ben Pet. 1:3; II Tim. 1:10; Ben Thes. 4:14; ben Kor. 6:14; 15:12, 20; II Kor. 4:14; ROM. 8.11.

Alüminyum, Abeghian, M., 39, 92-113, 990; 238 f; bkz. İbrahim'in Abydos, 152 Achan, 235 131 f. Adam, James, yemini, 164 edinilmesi, uygarlığı, 63 76, 83, 97, Sylvius, 98 Aeneid, 81 n., 143;
Amenhotep I, 180, 194; II, 191 ; III, 155, 167, 191; IV, 175; son of Hapi, 176
Amenti, 109, 170
, Amon, 161
, Amos, 268 f.
■ Amulets, 192, 251
Ananikian, M. H., ix
Ancestors, 69, 71, 114; ones that are worshipped, 41, 114 ; of reigning dynasty, 41 ; ennobled after death, 42 ; worship of, see cult of dead
, Ancus, 103
Andromache, 118
Angels, 280, 293; guardian, 155, 293
> Angro-mainyu, 280
Anima, 70
Animals, possessed by spirits, see Spirits possess animals; buried with owners, 47, 49, 131 f., 209; perceive spirits, 204
Animism, 15, 68
, Animus, 70
Ankh, 155
Anniversary of burial, 145
Annyn, 106
Anses, 71
Antelopes for the dead, 157
Anthesteria, 145 f. Anu, 213, 220
Anunnaki, 219 f., 220, 222
Apocalypse of Baruch, 284
Apollo, 83
Apparitions, see Spirits appear Appius, 79
Arabs, 200-202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209
Aralû, 170, 215-223, 240
Aramæans, 200, 203
Arawn, 92, ro6
Argus, 87
Aristion, 301
Aristophanes, 141
Armenians, 61, 145
109; bkz . *Earu* Abaddon, 270 68n Abel, 990 Ölülerin evi, 35-165-175, 205-207, 215-223, Ruhlar, ikamet yeri mezarı, 251, 260 Absalom, 235 f., 168 f., 171 Achæans, 63 Aşil, 6, 8, 74, 78, 81, 93, 117, no Adapa, 219, 222 İblislerin v., 230 Oğulların evlat 72, 73, 225, 255 Ædui, 130 Ege Aelius Spartianus, 7 Æneas, 103 , 1999 . 106, 136 Aeneas 83, 84 n., 97, 103, 106, 136,
Aeschylus, 87, 93, 101 Afringan, 144 . Agni, 68, 108 Tarım, 67 Agrippina, 88 Ahhazu, 213 Ahhotep, 180 Ahimelech, 266 Ahmose, 180, 197 Ahriman, 77, 112, 280 Ahura Mazda, 77, 112, 280 İskender, 237, 285 İskenderiye okulu, 285-289 Algonkins, 129 Allen, Grant, 14 Allopatik tedaviler, 229 Azizler Günü, 140, 147 Ölüler Günü, 146 vd. Altar, 45, 51 vd., 103, 225 Althæa, 87

Zırh, 47, 133, 224 Arthur, Kral, 96, Aryanlar hariç, 60; medeniyet, 66 Asa, 254 Ashakku, 213 Yas tutan küller, n, 117, 250 Asurbanipal, 206, 211, 226 Asklepeios, 97, 176 Cennetin Yardımcıları, 43 Astaka, 146 Asushunamir, 222 Atharva Veda, 68 n., 76, 124, 144 Athenaeus, 141 Athenodorus, 88 Attila, 65, 136 Augury, bkz. Ruhlar nesneleri, bitkileri, hayvanları kontrol eder Augustinus, 71, 90 n. Avalion, hayır Avernus, 83 Avesta, 60, 68 n., 69, 72, 73, 77, 108, 112, 121, 124, 126, 137, 148 f., 280 Azazel, 262

Kız, 95, 154 ve sonrası, 165 ve sonrası, 171 Ba'al, 29, 273, 258 vd. Babilliler, 200-202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211-231; - İbraniler üzerindeki etkisi, 240-247 Baedeker, 181, 188 n., 189 n., 195 n. Balaam, 204 Ban, 139 Barrett, LC, ix Barrows, 104, 131 Barth, A., 68 n., 108 n. *Basar,* 200, 232 Yarasa, 25, 96 Ölüler için fasulye, 138, 146 Ayı, 24 Ölüler için bira , 52, 139, 157-159, 166, 189, 198 vd. Cenazelerde beslenen dilenciler, 80 Bekhten, 161, 164 vd. Bel, 219, vd. Şeytan, 243 Belit-sêri, 221 *Ben,* 186 Tanrılaştırılmış Hayırseverler, 42 Benihassan, 153, 188 Benzinger, 10 Beowulf, 128 *Beth-el,* 235, 252 *Bhuts, 76,* 85 Bibân el-Mulûk, 189, 194 f. Bier, 43, 118, 119, 121, 122, 131, 132, 251 Ruhlar tarafından ele geçirilen kuşlar, 25, 73, 74, 76, 95, 162, 173, 203, 217, 227, 242; işaretler, 95; kurban , 199 Ölülere kurban edilen siyah hayvanlar, 74, 137, 151

Kan, ruhun merkezi, 201, 233 vd., 261 ; ölüye kurban edilen, n, 13, 72 vd., 140, 151, 209, 261 vd. ; Kurban'a bakınız
Domuz, 25
Styx'in üzerindeki tekne, feribotçuya bakın
Beden, Ruh ile ilişkisi, bkz. Ruhlar, beden ile ilişkisi; ruhun hapishanesi, 99, 286, 295
Boğazköy, 61, 62
Bohemyalılar, 62
Kemikler, ruhlar tarafından işgal edilmiş, 3, 103; kırmızıya boyanmış, 3; Ruhlar, bedenle ilişkisine bakınız
***Yeraltı Dünyasında Olanın Kitabı,* 153, 190 vd.**
***Ölüler Kitabı,* 154, 162, 164, 174, i83> 191-193**
***Böl,* 241**
***Bothros,* 141 ; bkz. Siper**
***Brahmanalar,* 60**
Brahmanlar, 80, 98
Ekmek, ölüler için, 120, 140, 157-159, 166, 198 vd.; yaşam için, 2x9
Göğüs, dövme, 117
Ölü için eşya kırma, 209, 251 .
Göğüslü, JH, ix, 153 f., 158 n., 159 numara, 161 numara, 166 numara, 167 numara, 168 numara, 176 numara, 179 numara, 181 numara, 182 no., 188 no., X95 no., 196 no., 197 n., 198 n.
Nefes, 6, 74, 154, 200 f., 202, 205, 232 f., 270; akraba tarafından alınan ölüm, 117
Bretonlar, 64
Mezarda düğün sürahisi, 134
Briseis, 117
İngiliz, 65
Bretanya, 104
Bronz, 66

Brynhild, 134
Brythonic Keltler, 64
Bühler, 248
Budde, 235
Budizm, 98, 100
Bütçe, 154
Bulgarlar, 63
Defin, 2, 12, 36, 46, 77, 88, 124-126, 127, 202, 209, 224, 250; - gerekliliği, bkz. Gömülmemiş; doğru şekilde gömülmenin önemi, 74, 224; yeri, 46, 129-131; evlerde, 44, 50, 102, 129, 253; yollarda, 130; aile mezarında, 37, 102, 239, 245; suçlulara reddedildi, 94, 239; suçlulara verildi, 239; düşmanlara verilmedi, 93, 206 vd., 239; intiharlara reddedildi , 94; intiharlara verildi, 239; ruhların, 37; bkz. Mezarlar, Mezarlar
Burkhardt, 209 n.
Burney, 232 numara.
Busiris, 169 Byblos, 171 Bywater, 100 n.

Sezar, 65, 101, 127, 132, 139 Ölüler için kekler, 90, 97, 138, 140 - 142, 147 f-, 199
Kenanlılar, 200 ve sonrası, 240
Kanonik Kitaplar, Çince, 16, 17 n., 37. .
Kanopik küpler, 178 Carter, JB, 69 n. Katamaran, 173 Ölüler için sığırlar, 132, 137, 158, 199
Mağaralar mezar olarak, 44, 261
Kekroplar, 96
Keltler, 64, 75, 81, 84, 90, 92, 95 f,, 101-104, 106, hayır, 115, 126, 127, 129, 130-133, 139, 141, 147
Mezarlıklar, 125, 127, 133, 183, 188, 196
***Centum* dil grubu, 61 Törensel, önemi, 28, 56, 79. 172**
Chadwick, HM, 69n. Champoilion, 154 Savaş Arabası, 133
Şarlman, 128
Charles, RH, 232 n., 234 n., 235, 287 n.
Charon, in; bkz. Kayıkçı Ch'eng-I, 55

Keops, 169, 185 vd.
***Çi,* 23**
***Saat,* 19, 20, 38, 39**
***Chiao,* 23, 52**
Atalar tarafından verilen çocuklar, 91; kült için gerekli, 225, 254; ölüye kurban edilen, 133; ataları cezalandırmak için öldürülen, 255, bkz. Oğul
***Çou-li,* 17**
***Ch'un-ch'iu,* 17 *Chung-yung, 17* Cicero, 73, 75, 125, 151 Basiret, 4, 30, 236; bkz. Orta**
Klasikler, Çince, 16, 17 n., 37, 59 Clay, AT, 225 n.
Clennell, WJ, 17 numara.
Kleomenes, 96
Kleopas, 303 *
Ölüler için giysiler, 12, 39, 44, 47, 72, 81, 119, 159 f., 179, 189 f., 224, 250
Horoz, 25
Tabut, i2r, 179, 182, 224, 251; Metinler, 153, 162, 174, 189, 192, 196
Colebrooke, 121, 126, 144 Karşılaştırmalı din, 1 *Compitalia,* 78
Konfüçyüs, 16, 19, 40, 42, 43, 48, 51,. 56, 57, 58
Bulaşma, 214
Bakır, 66
Büyülü bir şekilde bağlanmış ve çözülmüş ipler, 228
Korneli, 125
Cornwall, 64
Keltler arasında Ölülerin bedensel varlığı, 90, 92
Ceset, sakatlanması, 8, 35, 238; gömülmeye hazırlanması, 43, 116, 118 vd., 178-183, 250; kirliliği , 12, 116, 119, 121, 214, 238, 252; bkz. Mumya, Maruz Kalma, Gömme, Yakma
Kazaklar, 62
Yakma, 12, 78, 126-129, 206
Timsah, ruh, 162

Cromlech'ler, 131
Crooke, W., 68 n., 82 Kristale bakma, 6
Ölü kültü, ilkel dinde , 9-13; Çin'de, 39-59; Hint-Avrupalılar arasında, 114-151 ; Mısır'da, 175-199; Samiler arasında, 208-210; Babil ve Asur'da, 223-231; İsrail'de, 248-256; İsrail'de erken muhalefet, 257-263; Peygamberler ve Yasa tarafından yasaklandığı için, 268-274
Çivi yazısı, 211
Mezar ihlal edenlere lanetler, 165, 167 vd.
Curtiss, 209 n.
Çekler, 62
***Daeva,* 86**
Dahşur, 185
***Dakhmalar,* 86, 122, 126**
Dalmaçyalılar, 62
Dans, 53
Danimarkalılar, 65
Daniel, 31 sayı, 283 vd.
Dante, 276
Davut, 266
Davis, CHS, 154; TM, 191
Şafak, 67
Ölülere kurban sunma günleri, 55, 58, 142-147
Ölü, Ölülerin Ruhları'na bakın
Ölüm, 1, 4, 12; kaçınılmazlığı, 218 vd., 244; ebedi uyku, 166, 202, 278, 281, 283; kirliliği, bkz. Ceset; yeraltı dünyasının adı , 215, 240; Şeol Kralı, 243; melekleri, 244
Deborah, 252, 260
Decius, 139
Dedu, 169
De Groot, JJM, 17 n., 18 n., 20 n., 24 n., 27 n., 32 n., 35 n., 37 n., 39 n., 44 n., 49 n.
Ölülerin tanrılaştırılması, Ruhların tanrılaştırılmasına bakın

Delitzsch, 219
Demeter, 100
Ahiretin demokratikleşmesi, 129, 174, 182 vd.
Morgan, 152
Dêr el-Bahri, 179, 189, 194, 195 Tesniye, 268, 276 *Devas,* 114
Şeytan, 280, 285
İbadet, 139
***De-veat,* 104, 170, 173 f., 191, 193**
***Anne babalar,* 145**
Diodorus Siculus, 92, 102, 139
Diogenes Laertios, 141
Dionysiae kültleri, 99
Mersiyeler, Ağıtlar'a bakınız
Hastalık, kirli, 236; büyüyle tedavi, 226-231; bkz. Ruhlar insanları takıntı haline getirir
Ölülerin bertarafı, bkz. Teşhir, Gömme, Yakma.
Bölünmüş kişilik, 82
Dlugosz, 107
***Ortalama Doktrini,* 17, 20, 55 n. Sahip olunan köpekler, 98;**
ölülerle bağlantılı, 108, 123 vd.; kurbanlar olarak , 132, 190
Dolmenler, 2, 131
Evcil hayvanlar, 66
Ölümde kapı açıldı, 116
Doré, H., 17 n., 18 n., 22 n., 24 n., 26 n., 32 n., 35 n., 44 n., 46 n., 49 n.
Çift, 2, 5, 155
Doughty, 206, 209 n.
Mezardaki taslak tahtası, 189 Rüyalar, 3, 17, 31, 76, 80 f. Ölüler için içki, 3, 8, 28, 44, 53, 120, 131-135, I37-I47. I57-I59. 160 , 189-191, 204, 224, 251
İlaçlar, 229
Druidler, 91, 101
154. *soru*

Ördekler, 26
Duhm, 282 vd.
Dungi, 223 ve sonrası, 225
***Dusii,* 71, 90**
Yastaki toz, 11, 117, 208 f., 250
Hollandalı, 65
Ölülerin ikametgahı, bkz. Ölümün İkametgahı, tedavi, 43, 116

Ea, 226-228, 213, 231 Eabani, bkz. Enkidu Eannatum, 206
Dünya, Yeraltı Dünyası'nın adı, 215, 241
***Kazan,* 109, 170**
Doğu, yaşam bölgesi, 170, 173, 183, 216
Yankı, 6, 204 f.
Ecstasy, 29, 83
Edda, 128
Edkins, J., 17 n.
Bölüm, 76
Ölüler için yumurtalar, 140
Mısır, hanedan öncesi, 152, 178, 183, 189; eski imparatorluk, 152, 160, 168, 178, 181, 184, 188-190, 198; orta imparatorluk, 153, 156, 162, 168, 180, 182, 187 v.s., 190, 194, yeni imparatorluk, 153, 160, 162, 183, 188 v.s., 190-193; gerileme dönemi , 154, 57; spiritizm, 152-199
Eisenmenger, 242 *Ekimmu,* bkz. *Etimmu* Eleusis gizemleri, xoo
“Babaların Yükselişi”, 144 Elijah, 244, 247, 280 Elisha, 247, 280
Elon, 252 Elpenor, 73 *Elysium,* 109 v. Mumyalama, bkz. Mumya
Cesedin embriyonik konumu, 2, 119, 178, 183, 201, 250.
Empedokles, 99, 101 İmparatora tapınma, bkz. Krallar, kült
Ölüler için yapılan bağışlar, 167-169, 197 f.
Enki, Ea'ya bak
Enkidu, 151, 204, 205, 206, 208, 210, 215, 220, 221, 231;
Enlil, 224
Enoch, 244; arkadaşlar. 1-36, 284, 287; arkadaşlar. 37-71, 287; ahbap. 102-104,

Erebus, 83, 86, 91 Erechtheus, 96 Ereshkigal, 218 f., 221 Erinyes, 87, 95 Erman, 153, 158 n.
Esdras II, 284 Esseniler, 286 Etana, 221 *Etimmu,* 2ox, 202, 205
Euhemerus, 14 Ölülerin Övgüsü, 122, 135, 136 Euripides, 93, 101, 151 Kötü ruhlar, 28, 58, 59, 76, 77, 86, 164 vd., 208, 212-215, 218, 230, 243
Ewald, 9
Cin Çıkarma, 58, 76, 164 v., 203 v., 212, 226-231
Ölülerin teşhiri, 93, 122-124, 239 Cesedin gözleri kapalı, 44, 1x8
Ezagulis, 147
Hezekiel, 268, 274; onun intikam teorisi, 276, 279

Fairbanks, A., 69 n. Sahte kapı, 45, 187, 194 Tanıdık ruh, 210, 236, 256, 259 Aile, ölüler kültü, 115; birlikte gömülmüş, 37, 102, 239, 245
Farnell, LR, 68 numara, 69 numara.
***Farwardigan,* 146**
Oruç, 11, 33, 50, 209, 250
Ölülerden korkun, Ruhlar insanları ele geçirir
Ölülerin bayramları, 13, 54, 79, 135 vd., 142-149, 254
Cesedin ayakları kapıya doğru, 119, 122
***Fen,* 45**
***Feng Shui,* 46**
***'Feralia,* 145 vd.**
Ölülerin kayıkçısı, 158, 170, 173, 217, 242; bkz. Charon
***Festus,* 78**
Fetiş, bkz. Ruhlar nesneleri işgal eder Sazlık Tarlası, 170
Evlat sevgisi, 40, 55, 57, 79, 197 vd.
Ruhlar için ateş, 147, 198; Işıklar, Lambalar'a bakınız; tanrı, 68
İlk doğan, 254; Oğul'a bakınız
Ölüler için balık, 53, 165
***Alev Dialis,* 139**
Flamanlar, 65
Et, 200, 232; ölüme mahkûm, 10, 117, 208, 249, 274

Sel, 219
Çiçekler, ölüler için, 73, 79, 135, 140 Takipçi, 71
Yiyecek, ölüler için, 3, 8, 12, 28, 44, 47, 49, 53, 72, 97, 120, 131-135, 137-147, 157-159, 160, 189-191 20X, 204, 206, 224, 230 f., 251, 254
Geleceğin habercisi, 6, 31, 82, 236
Atalar, Atalara bakın
Cenazeden kırkıncı gün, 143, 145 Fowler, WW, 69 n.
Tilkiler, 25
dost için bırakılan yiyecek parçaları , 141
***Fravashiler,* 69, 72, 73, 91, 137, 148 Frazer, 10 ve sonrası, 172**
Frizyalılar, 65
Ölüler için meyve, 35, 78, 137, 140. 199 Ölüler için mobilya, 189-191, 193
Gelecekteki yaşam, bugüne benzer, 72, 92, 157-159, 221; genel tahmin, 8, 91 vd., 207 vd., 264; Ölümsüzlük, Hades, Cennet'e bakınız

Gaels, 64
Gayus, 88
Galba, 89
Cenazelerdeki oyunlar, 97, 136, 143 Yas sırasında çıkarılan giysiler, 9, 248; kira, 248; bkz. Giysiler Garstang, 152 n.
***Gathalar,* 61**
Gebal, 171
Ölüler için kazlar, 158 f., 199
***Cehennem,* 107**
***Deha,* 70, 155**
Almanlar, 65
Hayaletler, 5, 7-9, 27, 32, 36, 71, 74-77. 85-93, IO + f-> f-, 203-206,
208, 212, 221, 237, 256; Ruhların ortaya çıkışına bakın
Hediyeler, Tekliflere bakın
Giles, HA, 16 sayı, 17 sayı.

Gılgamış, 151, 204, 205, 206, 208, 210, 215, 216 v., 219, 220, 221, 222, 231; Destan, 204, 208 n., 210, 215 v., 218 v., 221 n., 231
Gimil-Sin, 223 vd., 225
Giraldus, 84
Gize, 186
Cenazelerde gladyatör oyunları, 136
Glafira, 237
Muhteşem olan = ruh, 156, 160
Keçiler kurban olarak, 199
Tanrı, Çin dininde 39; Hint- Avrupa isimleri, 67; Eski Ahit'te bkz. Yahweh; İsa'nın öğretisinde, 290-292; İsa'nın Babası, 290; Bütün insanların Babası, 290; babalığın anlamı, 291 vd.; sevgi, 292, 294 vd.
Tanrılar, kötü ruhlara karşı yardım edin, 208, 212, 226; insanları Şeol'den geri getirin, 221 vd.; Şeol'de hüküm sürmeyin, 208; Şeol'ü boşaltabilir, 223
Gôg, 60
Goidelic Keltleri, 64
Altın, ölü, 125, 132, 180; Hazineye bakın
Altın Çağ, 108, 171
Golther, W., 69 n.
Gorgonlar, 87
Gotlar, 71
Tahıl, ölüler için, 79, 137, 159, 199 .
Büyükbabalar, ölenin unvanı, 71, 114, 115, 142, 148 f., 150
Granger, F., 69 numara, 97 numara, 103 numara, 104 numara, 122 numara
Mezarlar, 7, 12, 44 vd., 130 vd., 183, 251 ; ruhların meskeni, bkz. Ruhlar; kült yerleri, 102, 140, 194, 251; kahramanların, 102; taşlarla korunan, 207; kapalı, 209; Yahweh'in kutsal yerleri olarak, 261; kirli, 252, 273; bkz. Gömü, Mezarlar
Mezarlık, 45 Mezar salonu, 45 Mezar taşı, 22, 39, 45, 75, 203;

Taşlara bakın
Büyük Piramit, 169, 185 f.
Büyük Ruslar, 62, 115, 133 Yunanlılar, 63, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 82, 86, 87, 90, 91, 93, 96, 99-103, 105, 109, hayır, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137.138 , 139.40 , 141, 145, 146, 149, 150; içinde Yahudilik üzerine akıcılık, 285-289
Grüneisen, 232 n.
Guerinot, 232 n.
Gummere, FB, 69 n.
Gunkel, 241 n.
Habakkuk, 268
Hades, 74, 78, 81, 87, 89, 92, 93, 99, 105-107, 123; bkz. Aralu, Dewat, Orcus, Sheol
Hadrianus, 7
Yas sırasında saç kesimi, 11, 131, 208, 249; yas sırasında çözülme, 44, 117
Cadılar Bayramı, 147
Hallstatt, 127, 133
***Hamaspathmaedaya,* 72, 146 Haoma, 116**
Mutluluk iyiliğin ölçüsüdür , 278
Sert Def, 169
Tavşanlar, ele geçirilmiş, 98 Harkhuf, 159, 166 *Harper, Şarkısı,* 168 Harpiler, 74, 87, 95 Harrison, JE, 69 sayı, 78 sayı, 87 sayı, 9-7 sayı, 99 sayı, 146
Hartland, ES, 120
Hathor, 176 Hatshepsut, 195 Perili Ev, 88 Haupt, 206 Havgan, 106
Baş, yas içinde, 10, 249
Kalp, ruhun merkezi, 70, 201, 233
Kurban yeri olarak ocak, 141 Cennet, 37, 39, 41, 52, 67, 128, 172 -

175; bkz. Avallon, Elysium Paradise
İbraniler, 200, 203
El Halil, 251
Hektor, 8, 118
Varis, atalara kurbanlar, 225; bkz. Oğul
Hekate, 74, 77, 123
Heliopolis, 172 yıl önce
Cehennem, 107, 112, 219, 276; bkz. Tar tarus, Gehenna
Helenistler, İskenderiye okuluna bakınız Henderson, G., 69 n., 75 n., 96 n. Hepzefi, 198
Herakleitos, 100
Herakles, 78
Hermes, 77, 123
Herodot, 80, 81 n., 96, 122, 124, 162, 180, 185, 224
Kahramanlar, 102 v., 252; tapınma, 42 v., 102 v., 115, 176 v.
Hesiodos, 77, 112, 123
Hizkiya, 246
Yüksek Hükümdar, 39
Hilprecht, 216
Hindular, 60, 69, 72, 74, 75, 76, 80, 82, 85, 90, 93, 96, 98, 107, 108, 112, 114, 115 , 116, 120, 121, 123, 124, 130, 131, 137, 138, 139, Ben 4 Ben > 143, T 44> 145. 146, 148, 149
***Güney'in Tarihi,* 34**
Hititler, 61
Delik, ruhun çıkışı için, 2 f., 104, 160; Yeraltı Dünyası'nın adı, 215, 231, 241; bkz. Çukur
Kutsallık Kodu, 268, 276
Kutsal, 253; kutsalların, 261
Homeros, 64, 69, 70, 78, 90, 91, 105, 112, 122 v.s., 129 v.s., 135; bkz. *İlyada, Odysseia*
Homeopatik ilaçlar, 229
Ölüler için bal, 13, 97, 132, 137 f-, 165, 199, 225

Hopkins, EW, 17 numara, 68 numara, 124 numara, 129 numara.
Horace, 103, 151
Horus, 158, 171, 178, 192; gözü, 171, 192
Hoşea, 268
Hotephiryakhet, 182
Ölülere terk edilen evler, 44, 50
Hou-tsi, 43 Hrihor, 166 Hroznÿ, F., 61 *Hsiao-king,* 41 n. Huber, 224 *Hun,* 19 Hun, 19, 65 Kulübe, 45 Sırtlan, 25 Hipnotizma, 4, 29, 82

İbi-Sin, 223, 225 İbn-Dustah, 127 İbn-Fadhlân, 127, 134 İbzan, 252 İzlandalılar, 65 *I-li,* 17, 46
***İlyada,* 74 n., 76 n., 78 n., 81 n., 87 n., 93, 95 n., 117-119, 123, 127, 132, 136**
Ruhların işgal ettiği imgeler, 75, 160 vd., 165, 169, 184, 188, 203, 228, 235; ölüler için olan şeyler, 48, 158, 189-192, 251
İmhotep, 169, 176
Taklitler, ikamelere bakınız Ölümsüzlük, ilkel dinde, 2-4, 208; Çin'de, 18 vd.; Hint-Avrupalılar arasında, 68-72; Mısır'da, 154-157; Samiler arasında, 201; Babilliler arasında , 211 vd.; İsrail'de, 233; Peygamberler ve Yasa tarafından reddedilmiş, 273, [275] vd. Yahudilikte, 280 289; diriliş tarafından reddedilmiş, 283-285; Yunan düşüncesinde, 99 101, 285-289; dirilişle birleştirilmiş, 286-288; Mesih zamanındaki teoriler, 288 vd.; İsa'nın öğretilerinde, 290-307; Hristiyan Kilisesi'nde, 288, 297 vd., 306 vd.; bkz. Gelecek yaşam
Taklitçi, 28, 49, 54, 80, 122 Ölüler için uygulamalar, 119, 133, 135, [2] 5i
Tütsü, 52, 157, 176, 199, 209, 254 *Incubi,* 90
Hindistan, Hindulara bakın
Bireyselcilik, 276 f.
Hint-Avrupalılar, dağılım ve özellikler, 60; ilkel medeniyet, 66
***Indra, 67,* 112**
***İnferi,* 70, 141, 145**

Delilik, Ruhların insanları ele geçirdiğini görün İlham, Ruhların insanları ele geçirdiğini görün
İntef, 156, 169
Atalara davet, 14,8 Ruhlara karşı tanrıların çağrılması, 226
Çağırıcı, 57
Io, 87 İonyalı, 63 İranlı, 60 İrlandalı, 64 Irkalla, 218 İşaya, 1-32. bölümler, 268; 24. bölümler, 27. bölümler, 283; 40-55. bölümler, 268
İştar, 207 n., 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221 n., 222
Isidore, 71, 90 numara.
İsis, 158, 171, 183, 196 Kutsanmış Adalar,

Çakallar, 25
Jackson, AVW, 68 n.
Yakup, 245
Jacobus, MW, ix Jade, 52, 53 Jair, 252
Yakup, 302, 303
Tabut olarak kavanozlar, 77, 121, 224
Jastrow, 10 f., 201 n., 203, 208 n., 209 n., 212 n., 215, 225 n., 229 n., 248 f.
Jensen, 215, 217, 222 n.
İsa, dini deneyim, 290; eşsiz oğulluk, 290; Tanrı'nın babalığını öğretti, 290 vd.; Tanrı sevgisini ortaya koydu, 292; insanlara Tanrı'nın oğulları olduklarını öğretti, 290-293; ruhun değerini öğretti, 292 vd.; ölümsüzlüğü öğretti, 293-297; Sad dükalarına karşı tutum, 294 vd.; Ferisilere karşı tutum , 295; İskenderiyelilere karşı tutum , 295 vd.; diriliş hakkında öğreti, 295-297; ölümsüzlük hakkında en yüksek öğreti, 297; ölümü, 299; dirilişi , 298-307
Jequier, 153 sayı, 191
Yeremya, 237, 268, 274, 277 Yeremya, 206, 215, 217, 219, 221
Jevons, 11, 253 n.
Ölü takılar, 47, 53, 119, 180, 224; bkz. Süsler, Hazineler

Cin, 202, 203, 205
Joanna, 301
Eyüp, 278 vd., 280-283
Yuhanna, 303 vd.
Ürdünlü, 71
Joseph, 31 n., 245, 252, 260
Josephus, 177, 237, 254, 286
Yoşiya, 256
Yahuda Makabeus, 237
Mahşer Günü, 287 f., 298
Jugo-Slavlar, 62
Julian, C., 139
***Juno,* 70**

***Ka,* 2, 5, 70, 155 f., 158**
Kadeş, 252
***Kahoş,* 253**
Kamphausen, 9
K*ang Tzü-kao, 48
***Karma,* 98**
Kautsch, 287n.
***Ker,* 70, 77, 78, 146**
Kerberos, 123, 138
Kefren, 186
Kheti, 195
Khonsu, 161, 164 f.
***Khu,* 156**
Keops, 169, 185
***Kigal,* 215 yıl önce**
Yeraltı Dünyasının Kralı, 171 vd., 218, 243
Kral, LW, 212 n., 216, 221 n., 225 n., 226 n.
Yaşarken tanrılaştırılan krallar, 175 vd., 223; ölümden sonra, 175 vd., 223, 225 vd., 252; diğer dünyadaki yaşam, 37 vd., 157 vd., 174

Korah, 241
Kuran, Kuran'a bakın
Krauss, FS, 69 sayı.
Küchler, 212 n.
***Kuei,* 18, 38**
***Kuei-şen,* 18, 39**
***Labartu,* 213**
Lacau, 183
Güneş tanrısının merdiveni, 173
Ağıtlar, 13, 20, 44, 57, 117, 118, 196, 210, 225, 255 vd.
Ölüler için lambalar, 251; bkz. Ateşler, Işıklar
Langdon, 212 numara, 224 numara 225 numara.
***Larentalia,* 71, 146 d.**
***Lares,* 70, 78, 130, 146**
***Larva,* 71, 146**
Laskowski, 98
Lasicius, 98, 147
***On İki Levha Yasası,* 125, 127, 130**
Cesedin çıkarılması, 119, 120
Lebadea, 97
Leger, L., 69 n.
Legge, J., 17 n., 21 n., 37 n., 55 n.
Lehmann, E., 68 n.
***Lekythos,* 135**
***Lemurya,* 138, 146, 149**
Ölülere gönderilen mektuplar, 92, 164
Letonyalılar, 62, 63
Levirat evliliği, 294
Havada Kalma, 4, 32
Leyrer, 9
İçkiler, bkz. su, süt, bira, şarap, likörler; 13, 137 vd., 139 vd., 143 vd., 199, 225 vd., 230 vd.
Yaşam, istenilen uzunluk, 264 f.

Ölüler için ışıklar, 120, 144; bkz.
Ateşler, Lambalar
Şimşek, 68
***Li-ki,* 16, 17 n., 19, 38, 42, 46, 48, 51, 52, 56, 58**
Zambak Gölü, 173
Lippert, 97 n.
Damıtılmış içkiler, 133
Litvanyalılar, 62, 63, 97, 127, 133, 1+2, 145, 148, 150
Küçük Ruslar, 62
Livius, 79 n.
Lods, 232 kuzey.
Lohr, 267 sayı.
Çok, 23, 75
***Loutroforos,* 134**
Lucan, 83, 92, 102, 106
Lucian, 14, 88,
Luka, 299, 3°i, 3°3
***Lun-yi,* 17, 48 n.** • • • •

Macbain, A., 69 n., 124 n.
Makabiler IV, 286 .
Macculloch, JA, 69 n., 85 n., 96 n., 133 n., 140 n., 147 n.
Mace, 152 n.
Maciver, 152n.
Makrobius, 105
***Maelduin'in yolculuğu,* 95**
Maelsuthain, 96
Büyü, 122, 124
Büyülü, sempatik 190; ölüler için 166, 172; Mezarlardaki nesneler.
***Mahabharata,* 60, 76, 124**
Maliki, 63
Mamut, 219 *i.,* 222
Manaşşe, 256
***Yeleler,* 70, 73, 75, 78, 79, 106, 114 116, 139, 143, 145 f.**

Manetho, 152, 177
Mannhardt, JWE, 69n. Manu, Kanunları, 60, 114, 137 Manx, 64
Marduk, 221, 226-228 Margoliouth, 232 n., 254 n. Mariette, 153
Mark, 298, 300, 301, 303 Ölüyle evlilik, 92, 134 Mecdelli Meryem, 303 Maskeler, 75, 103, 122 Maspero, 153, 201 n. *Masseba,* 203 235, 273 *Mastaba,* 160, 184, 188, 189 Mas'udi, 127, 134 Ruhların "maddeleşmesi", 34, 85 Matthew, 300 303 Mausolea, 44, 131
Ölüler için bal, 138 Ölüler için yemek, 13, 137 Ölüler için et, 198
Akdeniz, deniz, 216, 217; ırk, 63. 70
Ortamlar, 29, 59, 82, 84, 85, 165, 203, 221, 259
Mekhu, 178 Meletius, 63 Melissa, 80, 81 Tanrı'nın çocukları olan erkekler, 291 vd. *Mencius,* 17, 51
Menecius, J., 63, 69 n., 97, 142, 148, 150
Menes, 152, 169, 184 Menelaus, 109 Menkure, 186 Mercer, 224 n. Merneptah, 193 Mesih, 287 Metempsychosis, bkz .
Meyer, E., 68 sayı, 129; EH, 69 sayı. Micah, 268
Ölüler için süt, 13, 137 f., 199, 209
Zihin okuma, 30, 82 *Minerva,* 69 *Ming,* 19, 38 Ming hanedanı mezarları, 45 Ritüel Bakanı, 56 Mucizeler, 31 Miriam, 252, 260
Aynalar, ölüler için, 224 Mitanni, 62 Mithra, 62 Modeller, resimlere bakınız Ölülerle para, 44, 119 Monolatri, 257 f.
Tek tanrıcılık, 257 f., 269 Karadağlılar, 62 Ay, 67
Moore, CH, 69 sayı; GF, 17 sayı, 68 sayı.
Ahlak ve Fedakarlık, 56 Moravyalı, 62
Moret, 161
Cenaze evi şapeli, 160, 187, 189, i94> 197
Musacılık, 257
Ruhun hareketi, 5
Motor-antomatizm, 6
Moulton, JH, 68 n.
Höyük, 45, 130, 251; bkz. Höyük Yas Tutanları, profesyonel, 117, 196, 255
Yas, ritüeller, 41, 50, 117, 118, 195 v.b., 208, 248-250, 255, 262

v.b.; kirli kılınmak, 262 v.b.; Peygamberler ve Yasa tarafından yasaklandığı için, 273
Ağız, içine yerleştirilen nesneler, 44, 119
***Mu,* 45**
Çok, R., 128
Müller, S., 128; WM, 157, 169n. Muhammed, 202
Mumya, 12, 160, 163, 165, 168, 179-181; restorasyon, 166; Krallar, 179 vd.
***Mundus,* 105 vd., 141 ; bkz. Siper**
Müzik, ölüler için, 28, 53; enstrümanlar , 48
Mut, 158
Miken çağı, 103, 121, 125, 131

Nabal, 266
Nabot, 266
Nahum, 268
Çıplaklık, 9, 19, 208, 248
İsim, iblisi kontrol eder, 230 Namtaru, 218 f.
Naram-Sin, 223
Hint-Avrupa'nın doğa tanrıları, 67 Nav, 107
Naville, 154, 157 numara, 164
Nazirler, 250, 253, 274
Kara büyü, 13, 88, 150 f., 210, 221, 231, 256, 259
Neferhotep, 156
***Nefeş,* 200 f., 202, 203, 232 f., 253, 270**
Nekhtioker, 169
Nekonekh, 199 *Nekues,* 70
Neolitik Çağ, 2, 131, 135
Yıl, 221
Nergis, 218, 231
Nero, 88
Neşa, 161
Newberry 188 no.lu cadde.
Nezemib, 182, 197

Nibelungen Şarkısı, **128**
Gece, hayaletlerin göründüğü zaman, 86, 89
Cenazeden dokuzuncu gün, 142-145
Nirvana, 100
Nuh, 219
Baş sallama görüntüleri, 161
Nôldeke, 202 n., 204 n., 207 n., 209 n.
Öğle vakti, hayaletlerin göründüğü zaman, 85, 89
Norveçliler, 65
Nourse, EE, dokuz
Yeni Yıl, **143**
Şimdi, 235
Numa, 125

Obadya, 268
'Obh, **236**
Saplantı, Ruhların saplantılı olduğunu görün
Odoacer, 65
Odhin, içinde
Odysseus, 73, 86, 87, 90, 137, 141, 150
Odyssey, **73, 74 numara, 81 numara, 86, 90, 105, 106, 109, 112, 123, 137, 141, 150**
Oedipus, 87
Oefele, 212 n.
Sunular, mezarda, 3, 12 vd., 37, 44, 46, 131, 158 vd., 184, 201, 233, 239» 254; mezarda, 45, 5b 102 vd., 137-140, 158 vd., 197-199, 212, 225 vd., 239, 254; akrabası olmayan ölüler için, 116; Kurban'a bakınız; kısıtlama, 125, 132, 135
Ölüler için yağ, 132
Ölüler için merhem, 159, 224
Onias, 237
Orcus, 76, 105 vd., 125, 143; Hades'e bakın
Ormazd, 280

Ölülerle süsler, 12, 119, 131, 133, 135, 167, 189, 193 f-> 251; Mücevherlere bakın
Orfizm, 99 vd., 105
Osiris, 158 vd., 169, 171 vd., 173, 183, 192, 196; ibadet edenle özdeşleşmiştir , 172, 174, 181; dini , 169 vd., 174
***Os rezektumu,* 103, 126**
Diğer, 89
Ovidius, 78, 89, 138, 146
Baykuşlar, 25 ; 203 vd., 205, 212 n.

Paleolitik mağara sakinleri, 2
Ölüler için paletler, 189
Pandora, 77
P'an-kêng, 23
Papias, 301
***Papirüs, Abbott,* 193**
Cennet, 95, 107-111, 219, 287; bkz. Elysium, Cennet, Valhalla
Ebeveynler, 71 ; Atalara bakınız
Parsiler, 61, 122
Ataerkil örgütlenme, 67
Patroklos, 6, 78, 81, 93, 117, 127, 131, 136
Paul, 284, 296 ve sonrası, 298, 299 ve sonrası, 302, 303, 305
Pausanias, 81 sayı, 132, 140
Paynozem I, 166
Mumyalardaki pektoraller, 192
Pelasglar, 63
Penelope, 81
Pepi I, 173 ve sonrası; II, 179
Ölüler için parfüm, 179
Periander, 80, 81
***Perkûnas,* 68**
Persler, 60, 69, 72, 73, 74, 77, 86, 91, 93, 108, 109, 112, 115, 116, 121, 124, 126, 137, 139, 144, 148, 149; Yahudiler üzerindeki etki, 280 vd.

Kişileştiriciler için bkz. Taklitçi, 28 Peter, 298, 299, 301, 302; Dusburg, 69 sayı, 127
Peters, JP, 201 sayı, 224 sayı.
Petrie, WF, 152 sayı, 185
Güneş tanrısından gelen firavunlar , 173, 175
Ferisiler, 277, 284
Sülünler, 26
Phigalia, 81
Philo, Alexandrinus, 286; Byblius, H
Fokyon, 129
Frigyalılar, 61
***Pinda* 114, 138, 148**
Pindar, 101
***Pitâça,* 85**
Ayak, 151
Çukur, = Yeraltı Dünyası, 241, 245 vd.; bkz. Siper
***Pilar as,* 69, 71, 90, 91, 108, 114 f., . 124, 138, 144, 148**
***Çukur hoi,* 121**
Ölülere kurban sunma yerleri, 140-142, 194 vd.; Mezarlara bakınız
***Planşet,* 23**
Ruhların işgal ettiği bitkiler, 76
Platon, 77, 99, 101, 130, 163, 285 vd., 295
Plautus, 95
Plinius, 88, 97, 125, 138
Plutarkhos, 79 sayı, 96, 106, 118, 130, 171
***Pnöma,* 69**
***P'o,* 19, 20, 38**
Polonyalılar, 62
Polybius, 80 n.
Çoktanrıcılık, 15, 68
Polidorus, 76, 103, 136
Poliksene, 134
Pomponius Mela, 106, 127, 132 Kapıcı, bkz. Bekçi, Kerberos

Ruhlar tarafından ele geçirilme, 6, 27, 28, 80 .85
Potiti, 79
Erken, 75
Praetorius, M., 63, 69 n.
Dua, ölülere, 13, 28, 56, 144, 147-150, 202, 209, 255; ölüler için, 73, 158 vd.; memur, 28
Tahmin, bkz. Hasta için kötü reçeteler, 226 ***Prêta,*** **85, 144 Priam, 118**
Rahipler, ölüler için, 197; yas tutmaktan uzak durun, 249, 253, 274
Alay, cenaze, 121, 122
Mülkiyet, 89
Peygamberler, İsrail, 29, 268 vd.; yas tutması emredildiği için, 274
Proitos, 109
Prusyalılar, 62, 63, 127, 142, 145
Mezmurlar, 286
Psuchê, **69, 91**
Psikomansi, bkz. Nekromansi
Ptahşepsler, 159
Batlamyus, 96
Pu, **22**
Cezalar, 265, 275, 287 vd., 298
Purim, 146
Pur-Sin, 223, 225
Puşan, 108
Pwyll, 92, 106
Piramit, 182, 186, 192
Piramitler, 168 vd., 172, 184-188; amblemi , 186; Metinler, '53, 155, 157, 163, 171, 173 v.b., 182, 187, 192
Pisagor, 100, 102, 138, 163 Pythia, 83

Quibel, 152 n.
Ölüleri canlandıran, 221, 246
Quintilian, 94
Kuran, 202

Rachel'ın mezarı, 235, 238, 252, 260
Ramazan, 250
Ramah, 252
***Ramayana,* 60, 72, 98, 123**
Ramses, II, 166, 180, 193; III, 180;
IX, 193
Sıçanlar, 25
Rawlinson, 225
Re, 109, 158 f., 171 f., 173, 17+ E *186;* ibadet edenle birleşmiş, 173 f., 176, 195
Yeniden Doğuş, 26; bkz. Ruhun Geri Çağrılması, 3, 18, 44, 117,
167 Yansıma, 6
Reenkarnasyon, Hayvanlara, Transmigrasyona bakınız
Kalıntılar, 7
Renouf, 154
***Rephaim,* 235, 237**
Atalara ayrılma isteği, 149 Diriliş, 26, 163, 166, 172 vd., 221-223, 246 vd., 275, 280-285, 294-297
İsa'nın dirilişi, onun tarafından önceden bildirilmiş, 298; en eski Hıristiyan öğretisinin bir parçası, 299 vd., 302; boş mezarla kanıtlanmış, 300-302; görünüşlerle kanıtlanmış, 302-306; "baygınlık teorisi", 299; "vizyon teorisi", 304; "sahtekarlık teorisi", 304; hayatının ve öğretisinin doruk noktası, 306
İntikam, şimdiki yaşamla sınırlı, 265, 275 vd.; kolektif, 265-267, 276-279; bireysel, 276-279; Ödüller, Cezalar'a bakınız .
***Dirilen,* 18**
Ödüller, 9, 265, 275, 287 vd., 298; bkz. İntikam
Rhadamanthus, 109
Rhesus, 103

Rhys, J., 69 sayı, 106 sayı.
Ölüler için pirinç, 120, 138
Ridgeway, Batı, 129
***Rig Reda,* 60, 68 n., 72, 76, 108, 112, 123 f., 131, 149**
Ölüler için ritüel metinleri, 181 Kaya mezarları, 188 v.s.
Rogers, 203 n.
Rohde, E., 69 n., 74 n., 97 n., 103 n., 121-123, 128, 135, 138, 143, 151
Romalılar, 64, 70, 73, 75, 76, 78, Yani, S3> 89, 94, 95, 97, 103, 104, 105, hayır, 114, 115, 116, 122, 125, 126, 127, 130, 131, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149
Romulus, 79
Rosetta Taşı, 154
Ross, J., 17 n.
***Rtiah,* 201 vd., 202, 233, 270 Rutenyalılar, 62**

Yas tutan çul, 44, 50, 248 Hayvanların kurban edilmesi, 12 vd., 28, 41, 43, 49, 51 vd., 55 E 73, 78, 80, 97 E i3'-i35, '37, 140, 197' 199, 209, 261; insan, 47, 131- 134, 189 vd.; ölüler kültünden kaynaklanmıştır, 261; nedeni, 56, 72, 78: ahlakla ilişkisi, 56; Cennetle ilişkisi, 52; Cennet ve Dünya ile ilişkisi, 41; bkz. Sunular
Sadukiler, 277 vd., 284, 294 vd.
Azizler, 7
Sakkara, 184
Tuz, 78
***Samhain* şöleni, 146**
Samuel, hayalet, 151, 223, 231, 233, 245, 276 f.
Sandaletler, yas sırasında çıkarıldı, 249 Lahitler, 121, 182 f., 188
Sarganisharri, 223
Şeytan, 228, 280
***Satem,* dil grubu, 6r**
Dulların *Satisi , 131*
Saul, 236 ve sonrası, 245, 249, 256, 259 ve sonrası, 266

Saussaye, PDC de la, 69 n.
***Konfüçyüs'ün Sözleri,* 17, 19 Scarabs, 192**
Ölümsüzlük konusunda şüphecilik , 19, '56 f-
Schafer, 153
Schrader, O., 68 sayı, 109, 134
Schwally, 9, 232 n., 235 İskitler, 60, 124
***Seans,* 33 Sebni, 178 İkinci görüş, 84 Hayaletleri tehlikeli görmek, 10, 89 Görenler, 203**
éejn, PV, 118, 119, 136, 141 f., J49
Semitler, 66; ruhların anlayışı, 200-210
Senmut, 158 vd.
Sennacherib, 236 Sırplar, 62 *Serdâb,* 160 Yılanlar, Yılanlara bakınız Servius, 130 Sesostris III, 176 Set, 171 Sethe, 153, 176 n., 187 Seti I, 166, 168, 180 Yedi gök, 217 Gölgeler, 2, 70 Gölge, i, 6, 71, 91, 156, 205 *Şahat,* 241 Şamaşşumukin, 206 *Shang-ti,* 39 Şekem, 252
***Şê-çi,* 39**
Koyunların kurban edilmesi, 74, 132, 137, 199
Ölülere, 45, 49, 19+'a adakların konulduğu raf
***Şên,* 18, 38, 39 *Şên-çi,* 39 *Şên-kuei,* 18 *Şên-nung,* 43 Şeol, 104, 107, 170, 207, 215-223, 240-247, 269; isimler, 215-241; toprağın derinliklerinde, 215 v., 241; bir mağara, 214 v., 241; batıda giriş, 216, 241; denizi geçerek ulaşılır, 216, 241; yedi bölüm, 217, 242; kapıları, 170, 217, 220, 242; bekçi, 218-222, 242; mezar gibi, 218, 243; karanlık, 218, 243; tozlu, 218, 243; kralı, 171 v., 218, 243; iblisleri, 218, 243 v., hastalıkla yaklaştı, 220, 222, 246, 286; - sağlığına kavuşarak kurtuldu, 221 v., 246 v., 286; kaçınılmaz, 218 v., 244; geri dönüş yok, 221, 246; bütün sınıflar orada, 220 v., 245 v. ; dünyaya benzer bir yaşam, 221', içindeki ayrımlar, 219, 245; - karakter ayrımı yok, 219, 245 ; Yahweh'in otoritesi dışında , 263 v. ; Yahweh'e ibadet yok, 264, 271, 275 vd.; intikam yok, 265 ; erken Yahweh'lik tarafından değiştirilmemiş, 264; bilinçli varoluş sona erer, 270, 281-283; sonsuz uykudur, 272, 278, 281, 283;**

Yahweh'in yönetimi altında, 274 vd.; yalnızca kötüler için bir ceza olarak, 283 ; doğrular dirilişle kurtulur, 282-285; tüm ölülerden boşaltılmış, 283 vd.; doğrular tarafından girilmemiş, 286-289; intikam içinde, 287
***Shih,* 23**
***Shi-king, 16, 20 numara,* 21 numara, 29 numara, 37, 38 numara, 52 numara, 53 numara, 55 numara, 58 numara**
Şu, 51, 53
Tapınaklar, atalar, 42, 49
***Şu-kral,* 16, 23 numara, 37 numara, 41, 49 numara, 50 numara, 52 numara.**
Şun, 22, 23, 49, 51, 52
Sibyller, 83
Sibylline Kitapları, 84
Hastalık, kişiyi Şeol'e yaklaştırır, 220, 222, 246
Sihler, EG, 69 n. İpek, 47, 52, 53, 57 Sina, 152 f., 176, 261
Fedakarlıkta samimiyet, 56 Şarkı söyleme, 57 Sinuhe, 195
Sirenler, 95 Sirius, 152
Gömülmeden altıncı gün, 142-145 Kafatası, ruhun tahtı, 103 f., 205;
delik deşik edilmiş, 3 Gökyüzü, Cennet'e bakın Köleler efendileriyle birlikte gömüldü, 47, 49,
131-134
Slavonyalılar, 62
Slavlar, 62, 63, 71, 79, 94, 97, 98, 104, 106, 107, 114, 1 15, 118,
119, 120, 124, 126, 127, 128,
i3°> T 33> i34> 136, 140, 141,
142, 143, 145, 148, 149, 150
Uyku, 3, 17, 81, 84, 202 Slovaklar, 62 Slovenler, 62
Smith, HP, 243, 262; SA, 215;
WR, 10
Duman, 2, 6, 70, 91 Yılanlar, 25, 96, 97, 98, 162, 203 Snefru, 176,

185
Sokrates, 101
Güneş, yelkenli, 158; ölümsüzlük, 172, 187
Klan dayanışması, 265, 276 Solmsen, F., 98 n.
Solon, 93, 118
***Soma,* 108, 112, 116**
Oğul, kurban etme görevi, 13, 72 vd., 79, 225, 254; Tanrı'nın, 290-293; İnsan'ın, 287; Re'nin, 172, 175
***Harper'ın Şarkısı,* 156**
Soped, 176
Sofokles, 93, 101
Sotik döngüsü, 152
Ruh, ilkel dinde 1 vd.; Çin'de 17 vd. 38; Hint- Avrupalılar arasında 69 vd.; Mısır'da 154-156; Samiler arasında 200 vd.; İsrail'de 232 vd.; kelimenin etimolojisi 71; İsa için değeri 292 vd.; bkz. Ruh.
Ruh Kulesi, 45
Sözömen, 251
Spencer, Herbert, 14
Yahweh'in Ruhu, 236, 270
Ölülerin ruhları, ilkel anlayış , 2-9; Çin'de, 18-39; Hint-Avrupalılar arasında, 69-113 , Yunanlılar arasında, 99-101, 285-289; Mısır'da, 156-178; Samiler arasında, 201-208; Babil'de, 211-223; erken He demleme anlayışları; 233-239; erken Yahvism'de, 257; Peygamberlerin öğretilerinde, 269-273; Yahudilikte, 280-289; - İsa'nın öğretilerinde, 293-298; isimler, 2, 18, 69, 154-156, 200 vd.; ölümden sonra varoluş, 2, 18, 156 vd., 201 vd., 233; cesetle ilişki, 7, 35, 163, 165, 205, 23?, 238, 295; yiyeceğe ihtiyaç, 2, 20, 54, 72 vd., 157-159, 224, 233; korunan güçler, 4, 19, 54, 72, 157-159, 202, 233 vd.; kazanılan güçler, 5, 20, 73, 159-165, 202-205, 234 237; hareket, 5, 73, 159 vd., 202 vd.; nesnelerin kontrolü, 5, 21-24, 75, 160-162, 203, 228, 235, bkz. Resimler; iletişimleri yazmak , 23 ; bitkileri veya hayvanları işgal etmek, 5, 24, 76, 94-102, 162 v., 203, 227 v., 235; ölü bedenleri

canlandırmak, 26, 163; yeni bedenlerde yeniden doğmak, 26, 163; yaşayanları takıntı haline getirmek, 5, 27 v., 76, 163-165, 203, 212-215, 218,
235 vd. ; yaşayanlara sahip olmak, 27, 80-85, 165, 203, 235 vd.; insanlara görünmek, 4, 32, 85-90, 204 vd., 237; üstün bilgiye sahip olmak , 4, 6, 19, 20, 28, 31, 90, 233 vd., 236; yaşayanları kutsamak, 90-91, 149, 159, 234; yaşayanlara zarar vermek, 76-80, 164, 204, 211-215, 234; mezarlara yapılan tecavüzleri cezalandırmak, 165, 167 vd. ; adakların ihmal edilmesini cezalandırmak, 225; geleneklerin ihlalini cezalandırmak, 79; güç kaybı, 6, 48, 91 vd., 166, 205, 234, 237 vd.; önemsiz - karakter, 6, 7, 19, 71, 91, 205, 238, 261, 275; zayıf sesler, 86; ölümden uyanma, 144, 166; ikametgahsız, 93 vd.,
203 vd., 214 vd., Maruz Kalma'ya bakınız; mezarda oturmak, 36, 102-104, 165-169, 205, Mezar'a bakınız; Yeraltı Dünyası'nda oturmak, 104-107, 169 172, 207; Gök'te oturmak, 37 vd., 128, 172-175, 207; Cennet'te oturmak, 95, 107-m, 207; Tartarus'ta oturmak, 101, m, 113; tanrılaştırılmış, 9, 39-43, 114, 175 178, 223 vd., 258; Peygamberler tarafından inkar edilen canlılık, 268-273; Yehova tarafından yasaklanan ibadet, 273; Ferisiler tarafından iddia edilen diriliş , 280-285; İskenderiyeliler tarafından öğretilen ölümsüzlük, 285 289; İsa tarafından öğretilen ölümsüzlük, 293; Ruh'a bakınız
Cennet ve Dünya Ruhları, 40 *Sraddha,* 143, 146
Stade, 10, 232 n., 235
Ölülerin devlet kültü, 115 Heykel, resimlere bakınız Steindorff, 161 n.
Ruhlar tarafından hareket ettirilen çubuklar, 5, 24 Ruhlar tarafından işgal edilen taş, 2, 5, 22,
66, 75, 203, 209, 273; Mezar taşına bakınız, Ruhlar nesneleri işgal eder
Strabo, 122 Streck, 226 Bilinçaltı, 6 Mezarlardaki adakların yerine geçenler, 44, 47, 49 f-, 134 f-, 158, 189 192

Succubi, 90 *Suetonius,* 88 n. İntiharlar, 237; eşler, 47; cenaze reddedildi, 94
Sulla, 126 Sümerler, 211, 214, 215, 230 Güneş, 67, 171 ; Alt - dünyaya iner, 169 vd., 174, 216, 242; yükselen diriliş türü, 173 *Üst,* 141 Ölüler üzerine yemin etme, 202 İsveçliler, 65 Ruhları süpürme, 150 Domuz, ruhlar tarafından ele geçirilmiş, 227; kurbanlar için, 79, 137
Bayılmalar, 3, 17

Tablet, atalara ait, 22, 23, 37, 39, 42, 44, 45, 46, 49, 52, 55, 56; Cennete ait, 52
Tabu, bkz. Ceset, Ölüm, Yas , Kirlilik
Tacitus, 128 *Ta-hsioh,* 17 Tılsım, 5 *Konfüçyüs'ün Konuşmaları,* 19 Talmud, 284 Hedef talimi, 54 Tartarus, 101, in-113 Tarquinius Priscus, 84 Ölüler için dövme, 11, 249 Telepati, 6, 82 Telesthesia, 6 , 82 Söyle el-Amarna Mektupları, 175 Tapınak, atalardan kalma, 42 f., 46, 49, 52, 55, 187, 189, 194 f.
Yakılmadan sonra on günlük ziyafet, 143 Tennyson, Teraphim yok, 235 Tertullian, 81, 94, 104 Teti, 173 Tetisheri, 197 Teutons, 65, 85, 90, 104, 107, in, 126, 127, 128, 129, 130 , 1999 . 131, 134, 136, 139, ABD, 147 Theoklymenos, 82 *Theos,* 71 Theseus, 103 Thesprotia, 80 Thinite hanedanları, 152, 178 n., 204 n., 205 n., 212 n., 213 n., 226 n., 227 n., 228 n., 229 n.
Thoth, 158.
Düşünce aktarımı, 6 *T humos,* 70 Gök gürültüsü tanrısı, 67
Thureau-Dangin, 224 n.

Thurlow, EK, ix Thurston, E., 86 n. Thutmose, III, 179; IV, 180
Thuya, 191 T'ien, 39 Tiger, 24 Ti'u, 213 Tiy, 191
Ölüler için tuvalet malzemeleri, 133, 189, 224
Toplam, 252
Mezarlar, 44 f., 131, 160, 165-169, 183-189, 197, 201, 224, 233, 239, 251, 254; yıkımı, 168 f.; onarımı, 169, 177; soygunu, 47, 165-170, 180, 187 f., 191, 193 f., 206

Mezar taşı, bkz. Mezar taşı, Taş Aletler, 47, 167 Diş ağrısı kurdu, 213 *Torannos,* 67 Torge, 232 n.
Torquatus, 103 Kaplumbağa kabuğu, 22, 25 Totemizm, 5 Sessizlik Kuleleri, 86 Çocuk mezarlarındaki oyuncaklar, 135 İnsanların çevirisi, 219, 244 Göç, 98, 162 vd. Mezarlardaki hazineler, 47, 53, 131, 132, 133, 180, 189, 193, 254; Mücevher, Süs Eşyaları, Altın'a bakınız
Ağaçlar, 76, 261
Hendek, kurbanlık, 73, 105 f., 141 151, 261 f.
Tronis, 140 Trophonius, 97 *Tso-chuan,* 17 Mezarlara giden tüpler, 72, 140 Tullus, 103
***Tümülüsler,* 45, 130, 184; bkz. Höyük Gömülmeden yirminci gün sonra, 143, 145**
Ulysses, 7, 105 vd.; bkz. Odysseus Gömülmemiş ölüler, 8, 27, 36, 85 vd., 93 vd., 203 vd., 206, 212, 220, 238, 245; bkz. Defin
Kirli, bkz. Ceset, Ölüm, Hastalık , Mezar, Yas
Yeraltı dünyası, ruhların evi, 74, 80, 83, 104-107, 123, 125, 137, 169-172, 241; Dewat'a bakın, Hades, Cehennem, Orcus, Cehennem
Birleşik, 182 Birleşik, 166, 174, 187
Doğal olmayan ölümler, 203, 212 Zamansız ölümler, 4, 85 f., 204 *Upanişadlar,* 60 Ur, hanedanı, 223 Ur-Engur, 223 f.
Urim ve Thummim, 260 Usener, H., 68 n., 98 n., 123 *Ushebtis,* 191 f.
Ut -napiştim, *216* f
Valerius Maximus, 92, 102, 106 Valhalla, 109, Valkyrieleri, 74;
Vampirler, 212
Varuna, 62
Desenli vazolar, 135 Vatinius, 151;
Vedalar, 69, 90, 98, 107, 114, 123, 126 ,
Sebzeler, 53
Vergil, 76, 81, 83, 97, 106 Veselovskij, AN, 109 Mezarlardaki

kaplar, 47, 133-135, 224, 251; ölüler için kırılmış, 209, . [251]
Viyana, 109, 147
Şiddetli ölümler, 85, 86, 204 Volves, 85

Ağlamak, 209; Ağıt'a bakınız
Uyan, 120 Warren, 215
Ölüler için su, 13, 53, 90, 120, 137 f., 140, 143 f., 166, 197, 199, 206, 209, 220, 225 f., 230 f. ; ölümde dökülen, 116; ölmekte olanın üzerine serpilen, 116, 222; kutsal, 222; yaşam için, 159, 219 f., 222, 287; ölüm için, 217, 242
Ölüler için silahlar, 12, 27, 47, 66, 119, 131, 133, 135, 189, 224, 251
Weicker, G., 95 sayı, 217 sayı.
Wellhausen, 202, 203 n., 205 n., 206 n., 207 n., 208 n., 209 n.
Galce, 64, 106, Wên yok, 21, 37, 38, 42, 51 Wends, 62, 133 f.
Veşptah, 182
Batı = Yeraltı Dünyası, 157, 170 f., 183, 196, 216 f., 241
Batılılar, Dead'in adı, 170 f., 183

Westminster İtirafnamesi, 297 f.
Beyaz Ruslar, 62 f., 114 f., 119, . 133, .142, i44> [T] 45> 148 fj 150
Ölüler için vahşi hayvanlar, 199 Wilde, Lady, 104 n.
Wilkenson, 181
Winckler, H., 61
Rüzgar, ruhun adı, 201, 202, 205, 233, 270; tezahür eden ruhlar, . 74
Pencere, ölümde açıldı, 116 Ölüler için şarap, 13, 52, 73, 79, . 137 f-> 140, 189, 199
Bilgelik, Kitap, 285, 295 Wissowa, W., 97 n.
Cadılar, 151
Kocalarıyla birlikte gömülen eşler, 47, 49, 131-134, 189 vd.; diğer dünyada, 47, 49, 131-134, 157, 189
Kadın, 74
Kurtlar, ruhlar tarafından ele geçirilmiş, 25, 98 Kadınlar medyum

olarak, 29-35, 259 Kelimeler, büyü gücü, 230 İbadet, bkz. Tarikat Medyumlar tarafından yazılanlar, 32 Mezarlardaki yazılı kayıtlar, 224 Wu, İmparator, 29, 51, 53, 57;
orta, 29, 42, 59

Ksenofon, 125

Yahve, hastalığa neden olur, 236; kötü ruh gönderir, 236; ilhama neden olur , 236; Şeol'den çıkarır, 246; çocuklar aracılığıyla ölüleri cezalandırır, 255, 267; ruhlara karşı tutum, 257; ceza bu yaşamla sınırlıdır, 265; insanda nefes, 270; Şeol'den kurtarır, 286; ölülerin kültünü emreder, 252 vd., 254, 256, 258-263; - ruhların işlevlerini benimser, 259 vd.; ruhları emer, 260; ölülerin kültünü alır, 260 262; yas tutmaya tahammül eder, 262 vd.; Şeol'de hükmetmez, 262 vd., Şeol'de tapınılmaz, 264; Şeol'de ceza yoktur, 265; erkeklerle toplu olarak ilgilenildi, 265-267, 276;
Peygamberlerde doğruluk, 269; ölülere tapınmayı yasakladı, 273; yas tutmayı yasakladı, 273 vd.; Peygamberler için tek tanrı,

269 ; güç Şeol'e kadar uzanıyor, 274 vd. ; ölüleri diriltiyor, 281-285

Yama, 78, 107 ve sonrası, 123, 144
***Yang,* evrenin ilkesi, 38, 59**
***Yang,* fedakarlık, 58**
Yao, 16, 49
Civanperçemi, 23
yvzw, 156
***Ytdde'oni,* 236**
***Yih-kral,* 16, 23**
***Yirna,* 108 f.**
***Y tn,* 38, 52, 59 Yü, 23, 50 Yule-log, 147 Yuya, 191**

Zadok, 277 Zau, 167, 179 Zend, 60 Ziggurat, 184 Zimmern, 215 Zerdüşt, 60 Zoser, 176, 184